

Obsah/Contents

Vedecké štúdie/Primary Researches

- Dvoustranné dohody o ochrane investíc a právo EU..... 3**
Bilateral Investment Treaties and the EU Law
prof. JUDr. Pavel Šturma, DrSc.

Odborné články/Papers

- Aplikovateľnosť slobody voľného pohybu kapitálu na priame investície z tretích krajín 12**
Applicability of the free movement of capital on the direct investments from third countries
Mgr. Andrej Karpat
- Lisabonská zmluva a postavenie Národnej rady Slovenskej republiky 21**
Treaty of Lisbon and the status of the National Council of the Slovak Republic
JUDr. Boris Balog, PhD.
- Výsluch maloletej osoby v trestnom konaní..... 37**
Examination of a minor age witness in criminal proceedings
doc. JUDr. Jozef Čénteš, PhD., JUDr. Marta Kolcunová
- Problematika transpozície a adaptácie komunitárnych predpisov práva životného prostredia 46**
Transposition issues and adaptation of community rules of environmental law
JUDr. Michal Hutta
- E-learning ako prostriedok a zdroj hybridných dopadov na výchovu a vzdelávanie 56**
E-learning as a tool and source of hybrid impacts on education and training
PaedDr. Zuzana Kurucová
- Právne postavenie profesionálnych futbalistov pôsobiacich vo vybraných krajinách EÚ z hľadiska ich vnútroštátnej legislatívy 61**
Legal status of Professional football players in selected countries of EU from viewpoint of their National legislation
Mgr. Mgr. Ladislav Križan

- **Záruky právnej istoty pri vymáhaní pohľadávok formou Európskeho platobného rozkazu a aspekty jeho doručovania 79**
The safeguards of legal certainty in recovering uncontested debts by the means of European order for payment procedure and the aspects of its service
Mgr. Jana Berecová, JUDr. Marcela Tóthová
- **Právne zabezpečenie ekonomických nástrojov environmentálnej politiky..... 93**
Legal security of economic instruments of environmental policy
Mgr. Silvia Gribová

Informácie/Informations

- **Lisabonská zmluva a jej prínos pre inštitucionálny systém EÚ a občana EÚ 101**
The Treaty of Lisbon and its contribution to the institutional system of the EU and the EU citizen
JUDr. Ján Grman

Recenzie/Reviews

- **Recenzia knihy Cesare Beccaria: O zločinoch a trestoch, Kalligram 2009, 128 strán, ISBN 978-80-8101-252-5 112**
Book review Cesare Beccaria: About Crimes and punishments, Kalligram 2009, 128 pages, ISBN 978-80-8101-252-2
JUDr. Denisa Kováčová

Dvoustranné dohody o ochraně investic a právo EU*

Bilateral Investment Treaties and the EU Law

▼ Pavel Šturma

Klíčová slova:

Dvoustranné dohody o ochraně investic, právo EU, Lisabonská smlouva, Evropský soudní dvůr, arbitrážní doložky, Vídeňská úmluva o smluvním právu

Key words:

Bilateral investment treaties, EU law, Lisbon Treaty, European Court of Justice, arbitration clauses, Vienna Convention on the Law of Treaties

1. Úvod

V poslední době se velmi diskutovanou stala otázka vztahu mezi dvoustrannými dohodami o vzájemné podpoře a ochraně investic (BITs) a právem EU. Otázka se objevila ještě před vstupem v platnost Lisabonské smlouvy (2007), a to v souvislosti s některými rozsudky ESD a také arbitrážemi z ochrany investic. Po vstupu Lisabonské smlouvy v platnost se může na první pohled tento rozpor jevit jako vyhocenější. Podrobnější analýza by měla ukázat, zda se právní situace mění (popř. již změnila) do té míry, že mezi členskými státy EU byly jejich dříve uzavřené BITs nahrazeny úpravou evropského práva. Anebo zda k žádnému automatickému skončení BITs jakožto mezinárodních smluv nedošlo, ale bude třeba vyčkat dalších kroků ze strany členských států a orgánů EU?

Při zkoumání těchto otázek se dotýkáme vysoce teoretických problémů fragmentace mezinárodního práva a konkurující jurisdikce mezinárodních judičiálních orgánů. Tyto problémy byly na obecnější úrovni již dříve otevřeny v zahraniční nauce,¹⁾ včetně studie Komise OSN pro mezinárodní právo.²⁾ Nedávno k nim vyšly i české vědecké publikace.³⁾ Zároveň však jde o aktuální otázky, které mají úzký vztah k praxi, a to zejm. některým arbitrážním sporům z ochrany investic, který probíhaly či probíhají proti České republice⁴⁾ a Slovensku.⁵⁾

*) Článek vznikl s podporou grantu GAČR č. 407/09/0760 „Mezinárodněprávní ochrana investic a její dopad v České republice“.

1) Srov. Shany, Y., *The Competing Jurisdictions of International Courts and Tribunals*, Oxford University Press, 2004.

2) Viz Koskeniemi, M. (finalized by), *Fragmentation of International Law: Difficulties Arising from the Diversification and Expansion of International Law*, Report of the Study Group of the International Law Commission, doc. A/CN.4/L.622 (2006).

3) Šturma, P. a kol., *Univerzalita mezinárodního práva: jaké je místo obecného mezinárodního práva v období jeho fragmentace?* In: P. Šturma, M. Tomášek, *Nové jevy v právu. Sv. III: Proměny veřejného práva*, Praha: Karolinum, 2009, s. 18 – 80; Šturma, P. a kol., *Konkurující jurisdikce mezinárodních rozhodovacích orgánů*, Praha: PF UK, 2009.

4) Viz Partial Award of the UNCITRAL ad hoc Arbitration in Paris, SCC No. 088/2004, *Eastern Sugar v. the Czech Republic*.

5) Např. arbitráž ve věci *Oostergetel v. Slovenská republika* (případ Bratislavskej cvermovej továrny) nebo případy zdravotních pojišťoven.

V souladu s naznačenými teoretickými východiskami je vhodné rozdělit tematiku na část hmotněprávní (event. rozpory nebo překrývání BITs s právem EU) a na část procesní. V prvním případě jde posuzování dohod o ochraně investic z hlediska některých materiálních ustanovení práva EU, v druhém případě pak o případnou jurisdikční konkurenci mezi investiční arbitráží a řízením u Soudního dvora EU (dále jen ESD). I když může v určité situaci dojít k materiálnímu rozporu i konkurující jurisdikci dvou či více mezinárodních orgánů, přesto je třeba zkoumat oba případy odděleně. Jednou je předmětem posuzování konflikt norem, podruhé konflikt jurisdikcí.

2. Materiální právo: obsahové překrývání BITs a práva EU

Je známou skutečností, že Česká republika má uzavřené BITs se všemi členskými státy EU. Část z nich byla sjednána a podepsána ještě bývalým Československem, po r. 1993 do nich ČR i SR sukcedovaly. Další dohody se starými i novými členskými zeměmi EU byly pak sjednávány a ratifikovány již samostatnými státy v letech 1993 až 2003, tedy před vstupem ČR a SR do Unie. První BIT je dvoustranná dohoda podepsaná ještě mezi ČSSR a Hospodářskou unií belgicko-lucemburskou na jaře 1989.⁶⁾ Nejasnosti kolem platnosti se týkají pouze česko-slovenské BIT z 23. 11. 1992.⁷⁾

Třebaže BITs byly sjednávány před vstupem nových zemí do EU, zůstávají v platnosti i poté, co pro všechny strany platí právo EU. Mezi starými členskými státy EU tento typ smluv nebyl používán, a to až na dvě výjimky, které se týkaly BITs mezi Německem (SRN) a Portugalskem a SRN a Řeckem, které vstoupily v platnost předtím, než se Portugalsko a Řecko staly členy EU, resp. tehdy Evropského společenství.⁸⁾ Téměř 200 BITs však stále platí mezi starými a novými členskými státy ze střední a východní Evropy, jakož i mezi většinou těchto nových členů EU navzájem. Existuje tak určitá nerovnost mezi členskými státy a jejich příslušníky v možnostech ochrany investic podle toho, zda určitý stát je vázán BIT nebo ne. I když se od rozšíření EU začalo jednat o možnosti ukončování BITs, na rozdíl od Itálie, která vyjádřila souhlas, většina starých členských států EU trvá na platnosti svých dohod. Dokonce se lze setkat s uzavíráním nových dohod členských států EU, byť ve vztahu k třetím státům. Příkladem může být nová BIT mezi Německem a Pákistánem, podepsaná 1. 12. 2009, tedy v den, kdy vstoupila v platnost Lisabonská smlouva.

Pokud jde o materiální aspekty slučitelnosti BITs s právem EU, zde je třeba rozlišit přinejmenším tři možné situace: (a) dohoda o ochraně investic je BIT mezi členským státem EU a třetím státem; (b) dohoda je vícestrannou smíšenou dohodou mezi EU a členskými státy na straně jedné a třetím státem či státy na straně druhé; a (c) dohoda je BIT mezi dvěma členskými státy EU. Ve všech případech nejde o teoretické hypotézy, ale reálně existující mezinárodní smlouvy, jejichž výklad a provádění se mohou stát, popř. už staly předmětem sporu. Všechny situace jsou spojeny s určitými teoretickými i praktickými problémy.

Zdánlivě nejjednodušší se zdá být první případ, tj. BIT mezi členským státem EU a třetím státem. To proto, že zde existuje nedávné rozhodnutí ESD ve věci Komise v. Rakousko a Komise v. Švédsko.⁹⁾ V tomto řízení před ESD byly předmětem sporu některé BITs,

6) Publikovaná pod č. 574/1992 Sb.

7) Publikovaná pod č. 231/1993 Z. z. SR (v ČR nepublikovaná); srov. blíže Šturma, P., *Mezinárodní dohody o ochraně investic a řešení sporů*. 2. vyd., Praha: Linde, 2008, s. 130 – 136.

8) Srov. Ličková, M., O nové výlučné pravomoci Evropské unie v oblasti přímých zahraničních investic a o rozpacích, které vyvolává; <http://jinepravo.blogspot.com/2010/02/magdalena-lickova-o-nove-vylucne.html>

9) Case C-205/06, Commission v. Republic of Austria, & Case C-249/06, Commission v. Sweden, Judgment of the Court (Grand Chamber), 3 March 2009. Srov. Tež Lavranos, N., Commission v. Austria; Commission v. Sweden, *American Journal of International Law*, vol. 103, 2009, No. 4, s. 716 – 722.

kteří Rakousko uzavřelo ještě před svým vstupem do EU s třetími státy. Konkrétně šlo o BITs s Čínskou lidovou republikou, Malajsií, Ruskou federací, Korejskou republikou, Tureckem a Republikou Kapverdy (Cape Verde). Jedná se o standardní BITs evropského typu, které mají jako hlavní cíl vzájemnou ochranu investic občanů a společností smluvních stran proti znárodnění, vyvlastnění nebo jiným opatřením s účinky rovnajícími se znárodnění nebo vyvlastnění. Kromě toho tyto BITs obsahují ustanovení o kapitálových převodech (*Transfers*). Podle tohoto ustanovení: „V souladu se svými zákony a správními předpisy každá smluvní strana, na jejímž území byly zřízeny investice občany nebo společnostmi druhé smluvní strany, bez zbytečného prodlení povolí volné převody ve volně směnitelné měně...“ (následuje výčet typických plnění od úroků, dividend a jiných běžných příjmů až po výnosy z úplné nebo částečné likvidace investice).¹⁰⁾

Problém, který vznesla v žalobě Evropská komise, spočíval v tom, že podle jejího názoru by tyto BITs mohly narušit provádění omezení na volný pohyb kapitálu a plateb, jež by mohla Rada EU přijmout na základě článků 57(2) SES, 59 SES a 60(1) SES [nynější články 64(2), 66 a 75 SFEU]. Komise zaujala stanovisko, že v důsledku toho, že v sporných BITs chybí jakékoli ustanovení výslovně vyhradzující pro Rakousko možnost uplatnit opatření, která může přijmout Rada EU podle citovaných článků SES, je obtížné či dokonce nemožné pro členský stát, aby splnil své závazky podle práva ES. Tím, že členský stát nepoužil vhodných prostředků k odstranění zjištěných neslučitelností, porušil své povinnosti podle článku 307 al. 2 SES (nyní čl. 351 SFEU).

Podle argumentů Komise, kdyby Rada přijala omezení v oblasti pohybu kapitálu a plateb, Rakousko by nestačilo v krátké době upravit své smluvní závazky. Doba potřebná na vypovězení nebo renegociaci BITs by měla za následek, že by tento členský stát musel ještě po určitou dobu podle mezinárodního práva pokračovat v provádění těchto dohod, včetně ustanovení o převodech. Smlouva ES totiž sama o sobě nemění ustanovení jiných smluv, které stát uzavřel před vstupem do EU.¹¹⁾ V důsledku toho by hrozilo, že opatření přijatá Radou EU by nebyla jednotně prováděna v celém Společenství.¹²⁾

Naproti tomu Rakousko argumentovalo, že při neexistenci omezení na volný pohyb kapitálu a plateb, rozhodnutých Radou EU, má možnost upravovat pohyb kapitálu s třetími státy v souladu s čl. 56 SES (nyní čl. 63 SFEU). Tvrdilo také, že dokud Rada nerozhodla o žádném omezení, nevzniká otázka slučitelnosti dotčených dohod s ustanovením smlouvy, které nebylo použito. Na straně Rakouska v řízení intervenovaly další členské státy (Německo, Litva, Maďarsko a Finsko), které se připojily k rakouským argumentům a zaujaly stanovisko, že dané BITs nejsou neslučitelné s existujícími komunitárními opatřeními týkajícími se volného pohybu kapitálu. Podle nich Komisi namítané porušení závazků je čistě hypotetické povahy.

ESD však rozhodl v zásadě v souladu s argumenty Komise a stanoviskem generálního advokáta Madura.¹³⁾ Zopakoval nesporný fakt, že ustanovení Smlouvy ES dávají Radě

10) Article 5, Austria-Malaysia Investment Agreement (BGBl. 601/1986).

11) Viz čl. 307 al. 1 SES: „Práva a povinnosti vyplývající ze smluv uzavřených před 1. lednem 1958 nebo pro přistupující státy přede dnem jejich přistoupení mezi jedním nebo několika členskými státy na jedné straně a jedním nebo několika třetími zeměmi na straně druhé nejsou touto smlouvou dotčeny.“

12) Srov. Fischer, P., Can the European Court of Justice foretell the future? Some Reflections on the Recent Judgment of 3 March 2009 in the Case *Commission v. Republic of Austria*. In: *Európska únia – právo a skutočnosť. Zborník z medzinárodného sympózia*. Bratislava: BVŠP, 2009, s. 152-153.

13) Viz Opinion AG Maduro, Case C-205/06, *Commission v. Republic of Austria*, & Case C-249/06, *Commission v. Sweden*, 10 July 2008.

pravomoc za určitých okolností omezit pohyb kapitálu a platieb medzi členskými štátmi a tretími štátmi, a to vrátane pohybov, na ne sa vzťahujú sporná ustanovenia o prevodech v BITs. Ustanovenia obsažená v článkoch 57(2), 59 a 60(1) SES [nyní článkoch 64(2), 66 a 75 SFEU] obsahujú kvôli ochrane obecného zájmu Spoločenství výnimky z voľného pohybu kapitálu a platieb. Pokiaľ ide o čl. 60(1) SES (čl. 75 SFEU), Súd poukázal na možnosť, že rezolúcie Rady bezpečnosti OSN uloží nezbytná naléhavá opatrenia týkajúca sa pohybu kapitálu a platieb.

Podľa zdôvodnenia rozsudku ESD „kvôli zajištění efektivity týchto ustanovení je treba, aby opatrenia omezujúca voľný pohyb kapitálu, keď budú prijata Radou, bola okamžite aplikovaná v ťoch štátom, ktorých sa týkajú.“ Súd je názoru, že možnosť spoľahať sa na iné mechanizmy, ktoré nabízuje mezinárodné právo, ako suspendovanie dohod alebo dokonca vypovězení dohod či některých jejich ustanovení, je príliš nejistá na to, aby opatrenia prijatá Radou mohla byť účinné prováděna. Z těchto důvodů ESD rozhodl, že nepřijetím vhodných prostředků k odstranění zjištěných neslučitelností žalovaný stát porušil své povinnosti podle al. 2 článku 307 SES (nyní čl. 351 SFEU).

Změnilo se v tomto směru něco se vstupem Lisabonské smlouvy v platnost? Podle čl. 188c (nově čl. 207) Smlouvy o fungování EU se v odst. 1 předvídá, že „Společná obchodní politika se zakládá na jednotných zásadách, zejména pokud jde o úpravy celních sazeb, uzavírání celních a obchodních dohod týkajících se obchodu zbožím a službami, obchodní aspekty duševního vlastnictví, přímé zahraniční investice, sjednocování liberalizačních opatření, vývozní politiku a opatření na ochranu obchodu, jako jsou opatření pro případ dumpingu a subvencování.“ Lisabonská smlouva tak dáva sice pádnější právní základ pro budoucí rozhodování ESD, ale sama nemůže zrušit nebo změnit platné závazky z dvoustranné dohody s třetím štátom. Pro takový štát predstavujú Lisabonská smlouva i ďalšie smlouvy medzi členy EU *res inter alios acta* (čl. 34 Vídeňské úmluvy).

Jaké jsou možné důsledky této nové judikatury ESD na BITs mezi starými a novými členskými štátmi EU (např. ČR-Nizozemí)? Na první pohled se jich citovaný rozsudek ESD, dopadající na možná omezení pohybu kapitálu a platieb medzi členskými štátmi a třetími štátmi, netýká, protože v současné době (od 1. 5. 2004) jsou obě země členskými štátmi EU.

Pro zjednodušení této analýzy a vzhledem k problematickým otázkám omezeným jen na BIT, můžeme ponechat stranou hypotézu vícestranné smíšené dohody¹⁴⁾ a soustředit se na případ, kdy existuje BIT mezi dvěma členskými štátmi EU.

V tomto případě nelze jednoduše převzít argumenty z citovaného rozsudku ESD, který se týkal BITs mezi členským štátom EU a třetími štátmi. Na případy BITs platných medzi členskými štátmi nedopadá ustanovenie čl. 307 SES. Rovněž lze těžko napadati neslučitelnost BIT medzi dvěma členskými štátmi s články 64(2), 66 a 75 SFEU [ex-čl. 57(2), 59 a 60 SES]. Dokonce i omezená kompetence ES přijímat opatrenia týkajúca sa pohybu kapitálu do a z třetích zemí, včetně přímých investic, podle čl. 64(2) SFEU [ex-čl. 57(2) SES], díky niž ESD rozhodl ve výše citovaném případě, není považována za výlučnou kompetenci Spoločenství.¹⁵⁾

14) Blíže srov. např. Svoboda, P., K aktuálním právním problémům smíšených vnějších smluv EU, Právník č. 2, 2009, s. 140 an.; Tietje, Ch., The Applicability of the Energy Charter Treaty in ICSID Arbitration of EU Nationals vs. EU Member States, TDM, Vol. 6, Issue 1, 2009 (www.transnational-dispute-management.com).

15) Viz Opinion AG Maduro, Case C-205/06, Commission v. Republic of Austria, & Case C-249/06, Commission v. Sweden, 10 July 2008, § 27 an.

Z pohledu mezinárodního práva, které je pro rozhodčí tribunál určující, neexistuje formální hierarchie norem mezi BIT a Smlouvou EU či Smlouvou ES (nyní SFEU). Případné rozpory mezi BIT a právem ES/EU jsou však řešitelné na základě principu *lex posterior*, který je též promítnut do Vídeňské úmluvy (1969). Podle čl. 30(3) VÚSP platí, že „jsou-li všechny smluvní strany dřívější smlouvy též stranami smlouvy pozdější, aniž podle článku 59 dřívější smlouva zanikla nebo její provádění bylo přerušeno, provádí se dřívější smlouva pouze v tom rozsahu, v jakém jsou její ustanovení slučitelná s ustanoveními smlouvy pozdější“. Pochopitelně se zde za pozdější smlouvu nepovažuje původní SES (1957), nýbrž Smlouva o přistoupení (2003), na základě které se ČR, SR a další státy staly členy EU a smluvními stranami smluv, na nichž je Unie založena, jak byly změněny nebo doplněny.¹⁶⁾

Složitější otázkou je zánik smluv a přerušování jejich provádění (články 54 až 64 Vídeňské úmluvy o smluvním právu). Nejběžnějším způsobem zániku smlouvy je její výpověď učiněná v souladu s ustanoveními nebo zánik souhlasem všech stran (čl. 54). Pokud ani k jednomu z projevů vůle smluvních stran nedošlo, pak BIT nadále platí. Navíc např. podle čl. 13 odst. 2 BIT mezi ČR a Nizozemím je sice výpověď dohody se lhůtou šesti měsíců možná, ale podle čl. 13 odst. 3 platí, že „pokud jde o investice uskutečněné přede dnem ukončení platnosti této Dohody, zůstanou pro ně předchozí články v platnosti na období patnácti let od tohoto data.“ Podobné klauzule jsou prakticky ve všech BITs.

Dalšími teoreticky možnými způsoby zániku BIT je podstatná změna okolností (*clausula rebus sic stantibus*, čl. 62 VÚSP) nebo zánik smlouvy nebo přerušování jejího provádění v důsledku uzavření pozdější smlouvy (čl. 59 VÚSP). První způsob se ukazuje problematický ze dvou důvodů. Z pohledu ESD byl tento argument uplatňovaný Rakouskem a Švédskem odmítnut, i když ESD nepodal přesvědčivé argumenty, proč by se smluvní strany BIT nemohly dovolat podstatné změny okolností.¹⁷⁾

Z pohledu mezinárodního práva, tj. samotného čl. 62 VÚSP i judikatury MSD¹⁸⁾, je pak zřejmé, že se změny okolností lze dovolávat jen zcela výjimečně, pokud „(a) existence těchto okolností tvořila podstatný základ souhlasu stran s tím, aby byly vázány smlouvou a (b) tato změna má za následek radikální změnu rozsahu závazků, které mají být ještě plněny podle smlouvy“. Samotné přistoupení nového členského státu do EU, ani rozšíření kompetencí v rámci společné obchodní politiky EU asi nepředstavují tak podstatnou okolnost a natolik radikální změnu.

Pokud jde o druhý způsob, s ohledem na právo EU, jehož dopad je zde zkoumán, jako nová smlouva přichází v úvahu Smlouva o přistoupení (2003), popř. Lisabonská smlouva (2007). Jedna z podmínek čl. 59 odst. 1 by byla splněna, protože obě strany BIT, tj. např. ČR a Nizozemí, jsou stranami pozdější smlouvy, resp. smluv (ES/EU). Složitější je to s dalšími podmínkami: (i) pozdější smlouva musí být téžedmětu a (ii) z pozdější smlouvy vyplývá, že úmyslem stran bylo upravit daný předmět touto smlouvou, nebo (iii) ustanovení pozdější smlouvy jsou natolik neslučitelná, že není možné provádět obě smlouvy současně.

Třebaže v určitých oblastech může docházet k obsahovému překrývání některých ustanovení BIT s právem EU (zejm. svoboda usazování a volný pohyb kapitálu), lze těžko

16) Viz sdělení MZV č. 44/2004 Sb.m.s.

17) Srov. Lavranos, N., op. cit., s. 720.

18) Srov. zejm. *Gabčíkovo-Nagygyaros Project (Hungary / Slovakia)*, ICJ Reports 1997, p. 7 et seq., par. 104.

tvrdit, že šlo o smlouvy o stejném předmětu (tj. ochrana investic). Převažující názor až donedávna byl, že není dána obecná kompetence ES v oblasti ochrany investic. Tato problematika zůstává v kompetenci členských států EU. Situace se měla změnit až po vstupu Lisabonské smlouvy v platnost.¹⁹⁾

Podle čl. 188c (nově čl. 207) odst. 1 Smlouvy o fungování EU získala Evropská unie pravomoc regulovat přímé zahraniční investice. Jedná se ovšem o kompetenční ustanovení, které předpokládá, že Evropský parlament a Rada přijímají řádným legislativním postupem formou nařízení opatření vymezující rámec pro provádění společné obchodní politiky (odst. 2). Lze proto usuzovat, že až do vstupu Lisabonské smlouvy v platnost a přijetí prováděcího nařízení po danou oblast zůstávají investice v kompetenci členských států. Samotný vstup v platnost Lisabonské smlouvy (od 1. 12. 2009) tak sám o sobě nemá dopad na platnost dvoustranných dohod. Bylo by třeba ještě dalšího kroku, tj. nařízení Evropského parlamentu a Rady. Zatím totiž daný předmět (ochrana investic) není na úrovni práva EU upraven do té míry, aby mohl nahradit BIT. Proto nelze ani dovodit, zda jsou ustanovení dřívější a pozdější smlouvy natolik neslučitelná, že není možné provádět obě smlouvy současně.

Tento výklad se zdá být podpořen i z pohledu evropského práva interpretovaného ESD. Zde lze *mutatis mutandis* poukázat na nedávné rozhodnutí ESD ve věci Komise v. Rakousko a Komise v. Švédsko.²⁰⁾ Obdobný rozsudek vydal ESD také v řízení proti Finsku.²¹⁾ Z rozsudku vyplývá, že tyto členské státy tím, že nepoužily vhodných prostředků k odstranění zjištěných neslučitelností mezi jejich staršími BITs a právem ES, porušily své povinnosti podle článku 307 al. 2 SES (nyní čl. 351 SFEU). Jinak řečeno, Komise, které dal ESD za pravdu, se domnívá, že členské státy měly řečené BITs vypovědět nebo renegociovat, aby nemohlo dojít k potenciálnímu porušení práva ES.

Z toho ovšem logicky vyplývá, že závazky ze smluv ES/EU nezpůsobují neplatnost, ani nejsou automaticky důvodem zániku BIT, nebo některého jejího ustanovení. Bude třeba učinit kroky v souladu s pravidly mezinárodního smluvního práva.

3. Procesní aspekty: jurisdikční konkurence či spolupráce mezi ESD a arbitráží?

Otázka, zda budou mít rozhodci pravomoc rozhodovat spor mezi investorem a hostitelským státem ve své podstatě není vůbec otázkou práva EU. V té míře, v jaké se dosud právo ES/EU nevztahuje na ochranu investic, je to otázka platnosti a aplikovatelnosti BIT. Pokud příslušná BIT byla a je nadále platnou mezinárodní smlouvou, právo EU nemá automatický vliv na její platnost. Ke změně nebo skončení dohody může dojít na základě vůle smluvních stran. Jestliže k tomu zatím nedošlo, je platná i rozhodčí doložka.

Jednodušší je zde situace v případě arbitráží podle dohod uzavřených mezi členským státem EU a třetím státem. V těchto případech totiž právo EU zatím neposkytuje investovi žádný procesní prostředek ochrany. Lze proto stěží předpokládat, že by se investoři (resp. jejich domovské státy) vzdali tak cenného nástroje, jakým je rozhodčí doložka

19) Viz Tietje, Ch., The Applicability of the Energy Charter Treaty in ICSID Arbitration of EU Nationals vs. EU Member States, TDM, Vol. 6, Issue 1, 2009, s. 14. (www.transnational-dispute-management.com).

20) Case C-205/06, Commission v. Republic of Austria, & Case C-249/06, Commission v. Sweden, Judgment of the Court (Grand Chamber), 3 March 2009.

21) Case C-118/07, Commission v. Finland, Judgment of the Court, 19 November 2009.

v platné BIT. Přinejmenším do doby, než bude s takovým třetím státem uzavřena dohoda jménem EU. K tomu je ovšem potřeba souhlasného projevu vůle obou stran, popř. možná také všech členských států EU.

Podstatně složitější se jeví situace v případě sporů z ochrany investic na základě BITs uzavřených mezi členskými státy EU. Klade se otázka, zda pravomoc rozhodčího tribunálu není vyloučena vzhledem k monopolu ESD na výklad Smlouvy ES. Podle čl. 292 SES (čl. 344 SFEU) „členské státy se zavazují, že spory o výklad nebo provádění této smlouvy nebudou řešit jinak, než jak stanoví tato smlouva.“ Jedná se o klauzuli o výlučné jurisdikci, jeden z nejučinnějších způsobů řešení konkurenční jurisdikce různých mezinárodních judičiálních orgánů.²²⁾ Je nepochybné, že toto ustanovení Smlouvy ES je s to účinně neutralizovat rozhodčí doložku pro řešení sporů mezi státy o výklad nebo použití dohody (např. čl. 10 BIT ČR – Nizozemí). Tento způsob řešení případného sporu mezi členskými státy EU je vyloučen.²³⁾

Na druhé straně se však čl. 292 SES (čl. 344 SFEU) nevztahuje na řešení sporů mezi soukromým investorem a členským státem EU. Právo EU zatím neupravuje specifické prostředky ochrany investorů. Proto nelze vyloučit zahájení arbitráže podle ustanovení BIT. To koneckonců vyplývá i z rozhodčího nálezu ve věci *Eastern Sugar*.²⁴⁾ Vyplývá to dokonce i z dopisu Evropské komise z 13. 1. 2006, o který se česká argumentace opírala.²⁵⁾

Současně ovšem není možné vyloučit (naopak se jeví jako žádoucí) přenesení sporu z ochrany investic, pokud jde o ustanovení o svobodě usazování nebo volném pohybu kapitálu podle práva EU před soudní instance EU. V daném případě není zřejmé, jakým způsobem by se věc mohla dostat k těmto soudům. Asi nejpravděpodobnější se zdá být řízení před ESD o předběžné otázce podle čl. 234 SES (čl. 267 SFEU).

V případě, že by došlo k souběžnému řízení před ESD o výkladu sporných ustanovení SES (SFEU) a rozhodčímu řízení o údajném porušení BIT, máme zde evidentní střet jurisdikcí. V decentralizovaném systému mezinárodního práva může dojít k takovým jurisdikčním konfliktům, jejichž řešení není snadné. Pokud nestačí, resp. nejsou k dispozici pravidla *litispence*, *res iudicata*, *electa una via*, popř. klauzule o výlučné jurisdikci, přicházejí v úvahu určité obecné principy.²⁶⁾ V úvahu přichází zejm. zásada zdvořilosti (*comity*), podle které „soudy v jedné jurisdikci by měly projevovat respekt a vykazovat určitý stupeň úcty k ... soudním rozhodnutím jiné jurisdikce“.²⁷⁾

22) Srov. Šturma, P. a kol., *Konkurující jurisdikce mezinárodních rozhodovacích orgánů*. Praha: PF UK, 2009, s. 98.

23) Viz *MOX Plant case*, C-459/03, *Commission v. Ireland*, Judgment of the ECJ, 30 May 2006.

24) Viz *Partial Award of the UNCITRAL ad hoc Arbitration in Paris*, SCC No. 088/2004, *Eastern Sugar v. the Czech Republic*.

25) *Ibid.*, s. 25: „In so far as conflicts between Member States are concerned, it follows from Article 292 EC that the Member States cannot apply the settlement procedures provided for in the BITs in so far as the dispute concerns a matter falling under Community competence. On the other hand, if the dispute concerns an investor-to-state claim under a BIT, the legal situation is more complex. ... it may be argued that the private investor could continue to rely on the settlement procedures provided for in the agreement until formal termination of the BIT if the dispute concerns facts which occurred before accession. The primacy of Community law should in such instance be considered by the arbitration instance.“

26) Srov. Šturma, P. a kol., *Konkurující jurisdikce...*, op. cit., s. 101-105. Shany, Y., *The Competing Jurisdictions of International Courts and Tribunals*. Oxford: OUP, 2004, s. 255-269.

27) *Southern Bluefin Tuna (Australia and New Zealand v. Japan)*, Award of 4 August 2000, par. 1391.

Co však v prípade, kdy nedošlo k souběžnému řízení před ESD a otázka evropského práva byla namítnuta pouze v rámci rozhodčího řízení? Jak známo, právo EU vyžaduje, aby otázky, které se týkají jeho aplikace, byly posuzovány vždy ESD, a to ve formě předběžné otázky. Na rozdíl od vnitrostátních soudů však rozhodčí tribunály nemají pravomoc předložit předběžnou otázku. Vzniká zde tudíž otázka, zda v takovém případě může tribunál rozhodčí doložku aplikovat, pokračovat v řízení a rozhodnout.

Na první pohled se zde nabízejí přinejmenším tři řešení. První lze nazvat „radikálně procesní“; podle tohoto přístupu by aplikační přednost evropského práva (a procesních prostředků v rámci EU) vedla k pozastavení aplikace rozhodčí doložky, takže by rozhodčí tribunál meritorně nerozhodl. Toto řešení se jeví jako málo pravděpodobné vzhledem k dosavadní arbitrážní praxi. Také z teoretického pohledu se BIT (a v ní obsažená rozhodčí doložka) řídí mezinárodním právem, které se považuje za oddělený právní řád, který je nadřazený vnitrostátnímu právu. Aplikační přednost práva EU platí vůči vnitrostátnímu právu, nikoliv ve vztahu k právu mezinárodnímu. Právo EU by se mohlo uplatnit jen jako jiná smlouva, pokud by její ustanovení dostala přednost jako *lex posterior* nebo *lex specialis*.

Druhý možný přístup je „smíšený“, integrující určité aspekty materiálního a procesního práva. Z nutnosti aplikovat právo EU by rozhodčí tribunál mohl na základě rozboru aplikovatelného hmotného práva dovodit potřebu předběžné otázky k ESD. Protože není oprávněn ji položit, musel by v tomto momentu přerušit řízení a využít národní soud příslušný podle sídla rozhodčího tribunálu (patrně analogicky k vydání předběžného opatření podle čl. 26 Rozhodčích pravidel UNCITRAL). Nelze ovšem zaručit, že takový soud by předběžnou otázku položil. Kdyby ovšem nebyla předběžná otázka položena, mohlo by to mít důsledky v další fázi, tj. po vydání nálezu (o námitkách proti jurisdikci, popř. meritorního nálezu). Strany sporu by se mohly obrátit s žalobou na zrušení rozhodčího nálezu na vnitrostátní soud. Pokud by pro rozhodnutí byla důležitá otázka evropského práva, soud by podal předběžnou otázku k ESD. Opomenutí předchozího položení sporných otázek ESD by mohlo za určitých okolností vést až ke zrušení rozhodčího nálezu pro rozpor s evropským veřejným pořádkem.²⁸⁾ Lze totiž předpokládat, že ESD naváže na svou dosavadní judikaturu a bude se snažit všemožně prosazovat svou výlučnou jurisdikci v otázkách evropského práva. Tento postup se jeví jako mnohem reálnější.

Třetí přístup lze považovat za minimální, restriktivní a čistě „materiální“. Vyvolává nejmenší procesní problémy, takže je očekávatelný od každého rozhodčího tribunálu, který korektně aplikuje materiální právo. Tribunál musí přihlížet ke všem pramenům práva uvedeným v příslušném článku dvoustranné dohody. Jeho přirozeným referenčním prostředím je mezinárodní právo, tj. BIT, další příslušné dohody a obecné zásady mezinárodního práva, které je plně způsobilý sám interpretovat. Tam, kde má přihlížet k platnému vnitrostátnímu právu smluvní strany, musí toto právo použít tak, jak je aplikováno vnitrostátními soudy tohoto státu (to ostatně bývá též předmětem znaleckých posudků). Podobně musí přistupovat k přednostní aplikaci práva EU. Vyplyvá to i z dopisu Evropské komise z 13. 1. 2006 v souvislosti s případem *Eastern Sugar*.²⁹⁾ Vždy je ovšem rozhodující výklad a aplikace evropského práva, jež provádí ESD. K tomu musí rozhodčí soud minimálně přihlížet. I když není povinen ani oprávněn podat předběžnou otázku k ESD, měl by vyčkat na výsledek řízení týkajících se stejných problémů, pokud je mu známo, že probíhají.

28) Na to lze *mutatis mutandis* aplikovat závěry z rozhodnutí ESD C-126/97 *Eco Swiss v. Benetton by Bulova*.

29) Viz Partial Award of the UNCITRAL ad hoc Arbitration in Paris, SCC No. 088/2004, *Eastern Sugar v. the Czech Republic*, s. 25.

4. Závěr

V tomto příspěvku bylo ukázáno, že dochází k překrývání a střetům mezi pravidly obsaženými v dvoustranných dohodách o ochraně investic a v právu EU. Je třeba rozlišovat mezi BITs uzavřenými mezi členskými státy EU a třetími státy, kde již existuje nedávná judikatura ESD, a BITs mezi členskými státy EU (zpravidla mezi starými a novými členy). K tomuto konfliktu dochází především jako konfliktu materiálních pravidel. Problém existoval již před Lisabonskou smlouvou, která svěřila EU kompetenci v oblasti přímých zahraničních investic. Po vstupu v platnost Lisabonské smlouvy se problém stává zřejmější. Nicméně ani jejím vstupem v platnost nedochází automaticky k zániku dosud platných BITs. K jejich ukončení nebo pozastavení provádění lze dospět pouze při aplikaci pravidel mezinárodního smluvního práva.

Podobný problém se na úrovni procesních pravidel projevuje jako možný jurisdikční střet mezi rozhodčím tribunálem a ESD. V případě rozhodčích doložek v BITs mezi členskými státy EU a třetími zeměmi lze těžko vyloučit jejich použití, dokud nebudou sjednány nové dohody na úrovni EU. V případě BITs mezi členskými státy EU je situace složitější. Rozhodčí tribunál nemůže sám položit předběžnou otázku k ESD. Měl by však přihlížet k výkladu evropského práva ESD a případně položit tuto otázku prostřednictvím příslušného vnitrostátního soudu.

Summary

This contribution has shown the overlaps and conflicts of norms embodied in bilateral investment treaties and the EU law. It is important to make distinction between the BITs between the EU Member States and the third countries, where there is a recent case-law of the ECJ, and the BITs among the EU Member States (as a rule between the old and new Members). This conflict appears mainly as a conflict of substantive norms. The problem existed already before the Lisbon Treaty that conferred on the EU the powers in the field of direct foreign investments. It becomes more open after the entry into force of the Lisbon Treaty. Nevertheless, its entry into force does not mean an extinction of the valid BITs. Their termination or suspension can only be reached by application of rules of the international law of treaties.

A similar problem appears on the level of procedural norms as a conflict of jurisdictions between an arbitration tribunal and the ECJ. In case of arbitration clauses in BITs between the EU Member States and the third countries, their application can hardly be excluded, until the conclusion of a new investment treaty by the EU. The tribunal is not able to ask the ECJ for a preliminary ruling. However, it should take into consideration the interpretation of European law by the ECJ and possibly initiate a preliminary ruling procedure through a national court.

Prof. JUDr. Pavel Šturma, DrSc.

Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta

BVŠP, Fakulta práva, Bratislava

e-mail: sturma@prf.cuni.cz

Aplikovateľnosť slobody voľného pohybu kapitálu na priame investície z tretích krajín

Applicability of the free movement of capital on the direct investments from third countries

▼ Andrej Karpat

Kľúčové slová:

priame zahraničné investície, vnútorný trh Európskej únie, sloboda voľného pohybu kapitálu, sloboda etablovania

Key words:

foreign direct investment, internal market of the European Union, free movement of capital, right of establishment

Zmluva o fungovaní Európskej únie (ďalej len Zmluva)¹⁾ obsahuje v článkoch 63 až 65 (bývalé články 56-59 ES) ustanovenia, ktorých cieľom je odstránenie prekážok voľného pohybu kapitálu a platieb. Táto sloboda vnútorného trhu Európskej únie (ďalej len EÚ), ktorú Zmluva uvádza na poslednom štvrtom mieste²⁾, tvorí neoddeliteľnú súčasť pre usku-točňovanie ostatných troch základných slobôd, tzn. voľného pohybu tovaru, osôb a slu-žieb. Bez tejto slobody nie je možné realizovať platby za tovary a služby, resp. rozvíjať cez voľný pohyb kapitálu podnikanie. Zmluva síce obsahuje osobitné ustanovenia pre voľný pohyb kapitálu a pre voľný pohyb platieb, úprava je ale v oboch prípadoch v princípe rovnaká. Za kapitál musia byť pritom považované všetky peňažné prostriedky, ktoré nie sú určené na konkrétnu platbu. Na rozdiel od ostatných slobôd vnútorného trhu EÚ Zmluva zakazuje v ustanoveniach o slobode voľného pohybu kapitálu a platieb nielen obmedze-nia pohybu medzi členskými štátmi, ale aj vo vzťahu k tretím krajinám³⁾. Aj keď sa na tieto prípady aplikuje v zmysle Zmluvy výrazne viac výnimiek zo zákazu obmedzení voľného po-hybu kapitálu a platieb ako na obmedzenia pohybu výlučne medzi členským štátmi⁴⁾, predstavuje táto sloboda pre osoby z tretích krajín jediný styčný bod vo vzťahu k slobodám vnútorného trhu. V tejto súvislosti zostáva Zmluvou nezodpovedaná otázka vzťahu slobody voľného pohybu kapitálu a platieb k ostatným slobodám vnútorného trhu, resp. otázka, či sa v konkrétnom prípade môže uplatniť iba výlučne jedna zo slobôd, ale-bo je možné ich aplikovať paralelne. Odpoveď na túto otázku má na priame investície z tretích štátov v rámci EÚ zásadný vplyv. V prípade akceptovania paralelnej aplikácie slo-body voľného pohybu kapitálu a slobody etablovania⁵⁾ vyplývajú priamym investorom z tretích krajín na základe čl. 63 ods. 1 Zmluvy subjektívne práva. V opačnom prípade má

- 1) Názov Zmluva o fungovaní Európskej únie bol zavedený Lisabonskou zmluvou. Pred jej vstupom do plat-nosti (tzn. pred 1. 12. 2009) mala názov Zmluva o založení Európskeho spoločenstva (ďalej len ES).
- 2) Slobody vnútorného trhu Zmluva uvádza v čl. 26 ods. 2 (bývalý článok 14 ods. 2 ES).
- 3) Zákaz obmedzenia pohybu kapitálu je uvedený v čl. 63 ods. 1, Zmluvy, zákaz obmedzenia pohybu platieb v čl. 63 ods. 2 Zmluvy (bývalý čl. 56 ods. 1 resp. ods. 2 ES).
- 4) Obmedzenia voľného pohybu kapitálu a platieb uplatňujúce sa výlučne vo vzťahu k tretím krajinám sú obsiahnuté v článkoch 64, 66 a 75 Zmluvy (bývalé články 57, 59 a 60 ES).
- 5) Okrem pojmu „sloboda etablovania“ sa používajú aj výrazy „sloboda podnikania“, resp. „právo usadiť sa“.

predmetné ustanovenie vo vzťahu k týmto osobám iba charakter nezáväznej deklarácie a táto sloboda nebráni žiadnemu štátu EÚ legislatívne komplikovať alebo obmedzovať investorov z nečlenských krajín EÚ v prípade ich záujmu investovať na jeho území. Tak ako je to pri riešení Zmluvou nezodpovedaných otázok súvisiacich s účinkami a charakterom práva EÚ najbežnejšie, aj v tomto prípade má zásadný vplyv na ich zodpovedanie judikatúra Súdneho dvora Európskej únie⁶⁾ (ďalej len ESD).

Podľa definície Medzinárodného menového fondu hovoríme o priamej zahraničnej investícii (*Foreign Direct Investment*) vtedy, ak nejaká osoba (priamy investor) nadobudne kapitálovú účasť na podniku v tretej krajine (priama investícia), pričom investor sleduje dlhodobé záujmy a má skutočnú možnosť ovplyvniť vedenie podniku podstatným spôsobom.⁷⁾ Na rozdiel od tejto formy investovania pri portfóliových investíciách nemá investor možnosť sa výraznejším spôsobom spolupodieľať na vedení podniku a ako jediný zásadný cieľ sleduje zhodnotenie svojich finančných prostriedkov cez kapitálový výnos. Obidve skupiny investorov sú síce chránené normami medzinárodného investičného práva, rozsah práv vyplývajúci pre investora v prípade priamej investície je pritom ale výrazne širší. Ďalej sa budeme zaoberať výlučne otázkou uplatnenia slobôd vnútorného trhu v prípade priamych investícií.

Na úvod je potrebné zodpovedať otázku, na základe ktorých ustanovení Zmluvy, prípadne sekundárnej legislatívy EÚ, je možné uvažovať o aplikácii ustanovení o slobode voľného pohybu kapitálu a (resp. alebo) o slobode etablovania na priame zahraničné investície. Napriek tomu, že čl. 63 ods. 1 Zmluvy neuvádza explicitne priame investície ako relevantnú formu pohybu kapitálu, na ktorú sa uplatňujú ustanovenia o slobode voľného pohybu kapitálu, niet pochybností o možnosti jej aplikácie na takéto prípady. Vyplýva to jednak z výnimiek vymenovaných v čl. 64 ods. 1 prvá veta Zmluvy⁸⁾, ako aj zo smernice č. 88/361/EHS, ktorá v súvislosti s otázkou uplatnenia slobody voľného pohybu kapitálu a platieb v prílohe I vo vysvetľujúcich poznámkach obsahuje definíciu pojmu priame investície⁹⁾. Napriek neskoršej rozsiahlej novej úprave tejto slobody v primárnom práve Európskeho spoločenstva sa ESD pravidelne pri výklade pojmu „voľný pohyb kapitálu“ odvoláva na príslušnú smernicu¹⁰⁾. Ďalej sú v tejto prílohe uvedené aj príklady takýchto

- 6) Pred vstupom Lisabonskej zmluvy do platnosti bol jeho názov Súdny dvor Európskych spoločenstiev.
- 7) *Balance of payments compilation guide*, International Monetary Fund, Washington, DC, 1995 (bod č. 682). Dostupné na internete: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/bopcg/1995/bopcg.pdf> [stránka naposledy navštívená 2010-02-12].
- 8) Prvá veta článku 64 ods. 1 Zmluvy znie: „Ustanovenia článku 63 sa prijímajú bez toho, aby bolo dotknuté uplatňovanie obmedzení vo vzťahu k tretím krajinám, ktoré platia vo vnútroštátnom práve alebo v práve Spoločenstva k 31. decembru 1993 z hľadiska pohybu kapitálu do tretích krajín alebo z tretích krajín týkajúcich sa priamych investícií – vrátane investícií do nehnuteľného majetku, usadenia sa, poskytovania finančných služieb alebo vstupu cenných papierov na kapitálové trhy.“ [stránka naposledy navštívená 2010-02-12]. Dostupné na internete: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:115:0047:0199:SK:PDF>
- 9) Príloha I. smernice č. 88/361/EHS, vysvetľujúce poznámky k smernici (strana 7): „Investície všetkých druhov, ktoré boli vykonané fyzickými osobami alebo obchodnými, priemyselnými alebo finančnými podnikmi a ktoré slúžia na vytvorenie a udržanie trvalých a priamych prepojení medzi osobou poskytujúcou kapitál a podnikateľom alebo podnikom, ktorému sa kapitál poskytuje na účely vykonávania jeho hospodárskej činnosti. Tento pojem sa preto musí chápať v čo najširšom zmysle.“ [stránka naposledy navštívená 2010-02-12]. Dostupné na internete: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:10:01:31988L0361:SK:PDF>
- 10) Napr. spojené prípady C-163/94, C-165/94 a C-250/94, *Criminal proceedings against Sanz de Lera and others*, 14. 12. 1995, Zb. s. I-4821, alebo prípad C-222/97, *Trummer and Mayer*, 16. 3. 1999, Zb. s. I-1661.

priamych investícií¹¹⁾. Spoločný majú cieľ vytvoriť cez investíciu nové alebo udržať existujúce trvalé hospodárske väzby.

V súvislosti s definíciou podnikania článok 49 ods. 2 Zmluvy (bývalý čl. 43 ods. 2 ES) síce spomína iba v krátkosti vykonávanie samostatnej zárobkovej činnosti, zakladanie a vedenie podnikov, rozhodujúca je ale aj v tomto prípade judikatúra ESD, ktorá tento pojem interpretuje ako skutočné vykonávanie hospodárskej činnosti prostredníctvom stálej prevádzky v inom členskom štáte na dobu neurčitú¹²⁾. Táto definícia zahŕňa tak prípady založenia nových, ako aj nadobudnutia podielov v už existujúcich podnikoch, pričom podľa ustálenej judikatúry ESD sa uplatnia ustanovenia Zmluvy o slobode etablovania len vtedy, ak ide o účasť, ktorá jej držiteľovi umožňuje vykonávať určitý vplyv na rozhodnutia spoločnosti a dovoľuje mu tým určovať jej činnosť¹³⁾. To znamená, že podobne ako pri definícii priamych investícií musí mať investor v prípade uplatnenia ustanovení Zmluvy o slobode etablovania možnosť ovplyvňovať rozhodnutia súvisiace s vedením, resp. správaním podniku a takýmto spôsobom uskutočňovať svoje podnikateľské záujmy. Otvorená zostáva otázka výšky účasti, pri ktorej ešte je možné – alebo už nie je možné, hovoriť o podstatnom vplyve na rozhodnutia spoločnosti, pričom sú to národné súdy, ktoré sú v konkrétnom prípade príslušné odpovedať na túto otázku. Vo väčšine prípadov bude takáto účasť, ktorá umožňuje uplatnenie čl. 49 Zmluvy, postačujúca na to, aby jej držiteľ mal možnosť skutočne ovplyvniť vedenie podniku podstatným spôsobom, čím následne bude naplnená aj definícia priamej investície. Z uvedeného vyplýva, že priame investície v rámci krajín EÚ spadajú v zmysle Zmluvy tak pod ustanovenia o slobode etablovania, ako aj o voľnom pohybe kapitálu. To ale neplatí, ak investor nie je štátnym príslušníkom členskej krajiny EÚ, resp. ak investujúca spoločnosť nebola založená podľa práva jedného členského štátu, ktorá má svoje registrované sídlo, svoju ústrednú správu alebo hlavné miesto podnikateľskej činnosti na území EÚ¹⁴⁾. Práve v takýchto prípadoch je významná otázka uplatniteľnosti slobody voľného pohybu kapitálu, resp. obsah práv z nej vyplývajúcich, prípadne ich neaplikovanie z dôvodu prednostného postavenia slobody etablovania, ktorá sa ale na investorov z nečlenských krajín EÚ nevzťahuje.

Keďže sa Zmluva otázkou, či sa má aplikovať v konkrétnom prípade vždy výlučne jedna zo slobôd vnútorného trhu, alebo je možné uplatniť paralelne aj viaceré slobody, vôbec nezaoberať, na jej zodpovedanie má zásadný vplyv rozhodovacia prax ESD. Ten mal možnosť sa zaoberať predmetnou problematikou vo viacerých prípadoch, pričom postupoval pri podobných prípadoch rôznym spôsobom, takže sa v tomto prípade iba s prihliadnutím na najnovšie rozhodnutia dá hovoriť o jeho ustálenej judikatúre. Celkovo je možné rozpoznať tri spôsoby, ako pri riešení tejto otázky postupoval.

11) Ibid. poznámka pod čiarou č. 9 [cit. 2010-02-12] (strana 4): „1. Zakladanie a rozširovanie pobočiek alebo podnikov, ktoré patria výlučne osobe poskytujúcej kapitál, a úplné nadobúdanie existujúcich podnikov. 2. Spoluúčasť na nových alebo existujúcich podnikoch so zreteľom na nadväzovanie alebo udržiavanie trvalých hospodárskych prepojení. 3. Dlhodobé pôžičky s cieľom vytvoriť alebo zachovať trvalé hospodárske prepojenie. 4. Reinvestícia ziskov s cieľom udržať trvalé hospodárske prepojenie.“

12) Porovnaj napr. prípad C-221/89, *The Queen / Secretary of State for Transport, ex parte Factor-tame Ltd and others*, 25. 7. 1991, Zb. s. I-3905 (bod 20), alebo prípad C-196/04, *Cadbury Schweppes and Cadbury Schweppes Overseas Ltd v. Commissioners of Inland Revenue*, 12.09.2006, Zb. s. I-7995 (bod 54, prvá veta).

13) Porovnaj napr. prípad C-524/04, *Test Claimants in the Thin Cap Group Litigation p. Commissioners of Inland Revenue*, 13. 3. 2007, Zb. s. I-2107 (bod 27).

14) Článok 54 Zmluvy (bývalý čl. 48 ES) prikazuje zaobchádzať s takýmito spoločnosťami rovnako ako s fyzickými osobami.

Prvý tvoria prípady, v ktorých sa ESD vyhol riešeniu uvedeného problému, keďže neskúmal otázku, či došlo v súvislosti s pohybom kapitálu aj k nadobudnutiu podstatného vplyvu na rozhodnutia spoločnosti¹⁵⁾, alebo naopak, či došlo v súvislosti s uplatnením práv vyplývajúcich zo slobody etablovania aj k pohybu kapitálu¹⁶⁾. Napriek skutočnosti, že tieto prípady ponúkli možnosť vyjadriť sa k vzťahu slobody etablovania a slobody voľného pohybu kapitálu, ESD sa touto otázkou vôbec nezaoberal. Dôvod, prečo sa nevyjadril k uvedenému problému, súvisel predovšetkým so skutočnosťou, že vo všetkých týchto prípadoch išlo o otázku uplatnenia slobody vnútorného trhu na hospodársky proces výlučne v rámci Európskeho spoločenstva. Vo všetkých týchto prípadoch tak nebolo riešenie otázky vzťahu slobody etablovania a slobody voľného pohybu kapitálu nevyhnutné, keďže dotknutým osobám vyplývali práva z obidvoch slobôd. Okrem toho sa tieto osoby často dovoľávali uplatnenia svojich práv len na základe jednej slobody. V prípade *Komisia p. Taliansku*¹⁷⁾ z roku 2004 generálna advokátka vo svojej právnej analýze prípadu upozornila na možnosť paralelného uplatnenia slobody etablovania, napriek tomu, že výhrada Komisie v uvedenom konaní bola obmedzená na len na porušenie článku 56 ES¹⁸⁾ (dnes čl. 63 Zmluvy). ESD vo svojom rozhodnutí na poznámku generálnej advokátky nereagoval a ďalej sa touto otázkou nezaoberal. Z uvedeného vyplýva, že pre riešenie zvoleného problému nezohrávajú doteraz uvedené prípady žiadnu úlohu.

Ďalšiu skupinu rozhodnutí tvoria prípady, pri ktorých ESD súhlasil s možnosťou paralelného uplatnenia obidvoch slobôd, pričom po zistení porušenia ustanovení Zmluvy ohľadne jednej slobody, nepovažoval preskúmanie možného porušenia práv vyplývajúcich z druhej slobody za potrebné. Aj v týchto prípadoch išlo o otázku uplatnenia slobôd vnútorného trhu na hospodársky proces výlučne v rámci Európskeho spoločenstva. Rozdiel oproti prípadom patriacich do prvej skupiny je v konštatovaní ESD, že v danej situácii mohli byť porušené práva vyplývajúce z jednej, ako aj druhej slobody zároveň. Takýmto spôsobom súhlasil v princípe s paralelným uplatnením obidvoch slobôd, napriek tomu, že nakoniec neskúmal, či určitým konaním skutočne došlo k porušeniu práv z nich vyplývajúcich. Z tohto dôvodu v konkrétnom prípade spomínané dve slobody nakoniec súčasne neuplatnil. Ako príklad môžeme uviesť prípad *Konle p. Rakúsku*¹⁹⁾, v ktorom sa ESD zaoberal otázkou, či nadobudnutie pozemku v inom členskom štáte EÚ spadá pod ustanovenia Zmluvy o slobode etablovania a (resp. alebo) voľného pohybu kapitálu. V rozsudku nachádzame najprv vyjadrenie k slobode etablovania, ktorá podľa ESD zahŕňa ako jej nevyhnutný doplnok právo nadobúdať, užívať a disponovať pozemkami v iných členských krajinách.²⁰⁾ Hneď v nasledujúcej vete rozsudku ESD súhlasil aj s uplatnením slobody voľného pohybu kapitálu v prípade investícií do nehnuteľností v iných členských štátoch.

15) Napr. prípad C-315/02, *Anneliese Lenz p. Finanzlandesdirektion für Tirol*, 15. 7. 2004, Zb. s. I-7063, alebo prípad C-319/02, *Petri Manninen p. Korkein hallinto-oikeus*, 7. 9. 2004, Zb. s. I-7477.

16) Napr. prípad C-446/03, *Marks & Spencer plc p. David Halsey (Her Majesty's Inspector of Taxes)*, 13. 12. 2005, Zb. s. I-10837.

17) C-174/04, *Komisia p. Talianskej republiky* (Obmedzenie hlasovacích práv pri nadobudnutí účasti podnikmi ovládanými štátom), 2. 6. 2005, Zb. s. I-4933.

18) Bod 22 návrhov generálnej advokátky Juliane Kokott vo veci C-174/04, *Komisia p. Talianskej republiky*, návrhy prednesené 3. 3. 2005.

19) C-302/97, *Klaus Konle p. Rakúskej republiky*, 1. 6. 1999, Zb. s. I-3099 (predovšetkým body 22 a 55).

20) ESD sa podobne vyjadril už v prípade C-305/87, *Komisia p. Grécku*, 30. 5. 1989, Zb. s. 1989, 1461 (bod 22).

Týmto naznačil možnosť aplikácie obidvoch slobôd zároveň. Následne sa však v rozsudku zaoberá iba otázkou porušenia druhej menovanej slobody, pričom konštatuje jej porušenie v prípade tirolského zákona o obchode s pozemkami z roku 1996 (*Tiroler Grundverkehrsgesetz*). V otázke výkladu článku 52 ES (teraz čl. 49 Zmluvy) neskôr iba poznamenáva, že z dôvodu zisteného porušenia voľného pohybu kapitálu už nie je potrebné sa ním zaoberať. Podobný postup ESD môžeme nájsť aj v prípade *Baars p. Inspecteur der Belastingen Particulieren / Ondernemingen Gorinchem*²¹⁾, kde ESD konštatuje porušenie slobody etablovania holandským zákonom o dani z majetku z roku 1964 (*Wet op de vermogensbelasting*) a ďalej sa otázkou porušenia slobody voľného pohybu kapitálu nezaoberať. Z uvedeného vyplýva, že ESD v týchto prípadoch v zásade súhlasil s možnosťou paralelného uplatnenia obidvoch slobôd. Naopak, na základe uvedených rozsudkov nie je dôvod predpokladať, že by ESD zastával názor nadradenosti jednej slobody, resp. že sa v konkrétnom prípade uplatnením jednej slobody stáva druhá sloboda neaplikovateľná. Dôvod, prečo po zistení porušenia práv vyplývajúcich z ustanovení Zmluvy ohľadne jednej slobody neskúmal možné porušenie práv vyplývajúcich z druhej, sa zdá byť v týchto prípadoch čisto pragmatický. Osobám dovoľávajúcim sa ustanovení Zmluvy o vnútornom trhu totižto vyplývali práva z obidvoch slobôd rovnako, a tak nebolo pre riešenie týchto prípadov nevyhnutné odpovedať na túto citlivú otázku.

Do poslednej tretej skupiny rozhodnutí patria novšie prípady, v ktorých sa ESD do značnej miery odklonil od svojej predchádzajúcej judikatúry. Vo vzťahu slobody etablovania a slobody voľného pohybu kapitálu v princípe odmieta ich paralelné aplikovania a pýta sa, ktorá sloboda v konkrétnom prípade viac zaväz, resp. naopak, ktorá je iba druhoradá. Prvýkrát uplatnil ESD tento názor v plnom rozsahu v prípade *Cadbury Schweppes v. Commissioners of Inland Revenue*²²⁾, kde po preskúmaní súladu štátneho opatrenia so slobodou podnikania k otázke uplatnenia ustanovení Zmluvy o voľnom pohybe kapitálu konštatoval: „Aj za predpokladu, že táto právna úprava... má obmedzujúce účinky... na slobodný obeh kapitálu, z ktorých by vyplynul nevyhnutne dôsledok prípadnej prekážky slobody usadiť sa, v žiadnom prípade tieto účinky neodôvodňujú samostatné skúmanie uvedenej právnej úpravy vzhľadom na... (článok) 56 ES“²³⁾ (dnes čl. 63 Zmluvy). Uvedené obmedzujúce účinky na jednu (v tomto prípade druhoradú) slobodu, ako nevyhnutný dôsledok prekážok pre inú (v tomto prípade hlavnú) slobodu, spomína ESD už aj v predchádzajúcich rozhodnutiach ako napr. v prípade *Komisija p. Portugalsku*²⁴⁾ z roku 2002, pričom v tomto prípade hovorí ešte o tzv. bezprostredných následkoch. Odhliadnuc od otázky rozdielu medzi bezprostredným a nevyhnutným dôsledkom, resp. následkom, je rozdiel oproti novším prípadom predovšetkým v chýbajúcom zamietavom stanovisku k paralelnému uplatneniu slobôd. Z tohto dôvodu patria spomínané staršie prípady ešte do druhej skupiny rozhodnutí, a to napriek skutočnosti, že signalizujú zmenu postoja ESD v otázke vzťahu voľného pohybu kapitálu k ostatným slobodám vnútorného trhu, ktorá sa neskôr výrazným spôsobom odzrkadlila v jeho judikatúre.

Kým ešte v rozhodnutí *Cadbury Schweppes* išlo o otázku aplikácie slobôd vnútorného trhu na hospodársky proces v rámci Európskeho spoločenstva, v prípade *Fidium Finanz*

21) C-251/98, *C. Baars jr. p. Inspecteur der Belastingen Particulieren / Ondernemingen Gorinchem*, 14. 10. 1999, Zb. s. I-2787 (bod 42).

22) C-196/04, *Cadbury Schweppes and Cadbury Schweppes Overseas Ltd v. Commissioners of Inland Revenue*, 12. 9. 2006, Zb. s. I-7995.

23) *Ibid.* poznámka pod čiarou č. 22 (bod 33).

24) C-367/98, *Komisija p. Portugalskej republike*, 4. 7. 2002, Zb. s. I-4731 (bod 56, prvá veta).

AG p. *Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht*²⁵⁾ použil ESD tento nový prístup prvýkrát aj v otázke uplatnenia článku 63 Zmluvy (bývalý čl. 56 ES) v súvislosti s podnikom usadeným mimo krajín EÚ. Napriek tomu, že sa tento prípad netýkal slobody etablovania, ale slobody voľného pohybu služieb zakotveného v článku 56 Zmluvy (bývalý čl. 49 ES) a jeho vzťahu k slobode voľného pohybu kapitálu, je možné z rozhodnutia vyčítať ďalšie smerovanie judikatúry ESD v otázke aplikácie poslednej menovanej slobody v prípade osôb s príslušnosťou k tretím krajinám. V uvedenom prípade položil Správny súd vo Frankfurte (*Verwaltungsgericht Frankfurt*) ESD v rámci prejudiciálneho konania medzi iným nasledujúcu otázku: „Môže sa podnik usadený mimo Európskej únie... v rámci svojej podnikateľskej činnosti vo forme poskytovania úverov obyvateľom členského štátu Európskej únie... odvolávať vo vzťahu k tomuto členskému štátu a k opatreniam jeho orgánov alebo súdov na voľný pohyb kapitálu..., alebo sa na získavanie klientov, poskytovanie a vykonávanie takýchto finančných služieb vzťahuje len slobodné poskytovanie služieb...?“²⁶⁾. Hneď na úvod rozsudku ESD poznamenáva, že ak sa určité vnútroštátne opatrenie vzťahuje na viacero slobôd vnútorného trhu, je potrebné preskúmať mieru obmedzenia ich výkonu, ako aj okolnosti, za ktorých môže mať jedna prednosť pred druhou. Napriek tomu, že ESD po preskúmaní charakteru podnikateľskej činnosti poskytovania úverov dospel k názoru, že sa táto v zásade dotýka tak slobodného poskytovania služieb, ako aj voľného pohybu kapitálu, neznamená to automaticky možnosť uplatnenia práv vyplývajúcich z obidvoch menovaných slobôd zároveň. Ako ďalej je v rozsudku vysvetlené, „Súdny dvor sporné opatrenie v zásade skúma len vo vzťahu k jednej z týchto dvoch slobôd, ak sa ukáže, že za okolností konkrétneho prípadu je jedna úplne sekundárna vo vzťahu k druhej a možno ju k nej priradiť“²⁷⁾. Cieľom nemeckého Zákona o bankovníctve (*Gesetz über das Kreditwesen*) bolo dohliadať nad podnikmi poskytujúcimi finančné služby a povoľovať ich len v prípade, že zabezpečia riadny výkon daných činností. V konkrétnom prípade to znamenalo, že obmedzujúce účinky sporného zákona na voľný pohyb kapitálu boli len „nevyhnutným následkom obmedzenia uloženého vo vzťahu k poskytovaniu služieb“²⁸⁾ a z tohto dôvodu nebolo potrebné skúmať jeho zlučiteľnosť s ustanoveniami o slobodnom pohybe kapitálu. Tak ako je to v prípade všetkých slobôd vnútorného trhu, vynímajúc slobodu voľného pohybu kapitálu, aj slobodného poskytovania služieb sa môžu dovolávať len osoby s príslušnosťou k členskému štátu EÚ. Keďže spoločnosť *Fidium Finanz AG* bola usadená vo Švajčiarsku, tzn. v štáte, ktorý nie je členom EÚ, nebolo v jej prípade možné uplatniť práva vyplývajúce ani z článku 49 ES, ani z článku 56 ES (dnes čl. 56 resp. 63 Zmluvy). Argumentácia ESD v tomto prípade sa zdá byť z viacerých pohľadov sporná, keďže otvára štátom možnosť cez šikovnú voľbu oblasti právnej úpravy ovplyvniť druh slobody, s ktorou musí byť v súlade. To následne môže viesť v prípade občanov nečlenských krajín Európskej únie k vylúčeniu uplatniteľnosti slobody voľného pohybu kapitálu a tým aj ochrany vyplývajúcej zo slobôd vnútorného trhu vôbec.

Už krátku dobu po rozhodnutí v prípade *Fidium Finanz AG* došlo k aplikácii tohto prístupu ESD aj v otázke uplatnenia slobody etablovania a voľného pohybu kapitálu, ako napríklad v prípade *Test Claimants in the Thin Cap Group Litigation p. Commissioners of Inland Revenue*²⁹⁾. Obsahom tohto sporu boli pravidlá proti zneužitiu daňových výhod formou podkapitalizácie spoločnosti, ktoré boli zakotvené v britskom zákone o daniach

25) C-452/04, *Fidium Finanz AG p. Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht*, 3. 10. 2006, Zb. s. I-9521 (predovšetkým body 34, 43, 45 a 49).

26) Ibid. poznámka pod čiarou č. 25 (bod 20, prvá otázka).

27) Ibid. poznámka pod čiarou č. 25 (bod 34, druhá veta).

28) Ibid. poznámka pod čiarou č. 25 (bod 49, druhá veta).

29) C-524/04, *Test Claimants in the Thin Cap Group Litigation p. Commissioners of Inland Revenue*, 13. 3. 2007, Zb. s. I-2107 (predovšetkým body 33, 34, 100).

z príjmov fyzických a právnických osôb (*Income and Corporation Taxes Act*), a ich súlad s článkami 43, 49 a 56 ES (dnes čl. 49, 56 a 63 Zmluvy).³⁰⁾ Podkapitalizácia („thin capitalisation“) znamená v tomto prípade financovanie spoločnosti viac prostredníctvom úverov ako vlastným imanom, keďže spoločnosť platiaca úroky za úver si môže tieto odpočítať od zdaniteľného zisku. V období rokov 1995 až 2004 boli úroky vyplatené medzi členmi tej istej skupiny spoločnosti kvalifikované ako rozdelený zisk, a to pod podmienkou, že presiahli sumu, ktorá by bola zaplatená v prípade absencie osobitných vzťahov medzi spoločnosťami. Toto pravidlo sa však neuplatnilo v prípade, že obidve spoločnosti boli daňovníkmi dane z príjmov právnickej osoby v Spojenom kráľovstve. Zákon takto zaviedol rozdielne zaobchádzanie medzi britskými spoločnosťami podľa miesta sídla spoločnosti ich veriteľa, pričom v prípade platenia úrokov spoločnosti nerezidentovi Spojeného kráľovstva bola daňová situácia menej výhodná. Žaloby boli zoskupené do typového sporu (*group litigation*), pričom britský súd vybral ako pilotné právne spory tak prípady skupín s materskou spoločnosťou v členskom štáte EÚ (*Lafarge a Volvo*), ako aj s materskou spoločnosťou v tretej krajine (*Caterpillar a PepsiCo*). Uvedení vybraní sťažovatelia boli označení ako „test claimants“. ESD vo svojom rozsudku konštatoval v súvislosti so všetkými štyrmi spoločnosťami, že z dôvodu výšky ich podielu v dcérskej spoločnosti mali v každom prípade podstatný vplyv na ich rozhodnutia. V súvislosti so skupinami s materskou spoločnosťou v členskom štáte EÚ preto uviedol, že sporné právne predpisy „zasahujú prevažujúco do slobody usadiť sa a musia byť teda skúmané vzhľadom na článok 43 ES“. Ďalej v otázke možných obmedzujúcich účinkov na slobodu voľného poskytovania služieb a slobodného pohybu kapitálu poznamenal v zmysle predošlých rozsudkov v prípadoch *Cadbury Schweppes a Fidium Finanz AG*, že tieto by boli nevyhnutne dôsledkom prípadnej prekážky slobody etablovania, a preto nie je dôvod na ich preskúmanie vzhľadom na články 49 a 56 ES. Neskôr v rozsudku sa venoval aj otázke uplatnenia vyššie uvedených článkov v prípade skupín s materskou spoločnosťou v tretej krajine EÚ. Najprv v tejto súvislosti vylúčil možnosť uplatnenia slobody etablovania, keďže príbuzné spoločnosti neboli usadené v členskom štáte v zmysle článku 48 ES (dnes 54 Zmluvy). Ďalej v otázke novej aplikácie ustanovení Zmluvy o slobode voľného poskytovania služieb a slobode voľného pohybu kapitálu iba zopakoval svoje stanovisko, ktoré uviedol v prípade skupín s materskou spoločnosťou v členskom štáte EÚ: „Za predpokladu, že... (sporné) právne predpisy by mali obmedzujúce účinky na slobodu poskytovania služieb a na slobodný obeh kapitálu, potom by z nich vyplynul nevyhnutne dôsledok prípadnej prekážky slobody usadiť sa a tieto účinky by neodôvodňovali skúmanie uvedenej právnej úpravy vzhľadom na články 49 ES a 56 ES“³¹⁾. Uvedená argumentácia akoby nasvedčovala úplne zamietavé stanovisko ESD v otázke uplatnenia slobody voľného pohybu kapitálu v prípade priamych investícií, resp. poukazyvala na nutnosť aplikovať na tieto prípady výlučne slobodu etablovania, ktorá sa v tejto súvislosti javí ESD ako hlavná. Opäť je možné v tejto súvislosti poznamenať, že takýto názor vedie v prípade priamych investícií z tretích štátov k úplnému zamedzeniu možnosti dovoľávať sa ustanovení o voľnom pohybe kapitálu, a tým aj celkovo práv vyplývajúcich z ustanovení o vnútnom trhu EÚ.

Tento názor ale do určitej miery vyvracia rozsudok v prípade *Holböck p. Finanzamt Salzburg-Land*³²⁾, ktorý prijal ESD iba pár mesiacov po rozhodnutí vo veci *Test Claimants in the Thin Cap Group Litigation*. Rakúsky súd sa v uvedenom prípade obrátil na

30) Tlačové komuniké č. 22/07 k rozsudku Súdneho dvora vo veci C-524/04, 13. 3. 2007. [stránka naposledy navštívená 2010-02-12]. Dostupné na internete: <http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2009-02/cp070022sk.pdf>.

31) *Ibid.* poznámka pod čiarou č. 29 (bod 101, druhá veta).

32) C-157/05, *Winfried L. Holböck p. Finanzamt Salzburg-Land*, 24. 5. 2007, Zb. s. I-2107 (predo všetkým body 22, 23, 28, 29 a 45).

ESD s otázkou, či sa ustanovenia Zmluvy týkajúce sa voľného pohybu kapitálu vzťahujú na cezhraničné vyplácanie dividend v prospech občana členskej krajiny EÚ od spoločnosti etablovanej v tretej krajine. Podobne ako v predchádzajúcich prípadoch ESD najprv poznamenal, že pri otázke, či sa na uvedenú vnútroštátnu úpravu vzťahuje jedna alebo druhá sloboda pohybu, je potrebné zohľadniť predmet danej právnej úpravy. Ďalej ale opačne ako v predchádzajúcich rozhodnutiach súhlasil s preskúmaním predmetných ustanovení rakúskeho zákona o dani z príjmov z roku 1988 (*Einkommensteuergesetz*), neskôr zmeneného a doplneného zákonom z roku 1993 o daňovej reforme (*Steuerreformgesetz*), aj vzhľadom na články 56 až 58 ES (dnes články 63 až 65 Zmluvy), keďže „na rozdiel od situácie vo veciach, ktoré viedli k... rozsudkom *Cadbury Schweppes*..., ako aj *Test Claimants in the Thin Cap Group Litigation*, právna úprava (v tomto prípade nebola) určená len na uplatňovanie na účasti, ktoré umožňujú vykonávať určitý vplyv na rozhodnutia spoločnosti a určovať jej činnosť“³³⁾. ESD tak súhlasil s preskúmaním súladu spornej právnej úpravy tak s článkom 49 Zmluvy týkajúceho sa slobody usadiť sa, ako aj s článkom 63 Zmluvy týkajúceho sa voľného pohybu kapitálu. Keďže články Zmluvy o slobode etablovania neobsahujú žiadne ustanovenie rozširujúce jej pôsobnosť na situácie, v ktorých sa štátny príslušník členského štátu EÚ alebo spoločnosť založená v súlade s právnou úpravou členského štátu EÚ usadí v treťom štáte, nie je možné sa v tomto prípade dovoliavať článku 49 Zmluvy. To konštatoval aj ESD a pri odpovedi na otázku súladu sporného zákona s druhou uvedenou slobodou uviedol, že síce opatrenie menej výhodného zaobchádzania s dividendami zahraničného pôvodu predstavuje obmedzenie pohybu kapitálu v zmysle článku 56 ES, ale z dôvodu uplatnenia výnimky článku 57 ods. 1 ES sa článok 56 ES má vykladať tak, že nezasahuje do práva členského štátu uplatňovať právnú úpravu, ktorá existovala k 31. decembru 1993. Na prvý pohľad sa môže zdať, že ESD v tomto prípade nezohľadnil svoju predchádzajúcu judikatúru a rozhodol ináč ako v podobných predchádzajúcich prípadoch. Po zohľadnení jeho argumentácie je však zjavné, prečo v uvedenom prípade postupoval rozdielne. O možnosti preskúmania vnútroštátnych právnych predpisov na súlad so slobodou voľného pohybu kapitálu tak rozhoduje zákonodarca voľbou oblasti, na ktorú sa tieto predpisy vzťahujú.³⁴⁾ Nezodpovedaná zostáva však otázka, ako by bol ESD v prípade *Holböck* postupoval, keby nebolo išlo o spoločnosť etablovanú v tretej krajine. Bol by dospel k paralelnému uplatneniu obidvoch slobôd, alebo by sa podobne ako v prípadoch *Konle* a *Baars* po zistení porušenia jednej slobody ďalej otázkou porušenia druhej nezaoberal?

Z uvedeného sa dajú urobiť nasledujúce závery. V otázke vzťahu slobody etablovania a voľného pohybu kapitálu, resp. aplikácie princípu prevažujúcej slobody („*prevailing freedom*“), alebo možného paralelného uplatnenia obidvoch slobôd je potrebné zohľadniť predmet konkrétnej právnej úpravy. Pre priame zahraničné investície to znamená, že v prípade dopadu určitého štátneho opatrenia na nich je potrebné rozlišovať, či sa toto opatrenie aplikuje iba na účasti v spoločnostiach, ktoré umožňujú vykonávať určitý vplyv na ich rozhodnutia a tým určovať jej činnosť, alebo sa uplatní nezávisle od ich výšky na všetky účasti v podnikoch. V prvom prípade chápe ESD slobodu voľného pohybu kapitálu ako sekundárnu k slobode etablovania, čo ma za následok, že v žiadnom prípade nemôžu byť samostatne skúmané účinky takéhoto opatrenia vzhľadom na prvú menovanú slobodu. Znamená to, že aj keby právne predpisy skutočne mali obmedzujúce účinky na pohyb kapitálu, tieto by boli iba nevyhnutným dôsledkom prípadnej prekážky slobody usadiť sa. Pre investorov z nečlenských krajín EÚ to má za následok, že sa v takejto situácii nemôžu dovoliavať žiadnej slobode vnútorného trhu. V druhom prípade ESD súhlasí

33) Ibid. poznámka pod čiarou č. 32 (bod 23).

34) Ibid. poznámka pod čiarou č. 33.

s preskúmaním určitého opatrenia na jeho súlad so slobodou voľného pohybu kapitálu, pričom takýmto spôsobom znovu otvára otázku možnosti paralelného uplatnenia obidvoch slobôd. Pre investorov usadených mimo krajín EÚ to však v každom prípade otvára možnosť sa aspoň v týchto prípadoch dovolávať ustanovení Zmluvy o voľnom pohybe kapitálu.

Summary

The article introduces a short analysis of the relationship between the free movement of capital and the freedom of establishment. This question is particularly important for direct investors from outside the European Union, considering the fact that only the free movement of capital applies to third-country situations. This article aims to analyze if the Court of Justice of the European Union applies the principle of the prevailing freedom or the principle of the parallel application of the two mentioned freedoms.

Použitá literatúra a iné zdroje:

- [1] Geurts, M.: Das Konkurrenzverhältnis der EU-Grundfreiheiten – Zugleich eine Anmerkung zu EuGH Baars Rs. C-251/98. Internationales Steuerrecht (Heft 18), C. H. Beck, 2000. Strany 572 – 573.
- [2] Lübke, J.: Der Erwerb von Gesellschaftsanteilen zwischen Kapitalverkehrsfreiheit und Niederlassungsfreiheit. Nomos Verlag, 2006. 539s. ISBN 978-3-8329-2200-9.
- [3] Sedemund, J.: Die mittelbare Wirkung der Grundfreiheiten für in Drittstaaten ansässige Unternehmen nach den EuGH-Urteilen Fidium Finanz AG und Cadbury Schweppes. Betriebs-Berater (Heft 51-52), 2006. Strany 2781 – 2786.
- [4] http://ials.sas.ac.uk/postgrad/courses/docs/MA_Tax_Working_papers/Bernhard%20PUBLICATION%20Final.pdf
- [5] <http://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2009-02/cp070022sk.pdf>

Zoznam citovaných a analyzovaných prípadov:

- [1] C-302/97, Klaus Konle p. Rakúskej republiky, 1. 6. 1999, Zb. s. I-3099.
- [2] C-251/98, C. Baars jr. p. Inspecteur der Belastingen Particulieren / Ondernemingen Gorinchem, 14. 10. 1999, Zb. s. I-2787.
- [3] C-367/98, Komisia p. Portugalskej republiky, 04.07.2002, Zb. s. I-4731.
- [4] C-315/02, Anneliese Lenz p. Finanzlandesdirektion für Tirol, 15. 7. 2004, Zb. s. I-7063.
- [5] C-319/02, Petri Manninen p. Korkein hallinto-oikeus, 7. 9. 2004, Zb. s. I-7477.
- [6] C-446/03, Marks & Spencer plc p. David Halsey (Her Majesty's Inspector of Taxes), 13. 12. 2005, Zb. s. I-10837.
- [7] C-174/04, Komisia p. Talianskej republiky, 2. 6. 2005, Zb. s. I-4933.
- [8] C-196/04, Cadbury Schweppes and Cadbury Schweppes Overseas Ltd v. Commissioners of Inland Revenue, 12. 9. 2006, Zb. s. I-7995.
- [9] C-452/04, Fidium Finanz AG p. Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht, 3. 10. 2006, Zb. s. I-9521.
- [10] C-524/04, Test Claimants in the Thin Cap Group Litigation p. Commissioners of Inland Revenue, 13. 3. 2007, Zb. s. I-2107.
- [11] C-157/05, Winfried L. Holböck p. Finanzamt Salzburg-Land, 24. 5. 2007, Zb. s. I-2107.

Mgr. Andrej Karpat

Ústav medzinárodného a európskeho práva, Bratislavská vysoká škola práva, Fakulta práva,
e-mail: andrej.karpat@uninova.sk

Lisabonská zmluva a postavenie Národnej rady Slovenskej republiky

Treaty of Lisbon and the status of the National Council of the Slovak Republic

▼ Boris Balog

Klíčové slová:

Lisabonská zmluva, Národná rada Slovenskej republiky, princíp subsidiarity, informácie pre národné parlamenty, prechodové ustanovenia, žaloba pre porušenie princípu subsidiarity, Ústava Slovenskej republiky.

Key words

Treaty of Lisbon, National Council of the Slovak Republic, principle of subsidiary, information for national parliaments, Passerelle Clause, action for infringement of the principle of subsidiary, Constitution of the Slovak Republic.

Úvod

Od 1. decembra minulého roku sa život v Európskej únii riadi dokumentom, ktorý označujeme ako Lisabonská zmluva.¹⁾ Od podpísania tejto zmluvy v Lisabone až do dnešného dňa bola predmetom nespočetných politických, politologických, ale aj právnych analýz a rozborov, ktoré boli zamerané (aj) na to, čo táto zmluva prináša oproti pôvodnému stavu, či čo prináša v porovnaní s predchádzajúcim neúspešným projektom zvaným Zmluva o Ústave pre Európu.

Účelom môjho príspevku je poskytnúť pohľad na dva dokumenty, ktoré so sebou Lisabonská zmluva priniesla, ktoré sa pripojili k Zmluve o Európskej únii a k Zmluve o fungovaní Európskej únie a ktoré sa týkajú postavenia národných parlamentov v záležitostiach Európskej únie – ide o Protokol o úlohe národných parlamentov v Európskej únii²⁾ (ďalej len „Protokol o NP“) a Protokol o uplatňovaní zásad subsidiarity a proporcionality (ďalej len „Protokol o subsidiarite“). Vo vzťahu k týmto protokolom sa zameriam na ich ustanovenia, ktorá sa dotýkajú postavenia národných parlamentov v záležitostiach Európskej únie a na ich rozbere sa pokúsím vyvodiť záver o ich možnej či vhodnej implementácii do ústavného systému Slovenskej republiky smerom k úprave/posilneniu postavenia a právomocí národnej rady v záležitostiach Európskej únie.

Lisabonská zmluva posilňuje právomoci národných parlamentov a priamo ich zapája do rozhodovacích procesov v Európskej únii. Kým doposiaľ mali národné parlamenty možnosť podieľať sa priamo na rozhodovaní iba v prípadoch rozširovania Európskej únie schvaľovaním prístupových zmlúv, teraz dostanú právomoc zasiahnuť do legislatívneho

1) Lisabonská zmluva, ktorou sa mení a dopĺňa Zmluva o Európskej únii a Zmluva o založení Európskeho spoločenstva, podpísaná v Lisabone 13. decembra 2007.

2) Tomuto protokolu v znení, ktoré bolo súčasťou Zmluvy o Ústave pre Európu som sa v roku 2003 venoval na stránkach Justičnej revue – BALOG, B.: Protokol o úlohe národných parlamentov v Európskej únii. Justičná revue, 2003, č. 12, s. 1162 – 1168.

procesu priamo, a to prostredníctvom stanoviska k súladu návrhov legislatívnych aktov Európskej únie (ďalej len „legislatívne akty“) so zásadou subsidiarity. Lisabonská zmluva predstavuje pre národné parlamenty prínos tým, že im zveruje právomoc strážiť v politickej rovine dodržiavanie princípu subsidiarity, vrátane práva na iniciovanie podania žaloby na porušenie tohto princípu legislatívnym aktom Súdneho dvoru Európskej únie. Lisabonská zmluva má z tohto pohľadu dopad aj na postavenie Národnej rady Slovenskej republiky (ďalej len „národná rada“) ako na národný parlament členského štátu.

V tejto súvislosti sa nevyhnem ani kritickému postoju k samotnej národnej rade, ktorá k dnešnému dňu³⁾ neprijala príslušné legislatívne úpravy týkajúce sa jej vlastného postavenia a jej vlastných kompetencií vyplývajúcich z Lisabonskej zmluvy a oboch protokolov. Lisabonská zmluva totiž vytvorila priestor na zapojenie národných parlamentov do života Európskej únie, ale ponecháva úplne na ústavných štruktúrach jednotlivých členských štátov, akým spôsobom takéto nové postavenie národného parlamentu v záležitostiach Európskej únie zaisť. Domnievam sa (a v ďalšom texte sa pokúsim preukázať), že situáciu nie je možné riešiť len prostredníctvom ústavného zákona č. 397/2004 Z. z. o spolupráci Národnej rady Slovenskej republiky a vlády Slovenskej republiky v záležitostiach Európskej únie (ďalej len „ústavný zákon č. 397/2004 Z. z.“), ale vyžiada si širší vstup do právneho poriadku Slovenskej republiky.

Informácie pre národné parlamenty

Nevyhnutným predpokladom pre to, aby národné parlamenty mohli plnohodnotne vykonávať svoju pôsobnosť politického strážcu princípu subsidiarity sú informácie pre národné parlamenty. Z tohto pohľadu sú relevantné ustanovenia článkov 3, 4 a 6 Protokolu o NP. Okrem toho je informovanie národných parlamentov významné aj pri uplatňovaní článku 48 ods. 7 prvý a druhý pododsek Zmluvy o Európskej únii.

1. Odôvodnené stanovisko

Protokol o NP v ustanovení čl. 3 upravuje právo národného parlamentu poslať predsedom Európskeho parlamentu, Rady a Komisie v súlade s postupom ustanoveným v čl. 6 Protokolu o subsidiarite odôvodnené stanovisko k tomu, či je návrh legislatívneho aktu v súlade so zásadou subsidiarity.

Uplatnenie práva národného parlamentu podľa čl. 3 Protokolu o NP predpokladá plnenie informačnej povinnosti voči národným parlamentom podľa čl. 1, čl. 2 a čl. 5 Protokolu o NP a podľa čl. 4 Protokolu o subsidiarite:

- podľa čl. 1 Protokolu o NP je vo vzťahu k právu národných parlamentov podľa čl. 3 významná najmä povinnosť Európskej komisie (ďalej len „Komisia“) postúpiť národným parlamentom ročný plán legislatívnych úloh, ako aj všetky ostatné dokumenty legislatívneho plánovania alebo stratégie politiky v rovnakom čase ako Európskemu parlamentu a Rade,
- podľa čl. 2 Protokolu o NP je vo vzťahu k právu národných parlamentov podľa čl. 3 významná povinnosť postúpiť národným parlamentom návrhy legislatívnych aktov zaslané Európskemu parlamentu a Rade. Návrh legislatívneho aktu znamená návrh Komisie, iniciatívu skupiny členských štátov, iniciatívu Európskeho parlamentu, žiadosť Súdneho dvora, odporúčanie Európskej centrálnej banky a žiadosť Európskej

3) Ku dňu odovzdania príspevku do redakcie – 10. februára 2010.

investičnej banky, ktorých cieľom je prijatie legislatívneho aktu. Z hľadiska subjektu povinnosti postupovania návrhov legislatívnych aktov národným parlamentom čl. 2 Protokolu o NP ustanovuje, že návrh legislatívneho aktu pochádzajúci od Komisie postúpi národným parlamentom priamo Komisia v rovnakom čase ako Európskemu parlamentu a Rade, návrh legislatívneho aktu pochádzajúci od Európskeho parlamentu postúpi národným parlamentom priamo Európsky parlament a návrh legislatívneho aktu pochádzajúci od skupiny členských štátov, Súdneho dvora, Európskej centrálnej banky alebo Európskej investičnej banky postúpi národným parlamentom Rada. Taktu upravená informačná povinnosť je tiež premietnutá do čl. 4 Protokolu o subsidiarite – Komisia postupuje svoje návrhy legislatívnych aktov a svoje zmenené a doplnené návrhy národným parlamentom v rovnakom čase ako zákonodarcovi Európskej únie. Európsky parlament postupuje svoje návrhy legislatívnych aktov, ako aj svoje zmenené a doplnené návrhy národným parlamentom. Rada postupuje návrhy legislatívnych aktov pochádzajúcich od skupiny členských štátov, Súdneho dvora, Európskej centrálnej banky alebo Európskej investičnej banky, ako aj zmenené a doplnené návrhy národným parlamentom,

- podľa čl. 5 Protokolu o NP sa priamo národným parlamentom postupujú v rovnakom čase ako vládam členských štátov programy zasadnutí Rady a výsledky zasadnutí vrátane zápisníc zo zasadnutí, na ktorých Rada rokuje o návrhoch legislatívnych aktov.

Prvý a nevyhnutný krok preto, aby národný parlament mohol posúdiť uplatnenie a dodržanie princípu subsidiarity v návrhu legislatívneho aktu je skutočnosť, že národný parlament je včas a priamo informovaný o návrhu legislatívneho aktu. Protokol o subsidiarite v ustanovení čl. 5 vyžaduje, aby bol návrh legislatívneho aktu predložený národným parlamentom riadne a dôsledne odôvodnený so zreteľom na zásadu subsidiarity a so zreteľom na zásadu proporcionality. Každý návrh legislatívneho aktu by mal obsahovať dôvodovú správu, na základe ktorej bude môcť národný parlament vyhodnotiť jeho súlad so zásadami subsidiarity a proporcionality. Dôvodová správa by mala obsahovať približný odhad finančného dosahu návrhu a v prípade smernice jej dôsledky týkajúce sa právnych predpisov, ktoré majú prijať členské štáty, a to vrátane regionálnych právnych predpisov, ak je to potrebné. Dôvody, ktoré vedú k záveru, že cieľ Európskej únie sa dá lepšie dosiahnuť na jej úrovni, sa podložia kvalitatívnymi a kedykoľvek je to možné aj kvantitatívnymi ukazovateľmi.

V záujme toho, aby posudzovanie uplatnenia princípu subsidiarity bolo súčasťou plynulého legislatívneho procesu v Európskej únii, stanovuje tak Protokol o NP, ako aj Protokol o subsidiarite lehotu na uplatnenie práva národného parlamentu poslať odôvodnené stanovisko, a to osem týždňov od sprístupnenia návrhu legislatívneho aktu národným parlamentom v úradných jazykoch Európskej únie až do dňa, keď sa zaradí do predbežného programu rokovania Rady s cieľom jeho prijatia alebo prijatia pozície v rámci legislatívneho postupu. Výnimky sú podľa čl. 4 Protokolu o NP prípustné v naliehavých prípadoch, ktorých dôvody sa uvedú v akte alebo v pozícii Rady. S výnimkou naliehavých prípadov, ktoré sú náležite odôvodnené, nesmie počas týchto ôsmich týždňov dôjsť k žiadnej dohode o návrhu legislatívneho aktu. S výnimkou naliehavých prípadov, ktoré sú náležite odôvodnené, musí medzi zaradením návrhu legislatívneho aktu do predbežného programu rokovania Rady a prijatím pozície uplynúť desaťdňová lehota.

Ak na základe preskúmania dodržania a uplatnenia princípu subsidiarity v návrhu legislatívneho aktu dospeje národný parlament k názoru, že predložený návrh legislatívneho aktu nie je v súlade s týmto princípom, využije svoje právo podľa čl. 3 Protokolu o NP

a pošle k takémuto návrhu legislatívneho aktu odôvodnené stanovisko. Každý národný parlament má dva hlasy rozdelené v závislosti od národného parlamentného systému. V dvojkomorovom národnom parlamentnom systéme má každá z dvoch komôr národného parlamentu jeden hlas. Ak návrh legislatívneho aktu pochádza od skupiny členských štátov, predseda Rady postúpi stanovisko vládam týchto členských štátov. Ak návrh legislatívneho aktu, voči ktorému bolo uplatnené odôvodnené stanovisko, pochádza od Súdneho dvora, Európskej centrálnej banky alebo Európskej investičnej banky, predseda Rady postúpi odôvodnené stanovisko dotknutej inštitúcii alebo orgánu.

Protokol o subsidiarite upravuje v čl. 7 niekoľko možných dôsledkov, ak boli k návrhu legislatívneho aktu doručené odôvodnené stanoviská:

- podľa bodu 1. – Európsky parlament, Rada a Komisia a prípadne skupina členských štátov, Súdny dvor, Európska centrálna banka alebo Európska investičná banka, ak návrh legislatívneho aktu pochádza od nich, zohľadnia odôvodnené stanoviská vydané národnými parlamentmi,
- podľa bodu 2. ide o tzv. žlté karty zo strany skupiny národných parlamentov, resp. ich komôr – pokiaľ odôvodnené stanoviská k nesúladu návrhu legislatívneho aktu so zásadou subsidiarity predstavujú aspoň jednu tretinu všetkých hlasov pridelených národným parlamentom, návrh legislatívneho aktu sa musí opätovne posúdiť. V prípade návrhu legislatívneho aktu predloženého na základe článku 61i Zmluvy o fungovaní Európskej únie týkajúceho sa priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti je potrebná jedna štvrtina hlasov. Po takomto opätovnom posúdení sa môže Komisia alebo prípadne skupina členských štátov, Európsky parlament, Súdny dvor, Európska centrálna banka alebo Európska investičná banka, ak návrh legislatívneho aktu pochádza od nich, rozhodnúť, že ponechá, zmení alebo doplní, alebo stiahne návrh. Takéto rozhodnutie musí byť odôvodnené.
- podľa bodu 3. ide o tzv. oranžové karty zo strany skupiny národných parlamentov, resp. ich komôr – pokiaľ odôvodnené stanoviská k nesúladu návrhu legislatívneho aktu so zásadou subsidiarity v rámci riadneho legislatívneho postupu predstavujú aspoň jednoduchú väčšinu všetkých hlasov pridelených národným parlamentom, návrh legislatívneho aktu sa musí opätovne posúdiť. Po takomto opätovnom posúdení sa môže Komisia rozhodnúť, že ponechá, zmení, doplní alebo stiahne návrh. Ak sa Komisia rozhodne návrh zachovať, musí v odôvodnenom stanovisku vysvetliť, prečo sa domnieva, že návrh je v súlade so zásadou subsidiarity. Toto odôvodnené stanovisko, ako aj odôvodnené stanoviská národných parlamentov sa musia predložiť zákonodarcovi Európskej únie na posúdenie v rámci legislatívneho postupu:
 - a) pred dokončením prvého čítania zákonodarca (Európsky parlament a Rada) preskúma súlad návrhu legislatívneho aktu so zásadou subsidiarity, pričom zohľadní najmä dôvody, ktoré vyjadřila a spoločne zastáva väčšina národných parlamentov, ako aj odôvodnené stanovisko Komisie,
 - b) ak na základe 55 % väčšiny členov Rady alebo väčšiny odovzdaných hlasov v Európskom parlamente zákonodarca dospeje k stanovisku, že návrh nie je v súlade so zásadou subsidiarity, tento návrh legislatívneho aktu sa nebude ďalej preskúmať.

Právo národného parlamentu poslať odôvodnené stanovisko je súčasťou primárneho práva, preto ho nie je potrebné transponovať do národného právneho poriadku. Je ale

potrebné vytvoriť príslušné vnútroštátne právne mechanizmy na umožnenie výkonu tejto kompetencie.

Z vyššie uvedeného možno vyvodiť niekoľko záverov dôležitých pre skúmanie toho, čo by malo byť predmetom takejto vnútroštátnej úpravy vo vzťahu k národnému parlamentu:

1. právo národného parlamentu byť informovaný priamo príslušným orgánom Európskej únie – protokoly neupravujú v tejto súvislosti postavenie nejakého sprostredkujúceho vnútroštátneho orgánu, preto by ani žiaden takýto orgán pri výkone kompetencie politickej kontroly uplatnenia princípu subsidiarity nemal vystupovať. Uvedené tiež predpokladá, že vnútroštátny právny poriadok umožní národnému parlamentu rokovať aj o návrhoch a materiáloch doručených, resp. predložených orgánmi Európskej únie,
2. vytvorenie a existencia takých parlamentných procedúr, ktoré umožnia národnému parlamentu prerokovať predložené návrhy legislatívnych aktov v lehote ôsmich týždňov. Zmyslom protokolov je zapojiť národné parlamenty do európskej agendy a zaisťiť im prístup k návrhom legislatívnych aktov a vytvoriť im priestor na ich domáce prerokovanie, ale úprava rokovacích procedúr národného parlamentu je ponechaná na členský štát, ktorý by mal vytvoriť také procedúry, ktoré umožnia riadne prerokovanie návrhu legislatívneho aktu a prípadné uplatnenie odôvodneného stanoviska k nemu v lehote stanovenej primárnym právom,
3. právo národného parlamentu svoje stanovisko zaslať priamo príslušnému orgánu Európskej únie bez nejakého iného vnútroštátneho sprostredkujúceho orgánu.

Ak aplikujeme tieto všeobecné závery na postavenie národnej rady a úpravu jej kompetencii a rokovacích procedúr vo vzťahu k možnosti uplatnenia odôvodneného stanoviska, domnievam sa, že možno k jednotlivých relevantným právnym predpisom uviesť z hľadiska ich novelizácie nasledovné:

- Ústava Slovenskej republiky – aj keď právomoc národnej rady poslať odôvodnené stanovisko k súladu návrhu legislatívneho aktu s princípom subsidiarity je upravená v primárnom práve a jej transpozícia do národného právneho poriadku z toho dôvodu nie je potrebná, domnievam sa, že v Ústave Slovenskej republiky by malo byť aspoň jedno ustanovenie, ktoré by obsahovalo rámcové vymedzenie pôsobnosti národnej rady v záležitostiach Európskej únie.

Ústava Slovenskej republiky obsahuje (demonštratívny) výpočet pôsobnosti národnej rady v čl. 86 a práve toto ustanovenie by mohlo byť doplnené o nový pododsek, ktorý by reagoval na Lisabonskú zmluvu v tom zmysle, že do pôsobnosti národnej rady patrí posudzovať súlad návrhov legislatívnych aktov⁴⁾ s princípom subsidiarity.

Domnievam sa, že takéto ustanovenie v čl. 86 Ústavy Slovenskej republiky by malo obsahovať rovnaké splnomocnenie ako v čl. 2 ods. 2 ústavného zákona č. 397/2004 Z. z. – ktorým by sa národná rada splnomocnila zákonom poveriť výkonom tejto právomoci svoj výbor. Takáto ústavná konštrukcia by umožnila dodržanie lehoty ôsmich týždňov na posúdenie návrhu legislatívneho aktu, zvolanie a zasadnutie výboru, prijatie odôvodneného stanoviska, jeho predloženie predsedovi národnej rady a odoslanie príslušnému orgánu Európskej únie.

- 4) Takáto úprava by si tiež vyžiadala zmenu terminológie – „návrhy právne záväzných aktov Európskych spoločenstiev a Európskej únie“, resp. „právne záväzné akty Európskych spoločenstiev a Európskej únie“ nahradíť za „návrhy legislatívnych aktov Európskej únie“, resp. „legislatívne akty Európskej únie“.

- ústavný zákon č. 397/2004 Z. z. – ústavný zákon č. 397/2004 Z. z. upravuje spoluprácu národnej rady a ďalšieho ústavného orgánu – vlády Slovenskej republiky (ďalej len „vláda“) v záležitostiach Európskej únie. Tento ústavný zákon predpokladá, že vláda alebo jej poverený člen predkladá národnej rade návrhy právne záväzných aktov a iných aktov Európskych spoločenstiev a Európskej únie,⁴ o ktorých budú rokovať zástupcovia vlád členských štátov Európskej únie, vrátane návrhu stanoviska Slovenskej republiky k takémuto návrhu právneho aktu, o ktorých následne národná rada rokuje a môže tieto stanoviská schvaľovať s tým, že celou touto agendou je podľa čl. 2 ods. 2 poverený Výbor Národnej rady Slovenskej republiky pre európske záležitosti (ďalej len „VEZ“). Uvedené znamená, že ústavný zákon č. 397/2004 Z. z. upravuje situáciu, v ktorej je návrh právne záväzného aktu a iného aktu Európskych spoločenstiev a Európskej únie už zaradený v programe rokovania zástupcov vlád členských štátov a národnej rade sa predkladá na schválenie návrh stanoviska Slovenskej republiky v tomto finálnom štádiu európskeho legislatívneho procesu.

Ak by ale národná rada posudzovala súlad predloženého návrhu legislatívneho aktu s princípom subsidiarity až v tomto momente, v podstate by nedokázala reálne využiť svoju možnosť vstúpiť do legislatívneho procesu ešte pred predložením návrhu legislatívneho aktu na rokovanie Rady, a to formou žltej alebo oranžovej karty podľa čl. 7 bod 2. Protokolu o subsidiarite. Práve toto vyššie citované ustanovenie Protokolu o subsidiarite umožňuje národným parlamentom dosiahnuť nielen opätovné posúdenie návrhu legislatívneho aktu, jeho zmenu alebo doplnenie, ale aj dosiahnuť jeho stiahnutie z legislatívneho procesu (teda nepredloženie na rokovanie Rady). Postup podľa ústavného zákona č. 397/2004 Z. z. by umožňoval len posúdenie princípu subsidiarity podľa čl. 7 bod 3 Protokolu o subsidiarite, ak by bol návrh legislatívneho aktu Komisiou predložený na rokovanie Rady aj napriek odôvodneným stanoviskám jednoduchej väčšiny národných parlamentov, resp. ich komôr, ale neumožňoval by konanie národnej rady podľa čl. 7 bod 2. Protokolu o subsidiarite.

Domnievam sa preto, že ústavný zákon č. 397/2004 Z. z. by v súvislosti s odôvodneným stanoviskom národnej rady nemal byť novelizovaný.

- zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 350/1996 Z. z. o rokovacom poriadku Národnej rady Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov (ďalej len „rokovací poriadok“) – zmeny a doplnenia rokovacieho poriadku, cieľom ktorých by bolo vytvorenie zákonných procesných podmienok výkonu a uplatnenia kompetencie národnej rady, resp. VEZ prijímať odôvodnené stanovisko by sa mali dotýkať (aspoň) týchto okruhov:
 1. Doplnenie ustanovenia § 2 rokovacieho poriadku v tom zmysle, že národná rada a jej orgány môžu rokovať aj o dokumentoch/návrhoch, ktorú sú národnej rade doručené priamo príslušným orgánom Európskej únie s doplnením odkazu na čl. 1, 2 a 5 Protokolu o NP a čl. 4 Protokolu o subsidiarite.
 2. Doplnenie pôsobnosti VEZ podľa § 58a ods. 3 rokovacieho poriadku aj o prerokovanie návrhov legislatívnych aktov Európskej únie z hľadiska dodržania princípu subsidiarity podľa Lisabonskej zmluvy a v prípade, ak návrh legislatívneho aktu nie je v súlade s týmto princípom, zakotvenie kompetencie uznieť sa na odôvodnenom stanovisku.
 3. Doplnenie § 58a rokovacieho poriadku o nové ustanovenia, ktoré by obsahovali –
 - povinnosť predsedu VEZ alebo podpredsedu VEZ doručiť bez zbytočného odkladu uznesenie VEZ s odôvodneným stanoviskom predsedovi národnej rady,
 - povinnosť predsedu národnej rady postúpiť odôvodnené stanovisko bez zbytočného odkladu predsedom Európskeho parlamentu, Rady a Komisie a tiež vláde na vedomie.

4. Doplnenie § 58a rokovacieho poriadku o výslovnú úpravu, že uznesenie VEZ s odôvodneným stanoviskom k návrhu legislatívneho aktu Európskej únie nevylučuje uplatnenie pôsobnosti národnej rady/VEZ podľa ústavného zákona č. 397/2004 Z. z. – teda opätovný vstup národnej rady/VEZ do legislatívneho procesu o návrhu legislatívneho aktu Európskej únie v čase, keď už tento bude predložený na rokovanie Rady. V tomto momente bude národná rada/VEZ (opätovne) rokovať nielen o návrhu legislatívneho aktu Európskej únie predloženom vládou, ale aj návrhu stanoviska Slovenskej republiky k nemu pripravenom a predloženom vládou. V tomto stanovisku sa podľa § 58a ods. 8 rokovacieho poriadku vyjadrí aj k princípu subsidiarity a konečný postoj národnej rady/VEZ môže byť iný, ako bol pôvodne pri posudzovaní návrhu legislatívneho aktu doručenom priamo orgánom Európskej únie podľa Protokolu o NP a Protokolu o subsidiarite.
5. Do úvahy by prichádzalo ešte legislatívne riešenie situácie, ak by predseda národnej rady s odôvodneným stanoviskom VEZ nesúhlasil – situácia by mohla byť riešená buď tak, že by bol predseda národnej rady postavený len do úlohy „poštára“, ktorý by musel odôvodnené stanovisko poslať bez zbytočného odkladu predsedom Európskeho parlamentu, Rady a Komisie a tiež vláde na vedomie. Iná situácia by bola, ak by sa v rokovanom poriadku prijalo také legislatívne riešenie, že ak by predseda národnej rady s uznesením a odôvodneným stanoviskom VEZ nesúhlasil, zvolal by bez zbytočného odkladu schôdzu národnej rady, ktorá by návrh legislatívneho aktu Európskej únie z hľadiska súladu s princípom subsidiarity prerokovala a prijala by k nemu konečné uznesenie. To by ale predpokladalo stanovenie povinnosti predsedu VEZ alebo podpredsedu VEZ doručiť uznesenie VEZ s odôvodneným stanoviskom predsedovi národnej rady tak, aby tento mohol zvolať schôdzu národnej rady pri zachovaní lehoty ôsmich týždňov pre národný parlament (napr. najneskôr päť pracovných dní pred uplynutím lehoty ôsmich týždňov). Nevyhnutným by bolo doplnenie § 17 rokovacieho poriadku o výslovnú možnosť predsedu národnej rady zvolať schôdzu národnej rady v takomto prípade ihneď a tiež doplnenie § 24 ods. 3 rokovacieho poriadku v tom zmysle, že program takto zvolenej schôdze nie je možné meniť ani doplňať.

2. Uplatnenie článku 48 ods. 7 Zmluvy o Európskej únii

Informačná povinnosť smerom k národným parlamentom sa podľa čl. 6 Protokolu o NP týka aj situácie, keď má Európska rada v úmysle uplatniť článok 48 ods. 7, prvý alebo druhý pododsek Zmluvy o Európskej únii.⁵⁾

- 5) Čl. 48 ods. 7 Zmluvy o Európskej únii znie:

„(7) Ak sa v Zmluve o fungovaní Európskej únie alebo hlavne v tejto zmluve ustanovuje, že Rada sa v určitej oblasti alebo v určitom prípade uznáša jednomyseľne, môže Európska rada prijať rozhodnutie, ktoré oprávni Radu uznášať sa v tejto oblasti alebo v tomto prípade kvalifikovanou väčšinou. Tento pododsek sa nevzťahuje na rozhodnutia s vojenskými alebo obrannými dôsledkami.“

Ak sa v Zmluve o fungovaní Európskej únie ustanovuje, že Rada prijíma legislatívne akty v súlade s mimoriadnym legislatívnym postupom, môže Európska rada prijať rozhodnutie umožňujúce prijatie takýchto aktov v súlade s riadnym legislatívnym postupom.

Každá iniciatíva Európskej rady na základe prvého alebo druhého pododseku sa oznámi národným parlamentom. Ak národný parlament oznámi svoj nesúhlas do šiestich mesiacov od tohto oznámenia, rozhodnutie uvedené v prvom alebo druhom pododseku sa neprijme. V prípade, že sa nevysloví nesúhlas, Európska rada môže rozhodnutie prijať.

Európska rada sa pri prijímaní rozhodnutí uvedených v prvom alebo druhom pododseku uznáša jednomyseľne po udelení súhlasu Európskeho parlamentu, ktorý sa uznáša väčšinou svojich poslancov.“

Ustanovenie čl. 48 ods. 7 Zmluvy o Európskej únii predstavuje tzv. Passerelle Clause, resp. Escalator Clause. Účelom tohto ustanovenia je umožniť Európskej rade, aby jednomyseľne prijala rozhodnutie, že v tých prípadoch, kedy Zmluva o Európskej únii alebo Zmluva o fungovaní Európskej únie vyžadujú prijatie jednomyseľného rozhodnutia v Rade, môže byť rozhodnutie v Rade prijaté kvalifikovanou väčšinou. Uvedené sa ale nevzťahuje na rozhodnutia s vojenskými alebo obrannými dôsledkami, z čoho tiež *a contrario* vyplýva, že na všetky ostatné rozhodnutia sa passerella použiť môže. Prípady, kedy sa pri rozhodovaní v Rade vyžaduje jednomyseľnosť, a prípady, kedy sa na rozhodovanie v Rade vyžaduje kvalifikovaná väčšina, sú ustanovené v Zmluve o Európskej únii alebo v Zmluve o fungovaní Európskej únie. Ich zmena by mala byť za normálnych okolností spojená s priamou zmenou dotknutej zmluvy a takáto zmena dotknutej zmluvy by mala byť predmetom schvaľovacieho procesu ako v prípade akejkoľvek inej medzinárodnej zmluvy. Passerella, či prechodová klauzula v čl. 48 ods. 7 ale umožňuje zmenu potrebného kvóra pre prijatie rozhodnutia Rady bez priamej zmeny dotknutej zmluvy. Passerellu obsahujúť v čl. 48 ods. 7 Zmluvy o Európskej únii⁶⁾ môžeme označiť ako všeobecnú právú prechodovú klauzulu.

Vzhľadom na to, že rozhodnutie Európskej rady použiť passerellu môže znamenať vážny zásah do postavenia členského štátu, ktorý stratí pri rozhodovaní v Rade právo veta, je prijatie rozhodnutia podľa čl. 48 ods. 7 Zmluvy o Európskej únii viazané nielen na prísne a presné procedúry v Európskej únii (jednomyseľné rozhodnutie Európskej rady po udelení súhlasu Európskeho parlamentu), ale aj na preventívne zapojenie členského štátu prostredníctvom jeho národného parlamentu do procesu tohto rozhodovania.

V tomto prípade musia byť národné parlamenty informované o zámere Európskej rady najmenej šesť mesiacov pred prijatím rozhodnutia. Táto informačná povinnosť vyplýva tiež priamo z čl. 48 ods. 7 tretieho pododseku Zmluvy o Európskej únii. Tento článok súčasne upravuje dôsledok uplatnenia nesúhlasu zo strany (čo i len jediného) národného parlamentu so zámerom uplatniť článok 48 ods. 7, prvý alebo druhý pododsek Zmluvy o Európskej únii – rozhodnutie uvedené v článku 48 ods. 7, prvý alebo druhý pododsek Zmluvy o Európskej únii sa neprijme. Národné parlamenty môžu teda iniciatívu Európskej rady vetovať – tzv. červená karta.

Samotný čl. 48 ods. 7 Zmluvy o Európskej únii upravuje dva spôsoby, ako je možné iniciatívu Európskej rady na použitie passerelly podľa tohto ustanovenia zmariť a pri oboch spôsoboch vystupuje, resp. môže vystupovať národný parlament:

1. Postavenie národného parlamentu vo vzťahu k passerelle podľa čl. 48 ods. 7 Zmluvy o Európskej únii predstavuje možnosť národného parlamentu oznámiť svoj nesúhlas do šiestich mesiacov od oznámenia iniciatívy Európskej rady prijať rozhodnutie o použití passerelly. Protokol o NP v tomto prípade nevyžaduje zo strany národného parlamentu výslovné schválenie, resp. výslovné vyjadrenie súhlasného stanoviska s takýmto postupom, ale postačuje len tzv. tichá procedúra, teda nevyslovenie nesúhlasu v lehote šiestich mesiacov od oznámenia iniciatívy Európskej rady prijať rozhodnutie o použití passerelly – v tomto prípade ide o konanie samotného národného parlamentu bez zapojenia iného národného ústavného orgánu a využitie tejto možnosti

6) Vzhľadom na to, že účelom príspevku je analyzovať postavenie národného parlamentu podľa Lisabonskej zmluvy, venuje sa len passerelle podľa čl. 48 ods. 7, ktorá súvisí s postavením národných parlamentov podľa Protokolu o NP. Účelom príspevku nie je zaoberať sa všetkými passerellami podľa Lisabonskej zmluvy, resp. analyzovať passerelly ako také z pohľadu európskeho a medzinárodného práva.

znamená, že sa passerella použiť nemôže. V takomto prípade ide o úkon, ktorý má priame účinky vo vzťahu k rozhodovaniu orgánov Európskej únie.

2. Použitie passerelly je možné len ak sa na tom uznesie Európska rada jednomyselne. Znamená to, že ak zástupca členského štátu na rokovaní Európskej rady takýto návrh bude vetovať, nie je passerellu možné použiť. Postup zástupcu členského štátu je/môže byť v takomto prípade nezávislý od prípadného postoja národného parlamentu počas šiestich mesiacov od oznámenia iniciatívy Európskej komisie. Inak povedané, zástupca členského štátu môže takýto návrh vetovať aj v prípade, ak národný parlament nevyslovil s návrhom na použitie passerelly počas šiestich mesiacov nesúhlas. Aj keď národný parlament nevyužije možnosť vyjadrenia nesúhlasu, mal by byť aj naďalej do procesu schvaľovania passerelly podľa čl. 48 ods. 7 Zmluvy o Európskej únii zapojený tým, že by mal mať možnosť udeliť/schváliť zástupcovi štátu (hlave štátu, resp. predsedovi vlády) záväzný mandát na hlasovanie v Európskej rade o návrhu na prijatie rozhodnutia o použití passerelly – v tomto prípade ide o spoluprácu národného parlamentu a orgánu reprezentujúceho členský štát v Európskej rade v momente, kedy už lehota šiestich mesiacov pre národný parlament uplynula, nebolo doručené žiadne nesúhlasné stanovisko žiadneho národného parlamentu, resp. jeho komory, a návrh je zaradený na rokovanie Európskej rady. Uvedená situácia znamená, že stanovisko k návrhu na použitie passerelly by nevychádzalo z národného parlamentu, ale zástupca štátu v Európskej rade by mal povinnosť predložiť návrh stanoviska členského štátu na rokovanie Európskej rady k návrhu na použitie passerelly národnému parlamentu. Exekutíva by v národnom parlamente svoje stanovisko k návrhu na použitie passerelly, a to či už kladné alebo (osobitne, ak by bolo) záporné, odôvodňovala a schválené stanovisko by predstavovalo záväzný mandát pre zástupcu štátu v Európskej rade, ako má o návrhu na použitie passerelly hlasovať.

V prípade Slovenskej republiky možno vychádzať z ústavného zákona č. 397/2004 Z. z. Rozhodujúce je posúdenie, či tento ústavný zákon v platnom znení umožňuje realizovanie právomoci národnej rady pri posudzovaní návrhu na použitie passerelly podľa čl. 48 ods. 7 Zmluvy o Európskej únii, resp. či úprava v ňom vytvára vhodné vnútroštátne mechanizmy zapojenia národnej rady a vlády do tohto procesu.

Ústavný zákon č. 397/2004 Z. z. prebral terminológiu Ústavy Slovenskej republiky a používa pojem „právne záväzné akty a iné akty Európskych spoločenstiev a Európskej únie“. ⁴ V nasledujúcom texte sa pokúsim identifikovať, či rozhodovanie Európskej rady o použití passerelly podľa čl. 48 ods. 7 Zmluvy o Európskej únii je možné chápať ako rozhodovanie o návrhu právne záväzného aktu a iného aktu Európskych spoločenstiev a Európskej únie, o ktorom budú rokovať zástupcovia vlád členských štátov Európskej únie, alebo nie. Toto posúdenie je totiž rozhodujúce z hľadiska uplatnenia niektorého z dvoch režimov podľa ústavného zákona č. 397/2004 Z. z.:

1. Ústavný zákon č. 397/2004 Z. z. upravuje povinnosť vlády alebo jej povereného člena predložiť národnej rade návrh právne záväzného aktu a iného aktu Európskych spoločenstiev a Európskej únie a tiež upravuje povinnosť vlády alebo jej povereného člena predložiť národnej rade v dostatočnom časovom predstihu návrh stanoviska Slovenskej republiky k návrhu právne záväzného aktu a iného aktu Európskych spoločenstiev a Európskej únie (čl. 1 ods. 1 a 2). Súčasne ústavný zákon č. 397/2004 Z. z. upravuje možnosť (oprávnenie) národnej rady schváliť stanovisko k návrhu právne záväzného aktu a iného aktu Európskych spoločenstiev a Európskej únie (čl. 2 ods. 1) a možnosť zákonom poveriť výkonom tejto pôsobnosti výbor (čl. 2 ods. 2).

Režim, ktorý upravujú čl. 1 a čl. 2 ods. 1 a 2 ústavného zákona č. 397/2004 Z. z. sa ale vzťahuje len na (i) návrh právne záväzného aktu a iného aktu Európskych spoločenstiev a Európskej únie, o ktorom (ii) budú rokovať zástupcovia vlád členských štátov Európskej únie. Domnievam sa, že v prípade návrhu na použitie passerelly podľa čl. 48 ods. 7 Zmluvy o Európskej únii tieto podmienky splnené nie sú. Najprv ale poukážem na to, čo by znamenalo, ak by sme pripustili, že tieto podmienky splnené sú:

- a) národná rada by sa k návrhu na použitie passerelly podľa čl. 48 ods. 7 Zmluvy o Európskej únii prvýkrát vyjadrovala až v momente, keď by tento návrh (už) bol zaradený na rokovanie Európskej rady a právny poriadok by neobsahoval žiadnu úpravu, ktorá by upravovala postup/konanie národnej rady, ak by chcela k návrhu na použitie passerelly zaujať negatívne stanovisko počas lehoty šiestich mesiacov,
- b) posudzovanie návrhu na použitie passerelly a rozhodovanie o stanovisku Slovenskej republiky by bolo ponechané na VEZ – domnievam sa, že v tomto prípade ide o taký závažný návrh, že by o ňom mala rokovať a rozhodnúť národná rada, osobitne v prípade, ak by mandát udelený predsedovi vlády na rokovanie Európskej rady mal byť záporný, čo by vlastne viedlo k vetovaniu použitia passerelly,
- c) pozitívom tohto postupu by bolo zapojenie vlády, ktorá by mala pripraviť pre národnú radu odborné stanovisko, a tiež to, že schválené stanovisko by bolo pre predsedu vlády na rokovaní Európskej rady podľa čl. 2 ods. 4 ústavného zákona č. 397/2004 Z. z. záväzné.

Ako som ale uviedol vyššie, podľa môjho názoru sa na posudzovaný prípad režim čl. 1 a čl. 2 ods. 1 a 2 ústavného zákona č. 397/2004 Z. z. nevzťahuje, a to z nasledovných dôvodov:

- Európska rada nie je orgánom tvoreným zástupcami vlád členských štátov Európskej únie – o návrhu na použitie passerelly podľa čl. 48 ods. 7 Zmluvy o Európskej únii rozhoduje Európska rada. Táto sa podľa čl. 15 ods. 2 Zmluvy o Európskej únii skladá z hláv štátov alebo predsedov vlád členských štátov, ako aj svojho predsedu a predsedu Komisie. Jej práce sa zúčastňuje vysoký predstaviteľ Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku. Kým v čl. 2 ods. 4 hovorí ústavný zákon č. 397/2004 Z. z. o „príslušnom orgáne Európskych spoločenstiev a Európskej únie“, čo by pokrylo aj Európsku radu, subsumovať Európsku radu pod orgán, ktorý je uvedený v čl. 1 tohto ústavného zákona nie je možné. Hlava štátu alebo predseda vlády členského štátu nezastupuje na Európskej rade vládu príslušného členského štátu, ale členský štát ako taký,
- rozhodovanie o návrhu na použitie passerelly podľa čl. 48 ods. 7 Zmluvy o Európskej únii nie je rozhodovaním o návrhu právne záväzného aktu a iného aktu Európskych spoločenstiev a Európskej únie – Európska rada podľa čl. 15 ods. 1 Zmluvy o Európskej únii dáva Európskej únii potrebné podnety na jej rozvoj a určuje jej všeobecné politické smerovanie a priority. Nevykonáva legislatívnu funkciu. Tým, že Európska rada nevykonáva legislatívnu funkciu, nemôže sa uznášať na návrhoch právne záväzných aktov.

2. Na základe vyššie uvedeného sa domnievam, že z hľadiska ústavného zákona č. 397/2004 Z. z. ide o režim podľa čl. 2 ods. 3. Použitie tohto ustanovenia zodpovedá úprave postavenia národného parlamentu podľa čl. 48 ods. 7 Zmluvy o Európskej únii a čl. 6 Protokolu o NP, ale umožňuje aj využitie tých pozitív, ktoré som identifikoval vyššie – zapojenie vlády a viazaný mandát predsedu vlády.

Konkrétne by postup podľa čl. 2 ods. 3 ústavného zákona č. 397/2004 Z. z. znamenal nasledovné:

- a) ak by bol národnej rade doručený návrh na použitie passerelly, táto by k nemu nemusela zaujať žiadne stanovisko (tzv. tichá procedúra), to by súčasne nevylučovalo (neskoršie) vetovanie takéhoto návrhu predsedom vlády na rokovaní Európskej rady. Súčasne by ale počas lehoty šiestich mesiacov mohla najmenej pätina poslancov národnej rady iniciovať v národnej rade konanie o návrhu na použitie passerelly s cieľom vyslovenia nesúhlasu,
- b) na konanie podľa čl. 2 ods. 3 ústavného zákona č. 397/2004 Z. z. sa nevzťahuje čl. 2 ods. 2 tohto ústavného zákona – ak by najmenej pätina poslancov národnej rady iniciovala konanie o návrhu na použitie passerelly, rozhodovala by národná rada a nie VEZ,
- c) súčasne sa ale na konanie podľa čl. 2 ods. 3 ústavného zákona č. 397/2004 Z. z. vzťahuje čl. 2 ods. 4 tohto ústavného zákona – ak by národná rada schválila stanovisko, bol by predseda vlády na rokovaní Európskej rady takýmto stanoviskom viazaný,
- d) zapojenie vlády do tohto procesu obdobne ako v prípade poslaneckého návrhu zákona.

Uvedený režim by si nevyžiadala žiadnu zmenu alebo doplnenie ústavného zákona č. 397/2004 Z. z., pretože využitím čl. 3 by boli podrobné pravidlá upravené v zákone (o rokovacom poriadku).

Novelizácia rokovacieho poriadku by podľa mňa znamenala doplnenie nového ustanovenia,⁷⁾ ktoré by upravovalo podrobnosti o rokovaní o návrhu stanoviska Slovenskej republiky k návrhu na použitie passerelly podľa čl. 48 ods. 7 Zmluvy o Európskej únii, a to

- návrh stanoviska predkladá predsedovi národnej rady pätina poslancov národnej rady, návrh stanoviska musí obsahovať návrh uznesenia, návrh znenia stanoviska a jeho odôvodnenie,
- predseda národnej rady by zabezpečil doručenie návrhu stanoviska všetkým poslancom národnej rady a VEZ a vláde na zaujatie stanoviska v stanovenej lehote – napríklad 30 dní,
- návrh stanoviska by bol zaradený na program najbližšej schôdze národnej rady, ak by od jeho doručenia všetkým poslancom uplynulo aspoň 15 dní,
- o návrhu stanoviska by rokovala národná rada po doručení vyjadrenia VEZ a vlády,
- návrh stanoviska by uviedol poverený člen skupiny poslancov – navrhovateľov, a po ňom by vystúpil spravodajca z VEZ, ktorý by plnil úlohu gestorského výboru,
- na platné prijatie uznesenia o návrhu stanoviska by sa vyžadovala nadpolovičná väčšina prítomných poslancov (iné kvórum by si vyžiadalo vstup do Ústavy Slovenskej republiky),

7) Na tomto mieste úmyselne hovorím len o „novom“ ustanovení, pretože jeho systematické zaradenie v rokovacom poriadku by nebolo podľa mňa úplne jednoduché. Do úvahy by prichádzalo vloženie § 58b, čím by sa ale do úpravy postavenia výborov vložila inherentná záležitosť. Mohlo by tiež prísť k doplneniu Desiatej časti rokovacieho poriadku. Táto síce upravuje rokovanie o návrhoch zákonov, ale v § 88 upravuje rokovanie o medzinárodnej zmluve, preto by mohla obsahovať aj rokovanie o návrhu stanoviska k passerelle. Osobne by som sa skôr prikláňal k doplneniu úplne novej časti rokovacieho poriadku, ktorá by sa týkala záležitostí Európskej únie.

- v prípade schválenia stanoviska Slovenskej republiky by predseda národnej rady bezodkladne o ňom informoval predsedu vlády a Európsku radu – oznámil by nesúhlas podľa čl. 48 ods. 7 Zmluvy o Európskej únii.

3. Žaloba z dôvodu porušenia princípu subsidiarity

Politická kontrola dodržiavania princípu subsidiarity v legislatívnych aktoch Európskej únie zo strany členských štátov nekončí len pri možnosti ich národných parlamentov využiť inštitút odôvodneného stanoviska v legislatívnom procese. Uplatňovanie politickej kontroly sa môže postupom podľa Protokolu o subsidiarite presunúť aj do roviny právnej. Protokol o subsidiarite priznáva v čl. 8 právomoc Súdnemu dvoru Európskej únie rozhodovať o žalobách z dôvodu porušenia princípu subsidiarity legislatívnym aktom Európskej únie. Takúto žalobu môže podať členský štát v súlade s pravidlami ustanovenými v článku 230 Zmluvy o fungovaní Európskej únie alebo predloženým členským štátom v súlade s jeho právnym poriadkom v mene jeho národného parlamentu alebo komory národného parlamentu.

Z čl. 8 Protokolu o subsidiarite možno vyvodiť nasledovné závery, ktoré by sa mali z hľadiska tejto právomoci premietnuť do novej vnútroštátnej úpravy:

1. Žalobu Súdnemu dvoru Európskej únie podáva členský štát, a to v mene národného parlamentu. Protokol o subsidiarite teda nepriznal aktívnu procesnú legitimáciu priamo národnému parlamentu, ale ponecháva ju aj v tomto prípade (len) členskému štátu. Žaloba je ale podávaná v mene národného parlamentu, čo znamená, že orgán, ktorý je jediný oprávnený rozhodnúť, že členský štát žalobu podá, v ktorom prípade, z akého dôvodu (teda v čom je legislatívnym aktom Európskej únie porušený princípu subsidiarity), je národný parlament. Protokol o subsidiarite predpokladá úpravu výkonu tejto kompetencie v právnom poriadku príslušného členského štátu.
2. Ak Protokol o subsidiarite predpokladá podanie žaloby v mene národného parlamentu, je potrebné vo vnútroštátnom právnom poriadku identifikovať orgán, ktorý bude žalobu v mene národného parlamentu podávať a upraviť túto kompetenciu a jeho vzťah k národnému parlamentu, a to v zmysle jeho viazanosti rozhodnutím národného parlamentu o podaní žaloby a o jej znení. Javí sa, že ako najvhodnejší orgán na výkon tejto kompetencie je vláda príslušného členského štátu, ktorá tradične zastupuje štát navonok a zabezpečuje tak aj vzťah členského štátu s Európskou úniou, ako aj vnútroštátny výkon záležitostí Európskej únie v príslušnom členskom štáte. Vláda by ale mala byť postavená len do polohy sprostredkovateľa žaloby smerom k Súdnu dvoru Európskej únie, nemala by mať právo o takýchto žalobách (spolu)rozhodovať, pretože toto právo patrí národnému parlamentu.
3. Prijatie rozhodnutia o podaní žaloby pre porušenie princípu subsidiarity predstavuje zo strany národného parlamentu závažné rozhodnutie. Úprava vnútroštátnej procedúry by preto mala upraviť aj určitý minimálny počet poslancov národného parlamentu, ktorý je nevyhnutný na podanie návrhu žaloby v národnom parlamente. V parlamentnej praxi vo všeobecnosti nie je nič mimoriadne, ak sú určité konkrétne postupy alebo procedúry rokovania podmienené kvalifikovaným návrhom. Stanovenie povinného minimálneho počtu poslancov národného parlamentu oprávnených podať návrh žaloby by malo slúžiť na to, aby nedochádzalo k podávaniu ľahkovážnych či ľahkomyselných návrhov, ktoré nepredstavujú výsledok politickej dohody aspoň v časti národného parlamentu. Minimálny povinný počet poslancov pre podanie návrhu žaloby by mal predstavovať určitý politický konsenzus v národnom parlamente, ale na druhej

strane by tento počet mal umožňovať podanie návrhu žaloby aj zo strany politickej menšiny.

4. Právna úprava vnútroštátnej procedúry by mala z časového hľadiska na jednej strane zabezpečiť dostatočný priestor na prerokovanie návrhu žaloby v národnom parlamente a tiež na jej doručenie vláde a jej následné predloženie Súdnemu dvoru Európskej únie, ale na druhej strane musí rešpektovať aj lehotu dvoch mesiacov pre podanie žaloby Súdnemu dvoru Európskej únie podľa čl. 263 Zmluvy o fungovaní Európskej únie. Po mámom uplynutí tejto lehoty by už rokovanie o návrhu žaloby a jej prípadné podanie Súdnemu dvoru Európskej únie nemalo zmysel, keďže táto lehota je prepadná.
5. V prípade, ak bude podaná v mene národného parlamentu žaloba pre porušenie princípu subsidiarity legislatívnym aktom Európskej únie, dá sa predpokladať, že konanie pred Súdnym dvorom Európskej únie neskončí počas toho volebného obdobia národného parlamentu, ktorý o podaní žaloby rozhodol. V tejto súvislosti bude musieť byť vyriešená otázka zastupovania členského štátu v konaní pred Súdnym dvorom Európskej únie. Keďže iniciátorom žaloby a tým orgánom, ktorý sa na jej podaní, ale aj na jej znení uzniesol, je národný parlament, mala by byť v tomto prípade žaloba na Súdnom dvore Európskej únie zastupovaná predstaviteľom národného parlamentu a nie predstaviteľom národnej exekutívy. Táto a aj iné orgány členského štátu by mali poskytovať zástupcovi národného parlamentu všetku potrebnú pomoc a súčinnosť, ale zastupovanie samotné by prevziať nemali. Zastupovanie prostredníctvom predstaviteľa národného parlamentu/poslanca si ale vyžiada ústavné/zákonné vyriešenie jeho postavenia a pôsobenia v pozícii zástupcu národného parlamentu v konaní o žalobe na Súdnom dvore Európskej únie po uplynutí volebného obdobia, resp. ak z iného dôvodu dôjde k zániku jeho poslaneckého mandátu pred ukončením súdneho konania. V takomto prípade sa by sa ako vhodná javila úprava prelomenia zásady diskontinuity v činnosti tohto poslanca pri zastupovaní národného parlamentu, ale pri súčasnom plnom zachovaní práva nového národného parlamentu zástupcu vymeniť. Ak by teda zástupcom bol poslanec (do úvahy by pripadal aj odborný zamestnanec národného parlamentu), jeho poverenie na zastupovanie by nemalo byť viazané na trvanie jeho mandátu a po ukončení výkonu mandátu, ak by k zmene v zastúpení nedošlo, by bol upravený nový vzťah medzi národným parlamentom a jeho zástupcom, ktorý by nebol založený na členstve zástupcu v národnom parlamente, ale na inom právnom základe podľa rozhodnutia príslušného členského štátu. Takáto situácia by sa nemusela riešiť, ak by bol národný parlament zastupovaný jeho zamestnancom, či inou vhodnou osobou.

Vyššie uvedené základné princípy platné pre vnútroštátnu úpravu procedúr týkajúcich sa žaloby pre porušenie princípu subsidiarity by sa do príslušných právnych predpisov mohli premietnuť napríklad nasledovne:

1. Ústava Slovenskej republiky – tak ako som uviedol vyššie pri odôvodnenom stanovisku, domnievam sa aj pri žalobe, že by bolo vhodné doplnenie ustanovenia čl. 86 Ústavy Slovenskej republiky o novú pôsobnosť národnej rady v záležitostiach Európskej únie, a to uznášať sa na základe návrhu aspoň päťiny poslancov⁸⁾ na žalobe pre porušenie princípu subsidiarity legislatívnym aktom Európskej únie. Súčasne by takéto doplnenie obsahovalo aj blanketu na úpravu podrobností v zákone.

8) V Českej republike má toto právo aj VEZ. Domnievam sa, že ak by toto právo mal mať VEZ, tak by ho mali mať aj ostatné výbory rovnako ako právo zákonodarej iniciatívy. Práve jednotlivé výbory národnej rady, ktoré sa zaoberajú konkrétnou vecnou agendou by mohli zistiť, že na úseku ich agendy bol prijatý legislatívny akt Európskej únie, ktorý porušuje princíp subsidiarity.

Zakotvenie jednej pätiny poslancov národnej rady ako požadovaného kvóra pre podanie návrhu žaloby by nemalo byť upravené len v zákone o rokovacom poriadku, ale malo by byť vyjadrené priamo v Ústave Slovenskej republiky. Ide pritom o kvórum, s ktorým Ústava Slovenskej republiky pracuje na niekoľkých miestach [čl. 82 ods. 4, čl. 83 ods. 2, čl. 88 ods. 1 či čl. 130 ods. 1 písm. a)] a toto kvórum spĺňa vyššie uvedené požiadavky na to, aby zaručovalo a predstavovalo určitú reprezentatívnosť predloženého návrhu žaloby, ale tiež aby nediskvalifikovalo parlamentnú politickú menšinu.

Efektívne zastupovanie pred Súdny dvorom Európskej únie by si vyžiadalo úpravu prelomenia zásady diskontinuity, ale len vo vzťahu k povereniu na zastupovanie národnej rady pred Súdny dvorom Európskej únie, nie vo vzťahu k výkonu poslanskej mandátu, pretože počet poslancov národnej rady by stále musel zostať 150. Táto úprava by preto mala byť predmetom (len) zákona o rokovacom poriadku a nie Ústavy Slovenskej republiky, pretože v tomto prípade by nešlo o výkon niektorých kompetencií v rámci ústavného systému Slovenskej republiky po zániku mandátu poslanca, ako je tomu v prípade predsedu národnej rady a podpredsedov národnej rady podľa čl. 89 ods. 3 a podľa čl. 90 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky.

2. Ústavný zákon č. 397/2004 Z. z. – v tomto ústavnom zákone by malo byť upravené, že ak národná rada schváli žalobu pre porušenie princípu subsidiarity legislatívnym aktom Európskej únie, predloží ju bez zbytočného odkladu vláde. Vláda by mala byť týmto rozhodnutím národnej rady viazaná a mala by predložiť bez zbytočného odkladu žalobu Súdnemu dvoru Európskej únie. Aj v tomto prípade by mal ústavný zákon č. 397/2004 Z. z. obsahovať blanketu na úpravu podrobností v zákone.
3. Rokovací poriadok – zmeny a doplnenia rokovacieho poriadku by predstavovali zákonné naplnenie blanketových odkazov v Ústave Slovenskej republiky a v ústavnom zákone č. 397/2004 Z. z. Jednotlivé zmeny a doplnenia by bolo možné rozdeliť do týchto skupín:
 - doplnenie § 17 rokovacieho poriadku o výslovnú možnosť predsedu národnej rady zvolať schôdzu národnej rady, aby bol návrh žaloby prerokovaný a prostredníctvom vlády predložený Súdnemu dvoru Európskej únie v lehote stanovenej v čl. 263 Zmluvy o fungovaní Európskej únie. Tiež by mala byť upravená povinnosť predsedu národnej rady zabezpečiť bezodkladné doručenie návrhu žaloby všetkým poslancom národnej rady a VEZ na prípravu stanoviska pre národnú radu. V záujme toho, aby mali poslanci národnej rady možnosť oboznámiť sa s takým závažným návrhom, mal by rokovací poriadok stanoviť minimálnu lehotu medzi dorúčením návrhu žaloby poslancom národnej rady a začiatkom schôdze národnej rady, na ktorej sa o takomto návrhu žaloby bude rokovať. Táto lehota by nemala byť viac ako päť dní, možno len 72 hodín ako v Českej republike. Aj v tomto prípade by bolo vhodné doplnenie § 24 ods. 3 rokovacieho poriadku v tom zmysle, že ani program takto zvolenej schôdze nie je možné meniť ani dopĺňať,
 - doplnenie § 58a ods. 3 rokovacieho poriadku o novú kompetenciu VEZ rokovať o návrhu žaloby pre porušenie princípu subsidiarity legislatívnym aktom Európskej únie a predkladať stanovisko/odporúčanie národnej rade,⁹⁾

9) Podľa môjho názoru by VEZ nemal mať právo na podanie návrhu žaloby. Ak by mal VEZ právo podať návrh žaloby, tak by o tomto návrhu rokovala národná rada a neexistovalo by žiadne odborné posúdenie predloženého návrhu žaloby zo strany orgánov národnej rady. Prikláňal by som ku konštrukcii, že VEZ by prerokoval každý podaný návrh žaloby a pripravil by ako gestorský výbor pre národnú radu svoje odborné stanovisko a odporúčanie na hlasovanie.

- doplnenie nového ustanovenia do rokovacieho poriadku, ktoré by upravovalo podrobnosti o rokovaní o žalobe¹⁰⁾ – v tomto ustanovení by malo byť upravené, že skupina aspoň päťiny poslancov národnej rady by mala návrh žaloby predložiť predsedovi národnej rady tak, aby mohla byť prerokovaná v lehote stanovenej v čl. 263 Zmluvy o fungovaní Európskej únie po odrátaní minimálne stanovenej lehoty, ktorá by musela uplynúť pred zaradením do programu schôdze národnej rady a tiež by návrh mal obsahovať presné znenie návrhu uznesenia národnej rady, presné znenie návrhu žaloby a jeho odôvodnenie. Návrh žaloby by uviedol poverený člen skupiny poslancov – navrhovateľov a po ňom by vystúpil spravodajca VEZ s odporúčaním VEZ k návrhu žaloby. Ak by národná rada návrh žaloby schválila, poverila by niektorého z poslancov národnej rady alebo odborného zamestnanca Kancelárie národnej rady, či aj inú vhodnú osobu zastupovaním v konaní pred Súdny dvorom Európskej únie. Tu by bolo tiež legislatívne vyjadrené, že národná rada má právo kedykoľvek zástupcu vymeniť, ale ak zástupcu nevymení a týmto zástupcom bude poslanec národnej rady, jeho poverenie na zastupovanie nie je viazané na poslanecký mandát. Predseda národnej rady by žalobu bez zbytočného odkladu doručil vláde, ktorá by ju bez zbytočného odkladu predložila Súdnemu dvoru Európskej únie. Vláda a ani poverený zástupca národnej rady by nemali možnosť žalobu zmeniť a ani ju vziať späť, táto možnosť by mala byť vyhradená iba pre národnú radu. Poverený zástupca by mal o svojom pôsobení v určitých intervaloch predkladať správu národnej rade. Vláda a príslušné ústredné orgány štátnej správy by poverenému zástupcovi poskytovali nevyhnutnú pomoc.

Záver

Aj keď som vo svojom príspevku zdôraznil prínos Lisabonskej zmluvy pre postavenie národných parlamentov, a teda aj pre národnú radu, nie je možné nevidieť absenciu takých ustanovení právneho poriadku Slovenskej republiky, ktoré by nadväzovali na Lisabonskú zmluvu a oba analyzované protokoly a ktoré by upravovali vnútroštátnu realizáciu tých procedúr a konaní v národnej rade, ktoré tieto protokoly predpokladajú. Tým by sa zaistila previazanosť Lisabonskej zmluvy s ústavným poriadkom Slovenskej republiky vo vzťahu k účasti a postaveniu národnej rady v záležitostiach Európskej únie v rozsahu danom Lisabonskou zmluvou.

Súčasne to ale umožňuje predstaviť vlastný návrh na možnú implementáciu Lisabonskej zmluvy a oboch protokolov vo vzťahu k postaveniu a právomociam národnej rady do právneho poriadku. V zmysle toho som v predložennom príspevku uviedol svoj názor na novelizáciu Ústavy Slovenskej republiky, ústavného zákona č. 397/2004 Z. z. a rokovacieho poriadku, ktoré by mohli predstavovať úpravu právneho poriadku, ktorá by zodpovedala postaveniu národnej rady v záležitostiach Európskej únie podľa Lisabonskej zmluvy.

Zhrnutie

Článok sa venuje postaveniu národných parlamentov na základe Lisabonskej zmluvy. V tejto súvislosti sa článok zameriava nielen na postavenie národných parlamentov v záležitostiach Európskej únie vo všeobecnosti, ale špecificky sa zameriava na postavenie Národnej rady Slovenskej republiky v záležitostiach Európskej únie na základe tejto zmluvy.

10) Mohlo by ísť aj o to nové ustanovenie, ktoré by sa týkalo passerelly – poznámka 7.

Článok ponúka názor a návrh autora na možné zmeny Ústavy Slovenskej republiky a ostatných zákonov vo veci postavenia Národnej rady Slovenskej republiky v záležitostiach Európskej na základe Lisabonskej zmluvy.

▼ **Summary**

The Article deals with the status of national parliaments under the Treaty of Lisbon. In this context, the Article focuses not only on the role of national parliaments in European Union affairs in general, but specifically focuses on the status of the National Council of the Slovak Republic in matters of the European Union under the Treaty. The Article offers a proposal for possible changes to the author of the Constitution of the Slovak Republic and other Laws relating to the status of the National Council of the Slovak Republic in matters of the European Union under the Treaty of Lisbon.

▼ **Zoznam použitej literatúry:**

- [1] Balog, B.: Protokol o úlohe národných parlamentov v Európskej únii. *Justičná revue*, 2003, č. 12, s. 1162 – 1168.

JUDr. Boris Balog, PhD.

Fakulta práva, Ústav verejného práva

Bratislavská vysoká škola práva

boris.balog@uninova.sk

Výsluch maloletej osoby v trestnom konaní

Examination of a minor age witness in criminal proceedings

▼ Jozef Čentéš, Marta Kolcunová

Kľúčové slová:

rovnosť zbraní, kontradiktórnosť, svedok, obvinený, výsluch, dôkaz, zákonnosť, právne konanie, hlavné pojednávanie, prípustnosť, odsúdenie.

Key words:

equality of arms, contradictory system, witness, accused person, examination, evidence, legality, pre-trial proceedings, trial, admissibility, conviction/judgment.

Jednou z charakteristických črt širšieho ponímania spravodlivého trestného konania je rešpektovanie princípu rovnosti zbraní. Koncepcia spravodlivého trestného konania zahŕňa aj právo na kontradiktórne konanie, počas ktorého procesné strany majú právo nielen navrhnúť, prípadne predložiť dôkazy na podporu svojich tvrdení, ale aj právo oboznámiť sa a vyjadriť k dôkazom predloženým druhou stranou, spravidla s cieľom ovplyvniť súdne rozhodnutie.

Rešpektovanie tohto práva je úzko spojené s právom obvineného na riadne dokazovanie v zmysle článku 6 ods. 3 písm. d) Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“), ktorý obsahuje:

- právo vypočúvať alebo dať vypočúvať svedkov proti sebe,
- právo dosiahnuť predvolanie a výsluch svedkov vo svoj prospech za rovnakých podmienok ako svedkov proti sebe.

Podľa odbornej literatúry ani jedno z týchto práv nie je absolútne. Vnútroštátne právo môže ustanoviť podmienky na pripustenie svedka a príslušné súdne orgány môžu odmietnuť predvolanie svedka, ak sa ukazuje, že jeho svedectvo nebude relevantné.¹⁾

S prihliadnutím k týmto skutočnostiam mienime v článku venovať pozornosť výsluchu maloletej osoby, ktorá je v trestnom konaní vypočúvaná v procesnom postavení svedka, a to najmä vo vzťahu k rešpektovaniu práva na kontradiktórne konanie. Zvolená problematika je posudzovaná z hľadiska judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva, slovenskej právnej úpravy, ako aj rozhodovacej činnosti súdov.

I. Výsluch maloletej osoby z hľadiska judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva

Z hľadiska judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva možno zvýrazniť, že tento prihliada na potrebu viesť trestné konanie takým spôsobom, aby sa chránili záujmy maloletých, ktorí ako svedkovia svedčia napr. v prípadoch sexuálneho zneužívania (pozri napr. S. N. v. Švédsko, rozsudok z 2. júla 2002²⁾; F. a M. v. Fínsko, rozsudok zo 17. júla 2007;

1) Pirošíková, M.: Komentár k vybraným ustanoveniam Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, Euroiuris, Bratislava, 2007, s. 439.

2) Pirošíková, M.: Komentár k vybraným ustanoveniam Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, Euroiuris, Bratislava, 2007, s. 442.

Kovač v. Chorvátsko, rozsudok z 12. júla 2007; W. S. v. Poľsko, rozsudok z 19. júna 2007; B. v. Fínsko, rozsudok z 24. apríla 2007). V takýchto prípadoch existujú výnimky z princípu prípustnosti dôkazov, vrátane práva vypočuť svedkov počas hlavného pojednávania za účelom zachovania kontradiktórnosti konania. Inými slovami, právo garantované článkom 6 ods. 3 písm. d) dohovoru nezaručuje obvinenému absolútne právo na to, aby svedok prišiel na pojednávanie pred súd (pozri napr. A. M. v. Taliansko, rozsudok zo 14. decembra 1999³⁾; A. H. v. Fínsko, rozsudok z 10. mája 2007⁴⁾). Štáty musia viesť trestné konania takým spôsobom, aby sa vyhli nedôvodnému ohrozeniu záujmov svedkov, predovšetkým tých, ktorí sú ešte maloletí (pozri napr. Doorson v. Holandsko, rozsudok z 26. marca 1996⁵⁾).

Na druhej strane, ak je výpoveď takejto osoby jediným dôkazom proti obžalovanému, prípadne rozhodujúcim dôkazom, na podklade ktorého súd obžalovaného uznal vinným, súd musí veľmi dôkladne preskúmať, či bola obvinenému poskytnutá dostatočná možnosť, aby si uplatnil svoje právo na obhajobu (pozri napr. S. N. v. Švédsko, rozsudok z 2. júla 2002; W. v. Fínsko, rozsudok z 24. apríla 2007). Vo všeobecnosti by rozsudok o vine nemal byť založený úplne alebo z veľkej časti iba na jedinej výpovedi, a to maloletej osoby, výpovedi, ktorú obžalovaný nemal možnosť napadnúť, resp. sa k nej vyjadriť (pozri Doorson v. Holandsko, rozsudok z 26. marca 1996; A. H. v. Fínsko, rozsudok z 10. mája 2007).

Túto skutočnosť Európsky súd pre ľudské práva potvrdil v prípade P. S. v. Nemecko, rozsudok z 20. decembra 2001⁶⁾, v ktorom na základe vypočutia maloletej políciou bol sťažovateľ obvinený a neskôr uznaný vinným zo sexuálneho zneužívania maloletej bez toho, aby súd vypočul maloletú osobu v trestnom konaní, pričom sťažovateľ nemal možnosť priamo ani nepriamo konfrontovať výpoveď maloletej. V tomto prípade súd založil odsúdenie sťažovateľa na výpovedi policajta, ktorý vypočul maloletú v prípravnom konaní, ďalej na výpovedi jej matky a na odbornom posudku zameranom na preverenie vierohodnosti maloletej, pričom však preverovanie bolo vykonané až po 18 mesiacoch od udalosti. Európsky súd pre ľudské práva konštatoval, že došlo k porušeniu práva na obhajobu, ako aj práva na spravodlivé súdne konanie. Rovnaké stanovisko zaujal Európsky súd pre ľudské práva aj v prípadoch, kedy boli maloleté obeť sexuálneho zneužívania vypočuté políciou počas prípravného konania a ich výpovede boli zaznamenané (či už išlo o písomné záznamy alebo audio, resp. video nahrávky). V týchto prípadoch opreli súdy svoje rozhodnutia výlučne o takéto záznamy, pričom neumožnili obhajobe, resp. obžalovanému, aby maloletému svedkovi položili otázky (pozri D. v. Fínsko, rozsudok zo 7. júla 2009; W. S. v. Poľsko, rozsudok z 19. júna 2007; F. a M. v. Fínsko, rozsudok zo 17. júla 2007; A. H. v. Fínsko, rozsudok z 10. mája 2007; W. v. Fínsko, rozsudok z 24. apríla 2007; Kovač v. Chorvátsko, rozsudok z 12. júla 2007).

Z hľadiska rešpektovania práv obhajoby v trestnom konaní možno poukázať na prípad S. N. v. Švédsko, rozsudok z 2. júla 2002, v ktorom mala obhajoba možnosť vypočuť si videozáznam prvého výsluchu maloletého a audiozáznam druhého výsluchu maloletého políciou, pričom obhajca obvineného sa podieľal na príprave druhého výsluchu a s jeho priebehom bol spokojný. V tomto prípade Európsky súd pre ľudské práva zaujal stanovisko, že k porušeniu článku 6 ods. 3 písm. d) dohovoru nedošlo, pretože obhajoba mala

3) Sťažnosť č. 37019/97, In Přehled rozsudků ESLP 1/2000, s. 16 – 19.

4) Sťažnosť č. 46602/99, In Justičná revue 6-7/2007 KI, s. 117.

5) In Rozsudky a rozhodnutia ESLP 3/1997.

6) Sťažnosť č. 33900/96, In Přehled rozsudků ESLP 3/2002, s. 149-152.

dostatočnú možnosť spochybníť vierohodnosť maloletého, ako aj jeho výpovede. V takýchto a podobných prípadoch, v ktorých mala obhajoba možnosť – hoci len nepriamu – overiť pravdivosť výpovedí, resp. konfrontovať výpovede maloletých, napríklad položením otázok maloletému prostredníctvom psychológa, resp. nepriamo sa zúčastníť takéhoto výsluchu sledovaním situácie cez nepriehľadnú stenu, resp. sledovaním on-line záznamu z kamier umiestnených v miestnosti, kde prebiehal výsluch, Európsky súd pre ľudské práva konštatoval, že k porušeniu práva na spravodlivé konanie nedošlo (pozri W. S. v. Poľsko, rozsudok z 19. júna 2007; Kovač v. Chorvátsko, rozsudok z 12. júna 2007).

II. Právna úprava výsluchu osoby mladšej ako 15 rokov v trestnom konaní v Slovenskej republike

V právnom poriadku Slovenskej republiky je výsluch maloletej osoby osobitne upravený vo vzťahu k výsluchu osoby mladšej ako 15 rokov. Možnosť takéhoto výsluchu je upravená v ustanovení § 135 ods. 1 Trestného poriadku. Môžeme z neho vyodiť, že postup podľa tohto ustanovenia sa neuplatňuje pri každom výsluchu osoby mladšej ako 15 rokov. Trestný poriadok obmedzuje možnosti výsluchu takejto osoby vo veciach, ktorých *oživovanie v pamäti by vzhľadom na jej vek mohlo nepriaznivo ovplyvňovať jej duševný a mravný vývoj*.

Trestný poriadok v tomto prípade vyžaduje vykonanie výsluchu osoby mladšej ako 15 rokov obzvlášť ohľaduplne a po obsahovej stránke tak, aby sa výsluch nemusel opakovať. Aj v tomto prípade však treba postupovať podľa pravidiel a umožniť vypočúvajúce-
mu samostatne opísať dej a otázky klásť až po tom, ako by sám nevedel pokračovať, resp. až po tom, ako niektoré okolnosti treba vysvetliť podrobnejšie. Otázky treba klásť zrozumiteľne, primerane veku.⁷⁾ Skutočnosť, že je vypočúvaná takáto osoba, je prispôsobené aj jej poučenie, ktoré by sa malo realizovať primerane jej vekovej a mentálnej úrovni.

Pri výsluchu takejto osoby je obligatórne pribratie:

- pedagóga,
- inej osoby majúcej skúsenosti s výchovou mládeže alebo
- znalca.

Pribratie zákonného zástupcu vypočúvanej osoby mladšej ako 15 rokov nie je obligatórne a prichádza do úvahy len vtedy, keď to môže prispieť k správne-
mu vykonaniu výsluchu. Takýto záver by mal orgán činný v trestnom konaní alebo súd oprieť o vyjadrenie príslušného odborníka. V niektorých prípadoch bude prítomnosť zákonného zástupcu nežiadúca, najmä pokiaľ je zainteresovaný na výsledku konania alebo hrozí, že dieťa v jeho prítomnosti nebude schopné alebo ochotné pravdivo odpovedať.⁸⁾ Podľa ustálenej judikatúry pribratie rodiča k výsluchu osoby mladšej ako 15 rokov však v žiadnom prípade nemôže nahradiť obligatórnu prítomnosť pedagóga, inej osoby majúcej skúsenosti s výchovou mládeže alebo znalca (R 17/1981).

Pre úplnosť možno uviesť, že z ustálenej judikatúry vyplýva, že je porušením ustanovenia § 135 ods. 1 Trestného poriadku, ak bola osoba mladšia ako 15 rokov vypočutá

7) Minárik, Š. a kol.: Trestný poriadok – Stručný komentár, Iura Edition, 2006, s. 395 – 396, Kolesár, J.: In: Šimovček, I. a kol.: Kriminalistika, Iura Edition, 2001, s. 227.

8) Čentéš, J. a kol.: Trestný poriadok s komentárom, Eurokódex Poradca podnikateľa, Žilina, 2006, s. 279.

v prítomnosti iného dospelého svedka, ktorý bol vypočutý alebo mohol byť vypočutý k tým istým skutočnostiam a ktorý okrem toho nie je osobou, ktorá by mohla prispieť k správne-mu vedeniu výsluchu takejto osoby v zmysle § 135 ods. 1 Trestného poriadku (k tomu prí-merane pozri R 3/1981).

Závažnosť, akú zákonodarca pripisuje výsluchu takejto osoby, možno vyvodiť aj z úpravy v Trestnom poriadku, ktorá obmedzuje možnosť opätovného výsluchu takejto osoby, a to tak, že v prípravnom konaní môže byť opätovne vypočúvaná len so súhlasom prokurátora.

Trestný poriadok ustanovuje prísnejšie podmienky v prípade výsluchu osoby mladšej ako 15 rokov, ak ide o *trestný čin spáchaný voči blízkej osobe alebo zverenej osobe alebo je z okolností prípadu zrejmé, že opätovná výpoveď takejto osoby môže byť ovplyvnená alebo je odôvodnený predpoklad, že výsluch by mohol ovplyvňovať duševný a mravný vývoj takejto osoby* (§ 135 ods. 3).

V tomto prípade sa výsluch vykoná s využitím technických zariadení určených na prenos obrazu a zvuku tak, aby takáto osoba bola v ďalšom konaní opätovne vypočutá len vý-nimočne. Ďalší výsluch takejto osoby sa môže v prípravnom konaní vykonať len so súhla-som zákonného zástupcu, resp. opatrovníka (§ 48 ods. 2 Trestného poriadku). V konaní pred súdom sa tento dôkazný prostriedok vykoná ako dôkaz na technickom zariadení. Opakovaný výsluch takejto osoby možno v takomto prípade vykonať len výnimočne.

Zvukový, obrazový alebo obrazovo-zvukový záznam zachytávajúci výsluch osoby mladšej ako 15 rokov musí byť doplnený správou o tom, akým spôsobom a kým bol zá-znam vyhotovený alebo získaný, a záznam musí byť prepísaný (§ 270 ods. 2 Trestného poriadku).

III. Možnosť použitia zápisnice o výpovedi osoby mladšej ako 15 rokov v konaní pred súdom

V konaní pred súdom sa dokazovanie vykonáva spravidla na hlavnom pojednávaní, v ktorom sa uplatňujú zásady bezprostrednosti a ústnosti. Pri tomto postupe súd môže pri svojom rozhodovaní prihliadať len na tie skutočnosti, ktoré boli prerokované na hlavnom pojednávaní a opierať sa iba o také dôkazy, ktoré boli na hlavnom pojednávaní vykona-né, ak zákon (Trestný poriadok) neustanovuje inak (§ 2 ods. 18 a 19). Trestný poriadok v určitých prípadoch ustanovuje podmienky, za splnenia ktorých bude v súdnom konaní prípustný zákonne vykonaný dôkaz v prípravnom konaní, najmä na hlavnom pojednávaní (v podrobnostiach pozri § 263 Trestného poriadku). Orgán činný v trestnom konaní musí dbať na to, aby zákonne získaný dôkaz sa nestal dôkazom neprípustným, ale aby bol pou-žitelný aj v prípadnom súdnom konaní. Prípustnosť dôkazu môže okrem iného zma-riť sku-točnosť, že výsluch svedka nebol vykonaný kontradiktórnym spôsobom, t. j. so zachova-ním práva obvineného na obhajobu.

Zdôrazňujeme, že zásada kontradiktórnosti konania, ako aj zásada rovnosti zbraní, vyplývajúce z princípu spravodlivého procesu obsiahnutého v čl. 6 dohovoru platia pre celé trestné konanie. Najúplnejšie sa presadzujú na hlavnom pojednávaní, eventuál-ne na verejnom zasadnutí súdu, na ktorých sa rozhoduje o najdôležitejších meritórnych otázkach trestného konania, t. j. o vine a treste (v tejto súvislosti pozri aj nález ÚS ČR III. ÚS 239/04). V súvislosti s kontradiktórnou povahou procesu sa zdôrazňuje, že účelom trestného konania nie je len spravodlivé potrestanie páchatel'a, ale aj „fair

process“, t. j. spravodlivé súdne konanie, ktoré je nevyhnutnou podmienkou existencie demokratického štátu.⁹⁾

Uvedené okolnosti v konaní pred súdom úzko súvisia s čl. 6 ods. 3 písm. d) dohovoru. Podľa Európskeho súdu pre ľudské práva všeobecným pravidlom pri výsluchu svedka je, že sa obžalovanému musí dať adekvátne a náležitá možnosť spochybníť výsluch svedka proti sebe a klásť mu otázky, a to buď v okamžiku jeho výpovede alebo v neskoršom štádiu.¹⁰⁾ Podľa názoru Ústavného súdu Slovenskej republiky výsluch svedka zodpovedajúci čl. 6 ods. 3 písm. d) dohovoru sa musí zásadne uskutočniť na verejnom hlavnom pojednávaní za prítomnosti obžalovaného, ktorý musí mať možnosť hodnotiť vierohodnosť svedka na základe priameho pozorovania správania a reakcií svedka (k tomu pozri I. ÚS 140/04).

Za istých okolností však možno výsluch svedka považovať za vykonaný v súlade s citovaným článkom dohovoru aj vtedy, keď bol výsluch vykonaný v prípravnom konaní, ak mala obhajoba **právo vyjadrovať sa k nemu, popierať ho a klásť svedkovi otázky**. Prečítanie výsluchu svedka, ktorý nikdy nebol vypočutý kontradiktórne, nemôže byť podľa Európskeho súdu pre ľudské práva výlučným alebo rozhodujúcim dôkazom viny (pozri P. S. v. Nemecko, rozsudok z 20. decembra 2001; Sadak a ďalší v. Turecko¹¹⁾); naopak čítanie výpovede takéhoto svedka nemusí znamenať porušenie čl. 6 dohovoru, ak odsúdenie nie je výlučne ani v rozhodujúcej miere založené na takejto výpovedi (k tomu pozri Verdam v. Holandsko, nález ÚS SR I. ÚS 140/04).

Z týchto dôvodov prokurátor ako nositeľ dôkazného bremena v konaní pred súdom musí z hľadiska preukázania stíhaného skutku vziať do úvahy závažnosť výpovede osoby mladšej ako 15 rokov v prípravnom konaní a vykonať, prípadne zabezpečiť výsluch takejto osoby policajtom tak, aby bola použiteľná aj pred súdom. V opačnom prípade berie na seba riziko, že takúto výpoveď nebude môcť v konaní pred súdom reálne použiť.

Vo vzťahu k možnosti výsluchu osoby v mladšej ako 15 rokov vypočutej v prípravnom konaní ustanovuje Trestný poriadok v konaní pred súdom výnimku zo zachovania kontradiktórnosti súdneho konania. Trestný poriadok obmedzuje možnosť výsluchu osoby, ktorá by v prípravnom konaní mala byť vypočúvaná v zásade jedenkrát, pričom *v ďalšom konaní má byť taká osoba vypočúvaná znova len v nevyhnutných prípadoch, v prípravnom konaní len so súhlasom prokurátora. V konaní pred súdom možno na podklade rozhodnutia súdu vykonať dôkaz prečítaním zápisnice i bez splnenia podmienok uvedených v § 263 Trestného poriadku (§ 135 ods. 2 Trestného poriadku).*

Právnu úpravu § 135 Trestného poriadku možno v trestnom konaní vnímať tak, že zákonodarca chráni záujmy osôb mladších ako 15 rokov tým, že sa usiluje predísť oživovaniu určitých skutočností v ich pamäti a chrániť ich zdravý duševný a mravný vývoj. Z týchto dôvodov limituje možnosť ich opätovného výsluchu v trestnom konaní.

Na druhej strane uplatnenie týchto ustanovení Trestného poriadku v konaní pred súdom môže byť komplikované najmä v prípade, ak výsluch svedka mladšieho ako 15 rokov je jediným dôkazom proti obžalovanému, prípadne rozhodujúcim usvedčujúcim

9) Šámal, P.: Trestnéprávní revue, 7, 2008, č. 12, s. 350. Pozri aj nález Ústavného súdu Českej republiky II. ÚS 2014/07, Kolesár, J.: Zásada spravodlivého procesu pod tlakom, In: Bulletin slovenskej advokácie, 14, 2008, č. 11, s. 47-48.

10) Van Mechelen a ďalší v. Holandsko, rozsudok z 23. apríla 1997, In Rozsudky a rozhodnutia ESLP 6/2001, Lúdi v. Švajčiarsko, rozsudok z 15. júna 1992, séria A, 238.

11) Sťažnosti č. 29900/96, 29901/96, 29902/96 a 29903/96, In Přehled rozsudků ESL 8/2001.

dôkazom, ktorý nie podporený priamymi dôkazmi alebo ucelenou sústavou nepriamych dôkazov.

Skutočnosť, že vnútroštátne právo ustanovuje výnimku z kontradiktórnosti hlavného pojednávania, nepozbavuje obžalovaného jeho práva na spravodlivý proces v zmysle čl. 6 ods. 3 písm. d) dohovoru. V tomto smere je potrebné, aby súd starostlivo preskúmal, či bola obžalovanému alebo obhajcovi poskytnutá dostatočná možnosť uplatniť si svoje právo na obhajobu. Možno pripomenúť, že podľa judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva sú práva obhajoby obmedzené spôsobom nezlučiteľným so zárukami čl. 6 dohovoru, ak sa odsúdenia opiera iba alebo v rozhodujúcej miere o výpoveď svedka, ktorého obžalovaný v štádiu vyšetrovania alebo súdneho konania nemal možnosť vypočúvať alebo dať vypočúvať (Saidi v. Francúzsko, Unterperntinger v. Rakúsko, Van Mechelen a ďalší v. Holandsko a pod.).¹²⁾

Zastávame právny názor, že právo obžalovaného v zmysle čl. 6 ods. 3 písm. d) dohovoru je rešpektované v prípade výsluchu osoby mladšej ako 15 rokov, pokiaľ obžalovaný alebo jeho obhajca mal možnosť sa výsluchu zúčastniť. Vzhľadom na osobitosť výsluchu takejto osoby, ktorá nie vždy umožňuje priamu účasť obhajoby na tomto úkone, je aktuálnou aj nepriama účasť na úkone. Takáto možnosť je upravená v § 135 ods. 3 Trestného poriadku, ktorý umožňuje výsluch osoby s využitím technických zariadení určených na prenos zvuku a obrazu tak, aby opakované vypočúvanie osoby bolo potrebné len vo výnimočných prípadoch. Ak bola vypočutá osoba mladšia ako 15 rokov uvedeným spôsobom, v konaní pred súdom sa ako dôkaz vykoná spravidla na technickom zariadení. Výsluch takejto osoby možno v konaní pred súdom vykonať len výnimočne.

Uplatnenie § 135 ods. 2 druhá veta Trestného poriadku prichádza do úvahy pri výsluchu osoby mladšej ako 15 rokov v prípade, ak jej výpoveď nie je jediným, prípadne rozhodujúcim usvedčujúcim dôkazom proti obžalovanému, ale je jedným z dôkazov, na podklade ktorých súd môže dospieť k rozhodnutiu o uznaní viny obžalovaného. Takýto postup sa môže uplatniť aj v prípade existencie nepriamych dôkazov, vzájomne na seba nadväzujúcich, ktoré vcelku zhodne a spoľahlivo dokazujú skutočnosti, z ktorých môže súd jednoznačne ustáliť vinu obžalovaného.

Pre úplnosť možno uviesť, že v prípade potreby možno v konaní pred súdom vypočuť osobu, ktorá bola pribratá v rámci výsluchu osoby mladšej ako 15 rokov. Účelom tohto postupu je overiť si správnosť a úplnosť zápisnice, ako aj spôsob tohto výsluchu.

V každom prípade je však dôležité, aby si príslušné orgány boli vedomé úskalí, ktoré ochrana osoby mladšej ako 15 rokov prináša obhajobe. Európsky súd pre ľudské práva preto vždy ocení, ak z rozhodnutia vnútroštátnych súdov je zrejme, že ku konaniu pristupovali s osobitnou starostlivosťou, a to nielen k obeti, ale aj k páchatel'ovi. V tejto súvislosti je preto kľúčové riadne odôvodnenie postupu, ktoré súd zvolí ako pri vykonaní, tak aj pri hodnotení dôkazu.¹³⁾

Napokon možno uviesť, že ustanovenie § 135 ods. 2 Trestného poriadku sa vzťahuje len na výsluch osoby, ktorá v čase ďalšieho konania je stále ešte mladšia ako 15 rokov. Z tohto dôvodu, ak v konaní pred súdom má byť vykonaný výsluch osoby, ktorá bola vypočutá pred dovŕšením 15 roku veku za dodržania podmienok § 135 ods. 2 alebo 3

12) Fenyk, J. – Svák, J.: Europeizace trestního práva, Eurokódex Poradca podnikateľa, 2008, s. 196.

13) Kmec, J.: Právo obviněného na výslech svědka a ochrana oběti-svědka před sekundární viktimizací v judikatuře Evropského soudů pro lidská práva, In: Trestní právo, 2004, č. 11, s. 9.

Trestného poriadku, ale v dobe výsluchu pred súdom už 15. rok veku dovriesla, nemožno vykonať tento dôkazný prostriedok prečítaním zápisnice o výpovedi, bez splnenia podmienok uvedených v § 263 Trestného poriadku (R 31/1968 a R 94/2002 – III.).

IV. Z aplikačnej praxe

Z hľadiska aplikačnej praxe možno vychádzať z rozhodovacej činnosti Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej len „najvyšší súd“).

V konkrétnej veci najvyšší súd na podklade odvolania podaného obžalovanou preskúmal rozsudok krajského súdu, ktorým bola uznaná vinnou aj z trestného činu nedovolenej výroby omamnej a psychotropnej látky, jedu a prekurzora a obchodovania s nimi podľa § 187 ods. 1 písm. b) a d), ods. 4 písm. b) Trestného zákona [teraz § 172 ods. 1 písm. c) a d), ods. 3 písm. b) Trestného zákona], v podstate na tom skutkovom základe, že v presne nezistenom čase od 7. júna 2002 v B. v doposiaľ nezistenom byte si kúpila pre seba a maloletého R. C. (narodeného 19. septembra 1987) a maloletú I. O. (narodenú 12. augusta 1990) presne nezistený počet skladačiek s heroínom, ktoré po kúpe rozdelila medzi seba a maloletých a spoločne si ho aplikovali, pričom 9. júna 2002 dobrovoľne vydala veci, konkretizované v označenom rozsudku, ktoré obsahovali heroín.

Krajský súd vyvodil trestnú zodpovednosť obžalovanej v predmetnej veci len z výpovede maloletého R. C. v priebehu prípravného konania. V tejto výpovedi maloletý uviedol, že obžalovaná chodila kupovať heroín do P. Večer 9. júna 2002 obžalovanej dal 150 Sk a M. O. okolo 300 Sk, za ktoré kúpila tri skladačky. Heroín si nestihli aplikovať, lebo prišla policajná hliadka. Na hlavnom pojednávaní R. C. zmenil výpoveď a uviedol, že drogy kúpili neznáme osoby, s ktorými sa on a dve osoby na ne zložili. Po prečítaní výpovede z prípravného konania označil túto za pravdivú. Zmenu výpovede vysvetlil strachom z prítomných na súde, ako aj tým, že ho M. na chodbe súdu žiadala, aby vypovedal.

Najvyšší súd vytkol krajskému súdu, že pochybil, keď za takéhoto dôkazného stavu dostupnými dôkaznými prostriedkami nepreveroval, či R. C. bol skutočne navádzaný na zmenu výpovede príbuznými obžalovanej. Samotná zmena výpovede R. C. v zásadných tvrdeniach právne relevantných pre uznanie viny obžalovanej mala viesť krajský súd k tomu, aby jeho vierohodnosť zisťoval aj znaleckým dokazovaním z odboru psychológie. Znalecké dokazovanie si podľa najvyššieho súdu vyžaduje overenie, či a odkedy je R. C. závislý os drog, v akom vývojom štádiu je jeho závislosť, či má sklony k fantazijnému spracovaniu skutočnosti, alebo chorobne podmienenému klamstvu, aká je sugestibilita u tohto svedka vzhľadom na jeho vek, úroveň zrelosti, mentálnu a morálnu integritu, duševný obzor a aj jeho zainteresovanosť a osobná účasť v predmetnom prípade. Znalec by mal vypracovať znalecký posudok aj na podklade videokazety o výsluchu R. C. z prípravného konania, ktorá však nebola pripojená k trestnému spisu, čo považoval najvyšší súd za nedostatok.

Na podklade aj týchto okolností najvyšší súd zrušil rozsudok krajského súdu, vec vrátil krajskému súdu, aby ju v potrebnom rozsahu znovu prerokoval a rozhodol.

Z hľadiska aplikačnej praxe považujeme za inšpiratívny nález Ústavného súdu Českej republiky IV. ÚS 538/2003 (ďalej len „ústavný súd“) vo veci ústavnej sťažnosti P. F. proti rozhodnutiam druhostupňového a prvostupňového súdu, ktorými bol odsúdený za skutok kvalifikovaný ako trestný čin pohlavného zneužívania podľa § 242 ods. 1 a 2 Trestného zákona. Sťažovateľ P. F. svoju ústavnoprávnu argumentáciu prvotne založil na tvrdení o porušení práv obhajoby, pretože v priebehu trestného konania on ani jeho obhajca

nedostali možnosť klásť kľúčovej svedkyňi potrebné otázky, druhotne na tvrdení, že takto použitá svedecká výpoveď nebola podložená ďalšími podpornými dôkazmi alebo ucelebnou sústavou nepriamych dôkazov, a preto nemohla byť použitá ako dôkaz.

V predmetnej veci ústavný súd zistil, že v neprospech sťažovateľa vypovedala jednak maloletá (poškodená), ktorá však nebola v žiadnom štádiu trestného konania vypočutá tak, aby sťažovateľ mal aspoň minimálnu možnosť sledovať jej priamu výpoveď a klásť jej otázky, jednak svedkyne, ktorá vypovedali, že si u maloletej všimli zmenený fyzický a psychický stav a tá sa im na ich naliehanie zdôverila.

Ústavný súd konštatoval, že v prejednávanej veci by nevypočutie dieťaťa (maloletej) pred súdom v záujme rešpektovania ochrany jeho duševného a mravného vývoja mohlo byť opatrením, ktoré je striktné nevyhnutné, a kontradiktórny výsluch iných svedkov by mohol predstavovať kompenzáciu ujmy v prípade obhajoby; to ale za situácie – ako zodpovedá konštantnej judikatúre – keď by skutkový stav bol bez pochybností preukázaný i ďalšími dôkazmi, v danom prípade sústavou nepriamych dôkazov vzájomne na seba nadväzujúcich, ktoré vcelku zhodne a spoľahlivo preukazujú skutočnosť, ktoré sú v takom príčinnom vzťahu k dokazovanej skutočnosti, že z nich je možno vyvodiť len jediný záver a súčasne vylúčiť možnosť iného záveru. V prejednávanej veci však situácia nebola jednoznačne takáto. Svedkyne vypovedali, že si u maloletej všimli zmenený fyzický a psychický stav a tá sa im na ich naliehanie zverila. Svedectvo o zmene fyzického a duševného stavu maloletej tak bolo dôkazom, ktorý mohol byť v príčinnej súvislosti so skutkom kladeným sťažovateľovi za vinu, pokiaľ by jeho odsúdenie bolo založené na takej sústave nepriamych dôkazov, ktorá by podľa presvedčenia všeobecných súdov bola dostatočná na preukázanie skutkového stavu veci bez pochybností. V prejednávanej veci sa však podľa rozsudku všeobecného súdu sťažovateľ dopustil deliktuálneho konania už skôr, najmenej viac ako pred šiestimi rokmi, pričom tento záver bol podložený iba výsluchom maloletej, voči ktorej sťažovateľ nemohol uplatniť právo podľa čl. 6 ods. 3 písm. d) dohovoru a toto právo nebolo žiadnym spôsobom kompenzované.

Na podklade zistených skutočností ústavný súd dospel k záveru, že pokiaľ bolo odsúdenie sťažovateľa v prevažnej časti založené na výpovedi maloletej, voči ktorej bola obhajoba sťažovateľa výrazne obmedzená a bez kompenzácie, tak orgány činné v trestnom konaní tým znemožnili kontradiktórny princíp, teda postupovali v rozpore so základnými zásadami trestného konania; toto na ústavnoprávnej úrovni predstavuje rozpor s pravidlami spravodlivého procesu. Z týchto dôvodov ústavný súd zrušil rozhodnutie druhostupňového súdu s tým, že vo veci bude znovu konať a rozhodovať.

▼ V. Záver

Na podklade skutočností, ktorým sme venovali pozornosť v tomto článku, zastávame právny názor, že ak výsluch osoby mladšej ako 15 rokov nebol vykonaný v prípravnom konaní kontradiktórnym spôsobom a je jediným, prípadne rozhodujúcim usvedčujúcim dôkazom proti obžalovanému, je nevyhnutne potrebné výsluch zopakovať v konaní pred súdom tak, aby sa obhajobe umožnilo uplatniť právo na riadne dokazovanie v zmysle čl. 6 ods. 3 písm. d) dohovoru. Podľa ustálenej súdnej praxe „nutnosť“ takéhoto postupu treba na jednej strane posúdiť s prihliadnutím na všetky okolnosti konkrétneho prípadu vrátane celkovej dôkaznej situácie a na strane druhej takisto aj z hľadiska práva obžalovaného v zmysle čl. 6 ods. 3 písm. d) dohovoru. V opačnom prípade by mohlo dôjsť ku skráteniu práv obhajoby (právo zúčastniť sa výsluchu osoby mladšej ako 15 rokov a klásť jej otázky)

neprípustným spôsobom (k tomu porovnaj nález Ústavného súdu Českej republiky IV. ÚS 538/2003), ktorý je nezlučiteľný so zárukami garantovanými čl. 6 dohovoru.

Summary

Authors of the article pay attention to examination of a person under 15 years of age (minor person) in criminal proceedings, especially in relation to respect to right to contradictory proceedings. On the basis of their arguments, the authors express their view that if the examination of a person under 15 years of age had not been carried out within adversary system in course of pre-trial proceedings, and if that examination represents the only or the decisive incriminating evidence against the accused, there is a need to repeat such examination before a court so that the defence has the opportunity to exercise their right to due and proper evidence within the meaning of the Article 6, par. 3d) of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Otherwise, the rights of the defence could be impaired/reduced unallowably (i.e. right to attend the examination of a person under 15 years of age and to ask questions to that person).

Zoznam použitej literatúry:

- [1] Čentěš, J. a kol.: Trestný poriadok s komentárom, Eurokódex Poradca podnikateľa, Žilina, 2006, ISBN 80-88931-48-7, s. 678.
- [2] Fenyk, J. – Svák, J.: Europeizace trestního práva, Eurokódex Poradca podnikateľa, 2008, ISBN 978-80-88931-88-1, s. 229.
- [3] Kolesár, J.: In: Šimovček, I. a kol., Iura Edition, 2001, ISBN 80-89047-12-2
- [4] Kolesár, J.: Zásada spravodlivého procesu pod tlakom, Bulletin slovenskej advokácie, 14, 2008, č. 11, s. 47 – 48.
- [5] Kmec, J.: Právo obviněného na výslech svědka a ochrana oběti-svědka před sekundární viktimizací v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva, In: Trestní právo, 2004, č. 11, s. 6 – 11.
- [6] Minárik, Š. a kol.: Trestný poriadok – Stručný komentár, Iura Edition, 2006, s. 1279.
- [7] Pirošíková, M.: Komentár k vybraným ustanoveniam Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, Euroiuris, Bratislava, 2007, ISBN 978-80-969554-5-1, s. 445.

Tento článok bol podporený Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-0745-07 v rámci riešenia projektu Justičnej akadémie „Vymožiteľnosť práva v Slovenskej republike“.

doc. JUDr. Jozef Čentěš, PhD.

Generálna prokuratúra Slovenskej republiky
Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave
e-mail: jozef.centesh@genpro.gov.sk

JUDr. Marta Kolcunová

Generálna prokuratúra Slovenskej republiky
e-mail: marta.kolcunova@genpro.gov.sk

Problematika transpozície a adaptácie komunitárnych predpisov práva životného prostredia

Transposition Issues and Adaptation of Community Rules of Environmental Law

▼ Michal Hutta

Kľúčové slová:

komunitárne nariadenia, legislatívna implementácia, transpozícia smerníc, adaptácia nariadení

Key words:

European Union regulations, legislative implementation, transposition, adaptation of regulations

Povinnosť inkorporovať komunitárne predpisy do vnútroštátnych právnych poriadkov vyplýva vo všeobecnej rovine v rámci primárneho komunitárneho práva z čl. 10 Zmluvy o založení ES, ktorý ukladá členským štátom povinnosť vykonať všetky vhodné opatrenia všeobecnej i osobitnej povahy k naplneniu záväzkov, ktoré vyplývajú zo Zmluvy alebo sú výsledkom činnosti orgánov Spoločenstva (t. j. vyplývajú zo sekundárneho práva). Súčasne je v rovnakom ustanovení Zmluvy zakotvená povinnosť zdržať sa akýchkoľvek opatrení, ktoré by mohli ohroziť uskutočnenie cieľov Zmluvy, teda v oblasti životného prostredia ohroziť realizáciu environmentálnej politiky.

Špecificky pre oblasť životného prostredia vyplýva povinnosť implementácie komunitárnych environmentálnych noriem z čl. 175 ods. 4 Zmluvy o založení ES, ktorý ukladá členským štátom povinnosť financovať a vykonávať politiku v oblasti životného prostredia.

Sekundárna legislatíva Spoločenstva v oblasti práva životného prostredia zahŕňa všetky známe formy sekundárneho práva komunitárneho, t. j. smernice (directives), nariadenia (regulations) a rozhodnutia (decisions). Popritom je možné sa v oblasti životného prostredia stretnúť tiež s odporúčaniami (recommendations) a stanoviskami (positions), ktoré aj keď nemajú povahu právnych noriem (nie sú právne záväzné), tvoria súčasť prameňov komunitárneho práva. Každý z prameňov komunitárneho práva životného prostredia vyžaduje odlišný spôsob legislatívnej implementácie.

Najčastejšie sa vyskytujúcim prameňom komunitárneho práva životného prostredia sú smernice, ktoré sú záväzné pre členský štát čo do výsledku, ktorý má byť dosiahnutý. Sú inkorporované do národných právnych poriadkov členských štátov procesom označovaným ako transpozícia. Zatiaľ čo smernice majú priamy účinok len výnimočne ako dôsledok nesprávnej implementácie na národnej úrovni, nariadenia sú priamo aplikovateľné vo všetkých členských štátoch, t. j. nie sú adresované, ako je to v prípade smerníc iba štátom, ale tiež právnickým a fyzickým osobám. Ale aj nariadenia vo väčšine prípadov vyžadujú určitú bližšiu úpravu niektorých svojich ustanovení v rámci vnútroštátnych právnych

poriadkov. Legislatívna implementácia nariadení je preto označovaná ako adaptácia (adaptation).

Transpozícia smerníc

Absolútna väčšina komunitárnych smerníc na ochranu životného prostredia obsahuje ustanovenie, ktoré explicitne ukladá členským štátom „uviesť v platnosť zákony, vykonávacie a správne predpisy nutné na dosiahnutie súladu so smernicou“. Voľba formy a metódy transpozície je s ohľadom na ustanovenie čl. 249 ods. 3 Zmluvy o založení ES ponechaná na jednotlivé členské štáty, avšak je limitovaná všeobecnými princípmi komunitárneho práva.

Smernica musí byť transponovaná do vnútroštátneho právneho poriadku členského štátu v stanovenej lehote všeobecne záväzným právnym predpisom, aby bola zabezpečená „úplná implementácia smernice v práve, nie iba fakticky“¹⁾. Európsky súdny dvor v celom rade prípadov neuznal transpozíciu komunitárnej environmentálnej smernice, ktorá bola vykonaná iným ako právnym predpisom všeobecnej záväznosti. Pomerne známym prípadom v tejto súvislosti je rozhodnutie vo veci Komisie vs. Nemecko, v ktorom sa uvádza, že transpozícia do vnútroštátneho práva by mala byť urobená „výslovným ustanovením zákona alebo vykonávacieho predpisu“. Hlavným argumentom pre takýto postup je vytváranie prostredia právnej istoty pre fyzické a právnické osoby členského štátu, ktorý takýmto spôsobom komunitárnu smernicu transponoval, resp. pre všetky ostatné fyzické osoby a právnické osoby EÚ. Z rovnakého dôvodu nie je tiež možné transponovať smernicu správnym aktom národného orgánu.

V procese implementácie komunitárnych environmentálnych noriem sa zúčastňuje celý rad subjektov, či už formálne na základe splnomocnenia v samotnej norme, alebo neformalizovaným spôsobom²⁾.

Problematický môže byť niekedy rozsah, v ktorom je potrebné smernicu transponovať. Smernicu je v zásade potrebné transponovať do vnútroštátneho práva celú, vrátane ustanovení, na základe ktorých by mali byť vytvorené programy opatrení, plány budúcich činností a pod.³⁾. Výnimkou sú iba tie ustanovenia, ktoré ukladajú povinnosti komunitárnym orgánom (najčastejšie Európskej komisii) a iným inštitúciám, ako napr. Európskej agentúre životného prostredia, a ďalej tie ustanovenia, ktoré upravujú výlučne administratívny vzťah medzi zodpovednými národnými orgánmi a komunitárnymi orgánmi (zasielanie pravidelných správ Komisii a pod.).

Pokiaľ členský štát nesplní povinnosť riadne a úplne transponovať smernicu do svojho právneho poriadku, môže mať takéto nesplnenie popri začatíu procesu o porušení Zmluvy následok tzv. priameho účinku. Podľa teórie priameho účinku komunitárnych smerníc sa môže za splnenia istých podmienok domáhať jednotlivec zodpovednosti štátu vyplývajúcu z nesplnenia jeho transpozíčnej povinnosti. Podmienky pre aplikáciu princípu priameho účinku stanovil prostredníctvom svojej judikatúry ESD.

1) Krämer, L.: *EC Environmental Law*, London 2000, s. 278.

2) Cepek, B.: *Subjekty podieľajúce sa na implementácii environmentálnych právnych noriem*. In: Právna úprava starostlivosti o životné prostredie – Zborník príspevkov z vedeckej konferencie, Košice 25. novembra 2008. VO: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, s. 197 – Errata.

3) Porov. JANS, J.: *European environmental law*, Hague, London and Boston 1995, s. 125.

Priamy účinok môže zakladať taktiež čl. 2 a 4 ods. 1 smernice Rady 84/336/EHS o posudzovaní vplyvov niektorých súkromných a verejných projektov na životné prostredie, a to v časti týkajúcej sa zámerov uvedených v prílohe I. Naopak zábery podľa prílohy II smernice, u ktorých je posudzovanie vplyvov na životné prostredie viazané na správnu úvahu príslušného orgánu, priamy účinok založiť nemôžu. Ako však vyplýva z doterajšej judikatúry ESD⁴⁾, je otázka priameho účinku smerníc v oblasti ochrany životného prostredia viac menej v rovine teoretickej. Hlavným dôvodom je podľa názoru autora obtiažnosť posúdiť otázku, či a v konkrétnom prípade zakladá environmentálna norma subjektívne právo jednotlivca, alebo nie. Vo vyššie uvedených rozhodnutiach ESD nepriznal existenciu subjektívneho práva jednotlivca tam, kde je predmetom ustanovenia smernica upravujúca vzťah medzi príslušnými orgánmi verejnej správy. V prípade, že by ESD uznal existenciu priameho účinku v prípade určitých environmentálnych komunitárnych noriem, mohla by byť dotknutým jednotlivcom uplatňovaná na štáte ako na zodpovednom subjekte náhrada škody⁵⁾.

Adaptácia nariadení

Nariadenia sú v oblasti ochrany životného prostredia na rozdiel napr. od oblasti v pôdohospodárstve skôr výnimkou. Sú prijímané v prípadoch, kedy je potrebné stanoviť jednotné pravidlá pre všetky členské štáty. S ohľadom na ich priamu aplikovateľnosť na celom území EÚ nie je potreba transponovať ich ustanovenia do právnych poriadkov členských štátov. Táto transpozícia by mohla spôsobiť nejednotnú aplikáciu v rôznych štátoch či regiónoch Spoločenstva, a preto ju ESD vyhlásil za neprípustnú.

Časť komunitárnych nariadení týkajúcich sa oblasti životného prostredia však ukladá explicitne povinnosť členským štátom upraviť niektoré požiadavky v nich obsiahnuté do vnútroštátneho práva záväzným právnym predpisom. Táto povinnosť sa nevzťahuje na celé nariadenie, ale iba na určité ustanovenia. Príkladom môže byť čl. 13 ods. 4 nariadenia Rady (EHS) č. 259/93 o dohľade a kontrole nad prepravou odpadu v rámci, do a z Európskeho spoločenstva, ktorý ustanovuje: „Členské štáty aplikujú v rámci svojej jurisdikcie systém stanovený v časti II, VII a VIII“⁶⁾.

Povinnosť pravidelne adaptovať určité ustanovenia komunitárnych environmentálnych nariadení sa týka ustanovení, ktoré upravujú vydávanie povolení a licencií, kontrolu určitých zariadení, činností, vývozu a dovozu, vytváranie implementačných správ a poskytovanie informácií Európskej komisii, vytváranie národných kompetentných úradov a pod. Pravidelne tiež patrí medzi tieto ustanovenia úprava sankcií v prípade porušenia povinností vyplývajúcich z nariadenia. Príkladom takéhoto ustanovenia môže byť čl. 18 nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1980/2000 o zmenenom komunitárnom systéme udeľovania označenia ekologického výrobku, ktoré stanovuje: „Členské štáty uskutočnia zodpovedajúce právne či administratívne opatrenie v prípade porušenia ustanovenia tohto nariadenia a oznámia tieto opatrenia Komisii“. Je ponechané na rozhodnutí členského štátu, aký druh sankcie zvolí, teda či pôjde v súlade s úpravou

- 4) Porov. napr. rozhodnutie ESD C-380/87 Enichen Base a ďalšie v. Comune di Cinisello Balsamo (Cinisello Balsamo) E.C.R 2491 a C-236/92 Comitato do Coordinamento per Difesa della Cava a ďalšie v. Regione Lombardia a ďalšie (1994) E.C.R I-484.
- 5) Cepek, B.: *Implementácia medzinárodných a komunitárnych environmentálnych noriem*. In: Acta facultatis iuridicae Universitatis Comenianae. VO PraF UK, 2009, s. 89.
- 6) Bližšie k adaptácii environmentálnych nariadení, najmä v ČR, porov. *Smolek, M.*: Transposition, Implementation and Enforcement of the EC Environmental Law, in *Šturma, P. (ed) et al.*: Implementation and Enforcement of International Environmental Law, Praha 2002, s. 110.

v danom národnom právnom poriadku o sankcie povahy trestnoprávnej alebo administratívno-právnej.

Praktická aplikácia

Praktickou aplikáciou sa rozumie samotné vykonávanie relevantnej nadnárodnej normy, ako na národnej úrovni prostredníctvom kompetentných vnútroštátnych orgánov, resp. ostatných vnútroštátnych subjektov, tak na úrovni medzinárodnej, resp. komunitárnej, pokiaľ je dotyčná norma, alebo jej časť adresovaná nie členskému štátu, ale určitému medzinárodnému orgánu alebo inštitúcii. Praktická aplikácia zahŕňa celú škálu činností od vydávania povolení, súhlasov a stanovísk, merania koncentrácií emisií škodlivých látok, spracovanie programov a plánov, ukladanie sankcií, až po realizáciu ochranných opatrení.

Na to, aby mohla byť fáza praktickej aplikácie skutočne realizovaná, je potrebné vytvoriť isté základné podmienky. Fáza legislatívnej implementácie stanovuje základný právny rámec, v ktorom sa bude praktická realizácia uskutočňovať, následne je však potreba realizovať aj určité iniciačné kroky. K základným podmienkam, ktoré je potrebné splniť, aby mohla byť fáza praktickej aplikácie realizovaná, patrí najmä vytvorenie, resp. určenie kompetentného národného úradu, ktorý bude gestorom realizácie príslušnej medzinárodnej či komunitárnej environmentálnej normy a ďalej vyčlenenie finančných prostriedkov v štátnych či miestnych rozpočtoch.

Pre praktickú aplikáciu nadnárodnej normy na ochranu životného prostredia je k dispozícii celý rad nástrojov, ktoré sa zhodujú so všeobecnými nástrojmi používanými v rámci vnútroštátneho práva životného prostredia. Medzi tieto nástroje možno počítať predovšetkým nástroje administratívne, ekonomické, koncepcné, a sankčné. K týmto nástrojom rátame aj určité nástroje špecifické, ktoré sa uplatňujú väčšinou v prípade implementácie noriem nadnárodného charakteru. Ide najmä o výmenu informácií medzi subjektmi, ktoré vykonávajú implementáciu v jednotlivých národných štátoch.

V prípade, že je požiadavka v rámci nadnárodnej environmentálnej normy adresovaná nie národnému štátu, ale niektorému z nadnárodných orgánov, musia byť podniknuté patričné kroky na medzinárodnej, resp. komunitárnej úrovni. Väčšinou pôjde o aktivity typu zberu a vyhodnocovania dát poskytovaných štátmi a inými subjektmi, spracovanie implementačných správ, prípravu podkladových dokumentov a návrhov rozhodnutí, vykonávanie verifikačných činností vrátane inšpekcie a pod.

Vytváranie podmienok pre praktickú aplikáciu nadnárodných environmentálnych noriem

Jedným z dôležitých predpokladov úspešnej implementácie na národnej úrovni je poveriť niektorý orgán verejnej správy, do ktorého kompetencie bude spadať koordinácia implementačných aktivít príslušnej nadnárodnej normy. Veľká časť moderných zmlúv na ochranu životného prostredia ustanovuje povinnosť pre zmluvné štáty taký národný orgán verejnej správy vytvoriť, resp. poveriť niektorý z existujúcich orgánov verejnej správy⁷⁾. Podobne je v tomto smere koncipovaná tiež väčšina komunitárnych smerníc na ochranu životného prostredia.

7) Pozri napr. čl. VI Zmluvy o ochrane morí pred znečisťovaním v dôsledku ukladania odpadov a iných látok (Londýn 1972); čl. I písm. (f) a čl. IX Zmluvy o medzinárodnom obchode s ohrozenými druhmi voľne žijúcich živočíchov a voľne žijúcich rastlín (v tomto prípade je namiesto „National Authority“ stanovená povinnosť vytvoriť tzv. „Management Authority“ a „Scientific Authority“).

V istých prípadoch však v rámci medzinárodných environmentálnych zmlúv výslovne určená povinnosť vytvoriť, resp. poveriť implementáciou zmluvy na národnej úrovni určitý orgán verejnej správy, chýba, pretože z ostatných ustanovení danej medzinárodnej zmluvy vyplýva, že vytvorenie takéhoto orgánu je potrebné na splnenie zmluvných požiadaviek. Príkladom môže byť Zmluva o biologickej rozmanitosti (1992), ktorá ukladá zmluvným stranám celý rad kooperačných povinností, prakticky realizovateľných iba prostredníctvom určitého národného orgánu. Výslovne však zriadenie takéhoto orgánu nepredpokladá, iba v čl. 10 písm. e) sa zmieňuje potreba zvyšovania spolupráce medzi „národnými orgánmi a súkromným sektorom“

Národné orgány sú dôležitým kontaktným miestom, prostredníctvom ktorých prebieha časť komunikácie medzi sekretariátom príslušného zmluvného inštrumentu a zmluvnou stranou. Okrem toho sú tiež miestom bilaterálnej spolupráce s národnými orgánmi v iných štátoch. Väčšinou sú obsadzované špecializovaným personálom vyškoleným na danú problematiku, ktorí sa zúčastňujú implementačných kurzov, seminárov a výcviku. Môžu byť tiež napojené do pomocných orgánov (poradné výbory, vedecké výbory a pod.⁸⁾) alebo do príslušnej siete implementačnej pomoci (napr. sieť právnych poradcov)⁹⁾. Spolupráca s národnými orgánmi ostatných štátov prebieha na všetkých úrovniach, t. j. na spomínanej úrovni bilaterálnej, regionálnej i multilaterálnej.

Podobne je to na komunitárnej úrovni, kde sú národné orgány kontaktnými miestami pre komunikáciu vyplývajúcu z implementácie komunitárnych predpisov Európskej komisie.

▀ **Nástroje praktickej aplikácie**

Veľká časť nástrojov na realizáciu nadnárodných noriem na ochranu životného prostredia v rámci právnych poriadkov sa zhoduje s bežnými nástrojmi uplatňovanými v prípade vnútroštátneho práva životného prostredia, t. j. sú tu väčšinou používané metódy verejnoprávnej regulácie. Niektoré medzinárodné environmentálne zmluvy, resp. komunitárne predpisy na ochranu životného prostredia pomerne presne upravujú, aký nástroj by mal byť pre implementáciu konkrétnej požiadavky na národnej úrovni použitý, resp. ustanoví aspoň rámcovo jeho povahu (či má byť použitý nástroj povahy administratívnej, ekonomickej, sankčnej a pod.) Tým je do určitej miery limitovaný rozhodovací priestor národného zákonodarcu pri recepcii medzinárodných zmlúv, resp. transpozícii a adaptácii komunitárnych predpisov, aký nástroj implementácie v konkrétnom prípade zvolíť.

Nástroje na realizáciu environmentálnych noriem možno rozdeliť podľa niekoľkých kritérií. Základným rozlišovacím prvkom je skutočnosť, či daný nástroj pôsobí na správanie subjektov bezprostredne alebo sprostredkovane. Podľa tohto kritéria možno rozdeliť nástroje ochrany životného prostredia na nástroje priameho pôsobenia (najmä nástroje administratívne, koncepčné a sankčné) a na nástroje nepriameho pôsobenia, ktoré sú svojou povahou neprávne nástroje, ktorým však právo poskytuje formu záväzného a právom vynutiteľného správania sa. Do osobitnej skupiny boli začlenené nástroje, ktoré sa uplatňujú špecificky pri praktickej aplikácii nadnárodných environmentálnych noriem. Ide napr. o výmenu informácií medzi národnými orgánmi verejnej správy poverenými implementáciou určitej

8) Porov. napr. čl. 25 Zmluvy o biologickej rozmanitosti (Rio de Janero 1992) alebo čl. 14 Zmluvy o ochrane európskej fauny a flóry (Bern 1979).

9) V roku 2005 bola napr. z iniciatívy britského predsedníctva v rade EÚ založená sieť právnych poradcov zložená predovšetkým z právnikov ministerstiev životného prostredia jednotlivých členských štátov, bližšie k tomu pozri Smolek, M.: Založení sítě environmentálních právníků Evropské unie, in Česká právo životního prostředí 2/2005 (16), s. 68 a nasl.

nadnárodnej normy, výskum, výcvik, alebo vymedzenie územia chráneného podľa medzinárodnej zmluvy alebo komunitárneho predpisu.

Administratívne nástroje

Administratívne nástroje sú univerzálnou zárukou zabezpečenia ochrany životného prostredia aj zárukou minimálnej miery regulácie každej ľudskej činnosti ohrozujúcej alebo poškodzujúcej životné prostredie¹⁰⁾.

Nástroje administratívneho charakteru patria, ako v prípade medzinárodných environmentálnych zmlúv, tak v prípade komunitárnych predpisov na ochranu životného prostredia, k veľmi častým nástrojom praktickej aplikácie. V zásade do administratívnych nástrojov možno zaradiť a) oznámenia, b) povolenia, c) zákazy, d) povinnosť konať, e) povinnosť podávať informácie.

Ad (a) Účelom oznámenia (notification) je s istým predstihom informovať príslušný národný orgán verejnej správy, v niektorých prípadoch aj nadnárodný orgán, o pripravovaných aktivitách, aby bolo možné lepšie predchádzať ich potenciálnym negatívnym účinkom. Použitie tohto typu administratívneho nástroja je preto veľmi vhodné v oblasti nakladania s chemickými látkami, nebezpečnými odpadmi či geneticky modifikovanými organizmami.

V rámci medzinárodného práva je oznamovacia povinnosť upravená napr. v čl. 6 Zmluvy o kontrole pohybu nebezpečných odpadov cez hranice a ich zneškodňovanie (Bazilejská dohoda), alebo v čl. 8-10 Protokolu o biologickej bezpečnosti (Cartagenský protokol). V oboch prípadoch sú podrobne špecifikované informácie, ktoré má takéto ohlásenie obsahovať.

V komunitárnom práve je oznamovacia povinnosť upravená napr. v smernici Rady 90/219/EHS o uzavretom nakladaní s geneticky modifikovanými organizmami, ďalej v smernici Rady 96/82/ES o obmedzovaní závažných rizík havárií spojených s nebezpečnými látkami a v smernici Európskeho parlamentu a Rady 68/548/EHS o konvergencii zákonov, vyhlášok a administratívnych opatrení týkajúcich sa kvalifikácie, balenia a označovania nebezpečných látok.

Ad (b) Povolenie, alebo súhlas (permission, authorisation) sú veľmi častým nástrojom ako na úrovni medzinárodnej, tak na úrovni komunitárnej. Na komunitárnej úrovni je komplexne povoľovanie upravené v rámci smernice Rady 96/61/EHS o integrovanej prevencii a obmedzovaní znečistenia. Popri tom je povoľovanie upravené na oboch úrovniach najmä v oblasti ochrany ovzdušia a ochrany vôd, ochrany prírody (nakladanie s ohrozenými druhmi) a v oblasti nakladania s niektorými druhmi ohrozujúcimi životné prostredie (nebezpečné odpady a pod.).

Ad (c) Zákazy (bans, prohibitions) sa v nadnárodných normách objavujú predovšetkým v súvislosti s reguláciou nakladania určitých produktov, najmä chemických látok a nebezpečných odpadov. Na úrovni medzinárodnej môže byť príkladom čl. 7 písm. a) Bazilejskej zmluvy o kontrole pohybu nebezpečných odpadov cez hranice štátu a ich zneškodňovanie (1989), ktorý upravuje zákaz nakladania s nebezpečnými odpadmi pre kohokoľvek, kto spadá do jurisdikcie zmluvného štátu a nemá na takéto nakladanie príslušné povolenie.

10) Cepek, B.: *Právna analýza zabezpečenia administratívnych a finančných nástrojov v životnom prostredí*. In: *Mířniky práva v stredoeurópskom priestore 2008*. Bratislava: VO PraF UK, 2008, s. 734.

Zákazy sa tiež objavujú v oblasti ochrany ohrozených druhov, ako napr. v čl. 6 a 8 Bernskej zmluvy o ochrane európskej fauny a flóry a prírodných stanovišť (1979).

Ad (d) Povinnosť jednať (obligation to act) sa týka vedenia registrov, podniknutých opatrení k predchádzaniu haváriám, poskytnutia finančnej záruky, sledovania úrovne znečistenia a pod. Príkladom môže byť čl. 7 smernice Rady Európskej únie 98/83/EH o kvalite vody určenej pre ľudskú spotrebu, ktorý upravuje povinnosť uskutočňovať pravidelný zber a vyhodnocovanie vzoriek.

Ad (e) Povinnosť podávať informácie (information appeals, warnings) je tiež pomerne často upravená v medzinárodných environmentálnych zmluvách, ako aj v komunitárnych predpisoch. Informačná povinnosť sa obvykle vzťahuje na osoby, ktoré vykonávajú vybrané činnosti, z ktorých vyplýva riziko pre životné prostredie. Adresátom takých informácií je spravidla orgán verejnej správy, ale môže ním byť aj verejnosť. Do tejto skupiny by bolo možné zaradiť tiež ekologické označovanie výrobkov, ktoré je upravené len na úrovni komunitárnej¹¹⁾.

► **Koncepčné nástroje**

Koncepčné nástroje sa vyskytujú v nadnárodných normách na ochranu životného prostredia v rôznych formách, najčastejšie ide o plány, programy a koncepcie. Adresátom povinnosti vypracovávať plány, programy a koncepcie sú zväčša štáty, resp. ich národné orgány verejnej správy, ale v istých prípadoch sa táto povinnosť vzťahuje tiež na súkromné osoby, ktoré vykonávajú osobitné činnosti (napr. Viedenská zmluva o jadrovej bezpečnosti upravuje povinnosť prevádzkovateľa jadrových zariadení spracovať vonkajšie a vnútorné havarijné plány).

S koncepčnými nástrojmi je možné sa v rámci multilaterálnych medzinárodných zmlúv na ochranu životného prostredia stretnúť najmä v oblasti ochrany vôd a ovzdušia. Príkladom môže byť čl. 3 Dohody o diaľkovom znečisťovaní ovzdušia, ktoré prechádza hranicami štátov (Ženevská dohoda), týkajúci sa povinnosti spracovať plány a stratégie za účelom znižovania škodlivých látok vypúšťaných do ovzdušia. Príkladom koncepčných nástrojov v komunitárnom práve životného prostredia je čl. 11 smernice Európskeho parlamentu a Rady 2000/60/ES ustanovujúci rámec pre činnosť Spoločenstva v oblasti vodnej politiky a upravujúci povinnosť spracovať pre každú oblasť povodia tzv. program opatrení.

► **Sankčné nástroje**

Správne nastavené sankcie (sanctions, penalties) v rámci národných právnych poriadkov za porušovanie povinností ustanovených vnútroštátnymi predpismi za účelom implementácie požiadaviek vyplývajúcich z nadnárodných environmentálnych noriem sú jedným zo základných prvkov ich efektívnej vymožitelnosti. To sa opäť týka tak roviny medzinárodnej, ako aj komunitárnej. Konkretizácia sankcií v rámci národných právnych poriadkov je však doposiaľ celkom v kompetencii zákonodarcu, resp. úprave vo vnútroštátnom práve. V medzinárodnom práve životného prostredia sa explicitná požiadavka stanovenia zodpovedajúcich sankcií za porušenie implementovanej medzinárodnej normy objavuje skôr ojedinele. Výnimkou je v tomto ohľade čl. VIII Zmluvy CITES (1993), ktorý vymedzuje minimálny okruh prípadov, ktoré je potrebné sankcionovať, a stanovuje, že tieto sankcie musia byť

11) Nariadenie (ES) č. 1980/2000 o zmenenom komunitárnom systéme udeľovania označenia ekologického výrobku, OJ 2000 L 237/1.

„primerané“. Spomenuté ustanovenie dokonca výslovne určuje, že jednou z foriem sankcií musí byť možnosť zhabania predmetných exemplárov ohrozených druhov.

V rámci komunitárnych environmentálnych predpisov sú sankcie upravené vo väčšej miere, než ako je to v ostatných oblastiach komunitárneho práva, kde sa vyskytujú iba sporadicky¹²⁾. Nie sú však celkom upravené vo všetkých komunitárnych predpisoch na ochranu životného prostredia.

Komunitárne právo na rozdiel od medzinárodného práva disponuje vo všeobecnosti prepracovanejšími mechanizmami postupu v prípade nesplnenia implementačných povinností vyplývajúcich z príslušných komunitárnych predpisov. Hlavným dôvodom je väčšia inštitucionalizovanosť komunitárneho práva, t. j. najmä široko koncipovaná právomoc Európskej komisie kontrolovať implementáciu noriem komunitárneho práva a v prípade zistenia ich porušenia vec predložiť na rozhodnutie ESD. Napriek svojej jedinečnosti a pokrokovosti sa aj v tomto systéme objavujú deficity typické pre nadnárodné právne systémy, čo je v rámci komunitárneho práva zjavné práve v oblasti regulácie práva životného prostredia.¹³⁾

V komunitárnych environmentálnych normách možno v zásade pozorovať dva druhy ustanovení týkajúcich sa sankcií.

Do prvej skupiny je možné zahrnúť ustanovenia, ktoré ukladajú členským štátom povinnosť len vo veľmi všeobecnej rovine „*prijat' primerané zákonné, podzákonné alebo administratívne opatrenie pre prípady porušenia tohto ustanovenia a tieto oznámiť Komisii.*“

Druhú skupinu predstavujú ustanovenia, ktoré obsahujú kritériá, ktorými je potrebné sa riadiť pri úprave a praktickej aplikácii sankcií. Príkladom môže byť čl. 14 smernice Európskeho parlamentu a Rady 2002/3/ES o ozónovej vrstve vo vonkajšom ovzduší, ktorý popri povinnosti adresovanej členským štátom prijať sankčné opatrenia vo forme pokút ustanovuje, že tieto sankcie musia byť efektívne, primerané a musia dostatočným spôsobom odrádzať od prípadného porušenia relevantných noriem¹⁴⁾.

Výnimku v podobe podrobnej úpravy sankcií v komunitárnych environmentálnych predpisoch sú samozrejme sankčné opatrenia ustanovené v nariadení Rady (ES) č. 338/97 o ochrane druhov voľne žijúcich rastlín a voľne žijúcich živočíchov, ktoré regulujú obchod s nimi a zodpovedajú pomerne detailnej úprave obsiahnutej korešpondujúcim článkom čl. VIII Zmluvy CITES (1993).

Popri uvedených kritériách efektívnosti, primeranosti a odradzujúceho charakteru vytvoril vo všeobecnej rovine ESD prostredníctvom svojej judikatúry ďalšie dve základné pravidlá úpravy a aplikácie sankcií vyplývajúcich z komunitárnych predpisov. Po prvé musí byť porušenie povinnosti vyplývajúcej z komunitárneho predpisu sankcionované za rovnakých procesných a hmotnoprávných podmienok, aké sa vzťahujú na porušenie analogických povinností z čisto vnútroštátnych predpisov¹⁵⁾.

12) K otázke úpravy sankčných ustanovení v komunitárnych predpisoch vo všeobecnej rovine porov. Král, R.: Transpozície a implementácie smerníc ES v zemích EU, s. 63.

13) Cepek, B.: *Právne aspekty porušenia nadnárodných environmentálnych noriem a právne prostriedky ich nápravy*. In.: Európske správne právo – vedecký zborník príspevkov z projektu Jean Monnet. Bratislava: VO PF UK, 2008, s. 10.

14) Porov. záver generálneho advokáta Gervena vo veci C-326/88 *Hanse* (1990) ECR I-2911.

15) Porov. napr. C-7/90 *Vandevenne* (1991) ECR I-4371.

Sankcie za porušenie noriem v oblasti ochrany životného prostredia upravené v súčasnej dobe v mnohých členských štátoch však nie sú podľa názoru Európskej komisie dostatočné na to, aby zabezpečili plnú implementáciu týchto pravidiel v rámci vnútroštátneho práva¹⁶⁾. Z tohto dôvodu bol pripravený návrh smernice o ochrane životného prostredia prostredníctvom trestného práva¹⁷⁾, ktorá ukladá členským štátom zaviesť v oblasti ochrany životného prostredia sankcie povahy trestnoprávnej, ktoré sa ako jediné ukazujú byť pre tento účel dostatočné¹⁸⁾.

Summary

The study „Implementation and Enforcement of the International and Community Environmental Law“ deals with one of the most important and current issue of the recent international as well EC environmental law, which is the proper implementation and enforcement of their in order to safeguard their proper functioning. The issue of implementation and enforcement of supranational environmental norms, which became particularly important with the large increase of the environmental treaties and Community directives and regulations in the field of environment after 1972, has been considered as relatively separate matter of both legal systems concerned.

Both the international as well as the EC environmental law have been facing for long time the problem of huge implementation deficit arising from a number of reasons, which compile the enforcement difficulties of environmental and supranational rules. Among the considerable ones was the lack of proper capacity building, finances and infrastructure, the non-sufficient control mechanisms, the non-existence of strong vested groups etc.

The Study consists of four chapters: the first one is an introduction into the whole subject, including the definition of the crucial terms “implementation“ and “enforcement“, the description of the basic elements of the issue and the principles relating to it. Further, there is also a short history of the evolution of the problematic in the international and Community context.

Zoznam použitej literatúry:

Publikácie:

[1] Adede, A. O.: Environmental Disputes Management: A Second Look, in Environmental Policy and Law 27 (1997), s. 288 a nasl.

- 16) Pozri 20 th Annual Report on Monitoring the Application of Community Law (2002), COM (2003 669, s. 35.
- 17) OJ 2003 C 20 E, s. 284. Návrh smernice bol však Radou zamietnutý a miesto neho bolo prijaté rámcové rozhodnutie Rady 2003/80/SWV zo dňa 27. januára 2003 o trestnoprávnej ochrane životného prostredia, OJ L 29/55. Toto rozhodnutie zrušil ESD svojím rozsudkom vo veci C-176/03, bližšie k tomu porov. Smolek, M.: Soudní dvůr Evropských společenství: Trestní sankce v oblasti životního prostředí – revoluce v trestním právu členských států?, in Trestněprávní revue 12/2005, s. 338 a nasl. 21. apríla bola prijatá smernica 2004/35/ES, o právnej zodpovednosti za prevenciu škody na životnom prostredí, účelom ktorej je na základe zásady „znečisťovateľ platí“ vytvorenie jednotného rámca pre uplatňovanie zodpovednosti v oblasti škôd spôsobených v životnom prostredí, bližšie k tomu porov. Stejskal, V.: Ke směrnicí o právní odpovědnosti za prevenci škody na životním prostředí a její nápravě, in České právo životního prostředí 3/2004(13), s. 9-18.
- 18) Smolek, M.: *Implementace a prosazování norem mezinárodního práva a práva evropských společenství v oblasti ochrany životního prostředí*. In Acta Universitatis Carolinae-Iuridica 1., Praha 2005, s. 57

- [2] Anderson, M.: Verification under the Kyoto Protocol, in *Findlay, T. Meier, O. (eds.): Verification Yearbook 2002*, London 2002, s. 147 a nasl.
- [3] Beyerlin, U.: Umweltvolkerrecht, C. H. Beck Verlag, Mníchov 2000.
- [4] Cepek, B.: Právna analýza zabezpečenia administratívnych a finančných nástrojov v životnom prostredí. In.: *Mílniky práva v stredoeurópskom priestore 2008*. Bratislava: VO PraF UK 2008
- [5] Cepek, B.: Implementácia medzinárodných a komunitárnych environmentálnych noriem. In.: *Universitas Comeniana – Acta Fakultatis Iuridicae XXVII*. Bratislava: VO PraF UK 2009.
- [6] Cepek, B.: Právne aspekty porušenia nadnárodných environmentálnych noriem a právne prostriedky ich nápravy. In.: *Európske správne právo – vedecký zborník príspevkov z projektu Jean Monnet*. Bratislava: VO PraF UK 2008.
- [7] Krämer, L.: EC Environmental Law, Sweet and Maxwell – 4. vydanie, Londýn 2000.
- [8] Schorm, V.: K mechanizmom transpozície európskych smerníc do národného práva. In.: *Časopis pre právnú vedu a prax 2/1999*.
- [9] Smolek, M.: Implementace a prosazování norem mezinárodního práva a práva evropských společenství v oblasti ochrany životního prostředí. In.: *Acta Universita Carolinae – Iuridica I*.
- [10] Smolek, M.: Směrnice o stanovištích ve světle nejnovější judikatury Evropského soudního dvora, In.: *České právo životního prostředí 2/2002 (2)*.

Právne predpisy:

- [1] Nariadenie Rady (EHS) 259/93 o kontrole a riadení pohybu zásielok odpadov v rámci, do a z Európskeho spoločenstva.
- [2] Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) 1980/2000 o revidovanej metóde spoločenstva pri udeľovaní environmentálnej značky.
- [3] Nariadenie Rady (ES) 338/1997 o ochrane druhov voľne žijúcich živočíchov a rastlín reguláciou obchodu s nimi.
- [4] Nariadenie (ES) 1980/2006 o zmenenom komunitárnom systéme udeľovania označenia ekologického výrobku. OJ, 2000 L 237/1.
- [5] Smernica Rady 90/219 EHS o obmedzenom použití geneticky modifikovaných mikroorganizmov.
- [6] Smernica Rady 96/82 ES o kontrole nebezpečenstiev veľkých havárií vrátane nebezpečných látok.
- [7] Smernica Rady 96/61 ES o integrovanej prevencii a kontrole znečisťovania životného prostredia.
- [8] Smernica Rady 98/83 ES o kvalite vody určenej pre ľudskú potrebu.
- [9] Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2000/60 ES, ktorou sa stanovuje rámec pôsobnosti pre opatrenia spoločenstva v oblasti vodného hospodárstva.
- [10] Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2002/3 ES, ktorá sa týka ozónu v okolitom ovzduší.
- [10] Smernica Rady 2004/35/ES o právnej zodpovednosti za prevenciu škody na životnom prostredí.
- [11] Rozhodnutie Rady Európy 2003/80/SVV zo dňa 27. januára 2003 o trestnoprávnej ochrane životného prostredia, OJL 29/55.

JUDr. Michal Hutta

Advokátsky koncipient a interný doktorand na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave – katedra správneho a environmentálneho práva

Adresa na doručovanie pošty:

P.O.BOX 55

841 02 Bratislava 42

E-mail: michal.hutta@stonline.sk

E-learning ako prostriedok a zdroj hybridných dopadov na výchovu a vzdelávanie

E-learning as a tool and source of hybrid impacts on education and training

▼ Zuzana Kurucová

Kľúčové slová:

e-learning, softvér, hardvér, on-line, výchova, vzdelávanie, e-book, pedagóg, študent, počítač, gramotnosť, CD, DVD, audio book

Key Words:

e-learning, software, hardware, on-line, education, training, e-book, teacher/tutor, student, computer, literacy, CD, DVD, audio book

Všeobecný úvod

E-learning je vo svojej podstate virtuálnou formou vzdelávania a výchovy, ktorá môže byť za určitých okolností buď úplne, alebo čiastočne dopĺňovaná klasickými formami výučby prostredníctvom pedagóga a v priamej (nie reprodukovanej) komunikácii s ním.

Ak skúmame tzv. **klasické e-learningové modely** výchovy a vzdelávania, kde „počítačové vzdelávanie“ chápeme v užšom zmysle, potom môžeme v tomto systéme identifikovať najmä nasledovné základné submoduly e-learningu:

- a) profesionálny **softvér** (interaktívne CD, DVD a pod., ktoré sa neviažu na prístup k internetu)
- b) on-line vzdelávanie **prostredníctvom internetu a na to určených programov, resp. webstránok**
- c) on-line vzdelávanie prostredníctvom internetu, avšak **bez web stránok na to priamo určených** (napr. e-mailové konzultácie, e-mailové zasielanie dokumentov, úloh a pod.)

V zásade je možné konštatovať, že každý z uvedených subsystemov má svoje výhody aj nevýhody, ale napriek tomu je v určitej miere možné tieto ich spoločné znaky a predpoklady generalizovať.

Pre realizáciu všetkých vyššie uvedených podsystémov e-learningu sa totiž vyžadujú dve základné položky/skupiny predpokladov:

1. Technické predpoklady (technické zabezpečenie):

- a) hardvér (počítač alebo notebook, príp. tlačiareň a pod. technika)
- b) softvér – všeobecný – operačný systém

2. Intelektuálny predpoklad v podobe **počítačovej gramotnosti** užívateľa, pričom jeho počítačová gramotnosť musí byť primeraná stupňu a charakteru e-learningového modulu.

Z uvedeného je možné vyvodiť **parciálny záver, že nie každý podsystém e-learningového vzdelávania sa viaže na internet, avšak súčasne každý model relevantných foriem e-learningového vzdelávania sa viaže na existenciu základného hardvéru a softvéru, resp. intelektuálnych schopností a zručností užívateľa v podobe príslušnej počítačovej gramotnosti.** Táto prezumpcia však platí len v prípade, ak je predmetom našej analýzy skúmanie **klasických** modelov e-learningu, t. j. tých, ktoré sa viažu na počítač. Súčasne je však potrebné konštatovať, že v ostatnom období sa do popredia dostávajú **aj ďalšie formy alternatívneho a elektronického vzdelávania, ktoré sa realizujú mimo počítačov. Sú to napr. tzv. audio-books (učebnice v podobe audio nahrávok), ďalej napr. e-books, kde sa kniha nachádza v osobitnom hardvéru, t. j. nie vo „všeobecnom počítači“, ale v zariadení explicitne na to určenom. Určitou – aj keď nepriamou – formou e-learningu môžu byť aj tzv. interaktívne tabule, ktoré postupne začínajú nahrádzať „klasické“ tabule v školách.**

V predkladanom krátkom príspevku sa budeme zaoberať práve základnými atribútmi oboch skupín predpokladov (na realizáciu e-learningového vzdelávania) a načrtneme tiež niektoré výhody a nevýhody tohto systému vzdelávania.

► Počítač ako technický predpoklad e-learningu

Ak analyzujeme úlohy a funkciu počítačov v školstve, ich význam jednoznačne prekračuje rámec bežnej výučby. V stredoeurópskych a východoeurópskych krajinách – na rozdiel od západoeurópskych civilizácií – ešte dodnes prevláda **aplikácia počítačov spravidla v režime riadenia školy** (t. j. najmä ako prostriedok na vedenie evidencie žiakov/študentov, uchovávanie testov, otázok na skúšky a pod.), ale **menej ako nástroj výchovy a vzdelávania.**

Rovnako relevantným prístupom je aj skúmanie používania počítačov z pohľadu subjektov, ktoré s počítačom pracujú. Ide najmä o nasledovné subjekty:

- **pedagogickí zamestnanci školy** (učitelia vrátane učiteľov – funkcionárov)
- **žiaci a študenti**
- **nepedagogickí zamestnanci školy** (napr. ekonomické oddelenie, administratívny aparát a pod.)

Ako sme už načrtli vyššie, počítače sa v súčasných školských komunitách využívajú najmä na **podporné činnosti**, t. j. činnosti priamo nesúvisiace s výchovou a výučbou. O niečo frekventovanejšie využívajú počítače pedagógovia, ktorí ho používajú na kumuláciu materiálov na hodiny, resp. na vlastnú prípravu na hodiny. Žiaci a študenti využívajú počítače na riadne a organizované vzdelávanie málokedy, čo je logicky dané a determinované tým, že k tomu, aby počítač mohli na takéto účely využívať, musí existovať subjekt, ktorý by zabezpečoval odborné zastrešenie celého systému vzdelávania. Žiaci, resp. študenti sú už v súčasnosti zvyknutí na prácu s počítačom, niektorí dokonca individuálne realizujú vzdelávacie úkony prostredníctvom internetu, avšak podstatným prvkom, ktorý v systéme absentuje, je postupné nahrádzanie výučby práce s počítačom na prácu so vzdelávacími programami, resp. iným didaktickým materiálom. Rovnako je možné ako problém vnímať to, že zatiaľ v podmienkach Slovenskej republiky nebola vyvinutá žiadna

väčšia centrálna, koordinačno-organizačná a materiálnotecnická činnosť, ktorá by napomáhala rozvoju e-learningu. Je totiž zbytočné a málo efektívne, ak sa práca na školách – či už výučba alebo priama aplikácia – zameriava len na textové editory, tabuľky a pod. Pre žiaka/študenta to spravidla nemá žiadnu väčšiu pridanú hodnotu, keďže tieto informácie často nadobúda v domácom prostredí, spravidla pod vedením rodičov alebo samostatne, niekedy aj intuitívne, t. j. bez toho, aby bol v tomto smere vzdelávaný v rámci školských osnov.

► **Počítačová gramotnosť ako intelektuálny predpoklad e-learningu**

K tomu, aby mohli byť klasické modely e-learningu riadne uplatňované, je potrebné, aby sme riešili najmä inštitút počítačovej gramotnosti. Počítačovú gramotnosť bude pritom potrebné vnímať vo dvoch rovinách:

- **v prvej rovine ako nástroj** na riadny a efektívny výkon e-learningu (t. j. základná podmienka toho, aby sa adresát mohol vzdelávať cez e-learningové systémy). V tomto prípade má počítač podporné postavenie a nie je vnímaný ako cieľ intelektuálnej činnosti, ale ako prostriedok realizácie výchovno-vzdelávacieho procesu.
- **v druhej rovine ako cieľ** – v postkomunistických spoločnostiach sa počítačová gramotnosť ešte nepovažuje za samozrejmosť, resp. prostriedok na dosahovanie nejakých cieľov, ale za samotný cieľ (najmä výučby na základných a stredných školách). K tomu, aby sa vôbec mohla uplatňovať modulová forma vzdelávania cez e-learning, je nevyhnutné, aby bola počítačová gramotnosť vnímaná u adresáta – žiaka/študenta nie ako cieľ, ale ako prostriedok. V tomto prípade je práca na počítači vnímaná ako cieľ vzdelávania a počítač je nástrojom na vzdelávanie v užšom zmysle, t. j. ako hmotný – materiálny nástroj na osvojenie si základných počítačových zručností.

Inštitút počítačovej gramotnosti začal na svojom význame nadobúdať po vzniku samostatnej Slovenskej republiky, no ešte väčší význam nadobúda v období po vstupe Slovenskej republiky do Európskej únie. O Slovenskej republike sa často hovorí ako o štáte s nízkou úrovňou počítačovej gramotnosti (v absolútnych číslach), čo však nemusí automaticky znamenať aj neúspech prípadných e-learningových vzdelávacích projektov. Je totiž potrebné uvedomiť si, že aj keď je počítačová gramotnosť v krajine nízka, je potrebné ju vnímať cez potenciálnych odberateľov – adresátov e-learningových služieb, ktorými sú spravidla zástupcovia mladšej a strednej generácie. Práve v uvedenom vekovom sektore je však schopnosť bežnej práce s počítačom, jeho príslušenstvom a softvérom na dobrej úrovni aj v SR. Je preto zavádzajúce, ak sa projekty e-learningu neuskutočňujú len s odôvodnením, že počítačová gramotnosť v Slovenskej republike nie je na projekty tohto typu pripravená a primeraná.

► **Výhody a nevýhody e-learningu v nadväznosti na jeho predpoklady**

Ako sme už uviedli v predchádzajúcej časti, e-learning bude v blízkej budúcnosti aplikovaný najmä vo vzťahu k zástupcom mladšej generácie, resp. osôb v produktívnom veku. Vzhľadom na to, že kvantitatívne tvoria veľkú zložku potenciálnych adresátov najmä žiaci základných a stredných škôl, resp. študenti vysokých škôl, nasledovný systém výhod a nevýhod vychádza najmä z potrieb žiakov základných a stredných škôl, resp. reflektuje na ich potreby.

Medzi **základné výhody** e-learningového modelu výchovy a vzdelávania môžeme zaradiť najmä nasledovné:

- Ak sa na vzdelávací proces používa počítač, resp. primeraný softvér, **umožňuje to také tempo preberania nového učiva a jeho precvičovania, ktoré vyhovuje konkrétnemu žiakovi/študentovi**. Toto, samozrejme, málokedy platí v klasických triedach so žiakmi so zmiešanými schopnosťami a vedomosťami. Často dochádza k tlmeniu „šikovného“ žiaka a preťaženiu „menej šikovného“ žiaka.
- Okrem možnosť sledovať tempo, ktorým sa nové učivo preberá, **e-learning umožňuje aj kombinovať úlohy z hľadiska ich náročnosti**.
- Profesionálne zostavený e-learningový model **umožňuje učiteľovi spätne sledovať postupnosť krokov – logiku žiaka pri riešení úlohy** (čím je učiteľovi daná možnosť identifikovať problémové oblasti, ktoré je potrebné s konkrétnym žiakom opätovne prebrať).
- V prípade, že ide o **hodnotenie úloh a cvičení, počítačové programy si zachovávajú maximálnu objektívnosť**. Výsledky vyhodnocujú len podľa reálnych výkonov a nie podľa iných kritérií. Za určitých okolností však môže byť striktné „mechanické“ vyhodnocovanie žiaka negatívne, najmä keď ide napr. o jednorázovú alebo krátkodobú indispozíciu žiaka, ktorá nemusí byť počítaču známa.
- Podporuje študentov/žakov **v hľadaní nových informácií aj mimo priestorov školy**.
- Študenti/žiaci majú **spravidla možnosť niečo tvoriť, čo nie je samozrejmosťou pri bežných triednych aktivitách, kde často len recipujú hotové informácie**.

Naopak, evidentnými, resp. predpokladanými **nevýhodami e-learningového modelu** môžu byť aj nasledovné skutočnosti:

- **Nedostatočná citová výchova** – v prípade výchovy a vzdelávania prostredníctvom počítačov absentuje emocionálna zložka výchovy.
- E-learningové moduly sú spravidla nastavené tak, že ich koncepcia je postavená na čo **najjednoduchšom ovládaní, preto často dochádza k tlmeniu písaného a hovoreného slova**. Žiaci sú po dlhodobej aplikácii e-learningových modulov pasívnejší v komunikácii a majú obmedzenú slovnú zásobu. Klesá tiež ich schopnosť intersociálnej komunikácie.
- **Obmedzuje sa spravidla na divergentné myslenie žiaka**. Žiak rozmýšľa už len v rovine ponúkaných možností. **Málokedy hľadá vlastné – nové riešenia**, stráca do určitej miery kreativitu a odpoveď si len vyberá z toho, čo mu počítač ponúka.
- **Minimalizuje sa priame poznávanie empiricky vnímateľných skutočností**. Žiak získava čoraz väčšie kvantum informácií sprostredkované – t. j. nie priamym pozorovaním.
- **Stráca sa úloha učiteľa – ako modelu výchovy a vzdelávania**. Minimalizuje sa prípadné priame pôsobenie pedagóga na žiaka.
- **Redukujú sa komunikačné schopnosti žiaka, jeho spoločenské väzby sa strácajú, klesá záujem o „klasický“ spôsob života**.
- **Spravidla sa stráca aj kolektívny „duch“ výchovy a vzdelávania** – žiaci sa navzájom nemotivujú, stráca sa fenomén komparácie síl a schopností.

Aj z tohto krátkeho príspevku vyplýva, že vzdelávanie, resp. zabezpečovanie výchovy a vzdelávania prostriedkami informačných technológií má svoje výhody aj nevýhody.

Pri ich aplikácii je preto vždy potrebné skúmať subjekty, ktorým je konkrétny model výchovy určený. Je logické, že v rámci predškolskej výchovy majú byť uplatňované iné submoduly e-learningu, ako by to bolo v prípade stredoškolských študentov. Rovnako je potrebné vnímať odlišnosti a rozdiely v aplikácii e-learningu ako všeobecno-vzdelávacieho nástroja a ako nástroja ďalšieho vzdelávania a pod.

Zhrnutie

Príspevok poskytuje všeobecný úvod do problematiky e-learningu v kontexte technických parametrov a tiež parametrov spoločenských. Skúma najmä silné a slabé stránky e-learningu a jeho využiteľnosť v podmienkach Slovenskej republiky. Príspevok tiež poukazuje na základné predpoklady, ktoré musia byť splnené na to, aby mohol byť nejaký model e-learningu aplikovaný ako jeden zo základných modelov moderného vzdelávania. Príspevok tiež v skratke analyzuje výhody a nevýhody e-learningu v nadväznosti na predpoklady, ktoré musia byť splnené na to, aby mohol e-learning plniť jednu zo svojich primárnych funkcií.

Summary

The article introduces the basic elements of e-learning by focusing on the technical and social parameters of the issue. It looks at the weak and strong points of e-learning, especially from the perspective of its application in the Slovak republic. At the same time, it provides a brief introduction of the basic conditions that should be fulfilled in order to be able to initiate the proper application of e-learning (as one of the modern methods of education) in the Slovak republic. The article also presents the advantages and disadvantages of e-learning in relation to the conditions mentioned above.

Zoznam použitej literatúry:

- [1] Balarin, D.: E-learning jako forma efektivního vzdělávání zaměstnanců. Sborník konference Emtech 2005. Praha: ČVUT, 2005. ISBN 80-01-03336-8.
- [2] Barešová, A.: E-learning ve vzdělávání dospělých. VOX: 2003.
- [3] Kopecký, K.: E-learning jako pedagogický proces a evropská analýza e-learningu. Sborník 3. ročníku konference o elektronické podpoře výuky SCO 2006. Brno: PdF Masarykova univerzita, Brno, s. 115-117. ISBN: 80-210-3923-X.
- [4] Kopecký, K., Krejčí, V.: Současné trendy e-learningem podporovaného vzdělávání (online). Net-University s.r.o. Olomouc: Net-University, 2004. URL: www.net-university.cz/rewndy.php.
- [5] Pitner, T.: E-learning na Masarykově univerzitě (4). Zpravodaj UVT-MU (online). 2003, roč. 13, č. 5, s. 8 – 11. URL: www.ics.muni.cz.
- [6] Průcha, J., Míka, J.: Glosář distančního vzdělávání. Praha: NCDiV, 1998.

PaedDr. Zuzana Kurucová

*Bratislavská vysoká škola práva
Ústav spoločenskovedných disciplín
Oddelenie právnej komunikácie*

*Tomašíkova 20
821 01 Bratislava*

E-mail: zuzana.kurucova@uninova.sk

Právne postavenie profesionálnych futbalistov pôsobiacich vo vybraných krajinách EÚ z hľadiska ich vnútroštátnej legislatívy

Legal Status of Professional Football Players in Selected Countries of EU from the Viewpoint of Their National Legislation

▼ Ladislav Križan

Kľúčové slová:

profesionálny futbalista, právne postavenie, Bosman, FIFA, UEFA, športové právo

Key words:

professional football player, legal status, Bosman, FIFA, UEFA, sports law

▼ **Vymedzenie existujúceho problému**

Po dlhých rokoch v minulom režime, kedy bol vo vrcholovom športe de iure štátom formálne deklarovaný amatérizmus, no de facto fungujúci tzv. skrytý profesionalizmus¹⁾, existuje konečne opatrenie ústredného orgánu štátnej správy, ktoré potvrdzuje možnosť existencie legálnej profesie tzv. profesionálneho športovca i u nás.²⁾

Na území SR majú vrcholoví futbalisti uzatvorené s ich slovenskými futbalovými klubmi zmluvné vzťahy, ktoré sú nezriedka vyjadrené v písomnej podobe. Tzv. prestup futbalistu zo slovenského materského futbalového klubu do nového zahraničného futbalového klubu, ktorý charakterizuje zmena klubovej príslušnosti, za ktorý je tento futbalista oprávnený súťažiť, môže byť i veľmi lukratívnym obchodom. Finančné plnenie zahraničného futbalového klubu, ktorý chce získať právo, aby v jeho mene mohol tento futbalista súťažiť, môže tvoriť významnú časť nielen ročného rozpočtu každého nášho futbalového klubu súťažiaceho v najvyššej slovenskej futbalovej súťaži.

Iba na ilustráciu možných pomerov súčasnosti – najvyššie verejne medializované finančné plnenie za prestup futbalistu zo Slovenska do zahraničia je známe v súvislosti s transferom mladého obrancu MŠK Žilina Tomáša Hubočana do ruského Zenitu

- 1) STLOUKALOVÁ, B.: **Profesionalizmus a amatérizmus v zrcadle socialistického sportu**. In: Tělesná kultura, r. 31, 2008, č. 1, s. 68-84
- 2) Ide o **opatrenie Štatistického úradu Slovenskej republiky z 30. decembra 2000, ktorým sa vyhlasuje klasifikácia zamestnaní, a ktoré je pod číslom 16/2001 publikovaný v Z. z.** Štatistický úrad Slovenskej republiky ako štátna inštitúcia de facto i de iure priznáva oprávnenie existencii zamestnania názvom „profesionálny športovec v kolektívnych športoch“, a tým i profesionálnemu futbalistovi. V ustanoveniach tohto opatrenia o abecedných zoznamoch zamestnaní rozoznáva zamestnanie „profesionálny športovec“ pod číslom 3475, ktoré ďalej delí na jeho tri možné formy – „profesionálny športovec v kolektívnych športoch“ s číslom 3475 01, „profesionálny športovec v motoristických športoch“ s číslom 3475 02 a „profesionálny športovec v individuálnych športoch“ s číslom 3475 03.

Petrohrad na začiatku roka 2008. Išlo o sumu 3,8 milióna eur, ktorá by dokázala údajne pokryť rozpočet MŠK Žilina na cca viac ako jeden a pol roka.³⁾ V MŠK Žilina ju však z väčšej časti investovali do rekonštrukčných prác na svojom futbalovom štadióne, ktorý môže v súčasnosti bohužiaľ asi ako jediný na Slovensku so cťou konkurovať už len z pohľadu bezpečnosti vyspelým futbalovým štadiónom v zahraničí. MŠK Žilina takto ukázal alternatívu i pre ostatné naše kluby, pre ktoré by prípadné finančné plnenie za prestup ich hráčov (ako v prípade MŠK Žilina i ďalších hráčov – Mintál, Vršič, Pekarík, Kuciak, Vladavič, Adam Nemeč, Štyvár atď.) do zahraničia mohlo tvoriť nie nevýznamný zdroj financií nielen na takéto, na viacerých našich štadiónoch už často absolútne nevyhnutné stavebné práce.

Tvrdenie, že najdôležitejším kapitálom slovenských vrcholových futbalových klubov sa takto často stávajú v súčasnosti práve perspektívni, najmä mladí hráči, ktorí v ich mene súťažajú a sú s nimi zmluvne, pre klub ideálne dlhodobovo viazaní, sa zdá oprávnené. Právna úprava vzájomných zmluvných vzťahov medzi slovenským vrcholovým futbalovým klubom a hráčmi, ktorí v jeho mene súťažajú, by sa takto mala stať jednou z najdôležitejších tém súčasnej slovenskej futbalovo – právnej praxe. **Jadro problému nielen u nás, ale i v západnej Európe totiž predstavuje nie prostá existencia samotného povolania profesionálneho futbalistu, ale konkrétna právna úprava spoločenských vzťahov, ktoré v súvislosti s ním v našich podmienkach vznikali a stále vznikajú.**⁴⁾

Konkrétna právna úprava je najmä v západnej Európe, zväčša žiaľ na rozdiel od nás, dlhodobou a veľmi často analyzovaná tamojšou modernou, najmä porovnávacou právnou vedou a rozvíjaná súdnou judikatúrou. Poučiť sa z tohto vývoja a praktických aplikačných skúseností z historicky starších vnútroštátnych legislatívnych riešení sa pokúsime i v našej práci. Získané výsledky takejto činnosti prispôsobené našim podmienkam by mali ústíť vo vnútroštátne úvahy de lege ferenda.

3) Tieto fakty verejne v médiách deklaroval vtedajší manažér MŠK Žilina Karol Belaník. Pozri napr. HARSÁNYI, L.: **Hubočan predstihol Dubovského.** [online] Bratislava, 13. 2. 2008. [citované 13. 2. 2010] Dostupné na internete: http://futbal.pravda.sk/hubočan-predstihol-dubovskeho-dzn-/sk_flgaz.asp?c=A080212_214245_sk_flgaz_p29

4) Pozri Barancová, H.: **Slovenské a európske pracovné právo.** Žilina: Poradca podnikateľa s.r.o., 2004., ktorá na strane 88 tvrdí nasledovne: „Medzi kategórie osôb, s právnou pozíciou ktorých súčasná aplikačná prax má nemalé problémy, patria najmä členovia štatutárnych orgánov právnických osôb. Sporná z vyššie uvedeného pohľadu je aj právna pozícia... .. profesionálnych športovcov... a porovnaj toto tvrdenie napr. len s slovenskými prácami Mazák, J.: **Právomoc a obšadenie súdu so zreteľom na tzv. štatutárne zmluvy vo vrcholovom športe.** In: Socialistická zákonnosť, 1990, č. 2, s. 95 – 96, Tokoš, J.: **Prestupy futbalistov v zrkadle práva.** In: Bulletin slovenskej advokacie, 1997, č. 4, s. 45 – 58, Čorba, J.: **Obchodovanie s bielym mäsom? Právne aspekty zmluvných vzťahov pri prestupoch športovcov.** In: Husár, J. (eds.): Právo a obchodovanie. Zborník z vedeckej konferencie doktorandov konanej 7. 6. 2007 v Košiciach. Košice: PF UPJŠ, 2008, s. 46 – 57, Čorba, J.: **Ťažký život legionára – pojednanie o možnostiach vykonávania športovej činnosti v zahraničí.** In: Milníky práva v stredoeurópskom právnom priestore 2007: zborník z medzinárodnej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov konanej v dňoch 16. – 18. 4. 2007 v priestoroch ÚZ NR SR Častá – Papiernička. Bratislava: PF UK, 2007, s. 269 – 278, Dolobáč, M.: **Pracovné vzťahy v športe.** In: kolektív autorů: Otázky sportovního práva. Praha – Plzeň: Ústav státu a práva AV ČR, v.v.i. a Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2008, s. 96 – 102, resp. Krížan, L.: **Mal by mať profesionálny futbalista na Slovensku postavenie zamestnanca?** In: Bulletin slovenskej advokacie. 2009, č. 3, s. 28 – 35

Predtým, ako sa o to pokúsime, treba jednoznačne deklarovať, že celý problém má veľmi výraznú komunitárnu, resp. medzinárodnoprávnú dimenziu, ktorú nechceme, nevieme a ani nemôžeme od problému oddeliť. Rovnako neprávne, športové normy FIFA, UEFA, SFZ nemôžu byť pri faktickom právnom riešení problému v praxi ignorované. Obe však nebudú primárnym predmetom nášho záujmu v tejto práci.

V tejto súvislosti je veľmi dôležité si uvedomiť, že: „**Mimo otázky voľného pohybu osôb ide o problém vnútroštátneho práva, nie práva európskeho. Je vecou národnej legislatívy, či bude chcieť mať profesionálneho športovca len so štátútom zamestnanca. Ani sociálna politika EÚ túto požiadavku v žiadnom predpise nemá.**“⁵⁾

Verdikt ESD v legendárnom prípade Bosman má totiž komunitárnu dimenziu⁶⁾, čo značí, že koncept pojmu zamestnanec – pracovník (angl. – worker) vytvorený judikatúrou ESD je primárne záväzný vo vzťahu ku komunitárnemu právu, nie vnútroštátnemu právu krajín EÚ. Znamená to, že dovoľávať by sa ho bolo možné z hľadiska komunitárneho práva pri migrácii v podobe medzinárodného prestupu profesionálneho futbalistu, otázka vnútroštátnych prestupov nemá mať z hľadiska voľného pohybu osôb v rámci ES relevanciu, chýba jej totiž medzinárodný, či presnejšie povedané komunitárny prvok, čo pri výklade rozhodnutia vo veci Bosman býva predmetom častých, chybných interpretujúcich skreslení.⁷⁾ Toto tvrdenie a predovšetkým praktické implikácie z neho plynúce však netreba podľa nášho názoru absolutizovať, najmä vzhľadom na vzájomnú interakciu komunitárneho a vnútroštátneho práva či dynamicky sa rozvíjajúcu antidiskriminačnú legislatívu.

Príklady krajín z tzv. západnej Európy

Veľká Británia

Vo Veľkej Británii neexistovalo legislatívne vymedzenie pojmu zamestnanec (angl. – employee) ani v Employment Protection (Consolidation) Act z roku 1978, ktorý bol hlavným zdrojom zákonných pracovnoprávných ustanovení. Po jeho zrušení a inkorporovaní jeho ustanovení do nového problematiku konsolidujúceho predpisu – The Employment Rights Act z roku 1996 sa stav takisto nezmenil. I preto sme dnes stále odkázaný na súdne rozhodnutie už z roku 1910! Walker v Crystal Palace Football Club, od ktorého majú profesionálni futbalisti pôsobiaci v Anglicku postavenie zamestnanca (employee). O vykonávaní závislej práce v tomto prípade nemal pochybnosti ani tento prípad rozhodujúci sudca: „... Bolo pred nami argumentované..., že existuje určitý rozdiel medzi bežným pracovníkom a človekom, ktorý sa zaviaže vystupovať pred širokou verejnosťou a dá takto do zamestnania svoje schopnosti, pričom však zamestnávateľ nebude mať možnosť mu diktovať, ako má svoje schopnosti využívať – napr. futbalový klub

5) Hamerník, P.: **Sportovní právo s medzinárodním prvkom**. Praha: Auditórium, 2007. s. 49

6) Komplexne ku komunitárnemu rozmeru práva ingerujúceho do športu pozri v našich podmienkach prácu Hamerník, P.: **Sportovní právo s medzinárodním prvkom**. Praha: Auditórium, 2007. V rámci EÚ je takou napr. práca profesora Stephena Weatherilla z University of Oxford – Weatherill, S.: **European sports law: collected papers**. The Hague: TMC Asser press. 2007.

7) Pre ilustráciu je vhodným príkladom i prestup futbalového profesionála škótskej národnosti zo škótskeho klubu do klubu anglického, ktorý nemá relevanciu vzhľadom na právo EÚ, keďže ide o územie jedného členského štátu EÚ – Veľkej Británie. Porovnaj s Hamerník, P.: **Aktuální otázky aplikace práva EU volného pohybu osob a služeb na sportovní asociace**. In: Časopis Buletin advokacie. 2005, č. 10, s. 33

v tomto prípade nebude mať možnosť hráčovi diktovať, ako má hrať futbal. Nemôžem súhlasiť s takouto argumentáciou. Hráč je zviazaný pomocou dohodnutých ustanovení svojej zmluvy riadiť sa všetkými generálnymi nariadeniami klubu a domnievam sa, že v každom konkrétnom zápase je tiež viazaný konkrétnymi príkazmi kapitána alebo kohokoľvek, na koho bola klubom delegovaná autorita klubu za účelom vydávania takýchto príkazov.⁸⁾

Britské vnútroštátne právo však podľa GARDINERA ET AL. odlišuje profesionálnych futbalistov a hráčov kriketu od profesionálnych športovcov, ktorí nie sú považovaní za tzv. zamestnancov (employees) – napr. ako profesionálni hráči hrajúci tenis, snooker, či profesionálni boxerí. „*Títo jednotlivci, hoci pod vedením alebo dokonca kontrolou agenta alebo manažera ako individuálni účastníci súťaže vzhľadom na pravidlá danej hry, si sami vyjednávajú ich účasť na zápasoch a následnú odmenu, ktorú zaň dostanú.*“⁹⁾ Kolektívne vyjednanie medzi Asociáciou profesionálnych futbalistov (angl. – Professional Footballers Association – PFA) a klubov prebieha v Británii už dlhodobo a jeho výsledkom je napr. po hrozbe štrajku v roku 1996 uzavretie 30-ročnej dohody, podľa ktorej PFA dostane 10 % príjmu z televízneho vysielania, pričom tieto peniaze budú použité na zaistenie tých hráčov, ktorí museli pre vážne zranenie napr. predčasne ukončiť svoju kariéru.¹⁰⁾

Belgicko

Profesor Roger BLANPAIN ako bývalý prezident Medzinárodnej spoločnosti pre pracovné právo a sociálne zabezpečenie, ktorý stál v roku 1965 v Paríži i pri zrode dnes už celosvetovej organizácie zastupujúcej záujmy futbalových hráčov – FIFPRO, je stále i dnes – 45 rokoch od jej založenia, veľkým podporovateľom skončovania s často nelegálnym a faktickým obchodovaním s najmä mladistvými hráčmi z Afriky či Južnej Ameriky vo futbale, označovaných ním anglickým termínom „*human trafficking*“.¹¹⁾ Dôvod je jednoduchý: „*profesionálny športovec(kyňa) je zamestnanec (angl. – employee) ako každý iný – so všetkými s tým súvisiacimi povinnosťami, ale i právami.*“¹²⁾

Podľa výsledkov jeho viacerých štúdií¹³⁾ majú profesionálni futbalisti pôsobiaci v Belgicku postavenie zamestnanca (angl. – employee, konkrétne tzv. white-collar worker),

8) Gardiner Et Al.: **Sports Law**. London: Cavendish Publishing Limited. 1998. s. 341 a 342. (ďalej len „Gardiner Et Al., 1998, s. xy“)

9) Gardiner Et Al., 1998, s. 342.

10) GARDINER ET AL., 1998, s. 347 a nasl.

11) Porovnaj s kapitolou *Negative Aspects: Human Trafficking* a tam uvádzanými prípadmi v jeho knihe Blanpain, R: **The Legal Status of Sportsmen and Sportswomen under International, European and Belgian National and Regional Law**. Hague: Kluwer Law International. 2003. s. 5 – 9. (ďalej len „Blanpain, R, 2003, s. xy“) V Bielej knihe o športe vydanej Európskou komisiou v roku 2007 je tento problém takisto jasne pomenovaný: „*Zneužívanie mladých hráčov neustále pokračuje. Najväčší problém sa týka detí, ktoré nie sú vybrané do súťaží a zanedbané v cudzej krajine, čím sa často dostávajú do neregulárnej pozície, čo umožňuje ich ďalšie zneužívanie. Hoci vo väčšine prípadov tento jav nespadá pod právnu definíciu obchodovania s ľudskými bytosťami, je neprípustný vzhľadom na základné hodnoty uznané EÚ a jej členskými štátmi. Proti reči i hodnotám športu.*“ – Európska komisia: **Biela kniha o športe**. Luxemburg: Úrad pre vydávanie úradných publikácií Európskych spoločenstiev, 2007, s.16

12) Blanpain, R, 2003, s. xv

13) Porovnaj s dielom citovaným v predchádzajúcej poznámke alebo s prácou Blanpain, R. – Inston, R.: **The Bosman case. The End of the Transfer system?** London: Sweet – Maxwell, 1996

pre ktorého je charakteristický princíp subordinácie vzhľadom k príkazom a kontrole ich zamestnávateľom.¹⁴⁾

Už belgický zákon z 24. februára 1978 (angl. – The Act Relating to Contracts of Employment for Sports Professionals) totiž stanovil legálnu definíciu profesionálneho športovca, pre ktorého vymedzenie je okrem zvyčajných charakteristických znakov (účasť na športovom súťažení, resp. príprava naň atď.) rozhodujúcim rozlišovacím znakom i suma, ktorú za takúto činnosť ročne dostane. Výška tejto sumy je každoročne stanovovaná belgickým kráľovstvom po konzultácii so Združenou národnou komisiou pre šport (angl. – National Joint Committee for Sport), ktorá bola zriadená už v roku 1968 ako odborová organizácia pre zamestnávateľov a zamestnancov v belgickom športe. Pre obdobie 1. júla 2001 až 30. júna 2002 bola napr. táto suma stanovená na 7 260 eur hrubého minimálneho príjmu ročne.¹⁵⁾

Dôkazom kolektívneho vyjednávania v belgickom profesionálnom futbale bola napr. na základe činnosti vyššie spomínanej komisie podpísaná kolektívna zmluva týkajúca sa belgického profesionálneho športu, uzavretá 12. júna 1998, ktorá zahŕňala i oblasť profesionálneho futbalu.

Taliansko¹⁶⁾

Vývoj v Taliansku, ktoré ma historicky veľmi silnú športovo – právnu tradíciu vzhľadom na jedno z najstarších odborných periodík zaoberajúcich sa športovým právom na svete (*Rivista di Diritto ed Economia dello Sport*), je možné datovať najmä od roku 1978, ktorý dramaticky zmenil dovedty fungujúcu futbalovú prax. Počas prestupového obdobia v profesionálnom futbale totiž na súde v Miláne prokurátor obvinil prezidentov mnohých talianskych futbalových klubov z porušenia vtedajšej pracovnoprávnej legislatívy.

Ešte v tom čase platný a účinný taliansky zákon č. 264 z 29. apríla 1949 totiž stanovoval, že jediným a exkluzívnym spôsobom umiestňovania pracovníkov na talianskom trhu práce je výlučne verejný systém ich zamestnávania. Zákon č. 1369 z roku 1960 dokonca explicitne zakazoval iné najímanie pracovných síl zamestnávateľmi, resp. sprostredkovanie práce. Keďže však taliansky najvyšší súd už predtým judikoval, že na prestupy futbalistov sa talianske vnútroštátne pracovné právo nemôže vzťahovať, následky prokurátorovej intervencie boli d'alekosiahle. Vláda cítiac záväzok urýchlene prijať špeciálnu športovú legislatívu, ktorá by zabránila aplikácii následného súdneho rozhodnutia v danej veci na prestupy futbalistov, prišla s návrhom zákona, ktorý najprv obsahoval definíciu športovca ako samostatne zárobkovo činné osoby (taliansky autor používa v angličtine termín *self – employed person*). Po veľmi búrlivej debata v zákonodarnom zbore bola prijatá kompromisnejšia verzia zákona č. 91/1981, ktorá prinášala odchýlky od všeobecnej pracovnoprávnej legislatívy. Najpodstatnejšou črtou bolo, že článok 3 zákona ustanovil, že činnosť

14) Ide teda o vykonávanie tzv. závislej práce – porovnaj s BLANPAIN, R, 2003, s. 74, poznámka pod čiarou č. 63

15) Blanpain, R, 2003, s. 70

16) Celý nasledujúci vývoj v Taliansku je prebratý z monografie prof. Michele Colucciho, talianskeho člena FIFA Dispute Resolution Chamber, pracujúceho zároveň pre Európsku komisiu ("Agent of the Legal Service"), ktorým je i zakladateľom talianskeho výskumného Sports Law and Policy Center. Monografia reflektuje platný právny stav k 1. 8. 2004. Pozri celú prácu Colucci, M.: **Italy**. In: Hendrickx, F. (Ed.): **Sports Law. Supplement 1. Italy**. The Hague: Kluwer Law International. 2004. In: Blanpain, R. (General Editor.): *International Encyclopaedia of Laws*. The Hague: Kluwer Law International. (ďalej len „Colucci, M., 2004, s. xy“)

vykonávaná športovcom je považovaná za prácu vykonávanú v rámci pracovnej zmluvy a tá musí mať písomnú podobu, inak je absolútne neplatná. Výnimky z tohto generálneho podradenia športu pod pracovné právo boli ustanovené taxatívne iba tri – 1. činnosť sa uskutočňuje v rámci individuálneho športového podujatia alebo série športových podujatí vo veľmi krátkom čase (faktor sústavnosti), 2. športovec nie je zmluvne viazaný povinnosťou zúčastňovať sa tréningových jednotiek (faktor podriadenosti), 3. hoci sú činnosti športovca uskutočňované na pravidelnej báze, celkovo neprekračujú 8 hodín týždenne, resp. 5 dní mesačne, resp. 30 dní ročne.

K takto zvolenému legislatívnemu riešeniu vzhľadom na nesmiernu a stále rastúcu variabilitu činnosti v športe, ktoré viedli v následnej talianskej športovo-právnej praxi k ich faktickému chápaniu nielen ako našej tzv. závislej práce, ale i tzv. zárobkovej činnosti vykonávanej samostatne dodáva Michele COLUCCI na základe 20 rokov aplikačných skúseností od jej prijatia zásadný postreh. Ten parafrázovane znie, že v poslednom čase talianska judikatúra dospela k názoru, že absolútne kritériá na určenie vzťahu subordinácie neexistujú a skôr podporuje stanovisko, že kvalifikácia vzťahu musí byť urobená nie na základe jeho absolútnej, presnej a rigidnej identifikácie, ako skôr na základe akéhosi „priblíženia sa k jednému z protipólov“ (v práci bol použitý anglický termín „approximation“), na základe rozhodnutia každého prípadu zvlášť.¹⁷⁾

Veľmi silné postavenie celého talianskeho športového sektoru voči štátu, najmä príslušných športových zväzov, potvrdzuje i ďalšie zákonné ustanovenie, podľa ktorého všetky uzavreté zmluvy musia spĺňať príslušným športovým zväzom určené minimálne štandardy a musí ním byť každá jedna individuálne zvlášť schválená a registrovaná.

Stavovská organizácia futbalových hráčov pôsobiacich v Taliansku – AIC (angl. – The Association of Italian Soccer Players) bola ustanovená už na prelome 60. až 70. rokoch 20. storočia. Je riadnym členom FIFPRO, ktoré v roku 1965 práve taliansky zástupca Carlo Maser pomáhal v Paríži spolu s ďalšími 4 zástupcami Anglicka, Francúzska, Škótska a Holandska a pod patronátom belgického profesora pracovného práva Rogera Blanpaina zakladať.

Hlavná činnosť AIC sa skôr ako na vyjednávanie o mzdových požiadavkách zameriava na zákaz zmlúv uzavretých v dôsledku zneužitia práva a na garantovanie právnej pomoci hráčom. Ako prvá na svete prišla v roku 1985 s unikátnou ideou na organizovanie tréningového procesu pre nezamestnaných hráčov, ktorí nemajú podpísanú zmluvu s futbalovým klubom najmä v prípravnom období 1, ktorú v nasledujúcich rokoch potom prebrali viaceré národné hráčske organizácie (napr. holandská WCS, francúzska UNFP). V lete roku 2005 sa dokonca vo francúzskom meste Senlis uskutočnil medzinárodný turnaj takýchto hráčov organizovaný FIFPRO za účasti 5 krajín. V súčasnosti dbá AIC najmä na právnu pomoc hráčom pri využívaní ich mien a podobizní vzhľadom na rastúci ekonomický význam merchandisingu, ktorý je organizovaný ich futbalovými klubmi.

Nemecko

V Nemecku podľa rozsiahlej dizertačnej práce FIKENTSCHERA¹⁸⁾, ale i ešte komplexnejšej, 900 stránovej, vedeckej monografie FRITZWEILERA ET AL. má profesionálny

17) Colucci, M., 2004, s. 65

18) Fikentscher, A.: **Mitbestimmung im Sport (Eine rechtstatsächliche a rechtsvergleichende Untersuchung der Mitbestimmungsformen im deutschen und US-amerikanischen Leistungssport)**. Berlin: Duncker und Humblot, 2002 (ďalej len „Fikentscher, A., 2002, s. xy“)

futbalista postavenie zamestnanca (nem. – tzv. Arbeitnehmer), ktorý vykonáva pre futbalový klub, v mene ktorého súťaží, závislú prácu upravenú normami nemeckého pracovného práva, existujú hráčske odbory, prebieha čulý sociálny dialóg atď.¹⁹⁾

Konkrétne je zmluvný vzťah dohodnutý medzi profesionálnym futbalistom a klubom popísaný ako: „...*pracovnoprávny vzťah sui generis* (nem. – Arbeitsverhältnis sui generis)“.²⁰⁾, v ktorom ide o vykonávanie činností nesamostatného charakteru pre iného. Podľa FIKENSCHERA sú pre postavenie športovca ako zamestnanca rozhodujúce tri elementy: „...*vykonávanie športovej činnosti ako pracovnej činnosti, nesamostatnosť športovca vo vzťahu ku klubu, ako aj existencia zmluvných ustanovení súkromnoprávnej povahy medzi klubom a hráčom.*“²¹⁾

Reálnu prax v kolektívnom vyjednávaní v nemeckom profesionálnom futbale predstavuje na úrovni jednotlivých klubov inštitút tzv. hráčskej rady (nem. – Spielerrat), ktorá zastupuje hráčov družstva a ich záujmy vo vzťahu k trénerovi a vedeniu klubu.²²⁾

Na úrovni celej súťaže je to tzv. Združenie zmluvných hráčov futbalu (nem. – Vereinigung der Vertragsfussballspieler), ktoré je nezávislé od nemeckého futbalového zväzu, bolo založené už v roku 1988 a zastupuje záujmy všetkých hráčov futbalu až po tretie najvyššie nemecké súťaže. V roku 1993 ich v ňom bolo združených viac ako 80 %.

Španielsko

V Španielsku je vzťah medzi klubom a profesionálnym futbalistom regulovaný viacerými typmi individuálnych zmlúv – zväčša minimálne dvoma. Prvou je tzv. pracovná zmluva, čo bolo verejne deklarované i počas rozhodovania ESD v prípade Simuntenkov z roku 2003²³⁾, ako i v prípade tureckého reprezentanta Nihata Kahveciho v roku 2008²⁴⁾. Táto zmluva podlieha španielskemu vnútroštátnemu pracovnému právu a exkluzívne reguluje vykonávanie hráčovských profesionálnych aktivít v oblasti súťaženia vo futbale. Druhou je zmluva súkromnoprávnej povahy, ktorou hráč odstupuje v prospech klubu alebo v prospech tretej komerčnej strany, ktorú vlastní klub práva spojené s napr. komerčným využívaním jeho mena, podobizne atď. napr. na účely merchandisingu. Ekonomické protiplnenie v prospech hráča plynúce mu z tohto faktu môže tvoriť často veľmi zaujímavú časť jeho príjmov.²⁵⁾

Rakúsko

Pre nás najbližšieho predstaviteľa západnej Európy – pre Rakúsko, platia viaceré nasledovné konštatovania.

19) Fritzsche, J. Et Al.: **Praxishandbuch Sportrecht**. München: Verlag C. H. Beck. 2007. s. 240 a nasl.

20) Fikentscher, A., 2002, s. 123

21) Fikentscher, A., 2002, s. 123 a konkrétny rozbor troch elementov na nasledujúcich stranách až po stranu 131.

22) Členom takejto hráčskej rady sa zväčša stávajú starší, skúsenejší hráči pôsobiaci v klube viacero sezón bez ohľadu na ich národnosť – v Norimbergu napr. i náš Marek Mintál. Pre viac o tomto inštitúte pozri Fikentscher, A., 2002, s. 175 – 186

23) Rozsudok vo veci C-265/02 zo dňa 12. 4. 2005

24) Uznesenie vo veci C-152/08 zo dňa 25. 7. 2008

25) Porovnaj s Rey, J. M.: **Football Players: Single or Joint Actors? An IP Question**. In: International Sports Law Journal. 2003, č. 3, s. 13 – 15.

Po prvé – profesionálny futbalista súťažiaci v mene rakúskeho vrcholového futbalového klubu má na základe výsledkov analýz vnútroštátnej právnej úpravy viacerými predstaviteľmi tamojšej právnej vedy dlhodobo prisudzované postavenie zamestnanca (nem. – Arbeitnehmer).²⁶⁾

Po druhé – tento výklad podporuje aj konštantná judikatúra rakúskeho Najvyššieho súdneho dvora (nem. – Oberster Gerichtshof)²⁷⁾. Jej vývoj dokonca prezrádza, že už od rozhodnutia v roku 1992 považuje tzv. profesionálneho hráča futbalu (rakúska nemčina rozoznáva pojem tzv. – Berufsfussballspieler) za zamestnanca. Od roku 2002 dokonca i takého hráča, ktorý popri tejto činnosti má i iné zamestnanie, resp. je v odbornej príprave naň. V novších rozhodnutiach po roku 2004 týkajúcich sa už konkrétneho postavenia hráčov v rámci pojmu zamestnanec nebolo pracovnoprávne postavenie spochybňované.

Po tretie – právne aspekty súvisiace s profesionálnym futbalom sú predmetom dlhoročného, kontinuálneho medziuniverzitného akademického výskumu viacerých významných predstaviteľov rôznych rakúskych právnych vied, ktoré majú podobu i vlastného monografického edičného radu spájajúceho sa najmä s menom profesora Martina KAROLLUSA²⁸⁾. Komplexne sa problematike povolania profesionálneho futbalu venoval napr. HOLLERER²⁹⁾, športu ako práci i REISSNER ET AL.³⁰⁾.

Je viac ako inšpiratívne pre naše podmienky, že riešenie problematiky právneho postavenia profesionálneho futbalistu, ktorý súťaží v mene rakúskeho vrcholového klubu, a úprava ich vzájomných zmluvných vzťahov sú dokonca vecou spoločného záujmu a spolupráce akademickej sféry a rakúskeho vrcholového futbalového klubu.

Autor tejto práce sa mal možnosť počas svojho vedecko – výskumného pobytu počas zimného semestra akademického roku 2008/09 na Universität Wien zúčastniť seminára z tzv. pracovného a športového práva, ktoré organizoval Inštitút pracovného práva a práva sociálneho zabezpečenia jej právnickej fakulty v spolupráci s rakúskym vrcholovým futbalovým klubom Austria Viedeň. Jeho podstatou bola analýza podľa a pre zástupcov Austrie problémových ustanovení novej 17-stranovej kolektívnej zmluvy pre sezónu 2008/09³¹⁾

26) Po prvýkrát sa takéto tvrdenie objavuje už v roku 1972 prof. Tomandlom v časopise Juristische Blätter. Z novších prác spomeňme diela vedúceho Inštitútu pracovného práva a práva sociálneho zabezpečenia Právnickej fakulty Viedenskej Univerzity prof. Waltera Schrammella – napr. Schrammel, W.: **Die Arbeits – und socialrechtliche Stellung des Berufsfussballspielers**. In: Karollus Et Al.: Aktuelle Rechtsfragen des Fussballsports. Wien: Linde Verlag, 2000. s. 87, resp. Schrammel, W.: **Sport und Arbeitsrecht**. In: Sport und Recht. Wien: Linde Verlag, 2006, s. 37 – 51. Historický prehľad názorov viacerých autorov je možné nájsť v diele Resch, R. – Trosch, B. ET AL.: **Arbeits – und social rechtliche Fragen des Profisport**. Wien: OGB Verlag, 2005. s. 19 (ďalej len „Resch, R. – Trosch, B. Et Al., 2005, s. xy“)

27) Jej komplexný prehľad aj s konkrétnymi dátumami a číslami rozhodnutí je možné nájsť v Resch, R. – Trosch, B. Et Al., 2005, s. 20

28) Karollus Et Al.: **Aktuelle Rechtsfragen des Fussballsports**. Wien: Linde Verlag, 2000,
Karollus Et Al.: **Aktuelle Rechtsfragen des Fussballsports II**. Wien: Linde Verlag, 2001.,
Karollus Et Al.: **Aktuelle Rechtsfragen des Fussballsports III**. Wien: Linde Verlag, 2004.
Karollus Et Al.: **Aktuelle Rechtsfragen des Fussballsports IV**. Wien: Linde Verlag, 2006.

29) Hollerer, T.: **Der Berufsfussballer im Arbeitsrecht**. Wien: WUV Universitätsverlag, 2003

30) Reissner, P. Et Al.: **Sport als Arbeit**. Wien: Verlag Österreich, 2005

31) Celé znenie je dostupné na webe stavovskej organizácie združujúcej hráčov futbalu v Rakúsku – Vereinigung der Fussballer (VdF). Pozri: http://www.vdf.at/KV-Entwurf_Stand_18.03.08_final.pdf

uzavretej medzi zástupcami rakúskych vrcholových futbalových klubov a zástupcami profesionálnych futbalistov v nich pôsobiacich. Analýza legislatívy, judikatúry a doktríny akademickou sférou a ich konfrontácia s praktickými skúsenosťami a problémami v dialógu s vrcholnými zástupcami Austrie mali pomôcť nie lamentovať, ale nájsť konkrétne riešenia.³²⁾ Témy boli veľmi pestré – od problematiky vyplácania odmien pri iba pomernej účasti hráča na súťažení (striedanie v 1., resp. 2. polčase, nenominovanie do kádra na daný zápas, prestup hráča v zime do a z klubu – prémie za titul v lete atď.), resp. pri zranení alebo dlhotrvajúcej chorobe hráča. Na naše pomery bola až exotickou problematika opčného práva pri predlžovaní zmlúv, ktoré by malo byť vyhradené podľa platnej kolektívnej zmluvy³³⁾ už obojstranným stranám, nielen ako bolo doteraz dobrým zvykom iba klubom, resp. problematika tzv. lekárskeho tajomstva vo vzťahu k prezrádzaniu zdravotného stavu zraneného hráča lekárom družstva nielen trénerovi a klubovým predstaviteľom, ale i napríklad médiám.

Novoprijaté a stále sa transformujúce krajiny EÚ zväčša z bývalého postsocialistického bloku

Situácia v krajinách, ktoré boli prijaté do EÚ v rámci jej rozširovania, je v porovnaní s v predchádzajúcich riadkoch analyzovanou situáciou vo vnútroštátnom práve v západnej Európe menej pozitívna a viac – menej všade podobná.

Podľa výsledkov rozsiahleho, už spomínaného výskumu³⁴⁾ tímu vedeného Robertom SIEKMANNOM z prestížneho ASSER International Sports Law Centre pre Európsku komisiu, ktorého cieľom bolo podporiť sociálny dialóg v profesionálnom futbale v novoprijatých členských štátoch EÚ, je zjavné, že právne postavenie profesionálnych futbalistov pôsobiacich v týchto krajinách nie je také jednoznačné, ale práve naopak zväčša nejasné. Úprava zmluvných vzťahov medzi klubom a hráčom sa neradi zväčša v praxi pracovným právom a je snaha klubov obchádzať kogentné zákonné ustanovenia zákonníka práce, zakotvené povinnosti platiť príspevky do systému štátneho sociálneho zabezpečenia, resp. zdravotného poistenia, často vôbec neexistujú organizácie zastupujúce záujmy hráčov ani klubov a ak aj existujú, kolektívne vyjednávanie nefunguje atď.

32) Toto slovné spojenie „*Nie lamentovať, ale hľadať spoločne riešenia*“ spomenul vo svojej prednáške na 1. medzinárodnej vedeckej konferencii na Slovensku na tému športu a práva, ktorú organizovala FP BVŠP spolu so SOV v máji 2009 pod názvom „**Športové právo v európskom právnom priestore**“ vtedajší slovenský zástupca v EK Ján Figel zodpovedný aj za oblasť športu, keď spomínal na začiatky spoločného dialógu, ktorý inicioval spolu s vtedajším českým komisárom Špidlom medzi EK, UEFA, G14 a FIFPro s cieľom v diskusii riešiť problémy, ktoré priniesol do regulácie futbalu nielen rozsudok v prípade Bosman.

33) Analýzu jej ustanovení je možné nájsť v Bach, G.: **Kollektivvertrag im Berufssport – Am Beispiel des Fussballsports**. In: Grundei, A. – Karollus, M.: *Befufssportrecht II*. Wien: Jan Sramek Verlag, 2008, s. 1 až 20.

34) Tento výskum zahŕňal nasledovných 12 krajín – Cyprus, Estónsko, Lotyšsko, Rumunsko, Slovinsko, Bulharsko, Poľsko, Litva, Maďarsko, Česko, Slovensko. Údaje z Maltý neboli k dispozícii. Porovnaj so záverečnou správou z výskumu Siekmann, R. – Branco Martins, R. – Drolec, T. – Vaigauskaitė, D.: **Promoting the Social Dialogue in European Professional Football (Candidate EU Member States). Project under Budget Heading B3-4000**. The Hague: T.M.C. Asser Institut. November 2004 (ďalej len „Siekmann, R. – Branco Martins, R. – Drolec, T. – Vaigauskaitė, D., 2004, s. xy“)

Cyprus

Na Cypre je zmluva medzi hráčom a klubom nazývaná tzv. pracovnou zmluvou (angl. – employment agreement), v ktorej je klub považovaný za zamestnávateľa (angl. – employer) a futbalový hráč zamestnancom (angl. – employee), čo potvrdzuje i slovenská práca TOKOŠA ET AL.³⁵⁾

Estónsko

V Estónsku sú zmluvy medzi hráčmi a klubmi uzatvárané podľa estónskeho pracovného práva – konkrétne podľa tzv. estónskeho zákona o pracovných zmluvách (angl. preklad – Employment Contracts Act), konkrétne podľa jeho časti 27, 2, 5. [angl. – Section – 27(2)(5)], Tieto zmluvy majú minimálne 1-ročné a maximálne 5-ročné trvanie. Hoci Estónska futbalová federácia stanovila vo svojich neprávnych normách napr. pracovnoprávny charakter zmluvy a minimálnu výšku mzdy hráča, neexistujú organizácie zastupujúce hráčov ani kluby, rovnako ako neexistuje sociálny dialóg.³⁶⁾

Lotyšsko

V Lotyšsku, ktoré sa prekvapujúco kvalifikovalo aj na záverečný turnaj ME v roku 2004, je situácia v podstate porovnateľná s Estónskom. Profesionálni futbalisti uzatvárajú so svojimi klubmi pracovné zmluvy podľa lotyšského zákonníka práce (lot. – Darba likums) z 20. júna 2001. Zavedenie tejto praxe explicitne podporuje i lotyšská športová legislatíva, konkrétne Zákon o športe (lot. – Sporta Likuma) z 13. novembra 2002. Ten vo svojich ustanoveniach, konkrétne v § 19, nielen explicitne definuje profesionálneho športovca ako: „...fyzickú osobu, ktorá sa pripravuje a súperí v športovej súťaži a za túto činnosť dostáva odmenu.“ Ešte dôležitejším sa javí ustanovenie tohto zákona, ktoré stanovuje, že sa tak musí diať v rámci pracovnoprávneho vzťahu, čo čini z Lotyšska jednu z mála krajín post – socialistického bloku, ktorá oficiálne považuje profesionálneho športovca za zamestnanca de iure i de facto.³⁷⁾

Rumunsko

V Rumunsku sú zmluvy medzi profesionálnymi futbalistami a klubmi uzatvárané podľa rumunského zákonníka práce z roku 2003 (č. 53/2003). Môžu byť uzatvorené opakovane na dobu určitú, ako to povoľuje jeho § 81. Práve tento nový zákonník práce zakázal v Rumunsku vykonávanie závislej práce mimo pracovného pomeru pomocou občiansko-právnych inštitútov, ktoré mali za cieľ vyhnúť sa plateniu príspevkov na sociálne zabezpečenie. Vo futbalovo – právnej praxi sa často v ešte nedávnej minulosti podpisovali hráčmi temer donútením i tzv. bianko zmluvy, kluby ostávali hráčom dlžné niekedy i celú sezónu mzdy atď. Hoci už existuje tzv. hráčska asociácia známa pod skratkou AFAN, ktorá je i členom medzinárodnej hráčskej stavovskej organizácie FIFPRO a ktorá sa snaží zvyšovať právne vedomie hráčov a odstraňovať tento jav zvyšovaním právneho vedomia hráčov, situácia ešte pred rokom 2004 stále mala ďaleko od ideálu. Medzi AFAN, ktorá reprezentuje cca 95 % všetkých hráčov a organizáciou LPF, ktorá reprezentuje 16 klubov najvyššej

35) Porovnaj s TOKOŠ, J. ET AL.: **Koncepcia profesionálneho športu**. Interný materiál vypracovaný pre potreby MŠ SR. Nepochikovaný. Bratislava, 2001, s. 14, resp. s Siekmann, R. – Branco Martins, R. – Drolec, T. – Vaigauskaitė, d, 2004, s. 9

36) Siekmann, R. – Branco Martins, R. – Drolec, T. – Vaigauskaitė, D, 2004, s. 16 a 19

37) Porovnaj s siekmann, r. – branco martins, r. – drolec, t. – vaigauskaitė, d, 2004, s. 21 a nasl.

súťaže, bola uzavretá kolektívna zmluva platná v rokoch 1999 až 2003. Neskôr nebola predĺžená aj vzhľadom na fakt, že nebola zo strany klubov dodržiavaná ani počas svojej platnosti. Kluby sa neskôr pokúsili v spolupráci s Rumunskou futbalovou federáciou ustanoviť paralelnú stavovskú organizáciu pre hráčov – AFR (angl. – Romanian Footballers Association) a nútili ich do nej prestúpiť, čo malo za následok intervenciu FIFPRO, UEFA a FIFA. V roku 2003 neexistoval i z týchto dôvodov dialóg medzi AFAN a LPF.³⁸⁾

Slovinsko

V Slovinsku je vzťah hráč – klub riešený pomocou § 52 – 56 slovinského zákonníka práce (slov. – Zakon o delovnih razmerjih č. 102/ 2002) alebo podľa § 619 až 648 slovinského občianskeho zákonníka (Obligacijski Zakon). Slovinský futbalový zväz pripúšťa vo svojich neprávnych predpisoch okrem týchto dvoch aj tzv. zmluvu o štipendiu pre ešte strednou školou povinných hráčov (angl. – tzv. scholarship contract). Postavenie hráča pre potreby zákona o dani z príjmov z roku 2005 (Zakon o dohodnini) je však nejasné a nevyhovujúce. Doterajší, pre hráčov veľmi vyhovujúci stav, keď sa za zdaňovali ich príjmy iba vo výške 60 % a zvyšných 40 % bolo od dane z príjmu oslobodených, pretože boli považované za ich tzv. fixné daňové výdavky, ktorých výšku ani charakter však nebolo potrebné dokladovať, sa prijatím tohto zákona zmenilo.

Pre potreby kolektívneho vyjednávania existuje zástupca záujmov klubov najvyššej súťaže už od roku 1994 (slov. – Združenje nogometnih klubov 1. slovenske nogometne lige) a zástupca záujmov hráčov (slov. – Sindikat Profesionalnih igralcev nogometa Slovenije – SPINS) od októbra 2003, SPINS je dokonca aj členom FIFPRO.

Hoci boli návrhy SPINS na vyjednávanie od začiatku konštruktívne (vznik nezávislého arbitrážneho tribunálu riešiaceho spory, povinný minimálny štandard uzatváraných zmlúv, status hráčov, daňové otázky atď.), k jeho uznaniu ako legitímneho partnera i Slovinským futbalovým zväzom prišlo až po hrozbe generálnym štrajkom v roku 2004.³⁹⁾

Bulharsko

Situáciu v Bulharsku najlepšie popisuje koniec sezóny 2004/05 a problémy vtedajšieho majstra CSKA Sofia, ktorý temer stratil licenciu na účasť v najvyššej súťaži z dôvodu neplatenia odvodov do systému sociálneho zabezpečenia a veľkých dlhov, ktoré mal voči bulharskej sociálnej poisťovni. Problém i vďaka schválenému splátkovému kalendáru zo strany sociálnej poisťovne nakoniec nemal v jeho prípade negatívnu dohru, čo sa však nedá povedať o klube Pirin Blagoevgrad z bulharskej A divízie, ktorý bol z dôvodu doručenia falzifikátu o takomto splátkovom kalendári zväzu, čo bolo odhalené, z profesionálneho futbalu vylúčený. I tieto skutočnosti oživilo vnútroštátnu debatu o vyňatí profesionálneho futbalistu a jeho zmluvných vzťahov s klubom z vecnej príslušnosti pracovného práva do práva občianskeho ako výkon slobodného povolania, ktoré musí byť explicitne v ich zozname menované a v ktorom by hráči mali postavenie samostatne zárobkovo činných osôb a ušetrili by tak klubom nemalé peniaze na platby za sociálne poistenie, s ktorými temer permanentne meškajú. Absurdnosť takejto myšlienky a dôkaz vykonávania závislej práce profesionálnymi futbalistami, ktorá musí byť v Bulharsku regulovaná normami bulharského zákonníka práce, podali v tejto súvislosti SIMOV – KOLEV, ktorý však jednoznačne zároveň volajú po potrebe špeciálnej legislatívy, keďže viaceré ustanovenia

38) Siekmann, R. – Branco Martins, R. – Drolec, T. – Vaigauskaitė, D, 2004, s. 112 – 128.

39) Siekmann, R. – Branco Martins, R. – Drolec, T. – Vaigauskaitė, D, 2004, s. 50 – 68.

bulharského zákonníka práce sú tak isto ako i v iných krajinách vo futbalovo – právnej praxi nevykonateľné.⁴⁰⁾

Pol'sko

V Poľsku je situácia obdobná ako v Bulharsku – vzťahy medzi hráčmi a klubmi sú regulované zmluvami uzavretými alebo pracovným právom, alebo občianskym právom, čo umožňuje i poľský zákon o telesnej kultúre (angl. – Act on Physical Culture). V niektorých prípadoch je dokonca uzatvorená medzi hráčom a klubom nie jedna, ale dve zmluvy regulované oboma súčasne, keď má napr. hráč uzatvorenú pracovnoprávnú zmluvu s klubom na minimálnu čiastku napr. 200 eur a občianskoprávnú zmluvu, ktorá zo strany klubu nepodlieha plateniu povinných odvodov do systému sociálneho zabezpečenia vo výške 8 000 eur.⁴¹⁾ Profesionálny futbal je takisto v procese transformácie, kluby získavajú postavenie akciových spoločností (existovalo ich celkovo 16 v prvej a druhej najvyššej súťaži v roku 2005)⁴²⁾ a hoci existujú oficiálni zástupcovia záujmov klubov i hráčov, právna možnosť pre kolektívne vyjednávanie je zatiaľ nejasná.⁴³⁾

Litva

V Litve je situácia pomerne veľmi zložitá a aktuálne normy – právne i neprávne upravujúce vzťah hráča a klubu sú veľmi nejasné. Podľa neprávnych noriem Litovskej futbalovej federácie, konkrétne článku 116 súťažného poriadku, ktorý upravoval súťaženie v najvyššej litovskej súťaži v roku 2003 (angl. – Competitions Regulations for 2003) musí mať každý profesionálny futbalový hráč predtým, ako bude súťažiť v mene svojho futbalového klubu, s ním uzatvorenú písomnú zmluvu o vykonávaní športových aktivít. Súťažný poriadok definuje tento kontrakt: „...ako zmluvu medzi hráčom a klubom, v ktorej sa hráč zaväzuje pripravovať sa tréningom na súťaž a v nej súperiť podľa interných klubových pokynov, a ten sa mu zaväzuje zaplatiť dohodnutú mzdu, zabezpečiť vhodné tréningové podmienky a dodržať ostatné záväzky vyplývajúce mu zo zmluvy.“

Podľa záverov práce JUREVICIUSA – VAIGAUŠKÁITEHO je definícia zmluvy o vykonávaní športových aktivít identická s definíciou pracovnej zmluvy uzavretej podľa Litovského zákonníka práce zo 4. júna 2002.⁴⁴⁾ Tento fakt podporovali i stanoviská a prax litovských štátnych orgánov v oblasti daní a sociálneho poistenia, ktoré považujú profesionálnych futbalistov za bežných zamestnancov. Ako takí títo futbalisti platili zo svojho hrubého mesačného príjmu 33 % daň z príjmu a 3 % ako odvody na sociálne poistenie, pričom klub za nich platil na sociálne poistenie ešte navyše sumu vo výške 31 % ich

40) Simov, T. – Kolev, B.: **Player's Contracts in Bulgarian Football**. In: International Sports Law Journal. 2006, č. 1 – 2, s. 110 – 112.

41) Porovnaj s Jurevicius, R. – Vaigauskaitė, D.: **Legal Regulations of the Relationship between Football Clubs and Professional Players in Lithuania**. In: International Sports Law Journal. 2004, č. 1 – 2, s. 33 – 37, konkrétne tvrdenie je na s. 34 (ďalej len „Jurevicius, R. – Vaigauskaitė, D., 2004, s. xy“).

42) Rudnik, M.: **Professional Sport in Poland: The Role of Legal Regulation**. In: International Sports Law Journal. 2005, č. 3 – 4, s. 32.

43) Ich konkrétne mená v angličtine i poľštine i ich historický vývoj sú v Siekmann, R. – Branco Martins, R. – Drolec, T. – Vaigauskaitė, D., 2004, s. 72. Pozri tiež WACH, A.: **Current Issues in Polish Professional Football**. In: International Sports Law Journal. 2005, č. 3 – 4, s. 34 – 37.

44) Pozri komplexne JUREVICIUS, R. – VAIGAUŠKÁITE, D., 2004, s. 33 – 37 alebo Siekmann, R. – Branco Martins, R. – Drolec, T. – Vaigauskaitė, D., 2004, s. 26 – 40.

hrubej mzdy, čo im umožňuje prístup ku všetkým výhodám sociálneho zabezpečenia ako zamestnancom v inej časti hospodárstva.

Viac-menej ustálenú prax však dramaticky zmenil rozsudok najvyššieho litovského súdu v roku 2002⁴⁵⁾. O čo išlo – profesionálny basketbalový hráč Safronovas mal uzavreť so svojim litovským basketbalovým klubom hore spomínanú zmluvu o vykonávaní športových aktivít. Po neuspokojivých športových výkonoch Safronovasa sa ho jeho basketbalový klub rozhodol prepustiť, čo Safronovas napadol na civilnom súde s odôvodnením, že jeho zmluva je pracovnou zmluvou a klubom neboli pri jej ukončení dodržané zákonné postupy. Vo svojom rozhodnutí však najvyšší súd skonštatoval, že táto zmluva nie je pracovnou zmluvou, ale zmluvou uzavretou podľa zákona o telesnej kultúre a explicitne podľa JUREVICIUSA – VAIGAUSKÁITEHO stanovil, že: „...*právne normy upravujúce vzťah medzi zamestnávateľmi a zamestnancami sa nevzťahujú na vzťahy medzi profesionálnymi športovcami a klubmi.*“⁴⁶⁾

Tento rozsudok spôsobil vytvorenie expertnej skupiny a novo sa rozbiehajúci dlhotrvajúci legislatívny proces týkajúci sa novej právnej úpravy profesionálneho športu v Litve. Už spomínaní autori v záveroch svojej štúdie dodávajú, že pri príprave tohto nového komplexného zákona by malo hrať litovské futbalové hnutie aktívnu úlohu a pomôcť športu nájsť si primerané miesto v litovskom právnom systéme.

Maďarsko

Situácia v Maďarsku sa až veľmi nelíši od situácie u nás. Jej podstatou je právna úprava tohto vzťahu *de iure*, ktorá by sa mala konať alebo na základe § 8, alebo § 13 maďarského zákona o športe (angl. – Act on Sport).

Paragraf 8 stanovuje vecnú príslušnosť maďarskému zákonníku práce (angl. – Act XXII of 1992 on the Labour Code) s viacerými výnimkami, napr. zmluva musí byť výlučne na dobu určitú, dĺžka skúšobnej doby môže byť max. 6 mesiacov atď.).

Paragraf 13 však pripúšťa i uzavretie iného druhu zmluvy, čo je v praxi v drivej väčšine prípadov i využívané a používajú sa ustanovenia maďarského občianskeho zákonníka z roku 1959, konkrétne jeho 4. časti, XL. hlave, § 474 až 483, ktoré upravujú v našom ponímaní podľa opisu asi najskôr tzv. príkazné zmluvy (angl. preklad z maďarčiny – agency contracts). I z tohto dôvodu, hoci existujú organizácie zastupujúce záujmy hráčov i klubov, kolektívne vyjednávanie neprebíha.⁴⁷⁾

Záver práce a diskusia

Na základe zovšeobecnenia horeuvedených zistení môžeme skutočne odôvodnene konštatovať, že **profesionálny futbalista pôsobiaci vo vyspelých krajinách EÚ má často a už i relatívne časovo dlhú dobu postavenie zamestnanca i vzhľadom na vnútroštátne právo jednotlivých krajín, s jeho klubom ho spájajú zmluvné vzťahy upravené v zmysle pracovného práva, existuje kolektívne vyjednávanie, špeciálna športová legislatíva zasahujúca profesionálny šport atď. Úprava zmluvných**

45) Ide o rozsudok najvyššieho lotyšského súdu spisová značka 3k-3-602/2000 Romanas Safronovas v Vilniaus „Statybos“ krep_inio klubas

46) Jurevicius, R. – Vaigauskaitė, D., 2004, s. 35

47) Porovnaj s Siekmann, R. – Branco Martins, R. – Drolec, T. – Vaigauskaitė, D, 2004, s. 40 a nasl.

vzťahov pomocou zmlúv občianskoprávneho alebo obchodnoprávneho charakteru je vo väčšine vyspelých krajín EÚ prekonaná.

Je však stále typická nielen pre Slovensko, ale i pre ostatné transformujúce sa krajiny bývalého východného bloku. Dôvody sú viaceré – neochota (neschopnosť) futbalových klubov platiť súčasne odmeny hráčom prípadne navýšené o nemalé platby na účely ich zdravotného, resp. sociálneho poistenia, kogentné ustanovenia národných zákonníkov práce, ktoré môžu byť v športovej praxi nevykonateľné (len napr. možnosť výpovede zo strany hráča, pracovný čas atď.), resp. odporujú dlhoročným zvykom v športovom hnutí a často i neprávny, športovým normám, na ktorých je jeho financovanie založené, chýbajúca špeciálna športová legislatíva zasahujúca profesionálny šport atď.

Jedným z hlavných dôvodov je však i fakt, že profesionálny futbal nielen na Slovensku nie je bežným podnikaním s víziou a možno i reálnou možnosťou dosiahnuť každoročne zisk ako ekonomickú kategóriu v podobe napr. „10 % marže“, ktorá by sa rozdelila medzi vlastníkov klubu, ako je to bežné v iných sektoroch hospodárstva.

Ide skôr stále iba o určitú, pre príjmy hráčov atypickú súčasť tretieho sektora. Profesionálne futbalové kluby majú u nás právne postavenie obchodných spoločností založených na podnikanie pre faktický dôsledok „privatizácie bývalej formy klubov – občianskych združení“, ktorá sa u nás odohrala na prelome tisícročia a z nej vyplývajúcu jasnejšiu právnú úpravu vlastníckych vzťahov, resp. spoločenských vzťahov, ktoré v súvislosti s bežným chodom klubu vznikajú, resp. kvôli neprávny, športovým normám či už UEFA, resp. SFZ.

Naše futbalové kluby najvyššej súťaže, ktoré sú možno už nie všetky de iure, ale pravdepodobne stále viac-menej de facto organizácie neziskového sektora⁴⁸⁾, by však napriek postaveniu de iure a práve pre svoj status de facto mali konečne už všetky akceptovať fakt, že dôvera a dobré meno je pri ich činnosti (ako v celom neziskovom sektore) najdôležitejšia, že i vo futbale platí starorímske, že zmluvy sa majú dodržiavať, najmä vo vzťahu k ich profesionálnym hráčom, ktorí bývajú ich najčastejšími veriteľmi.

48) Nielen k tomuto záveru dochádza i súčasný košícky autor Jozef Čorba, ktorý prednedávnom ako vôbec prvý na Slovensku obhájil kvalifikačnú (konkrétne dizertačnú) prácu na tému šport a právo v roku 2009. Vo viacerých svojich prácach, veľmi často na Slovensku priekopnícky orientovaných na oblasť obchodného práva a športu túto myšlienku zdôrazňuje. Pozri viac: Čorba, J.: **Športové kluby – podnikanie pro forma?** In: Naděje právní vědy: sborník z mezinárodního setkání mladých vědeckých pracovníků: 12. – 4. október 2007 na Zámeckém statku Bykov. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čenek, 2008. s. 271 – 277, resp. Čorba, J.: **Športové kluby a ich právny život.** In: Kolektív autorů: Otázky sportovního práva. Praha – Plzeň: Ústav státu a práva AV ČR, v.v.i. a Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čenek, s.r.o. 2008, s. 79 – 95. Je dôležité dodať, že pri akejkoľvek snahe o zatriedenie organizácií i v športe je nutné rozlišovať druh športových organizácií napr. už len na tzv. verejnoprospešné organizácie a členské organizácie. Ide o účelové, modelové rozdelenie teórie, keďže v praxi majú organizácie vzhľadom na rôznorodosť ich činností často zmiešaný charakter. Toto rozdelenie je dôležité na celom svete práve pre daňové účely vzhľadom na fakt, že členské organizácie sú tzv. organizácie zamerané na vzájomný prospech často práve výlučne členov a verejnoprospešné organizácie sú tzv. organizácie zamerané na prospech verejnosti, ktoré neslúžia len malej skupinke členov, ale potrebám celej verejnosti. Štát, ktorý pri niektorých jeho činnostiach, ktoré by mal vykonávať, priamo nahrádzajú, im preto často v zahraničí vytvára výhodnejšie legislatívne prostredie ako členským organizáciám. Pozri viac: Hrubala, J.: **Neziskové právo vo svete a u nás.** In: Ondrúšek, D. et al.: Čítanka pre neziskové organizácie. Bratislava: Centrum prevencie a riešenia konfliktov, Partners for Democratic Change – Slovakia, 1998, s. 175 a nasl.

Naopak profesionálni hráči by si mali uvedomiť, že často možno ako jediní spolu s tzv. hráčskymi agentmi vo futbale finančne profitujú zo súčasnej športovej stránky tohto systému na Slovensku a zarábajú z hľadiska priemernej mzdy v národnom hospodárstve či z hľadiska príjmov klubu zo vstupného, reklamy, resp. predaja tzv. televíznych práv často trhovo a ekonomicky iracionálne, nezmyselne vysoké príjmy. Túžba majiteľa(ov) klubu zvíťaziť v športovom súťažení však môže mať svoje racionálne limity a zároveň pre náš vrcholový futbal neblahý koniec, o čom môže svedčiť i faktický zánik viacerých bývalých i tradičných klubov našej najvyššej futbalovej súťaže. Najlepším dôkazom je dnes už právna neexistencia prvého zástupcu SR v hlavnej súťaži UEFA Champions League 1. FC Košice, resp. faktická neexistencia bývalého viacnásobného majstra Interu Bratislava. Osud bratislavského klubu MKF Petržalka (známy skôr pod menom Artmedia Petržalka – bývalý viacnásobný majster SR a druhý a zároveň i posledný účastník hlavnej súťaže UEFA Champions League zo SR po 1. FC Košice) je dnes takisto veľmi, veľmi neistý...

Vznik zástupcu vrcholových futbalových klubov na Slovensku – Únie ligových klubov Slovenska zo dňa 2. 2. 2009, možno preto hodnotiť ako veľmi pozitívny krok. Jeho cieľom bolo vytvoriť na úseku profesionálneho futbalu vlastnú autonómnu organizáciu futbalových klubov s právnou subjektivitou a vnútornou štruktúrou tak, ako to predpokladajú príslušné ustanovenia Stanov Slovenského futbalového zväzu schválených Konferenciou SFZ dňa 14. 12. 2007 v spojení s Organizačným poriadkom SFZ schváleného Radou SFZ dňa 26. 9. 2008. Únia ligových klubov má preto dnes právnu formu **záujmového združenia právnických osôb**. Členstvo v združení je založené na princípe účasti družstva príslušného futbalového klubu v I. lige (v súčasnosti pod názvom Corgoň liga) alebo v II. lige (v súčasnosti pod názvom I. liga) v aktuálne prebiehajúcom ročníku. Podpísaním Zmluvy o postúpení právomocí Slovenského futbalového zväzu na Úniu ligových klubov prezidentmi oboch dnes už partnerských organizácií, Františkom Laurincom a Karolom Belanikom, **dňa 10. 7. 2009 sa tak od sezóny 2009/2010 Únia ligových klubov stala plnohodnotným riadiacim orgánom Corgoň ligy a I. Ligy.**

Stavovská organizácia hráčov – občianske združenie pod názvom Asociácia profesionálnych futbalistov (APF) so sídlom v Bratislave vznikla už 15. 1. 2004. Je pridruženým členom SFZ, no nie je členom FIFPRO. Jej štatutárnym zástupcom by mal byť bývalý futbalový reprezentant Ľubomír Luhový, ktorý však jej činnosť a fungovanie v marci 2010 komentoval slovami „*neživá*“⁴⁹⁾. **Možno i to malo za následok vznik druhého občianskeho združenia – Asociácie profesionálnych futbalistov Slovenska (APFS) so sídlom v Trnave dňa 12. 3. 2010.** Jej štatutárnym zástupcom by mal byť advokát Július Šefčík. Počet profesionálnych futbalistov združených v oboch organizáciách i ich vzájomný vzťah je v súčasnosti neznámy.

Existencia týchto troch organizácií však dnes dáva predpoklad k vzniku dialógu (i sociálneho) medzi profesionálnymi futbalistami na Slovensku a majiteľmi ich slovenských futbalových klubov. Jeho cieľom musí byť spoločná vôľa riešiť existujúce problémy a niesť zodpovednosť za rozvoj futbalu u nás. Na základe historického vývoja v iných krajinách je vznik takéhoto dialógu skôr či neskôr neodvratný a veľmi potrebný už i u nás. Sám profesor Roger BLAINPAIN totiž 10 rokov po rozhodnutí vo veci Bosman, počas ktorých sa

49) Sita: **Na obzore nové odbory pre hráčov, Ľ. Luhový nechce predbiehať.** [online] Bratislava, 18. 2. 2008. [citované 20.3.2010] Dostupné na internete: http://www.profutbal.sk/spravy/clanok89680-Na_obzore_nove_odbory_pre_hracov_L_Luhovy_nechce_predbiehat.htm?utm_source=rss

zvykom pri právnej i neprávnej regulácii futbalu stala neustála zmena, s pokorou tvrdil, že: „Iba pomocou rozvážneho dialógu bude futbal znovu schopný nadobudnúť pevnú pôdu pod nohami.“⁵⁰⁾

Zdá sa však, že túto postupne a veľmi ťažko nadobúdanú ako-tak pevnú pôdu, môže zásadne opäť zmeniť aktuálne rozhodnutie ESD vo veci prestupu Oliviera Bernarda z Lyonu do Newcastle United, ktoré judikovalo, že francúzsky vnútroštátny, pre naše potreby treba podotknúť, že znova pracovnoprávny, systém riešenia problematiky cez špeciálnu športovú legislatívu, ktorý mal podporiť motiváciu klubov k športovej výchove a vzdelávaniu mladých futbalových hráčov cez veľmi komplexný systém kompenzácií ich materským klubom za ich prípadný prestup v neskoršom veku, je v rozpore s právom voľného pohybu osôb.⁵¹⁾ Antické hľadanie a nachádzanie miery vecí i vo futbale preto asi bude pokračovať ďalej...

Parafrázovaný, všeobecný názor profesora ústavného práva Jána SVÁKA⁵²⁾ na tému verejný záujem a verejná prospešnosť aplikovaný iba na oblasť športu hovorí, že **vymedzenie verejného záujmu v športe by odrážalo postoj štátu a spoločnosti k primárnej činnosti športu a k poslianiu tretieho sektora v športe**. I z tohto dôvodu je úplne nevyhnutné po dlhých rokoch viac-menej odborného publikačného mlčania z oblasti športu a práva vôbec začať odbornú diskusiu na túto tému. Otvorene hovoriť o pomeroch, ktoré v našom športe vládnu, odborne analyzovať problémy, ktoré má, či pokúsiť sa verejne hľadať konsenzus o tom, čo (ne)chceme od subjektov slovenského športu, ktoré patria do tretieho sektora.

Jedine takáto verejná, no vecná, a najmä a predovšetkým odborná diskusia, na ktorú vyzýva v súvislosti s celým tretím sektorom i člen Legislatívnej rady vlády SR Peter HAŇDIÁK⁵³⁾, môže pomôcť snahám, ktoré by mali vyústiť v už i samým športovým hnutím a jeho predstaviteľmi stále viac a viac žiadané legislatívne zmeny.

V našom prípade môže byť odborných námetov (pracovno)právnej vedy pri riešení tohto problému viacero.⁵⁴⁾

Prvým úmyslom zákonodarcu však bolo prijatie špeciálnej športovej legislatívy zasahujúcej profesionálny šport, na ktorú odkazuje i súčasný ZP v § 3 ods. 2, ktorá však stále od jeho prijatia v roku 2001 chýba. Aktuálne programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky z augusta 2006 žiadnu ďalšiu legislatívnu iniciatívu v tejto oblasti nepredpokladá a zákon č. 300/2008 Z. z. o organizácii a podpore športu vo svojej dôvodovej správe iba

50) Porovnaj s Blanpain, R.: **10 years of Bosman. The Fight for Player Freedom Continues**. In: International Sports Law Journal. 2006, č. 1 – 2, s. 116

51) Pre komplexnú informáciu pozri rozsudok vo veci C-325/2008 zo dňa 16.marca 2010

52) Svák, J.: **Verejný záujem a verejná prospešnosť v právnom poriadku Slovenskej republiky**. In: Právny obzor, roč. 89, 2002, č. 2, s. 175 – 194

53) Pozri jeho myšlienky na úvodných stranách (s. 4 – 7) časopisu Efekt, najmä na článok Haňdiak, P.: **Nastal čas na verejnú diskusiu o postavení neziskového sektora a o jeho partnerstve s podnikateľským a štátnym sektorom**. In: Efekt, 2009, č. 4, s. 6 – 7

54) Pozri napr. Barancová, H.: **Flexikurita a pracovné právo pre 21.storočie**. In: Barancová, H.: Pracovné právo 21. storočia. Plzeň: Aleš Čenek, 2009, s. 22 – 53, Olšovská, A.: **Atypické formy výkonu závislej práce**. In: Bejček, J.: Regulace, deregulace, autoregulace: sborník příspěvků z 5. konference Katedry obchodního práva Masarykovy univerzity na téma: “Regulace, deregulace, autoregulace” pořádané dne 18. prosince 2006. Brno: Masarykova univerzita, 2007. s. 357 – 369. resp. Toman, J.: **Legálna definícia pojmu závislá práca – výkladové prístupy a kritické zhodnotenie**. In: Justičná revue, 2008, č. 5, s. 761 – 768.

konštatuje, že: „Preto sa navrhuje v súlade s legislatívnym zámerom vlády... – vyňať právnú úpravu problematiky zmluvných vzťahov medzi športovcami a športovými klubmi na samostatnú úpravu, pretože jej riešenie sa ukazuje zložitejšie a vyžiada si dlhšiu prípravu.“

Oplývať, použijúc slová profesora Pavla HOLLÄNDERA „legislatívnym optimizmom“⁵⁵⁾ by však bolo i v súvislosti s prijatím tejto špeciálnej športovej legislatívy veľmi, veľmi predčasné.

Súčasný stav nášho športu je totiž nevyhnutným a prirodzeným následkom veľmi komplexných príčin, ktoré však môžu mať zničujúce účinky už temer 20-ročného reformného odkladu.

Z tohto dôvodu akékoľvek súčasné i budúce rozhodnutie o masívnejšej ingerencii práva do nášho, stále sa iba transformujúceho športu, ktorý možno ešte stále nedopadol ani len na dno skutočnej reality trhových sil, nemôže nepriniesť pre šport nárazovo i veľmi negatívne, ba až katastrofické dôsledky...

Často i veľmi nekompromisné, zákonné, no možno nie úplne spravodlivé riešenie najmä voči mnohým dobrovoľníkom, ktorí sa na jeho chode roky bezodplatne podieľajú, ktoré by mohlo znamenať i jeho faktickú likvidáciu, čo skôr asi nie je vo verejnom záujme, by možno mohla nahradiť pozitívna publikačná a vedecká aktivita našich právnych vied. Tie sa totiž svojou doterajšou skôr nečinnosťou v tejto oblasti za posledných 20 rokov na súčasnom stave nášho športu (ne)priamo podieľali, keď ho nechali transformácií úplne naspas.

Zvyšovanie právnej kultúry v našom športe a hľadanie riešení cez vedecký výskum a následné vzdelávanie športového hnutia je jednou z ciest, ako sa môžu a zároveň by sa mali pokúsiť svoj dlh voči nášmu športu a jeho hnutiu splatiť.

Barometrom úspešnosti snaženia všetkých, ktorí to s futbalom u nás myslia pozitívne, by totiž mala byť vždy okrem úspechov v športovom súťažení najmä dôvera divákov rátajúca sa ich počtom na majstrovských zápasoch vo futbalových súťažiach. Nielen dnes už veľmi jednoducho technologicky dostupné priame prenosy napr. z anglickej najvyššej futbalovej súťaže na temer každej slovenskej TV obrazovke, v teple vlastnej obývačky a s pohodlím opakovaných záberov totiž spôsobili, že futbalové zápasy našej najvyššej futbalovej súťaže v jesennej časti sezóny 2009/10, napriek nášmu postupu na MS 2010, sledoval najmenší počet divákov v histórii samostatnej najvyššej slovenskej futbalovej súťaže! Pre budúcnosť stále viac globalizujúceho sa i slovenského profesionálneho futbalu môžeme tento fakt zatiaľ interpretovať ako akúsi „žltú kartu“, ktorú udelili slovenskí diváci našim klubom a ich hráčom. Žiada sa explicitne podotknúť, že dve žlté karty značia vo futbale kartu červenú, po ktorej nasleduje vylúčenie...

Summary

Evolution of football from not-for-profit civil society activity to bussiness is irreversible and there are neverending and still newly arising legal problems in the entire Europe which are getting more and more complex due to commercialism and professionalism of football.

55) Pozri viac v Holländer, P.: **Soudce dnes: Bariéra postmoderní dekonstrukce nebo industriální továrna na rozhodnutí?** In: Holländer, P.: Ústavněprávní argumentace. Ohlédnutí po deseti letech Ústavního soudu. Praha: Linde, 2003. s. 11 – 24.

The aim of the paper was to analyze, from doctrinal, theoretical as well as practical point of view, legal status of professional football player in selected countries of EU from the viewpoint of their national legislation.

The results showed us the significant differences as regards labour law and social security law provisions and (non)existence of collective bargaining between players and their football clubs. In the countries of western Europe a professional player has status of a worker (employee) and existence of collective bargaining is a common part of sports-life. In the countries of central and eastern Europe due to state and social transformation process the players are usually only self-employed persons with no social security law advantages and social dialogue absents completely.

Mgr. Mgr. Ladislav Križan

ladislav.krizan@gmail.com

denný doktorand na Katedre športovej edukológie a športovej humanistiky

Fakulta telesnej výchovy a športu

Univerzita Komenského v Bratislave, Bratislava, Slovensko

Korešpondenčná adresa: Nábr. arm. gen. L. Svobodu 9, 814 69, Bratislava

Záruky právnej istoty pri vymáhaní pohľadávok formou Európskeho platobného rozkazu a aspekty jeho doručovania

The safeguards of legal certainty in recovering uncontested debts by the means of European order for payment procedure and the aspects of its service

▼ Jana Berecová, Marcela Tóthová

Kľúčové slová:

právna istota, návrh na konanie o európskom platobnom rozkaze, vymáhanie pohľadávok formou európskeho platobného rozkazu, odpor proti európskemu platobnému rozkazu, doručovanie

Key words:

legal certainty, application for a European order for payment, recovering of debts via European order for payment, opposition to the European order for payment, service

1. Uvedenie do problematiky

Rozsiahla novela Občianskeho súdneho poriadku (zákon č. 99/1963 Sb. v znení neskorších právnych predpisov, *d'alej len OSP*) s účinnosťou od 15. októbra 2008 prvýkrát zaviedla do slovenského právneho poriadku odkaz na osobitný právny predpis (nariadenie Európskeho parlamentu a Rady č. 1896/2006 z 12. decembra 2006), ktorým sa zavádza európske konanie o platobnom rozkaze upravujúce Európsky platobný rozkaz a konanie o ňom. V tomto prípade ide o sekundárny komunitárny právny akt, ktorý je na území všetkých členských štátov priamo účinný, ako aj aplikovateľný, preto nebolo potrebné do slovenského právneho poriadku pretransponovať celé znenie tohto právneho predpisu. Na tieto účely plne postačuje odkaz na príslušný právny predpis. No napriek tomu, že účelom tohto konania na európskej úrovni je zjednodušiť, zefektívniť a zrýchliť prístup k spravodlivosti, pri hodnotení zámeru zákonodarcu možno len polemizovať. Vyššie spomenutou právnou úpravou bol v našich podmienkach na obdobie vyše dvoch mesiacov vytvorený právny stav nekorešpondujúci so stavom legislatívy na európskej úrovni. Zatiaľ čo vyššie spomenutá novela OSP nadobudla účinnosť 15. októbra 2008, osobitný právny predpis, na ktorý v § 174a ods. 1 odkazuje, sa uplatňuje až od 12. decembra toho istého roku, t. j. roku 2008. Okrem možných postihov, ktoré Slovenskej republike so strany EÚ/ES (zo strany Komisie) v zmysle čl. 226 až 228 Zmluvy o ES hrozia, bola vážnym spôsobom narušená právna istota ako jeden z kľúčových princípov právneho štátu. Zároveň, vzhľadom na mladosť predmetnej novely OSP a absenciu aplikačnej praxe súdov, možno len viesť polemiku o tom, akým spôsobom by sa návrhy na začatie konania o tomto platobnom rozkaze v tomto časovom rozpätí riešili a ako by sa postupovalo v jednotlivých prípadoch vzhľadom na to, že vnútroštátna úprava umožňuje a odvoláva sa na konanie, ktoré nebolo vyše dvoch mesiacov prakticky právne prístupné.

V predkladanom článku sa snažíme poukázať na jednotlivé aspekty a podstatu zásady právnej istoty v právnom štáte, ako aj na dôvody, ktoré viedli k úprave platobného rozkazu a konania o ňom na európskej úrovni. Analyzujeme úpravu Európskeho platobného rozkazu a konania o ňom z hľadiska stavu *de lege lata* a porovnávame ju v kontexte so slovenskou právnou úpravou. Zamerali sme sa predovšetkým na tie aspekty právnej úpravy a ich interpretáciu, ktoré by v aplikačnej aj súdnej praxi mohli z nášho pohľadu spôsobovať problémy, resp. ich interpretácia by mohla byť rôzna.

2. Záruky právnej istoty pri vymáhaní pohľadávok formou Európskeho platobného rozkazu

„Neoddeliteľnou súčasťou princípov právneho štátu zaručeného v čl. 1 Ústavy Slovenskej republiky (zákon č. 460/1992 Zb. v znení neskorších ústavných zákonov, ďalej len *Ústava Slovenskej republiky*) je aj princíp právnej istoty a ochrany dôvery všetkých subjektov práva v právny poriadok (*mutatis mutandis*).“¹⁾ Právna istota predstavuje definičný princíp a jeden z kľúčových aspektov právneho štátu. „Požiadavkou právnej istoty je, aby zákony v právnom štáte boli pochopené dostatočne a aby umožňovali ich adresátom urobiť si aspoň predstavu o svojej právnej situácii. Nejasnosť, viacvýznamnosť a vágnosť pojmu ... tak vytvára stav právnej neistoty, čím sa dostáva do rozporu s čl. 1 Ústavy Slovenskej republiky.“²⁾ „Právna istota je teda istotou, ktorú nám poskytuje právo, je dôverou v právo. Jej predpokladom a nevyhnutnou podmienkou je kvalitná tvorba práva a kvalitná realizácia a aplikácia práva.“³⁾ Všeobecná dostupnosť právnych predpisov má zabezpečiť, aby každý poznal a mohol realizovať svoje práva, umožňuje odpovedať na otázku „*quid iuris est*“. K ďalším aspektom právnej istoty môžeme zaradiť zákaz retroaktivity právnych predpisov a tiež všeobecné a zabezpečené dodržiavanie práva a povinností právom uložených.

Ako už Ústavný súd Slovenskej republiky vo svojom náleze uviedol, s uplatňovaním princípu právnej istoty v právnom štáte sa spája požiadavka všeobecnosti, platnosti, trvácnosti, stability, racionálnosti a spravodlivého obsahu právnych noriem.⁴⁾ Navyše tiež konštatoval, že plne v súlade s tendenciami, ktoré sú charakteristické pre modernú európsku konštitucionalistiku, z hľadiska princípu právnej istoty ochrane podlieha aj legitímne očakávanie ako užšia kategória v porovnaní s právnou istotou (*der Vertrauensschutz*). A hoci štát nemusí konať retroaktívne a nemusí zasahovať do nadobudnutých práv, môže napríklad neočakávanou zmenou pôvodných pravidiel, na ktoré sa adresáti právnych noriem spoliehali, porušiť princíp aj právneho štátu.

Platobný rozkaz predstavuje právny inštitút zakotvený v Občianskom súdnom poriadku (zákon č. 99/1963 Zb. v znení neskorších právnych predpisov, ďalej len *OSP*). Ide o osobitnú formu meritórneho rozhodnutia príslušného súdu vydávanú v tzv. rozkaznom konaní, ktorou je možné docieľiť rýchle rozhodnutie vo veciach týkajúcich sa zaplatenia peňažnej sumy, a teda rýchle vydanie platobného rozkazu. Platobný rozkaz však príslušný súd nemôže vydať v tom prípade, ak je pobyt odporcu neznámy alebo je potrebné doručovať písomnosti do zahraničia. V súčasnej dobe globalizácie a možností, ktoré

1) Stanovisko sudcov Špeciálneho súdu v Pezinku zo dňa 5. 3. 2008, č. spr. 98/08, str. 1, Bližšie pozri II. ÚS 48/97, PL. ÚS 37/99, PL. ÚS 49/03, PL. ÚS 25/00, PL. ÚS 1/04, PL. ÚS 6/04.

2) Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. Zn. PL. ÚS 19/89.

3) Ottová, E.: Teória práva, Učebné texty PraF UK, 2004, str. 66.

4) Bližšie pozri PL. ÚS 15/98, PL. ÚS 1/04, PL. ÚS 8/04.

priniesla EÚ nielen pre spotrebiteľov, zamestnancov či obchodníkov a podnikateľov, nie je zriedkavosťou, že právne vzťahy vznikajú medzi účastníkmi pochádzajúcimi z rôznych členských štátov EÚ. Túto skutočnosť však úprava OSP do rozsiahlej novely nezohľadňovala. Z toho dôvodu v mnohých prípadoch, keď navrhovateľ a odporca pochádzali z rôznych členských štátov, nebolo možné dosiahnuť vydanie platobného rozkazu ako osobitného meritórného rozhodnutia súdu, hoci prípady boli svojou podstatou identické s prípadmi na národnej úrovni.

Rozkazné konania existujú aj v iných členských štátoch, a to vo dvoch modeloch. Prvým je tzv. *dôkazný model* (Francúzsko, Grécko, Španielsko, Taliansko), kde navrhovateľ obligatórne prikladá k návrhu dôkazy oprávňujúce jeho nárok, sudca návrh preskúma a v prípade právnej a formálnej správnosti vydá platobný rozkaz. Odporca má len jednu šancu namietat' proti nemu v stanovenej lehote, inak sa platobný rozkaz stáva právoplatnou *res iudicata* bez ďalšej možnosti odporcu namietat' jeho správnosť. Druhým modelom je tzv. *bez dôkazový model* platný v Rakúsku, Fínsku, Nemecku, Švédsku a Portugalsku, kde súd nepreskúma meritum veci, ale len formálne požiadavky a celé dôkazné bremeno neodôvodnenosti pohľadávky spočíva na odporcovi, ktorý má spravidla dve lehoty (prvú na podanie odporu, druhú na podanie odvolania proti zatiaľ nevykonateľnému rozhodnutiu) na podanie opravného prostriedku pred tým, ako sa platobný rozkaz stane *res iudicata*.⁵⁾

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady č. 1896/2006 z 12. decembra 2006, ktorým sa zaviedlo európske konanie o platobnom rozkaze (ďalej len „*Nariadenie*“) prináša kompromisné riešenie za účelom čo najvyššej efektívnosti a záruk právnej istoty. Nariadenie sa uplatňuje od 12. decembra 2008 a plne sa pri ňom uplatnil princíp zákazu retroaktivity, keďže Nariadenie nadobudlo účinnosť najskôr deň nasledujúci po dni zverejnenia v Úradnom vestníku ES/EÚ.⁶⁾ Na základe tohto Nariadenia novela OSP účinná k 15. októbru 2008 zakotvila v § 174a osobitný typ platobného rozkazu – európsky platobný rozkaz, ktorý sa spravuje komunitárnou úpravou a primárne sa doručuje do cudziny (v rámci EÚ).

2.1 Európsky platobný rozkaz *de lege lata*

Európsky platobný rozkaz je forma súdneho rozhodnutia inovatívne rozšírená na územie Európskej únie s cieľom odstrániť prekážky v prístupe k účinnej spravodlivosti.

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1896/2006 z 12. decembra 2006, ako bolo spomenuté vyššie, prináša komunitárne riešenie európskeho konania o platobnom rozkaze, ktoré je priamo aplikovateľné vo vnútroštátnych poriadkoch. Rozsah pôsobnosti, vymedzený v článku 2 Nariadenia zahrňujúci občianske a obchodné veci pri cezhraničných sporoch je modifikovaný negatívnou enumeráciou

Nariadenie v čl. 4 stanovuje, že európske konanie o platobnom rozkaze sa zavádza na účely uspokojovania peňažných pohľadávok s určenou výškou, ktoré sú splatné v čase podania návrhu na vydanie európskeho platobného rozkazu. Príslušnosť súdu určuje v súlade s príslušnými pravidlami práva Spoločenstva, najmä s Nariadením (ES)

5) Blížšie pozri Green Paper on a European Order for Payment Procedure and on Measures to Simplify and Speed Up Small Claims Litigation, Commission of The European Communities, Brussels, 20. 12. 2002, str. 17 – 18.

6) Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady č. 1896/2006 z 12. decembra 2006, ktorým sa zavádza európske konanie o platobnom rozkaze, čl. 33.

č. 44/2001 – Brusel I. Návrh sa podáva na predpísanom tlačive (príloha Nariadenia) s podstatnými náležitosťami v súlade s čl. 7 ods. 2 písm. a – g Nariadenia a doplní sa príslušnými listinnými dôkazmi.

V zmysle čl. 7 ods. 5 – 7 Nariadenia je možné podať návrh v listinnej forme alebo akýmkoľvek prostriedkami komunikácie, ktoré akceptuje členský štát a za podmienky, že sú dostupné súdu pôvodu, vrátane formy elektronickej. V prípade elektronickej formy podania musí byť dokument opatrený elektronickým podpisom v súlade s čl. 2 ods. 2 smernice Európskeho parlamentu a Rady 1999/93/ES o rámci Spoločenstva pre elektronicke podpisy. Tento podpis sa nevyžaduje vtedy, ak na súdoch členského štátu pôvodu existuje alternatívny elektronický komunikačný systém, ktorý je prístupný istej skupine zaregistrovaných a overených užívateľov, ktorý umožňuje bezpečne identifikovať navrhovateľa.⁷⁾ V prípade, že návrh neobsahuje všetky podstatné náležitosti v zmysle čl. 7 Nariadenia a súd ho nepovažuje sa celkom zjavne neopodstatnený a nie je ani neprípustný, v stanovenej primeranej lehote umožní navrhovateľovi odstránenie predmetných väd, t. j. umožní doplnenie a opravu návrhu.

Nariadenie zavádza tiež možnosť zamietnutia návrhu na vydanie európskeho platobného rozkazu z dôvodov uvedených v čl. 11. Ide o prípad neopodstatnenosti pohľadávky a kvalifikovanej nečinnosti (nereagovaní) navrhovateľa, odmietnutí návrhu súdu, prípadne aj vtedy, ak nie sú splnené podmienky Nariadenia pre konanie a vydanie európskeho platobného rozkazu (napr. spor je mimo rámca pôsobnosti Nariadenia, absencia cezhraničného prvku, absencia príslušnosti súdu, nekvalifikovaný spôsob podania návrhu a podobne). Voči zamietnutiu návrhu nie je prípustný opravný prostriedok, no rozhodnutie o zamietnutí nevytvára prekážku rei judicateae a navrhovateľ tak môže opätovne podať návrh na vydanie európskeho platobného rozkazu alebo využiť iné národné prostriedky ochrany svojich práv.

Súd pri vybavovaní veci koná predpísaným spôsobom a rozhodnutia majú tiež predpísanú formu na tlačive, avšak jeho nepoužitie nie je sankcionované neplatnosťou takéhoto úkonu. V prípade dodržania procesných podmienok súd čo najskôr a obvykle do 30 dní od podania návrhu vydá európsky platobný rozkaz prostredníctvom vzorového tlačiva, ktorý sa stáva vykonateľný po márnom uplynutí lehoty na podanie odporu odporcom. Európsky platobný rozkaz, ktorý sa stal vykonateľným, sa vykonáva za tých istých podmienok ako vykonateľné rozhodnutie vydané v členskom štáte výkonu. Týmto platobným rozkazom sa odporcovi ukladá povinnosť zaplatiť navrhovateľovi sumu uvedenú v rozkaze alebo namietať proti rozkazu, a to zaslaním odporu súdu pôvodu v lehote 30 dní odo dňa doručenia rozkazu. Odporca musí byť upovedomený o následkoch nepodania odporu, resp. podania nekvalifikovaného odporu (po lehote, na nepríslušnom súde a podobne), a tiež o tom, že rozkaz sa vydal na základe informácií oznámených a preukázaných súdu navrhovateľom, ktoré však súd nepreveroval, ako aj o tom, že v prípade podania kvalifikovaného odporu bude rozkaz zrušený a konanie bude pokračovať na príslušných súdoch členského štátu podľa pravidiel pre občianske súdne konanie, ak navrhovateľ výslovne nepožiadal o ukončenie konania pre tento prípad.⁸⁾ V prípade podania odporu však Nariadenie nevyžaduje jeho odôvodnenie. Nariadenie v čl. 16 vyžaduje, aby odpor bol zaslaný do 30 dní od doručenia a aby v ňom bolo uvedené popretie pohľadávky. Pre platobné

7) Bližšie pozri nariadenie Európskeho parlamentu a Rady č. 1896/2006 z 12. decembra 2006, ktorým sa zavádza európske konanie o platobnom rozkaze, čl. 7 ods. 5 – 7.

8) Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady č. 1896/2006 z 12. decembra 2006, ktorým sa zavádza európske konanie o platobnom rozkaze, čl. 12 ods. 3 a 4.

rozkazy vydávané v rozkaznom (skrátenom, zjednodušenom konaní) podľa OSP sa odôvodnenie vyžaduje povinne. Neodôvodnený odpor, hoci by bol podaný včas a oprávnenou osobou, nespôsobuje zrušenie platobného rozkazu a nariadenie pojednávania. Nariadenie tu však zľahčuje podmienky podania odporu v tom zmysle, že odôvodnenie sa nevyžaduje a už len pre samotné podanie odporu nemôže európsky platobný rozkaz nadobudnúť účinnosť. Týmto spôsobom však značne zasahuje do efektívneho a rýchleho prístupu k spravodlivosti a vymoženiu práva, a tak sa značne oslabuje aj samotný význam európskeho platobného rozkazu a konania o ňom.

Slovenská republika prijala novelou Občianskeho súdneho poriadku č. 384/2008 Z. z. s účinnosťou od 15. októbra 2008 vykonávacie ustanovenia k Nariadeniu. Konkrétne v § 174a OSP a rubrika Európsky platobný rozkaz sa veľmi stručne uvádza, že ide o platobný rozkaz vydaný podľa osobitného predpisu (Nariadenie), ktorý sa doručuje do cudziny. Ustanovenia o platobnom rozkaze (§ 172 – 174 OSP) sa použijú primerane, pokiaľ osobitný predpis (Nariadenie) neustanoví inak. Takýmto spôsobom bola zakotvená subsidiárna pôsobnosť ustanovení OSP vzťahujúcich sa na platobný rozkaz aj na európsky platobný rozkaz.

2.2 Vymáhanie pohľadávok formou Európskeho platobného rozkazu

Účinné, efektívne a operatívne vymáhanie dobrovoľne neplnených záväzkov, o ktorých niet pochybností, v rámci celej EÚ bolo jedným z kľúčových dôvodov a zároveň aj účelom prijatia Nariadenia o európskom platobnom rozkaze. Nerešpektovanie zásady pacta sunt servanda vedie predovšetkým malé a stredné podniky k platobnej neschopnosti, ktorá ohrozuje ďalšie podnikateľské subjekty na trhu.⁹⁾ Jednotlivé členské štáty už aj pred prijatím Nariadenia upravenovali vymáhanie nepopretých pohľadávok prostredníctvom rozkazného (zjednodušeného, či skráteneho) konania, no v mnohých prípadoch (aj v prípade Slovenskej republiky) len na národnej úrovni, čo vylučovalo použitie tohto prostriedku pri cezhraničných sporoch ohľadom nepopretých peňažných pohľadávok. Zabezpečenie rýchleho, účinného a predovšetkým zjednodušeného prístupu k spravodlivosti aj na nadnárodnej úrovni (pri cezhraničných sporoch v rámci EÚ) bolo hlavným cieľom prijatia úpravy európskeho platobného rozkazu formou Nariadenia. Navyše je umožnený aj voľný pohyb európskych platobných rozkazov v rámci členských štátov, pretože v jednotlivých členských štátoch nie je potrebné žiadne konanie týkajúce sa uznania a výkonu európskeho platobného rozkazu, čo je dôsledkom priamej aplikácie Nariadenia. Nariadenie však tiež konštatuje, že nim zavádzaný inštitút je možné považovať len za doplnkový. Postup a konanie podľa Nariadenia nenahrádza ani nezosúladuje existujúce mechanizmy jednotlivých členských štátov pre vymáhanie nepopretých pohľadávok, avšak vo svojom obsahu nepožaduje prvotné vyčerpanie vnútroštátnych prostriedkov nápravy, resp. ochrany a až následné uplatňovanie práva prostredníctvom konania o európskom platobnom rozkaze.

Samotné posúdenie využívania tohto inštitútu je veľmi individuálne. Vymáhanie pohľadávok touto formou sa na prvý pohľad javí byť pre bežného občana EÚ (*občana – fyzickú osobu*) veľmi výhodné. Okrem výhod, ktorými sú rýchly a účinný prístup k spravodlivosti, zníženie nákladov konania a docielenie rýchleho vydania osobitnej formy meritórneho rozhodnutia súdu (t. j. časová nenáročnosť), treba tiež uviesť, že občan EÚ sa takto nedostáva priamo do kontaktu s cudzím právom, nevyžaduje sa znalosť cudzieho práva ani

9) Bližšie pozri bod 6 preambuly Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1896/2006 z 12. decembra 2006 ktorým sa zavádza európske konanie o platobnom rozkaze.

cudzieho jazyka. Samotné konanie a príslušnosť súdu sú upravené na nadnárodnej úrovni (Nariadenie a Brusel I), čo vylučuje aplikáciu národných predpisov a prípadne kolíznych noriem jednotlivých štátov, ktoré by mohli byť odlišné. Na druhej strane treba zdôrazniť, že presne tak ako návrh na vydanie národného platobného rozkazu, tak aj návrh na vydanie európskeho platobného rozkazu si vyžaduje kvalifikované právne znalosti, a teda pomoc advokáta. Táto požiadavka mala byť odstránená prostredníctvom formulárového výkonu Nariadenia. Treba však konštatovať, že hoci formulár navrhovateľa priamo vedie k tomu, aby uvádzal (vpisoval) konkrétne údaje, dôsledný opis dôkazov a skutočností, z ktorých uplatňovaný nárok vyplýva a ich posúdenie, bežný občan EÚ – právny laik – nedokáže spoľahlivo uskutočniť, a predsa len sa vyžaduje pomoc advokáta, právnik. Samozrejme, v prípade absencie všetkých náležitostí by občan EÚ bol súdom vyzvaný, aby v primeranej lehote odstránil vady návrhu, čo by však viedlo k zbytočnému predĺžovaniu konania a ďalším nákladom. V prípade pretrvávania nedostatočného opisu dôkazov a skutočností, z ktorých uplatňovaný nárok vyplýva, môže dôjsť až k zamietnutiu návrhu na vydanie európskeho platobného rozkazu, voči ktorému nie je prípustný opravný prostriedok, avšak nevytvára sa prekážka rei judicateae, čo umožňuje opätovné podanie návrhu na vydanie európskeho platobného rozkazu alebo využitie iných prostriedkov ochrany podľa národného práva. Celé konanie sa uskutočňuje prostredníctvom formulárov a tlačív, pričom čl. 7 Nariadenia vraví, že „návrh sa podáva prostredníctvom vzorového tlačiva“, čo značí obligatórne použitie predpísaného tlačiva z dôvodu absencie slova „môže“ (aj v iných jazykových mutáciách). Zároveň čl. 8 naznačuje preskúmanie aj tejto požiadavky; je preto otázne, či nepoužitie tlačiva (ktorého účelom je najmä pomôcť navrhovateľovi) za súčasného splnenia stanovených podstatných náležitostí môže byť sankcionované neprípustnosťou návrhu. Myslíme si však, že práve takýto výklad normy by sa priechil účelu odstraňovania prekážok riadneho fungovania občianskeho súdneho konania a zamedzeniu prekážok v prístupe k účinnej spravodlivosti¹⁰⁾ a taktiež princípu neformálnosti. V tejto súvislosti podobný názor možno nájsť aj v komentári k §174a Občianskeho súdneho poriadku¹¹⁾, kde autor píše o požiadavke použitia formuláru na podanie odporu a hneď dodáva, že „súdy by však mali zohľadňovať každú inú písomnú formu odporu“. Preto určitou analógiou možno vyvodiť, že predpísaný formulár (nielen pri návrhu) by nemal byť akceptovaný ako jediná možnosť podania na súd. Prípustnou alternatívou pre návrh (ale aj iné podanie) nepodaný na tlačive, ktorému chýba akákoľvek náležitosť, by mohla byť výzva súdu na jej odstránenie a zároveň upozornenie na použitie predpísaného tlačiva a v súvislosti s požiadavkou efektivity konania aj jeho priloženie. Je teda ale neprípustné, aby bezchybný návrh (prípadne iné podanie) bol vrátený navrhovateľovi len z dôvodu nepoužitia formuláru, aj keď by takýto prípad bol asi raritný.

Možno predpokladať, že formu konania, ktorú zaviedlo Nariadenie, bude možné využiť ako prvý a najefektívnejší krok k vymoženiu svojho práva. Nariadenie obsahuje úpravu, že po podaní odporu sa pokračuje v konaní na národných súdoch členského štátu pôvodu podľa pravidiel občianskeho súdneho konania, ak navrhovateľ pre tento prípad nepožiadaval o ukončenie konania. Následne do úvahy prichádzajú aj iné prostriedky nápravy upravené vnútroštátnym právom, pretože sa nevytvára prekážka rei judicateae, a teda odmietnutie konania na vnútroštátnej úrovni by mohlo predstavovať porušenie zásady degenatio iustitiae.

10) Bod 2 a 8 Preambuly nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1896/2006 z 12. decembra 2006, ktorým sa zavádza európske konanie o platobnom rozkaze.

11) Bližšie pozri Občianske právo s vysvetľkami, druhý zväzok, časť G, vypracoval kol. autorov pod vedením JUDr. Václava Nesrovnala, CSc., G.001 str. 284c v znení zmeny 1/2009.

2.3 Vybrané aspekty aplikácie európskeho platobného rozkazu

Na dostatočné zaručenie právnej istoty je potrebné, aby právna norma bola jasná a jednoznačná a aby jej adresát dokázal jednoducho určiť práva a povinnosti, ktoré mu priznáva, a pri samotnom vymáhaní nárokov z nej vyplývajúcich legitímne očakával predpokladaný výsledok. Preto pri samotnom vymáhaní pohľadávky by celý proces mal byť nekomplikovaný, rýchly a bez zbytočných nákladov.¹²⁾ Avšak pri pozornom skúmaní komunitárnej právnej úpravy narazíme na niekoľko aplikačných nejasností, ktoré by mohli negatívne ovplyvniť udržiavanie a rozvíjanie priestoru spravodlivosti a odstraňovanie prekážok riadneho fungovania občianskeho súdneho konania.¹³⁾

Prvou z nich je aplikácia čl. 6 Nariadenia, podľa ktorej sa príslušnosť súdu určuje v súlade s príslušnými pravidlami práva Spoločenstva, najmä s nariadením (ES) č. 44/2001 (ďalej len Brusel I.). Nariadenie totiž v čl. 8 stanovuje, že súd konajúci vo veci návrhu na vydanie európskeho platobného rozkazu preskúma čo najskôr a na základe tlačiva návrhu, či sú splnené požiadavky ustanovené v článkoch 2, 3, 4, 6 a 7 a či sa pohľadávka javí byť opodstatnená a návrh prípustný a toto preskúmanie sa môže uskutočniť automatizovaným postupom. Z toho vyplýva, že príslušnosť podľa Bruselu I., ako jedna z preverovaných požiadaviek, môže byť preskúmaná tak sudcom, iným úradníkom ako aj automatizovaným spôsobom, čo podľa nášho názoru vzhľadom na zložitosť textu Bruselu I. môže spôsobiť chybné určenie príslušnosti súdu. Dôležité sú však právne následky spojené s takouto aplikáciou práva. Súd podľa čl. 11 písm. a) Nariadenia návrh zamietne, avšak takéto zamietnutie návrhu môže byť spôsobené tak chybným použitím pravidiel Bruselu I navrhovateľom, ako aj chybným preskúmaním tejto skutočnosti zo strany súdu. Praktický dôsledok to nadobudne v zmarení rýchlosti a efektívnosti konania, keď navrhovateľ musí podať návrh opakovane. V tejto súvislosti ešte treba spomenúť nesprávny jazykový preklad; Nariadenie totižto používa pojem „právomoc“ v súvislosti s ustanoveniami Bruselu I., ktorý je tiež prekladaný ako Nariadenie o právomoci... a keďže slovenský právny poriadok rozlišuje právomoc a príslušnosť súdu a spája s nimi iné právne účinky, a preto je potrebné zle preložené slovo „právomoc“ (anglicky „jurisdiction“, francúzsky „compétence judiciaire“ nemecky „gerichtliche Zuständigkeit“) chápať ako príslušnosť. V niektorých publikáciách používajú správny jazykový ekvivalent,¹⁴⁾ ku ktorému sa uchýľujeme aj my v celej práci.

Podobný prípad nastane vtedy, ak súd, ktorý nesprávne akceptoval svoju príslušnosť podľa Bruselu I., vo veci konal, vydal európsky platobný rozkaz a ten sa stal vykonateľným. Tu čl. 20 ods. 2 Nariadenia stanovuje, že po uplynutí lehoty ustanovenej v článku 16 ods. 2 (30 dní od doručenia odporu odporcovi) je odporca oprávnený požiadať aj o preskúmanie európskeho platobného rozkazu na príslušnom súde členského štátu pôvodu, kde bol európsky platobný rozkaz zjavne chybné vydaný, s prihliadnutím na požiadavky ustanovené v tomto Nariadení alebo z dôvodu iných výnimočných okolností. Vágnyim slovným spojeným je „zjavne chybné vydaný“, kde by sme snád mohli zaradiť aj vydanie rozkazu nepríslušným súdom. V takomto prípade sa nachádza v „lepšom postavení“ nedobromyseľný odporca, ktorý využitím tejto chyby môže predlžovať dobu po zaplatení svojho oprávneného dlhu (šikanózný výkon práva), avšak práve dobromyseľnému odporcovi to ponúka záruku právnej istoty, že v konaní rozhodne správne príslušný súd.

12) Bližšie pozri bod 9 preambuly nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1896/2006 z 12. decembra 2006 ktorým sa zavádza európske konanie o platobnom rozkaze.

13) Bližšie pozri bod 1 a 2 preambuly nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1896/2006 z 12. decembra 2006 ktorým sa zavádza európske konanie o platobnom rozkaze.

14) Občianske právo s vysvetľivkami, druhý zväzok, časť G, vypracoval kol. autorov pod vedením JUDr. Václava Nesrovnala, CSc., G.001 str. 17 v znení zmeny 4/2007.

Iným, podľa nášho názoru, veľmi problematickým aspektom je, že odporca má právo podať odpor bez akéhokoľvek ďalšieho zdôvodňovania či predkladania dôkazov. Konkrétne, čl. 16 ods. 3 Nariadenia stanovuje, že odporca v odpore uvedie, že pohľadávku popiera, pričom nemusí uviesť dôvody. Všetky informačné bulletiny informujú odporcu, že netreba zdôvodňovať odpor.¹⁵⁾ Aj samotné tlačivo F na podanie odporu, ktoré súd doručí odporcovi spolu s rozkazom, obsahuje len stručné konštatovanie o podaní odporu a neponúka žiaden priestor (kolónku) na uvedenie dôvodov.

Zavedenie európskeho platobného rozkazu má však predsa hlavný cieľ zjednodušiť a urýchliť súdne konanie a znížiť náklady na takéto konanie v cezhraničných sporoch, ktoré sa týkajú nepopretých peňažných pohľadávok, čiže je prostriedkom jednoduchšieho vymozenia pohľadávky pre navrhovateľa. Podaný odpor bez ďalšieho vysvetlenia však môže spôsobiť pravý opak; poprieť sa dá každá pohľadávka, aj zjavne opodstatnená a nesporná. Navyše, aj v Zelenej knihe Európskej komisie¹⁶⁾ je predstretý názor, „že formálne aj materiálne požiadavky na podanie odporu v európskych krajinách sú minimálne. Je preto dostačujúce (ako je tomu vo Francúzsku, Nemecku, Švédsku), ak odporca podá písomné stanovisko, že popiera pohľadávku, bez ďalšieho vysvetľovania. Iné štáty (Luxembursko, Portugalsko, Španielsko) požadujú v rôznej intenzite odôvodnenie odporu. Európska komisia si myslí, že by to spôsobilo nemalé právne problémy, ak by sa stanovil čo i len minimálny štandard požiadaviek na odôvodnenie odporu, a taktiež že by to určite nepridalo na transparentnosti a zrozumiteľnosti konania o európskom platobnom rozkaze, ak by súd odmietol odpor ako neprípustný len z dôvodu absencie odôvodnenia. Navyše, samotné chýbajúce odôvodnenie nič nemení na skutočnosti, že pohľadávka bola spochybnená odporcom a nemožno ju teda považovať za nespornú. To, či je pohľadávka naozaj opodstatnená, má byť už predmetom klasického konania pred súdom. Európska komisia tak uzatvára svoje konštatovanie, že ak sa má európsky platobný rozkaz považovať za rýchlu a efektívnu metódu zistenia, či je pohľadávka sporná, a vydať vykonateľné rozhodnutie, je viac než logické, že od odporcu nemožno požadovať viac ako jednoduché „nie“. Takýto záver je možno logický, ale podľa nášho názoru určite nie prakticky uskutočniteľný. Ba čo viac, záruka akéhokoľvek legitímneho očakávania výsledku sporu zo strany navrhovateľa je zmarená. Akýmsi korigendom pre navrhovateľa je jeho právo zakotvené v čl. 7 ods. 4, že v návrhu môže uviesť, že si neželá pokračovať v konaní, ak odporca podá odpor. Týmto mal zákonodarca na mysli možnosť voľby pre navrhovateľa, či si želá ďalej obetovať svoje finančné prostriedky a úsilie na tradičné konanie pred súdom v inom štáte. Podľa nás tento nedostatok odôvodnenia odporu môže spôsobiť zníženie atraktivity inštitútu európskeho platobného rozkazu. Pritom jednoduchým riešením by bola požiadavka priloženia listinného dôkazu zo strany navrhovateľa napríklad vo forme zaplatenej faktúry, ústrižku z poukážky či výpisu z účtu a podobne. V praxi súdov Slovenskej republiky, kde je potrebné adekvátne odôvodniť podaný odpor s priložením takýchto dôkazov k odporu spravidla nikdy nenastali praktické problémy.

Nakoniec možno uviesť niektoré vágne pojmy, ktoré používa Nariadenie, pretože nedjednoznačnosť právnej normy je presne oným marením záruk právnej istoty.¹⁷⁾ Podľa nášho názoru formulácia ustanovenia o preskúmaní európskeho platobného rozkazu vo

15) Bližšie pozri <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l16023.htm>,

16) Bližšie pozri Green Paper on a European Order for Payment Procedure and on Measures to Simplify and Speed Up Small Claims Litigation, Commission of The European Communities, Brussels, 20. 12. 2002, str. 39 – 40.

17) Bližšie pozri Tokár, A.: Všeobecné právne zásady práva ES/EÚ, str. 4 – 6.

výnimočných prípadoch v čl. 20 dáva veľký priestor na úvahu súdu, či dôvody na takéto preskúmanie sú dostatočné. Ak Nariadenie pripúšťa možnosť, že konanie o európskom platobnom rozkaze môže vykonať nielen sudca, ale aj súdny úradník, je otázne, či spomenuté preskúmanie má pripadnúť práve do kompetencie inej osoby ako sudcu. Tu totižto dochádza k takému dôležitému rozhodovaniu o právach a povinnostiach subjektov práva, že namiesto by bolo preskúmanie vykonané jedine sudcom ako reprezentantom nezávislej súdnej moci v štáte. Aj ustanovenie čl. 20 ods. 1 písm. b (doručenie sa bez zavinenia na strane odporcu neuskutočnilo v primeranom čase na prípravu jeho obhajoby) ako dôvod na vyhlásenie neplatnosti už vydaného vykonateľného európskeho platobného rozkazu je do takej miery neurčité, že by odôvodňovalo výklad len sudcom samotným.

3. Doručovanie Európskeho platobného rozkazu de lege lata

Pod pojmom doručovanie si môžeme predstaviť činnosť súdu, ktorej cieľom je, aby sa potrebné písomnosti dostali do rúk účastníkom konania alebo aj tretím osobám, ak je ich súčinnosť na konaní nevyhnutná a potrebná. Preto aj v doručovaní a jeho účinkoch sa prejavuje právna istota ako vyjadrenie oprávnenia každého subjektu práva dozvedieť sa o prípadných súdnych konaniach, ktoré by mohli mať vplyv na jeho práva a povinnosti. Nariadenie má na mysli také formy doručovania, ktoré sú charakterizované buď úplnou istotou (článok 13), alebo veľmi vysokým stupňom pravdepodobnosti (článok 14), že doručovaný dokument bol doručený svojmu adresátovi¹⁸⁾. Doručovanie by teda malo spĺňať túto uvedenú požiadavku, aby bol zabezpečený najvyšší stupeň právnej istoty tak pre odporcu, ako aj legitímne očakávanie navrhovateľa, že vymoženie jeho pohľadávky nebude zmarené práve z dôvodu nemožnosti doručenia potrebných písomností odporcovi.

V kontexte Európskeho platobného rozkazu za najvýznamnejšie možno považovať doručovanie samotného platobného rozkazu odporcovi. Jedná sa o jedinú formu doručovania, ktorú nariadenie upravuje. Nepochybne však môže ísť aj o doručovanie výziev súdu navrhovateľovi, aby odstránil vady podania návrhu. Tieto výzvy však môžu byť urobené aj inými prostriedkami (nie len fyzickou písomnosťou), pretože presnú formu takýchto výziev Nariadenie neupravuje. V každom prípade treba mať na zreteli rýchlosť a hospodárnosť konania, ktoré však nesmú byť na úkor jasnosti a zrozumiteľnosti úkonov a podaní

Samotné Nariadenie obsahuje úpravu doručovania s dokladom o prijatí, ako aj bez dokladu o prijatí písomnosti.¹⁹⁾ V čl. 13 upravuje doručovanie platobného rozkazu s dokladom o prijatí písomnosti odporcom. Priamo v tomto článku odkazuje pri doručovaní Európskeho platobného rozkazu odporcovi na právne predpisy štátu doručovania. Následne uvádza spôsoby, ktorými je možné doručenie zrealizovať. Európsky platobný rozkaz je možné odporcovi doručiť do vlastných rúk, čo je doložené potvrdením o prijatí, ktoré obsahuje aj dátum tohto prijatia a podpis odporcu. Doručenie do vlastných rúk možno doložiť aj dokladom podpísaným osobou, ktorá uskutočnila doručenie, v ktorom sa uvádza, že odporca prijal dokument alebo ho bezdôvodne odoprel prijať a dátum doručenia. Doručovať je možné aj poštou, pričom toto je doložené potvrdením o prijatí. Potvrdenie spoločne s dátumom prijatia a podpisom odporcu by mal sám odporca odoslať naspäť.

18) Bližšie pozri bod 20 Preambuly nariadenia Európskeho parlamentu a Rady č. 1896/2006 z 12. decembra 2006, ktorým sa zavádza európske konanie o platobnom rozkaze.

19) Pozri nariadenie Európskeho parlamentu a Rady č. 1896/2006 z 12. decembra 2006, ktorým sa zavádza európske konanie o platobnom rozkaze, čl. 13 a 14.

Nariadenie umožňuje aj doručovanie elektronickými prostriedkami ako telefax, e-mail. Musia byť doložené potvrdením o prijatí s uvedením dátumu prijatia, ktoré odporca podpísal a odoslal späť.

Podľa čl. 14 Nariadenie je možné doručovať európsky platobný rozkaz odporcovi aj bez dokladu o prijatí, a to v súlade s vnútroštátnym právom štátu doručenia. Následne je uvádzaný výpočet spôsobov tejto formy doručovania. Možné je doručovanie do vlastných rúk na osobnú adresu odporcu osobám, ktoré žijú v tej istej domácnosti ako odporca alebo pracujú na tom istom pracovisku ako odporca. Ak by odporca vykonával samostatnú zárobkovú činnosť alebo bol právnickou osobou, doručenie do vlastných rúk sa realizuje do prevádzkarne odporcu osobám, ktoré odporca zamestnáva. Bez potvrdenia o prijatí je možné doručiť písomnosť odporcovi aj jednoduchým vhođením do poštovej schránky. Písomnosť je možné uložiť na pošte alebo u príslušných orgánov verejnej moci a odporcovi vložiť do poštovej schránky oznámenie o takomto uložení. Toto oznámenie však musí uvádzať presnú povahu dokumentu súdu alebo právny účinok oznámenia, ktorý je, že sa doručenie uskutočnilo a začínajú plynúť lehoty. Európsky platobný rozkaz možno odporcovi doručiť prostredníctvom elektronických prostriedkov s automatickým potvrdením o doručení za podmienky, že odporca vopred výslovne súhlasil s týmto spôsobom doručovania. Vo všetkých prípadoch, ak sa doručuje európsky platobný rozkaz bez dokladu o prijatí odporcom, doručenie sa potvrdzuje prostredníctvom dokladu podpísaného príslušnou osobou, ktorá doručovanie uskutočnila s uvedením spôsobu doručenia, dátumu doručenia a mena príslušnej osoby, ak bol platobný rozkaz doručený inej osobe, než je odporca, a jej vzťah k odporcovi. Doručenie je možné potvrdiť aj prostredníctvom potvrdenia o prijatí osobou, ktorej bol dokument doručovaný na účely doručovania do vlastných rúk, a v prípade, ak je odporca samostatne zárobkovo činnou osobou.

Rovnako je možné doručovanie Európskeho platobného rozkazu (s dokladom o prijatí aj bez tohto dokladu) aj právnemu či inému zástupcovi odporcu.

3.1 *Aspekty právnej istoty v súvislosti s podmienkami doručovania a právnymi účinkami doručenia*

Najdôležitejším momentom v súvislosti s ochranou práv odporcu je oboznámenie sa s prebiehajúcim konaním voči nemu, konkrétne doručenie európskeho platobného rozkazu tak, aby mal v prípade potreby možnosť podať odpor s predpokladanými účinkami podľa Nariadenia. Filozofia konania o európskom platobnom rozkaze je založená na očakávaniach navrhovateľa, že odporca v súlade so samotným výrokom rozhodnutia zaplatí požadovanú sumu ako predmet nespornej pohľadávky alebo ak tak neurobí, navrhovateľ získa vykonateľné rozhodnutie. Ak teda odporca nepodá odpor proti vydanému rozkazu, súd má za to, že pohľadávka je nesporná a vyznačí vykonateľnosť rozhodnutia pomocou tlačiva G. Myslíme si, že riešenie doručovania v Nariadení nie je práve šťastné, keďže ponúka možnosť doručovať od najbezpečnejšieho doručenia s potvrdením bez možnosti náhradného doručenia až po úplne jednoduché doručenie bez akéhokoľvek dokladu, vždy v súlade s vnútroštátnym právom, pričom Nariadenie určuje len minimálny štandard. Práve skutočnosť, že požiadavky vnútroštátneho doručovania v krajinách Európskej únie sú značne rozdielne, môže narušiť záruky právnej istoty, že sa odporca dozvie o konaní pred súdom, ktoré sa významne dotýka jeho práv. Samotný bod 19 preambuly spomína, že vzhľadom na rozdiely medzi pravidlami členských štátov v občianskom súdnom konaní, obzvlášť tých, ktoré upravujú doručovanie dokumentov, je nevyhnutné stanoviť presnú a podrobnú definíciu minimálnych požiadaviek, ktoré by sa mali uplatňovať v kontexte

európskeho konania o platobnom rozkaze. Najmä pokiaľ ide o plnenie týchto požiadaviek, akýkoľvek spôsob založený na právnej fikcii by sa nemal považovať za dostatočný pre doručovanie európskeho platobného rozkazu.

V tejto súvislosti sa treba vrátiť k úprave doručovania v niektorých európskych štátoch. Ako bolo spomenuté, vo Veľkej Británii je najrozšírenejšie doručovanie (aplikuje sa aj na európsky platobný rozkaz) obyčajne prvou triedou bez potvrdenia doručenkou, ktoré vkladá veľkú dôveru v spoľahlivosť poštových služieb.²⁰⁾ V súlade s princípmi stanovenými v preambule by však takýto spôsob založený na právnej fikcii doručenia vhođením do schránky odporcu nemal byť akceptovaný. Preto je nepochopiteľné, keď v preambule si zákonodarca stanovil určité ciele, v samotnom znení Nariadenia umožňuje aj takéto nespoľahlivé spôsoby doručenia bez dokladu o prijatí. Napriek tomu, že Nariadenie ukladá požiadavku použitia formy doručenia bez dokladu o prijatí, len ak je adresa odporcu s určitou známa²¹⁾, praktické vykonanie doručenia napr. spôsobom uloženia v poštovej schránke aj za splnenia tejto podmienky môže narušiť princíp právnej istoty, keď sa odporca o zásielky dozvie až po uplynutí lehoty na podanie odporu napr. z dôvodu pobytu v nemocnici alebo v zahraničí (pritom stačí, aby doba nemožnosti prebrať si zásielky zo svojej poštovej schránky bola len o jeden deň dlhšia ako predpísaný súčet lehôt v čl. 16 ods. 1 Nariadenia). V takomto prípade Nariadenie pamätá na možnosť odporcu podať návrh na preskúmanie vo výnimočných prípadoch, ak bol platobný rozkaz doručенý jedným zo spôsobov uvedených v článku 14 a doručenie sa bez zavinenia na jeho strane neuskutočnilo v primeranom čase na prípravu jeho obhajoby alebo odporcovi bolo zabránené namietat' proti pohľadávke z dôvodu vyššej moci, alebo z dôvodu mimoriadnych okolností bez jeho vlastného zavinenia²²⁾

Toto riešenie určite zabezpečuje dostatočnú ochranu práv odporcu v prípade chybného doručenia, avšak mári princíp legitímneho očakávania navrhovateľa, že súdnou cestou rýchlo a efektívne vymôže svoju pohľadávku. Totiž, po prešetrení súdom, že vskutku išlo o prípad čl. 20 Nariadenia, sa vykonateľný európsky platobný rozkaz stáva neplatným.²³⁾ Taktiež pri uplatnení zásady rešpektovania už nadobudnutých práv (iura quaesita) je narušená istota navrhovateľa, ktorý má v rukách vykonateľné rozhodnutie a prípadne už prebieha nútený výkon rozhodnutia, aby sa tento dozvedel, že jeho právny titul sa stal neplatným. Tu je zmarený práve zamýšľaný účel rýchlosti a efektivity konania, keď z dôvodu nižších požiadaviek na doručovanie v niektorom členskom štáte, navrhovateľ z iného členského štátu nemá v rukách vykonateľné rozhodnutie a musí svoju pohľadávku vymáhať znovu.

Členské štáty vo svojich procesných poriadkoch umožňujú viaceré formy doručovania, preto by bolo rozumnejšie určiť užšie hranice možnosti doručovania Nariadením len na tie, ktoré predpokladajú doručenie s dokladom o prijatí za účelom priblíženia pravidiel

20) Bližšie pozri aj Green Paper on a European Order for Payment Procedure and on Measures to Simplify and Speed Up Small Claims Litigation, Commission of The European Communities, Brussels, 20. 12. 2002, str. 36.

21) čl. 14 ods. 2 nariadenia Európskeho parlamentu a Rady č. 1896/2006 z 12. decembra 2006, ktorým sa zavádza európske konanie o platobnom rozkaze.

22) čl. 20 nariadenia Európskeho parlamentu a Rady č. 1896/2006 z 12. decembra 2006, ktorým sa zavádza európske konanie o platobnom rozkaze.

23) čl. 20 ods. 3 in fine nariadenia Európskeho parlamentu a Rady č. 1896/2006 z 12. decembra 2006, ktorým sa zavádza európske konanie o platobnom rozkaze.

doručovania v členských štátoch a za účelom istejšieho určenia právnych následkov spojených s doručením.

4. Záver

Cieľom predkladaného článku bolo poukázať nielen na aktuálny stav *de lege lata* v novom konaní o európskom platobnom rozkaze podľa Nariadenia, ale aj posúdiť problematické ustanovenia Nariadenia a s tým spojené možné narušenie stavu právnej istoty, a to z pohľadu konania samotného, ako aj jeho konkrétnej časti týkajúcej sa doručovania.

Preštudovaním znenia Nariadenia vo viacerých jazykových mutáciách sme narazili na niekoľko skrytých, možných, právne neurčitých skutočností. Prvou z nich je zavedenie vykonávacích ustanovení do novely OSP, ktoré vytvorilo právne neistý stav pre adresátov subjektívnych práv, ako bolo načrtnuté v úvode práce. Druhým problémom môže byť explicitne stanovené obligatórne použitie predpísaných tlačív, ktorých účelom nepochybne bolo umožniť jednoduchší prístup k spravodlivosti pre jednotlivcov, avšak striktnou aplikáciou tejto povinnosti môže dôjsť k narušeniu prvotného cieľa rýchleho a účinného konania tak, ako ho európsky zákonodarca zamýšľal. Je možné zhodnotiť, že najzávažnejším otáznikom v konaní o európskom platobnom rozkaze je právo odporcu podať odpor bez ďalšieho odôvodňovania, ktoré v konečnom dôsledku môže spôsobiť až úplnú praktickú nevyužitelnosť tohto inštitútu a rozhodujúcim spôsobom nepridáva na atraktivite použitia pre tie subjekty práva, ktoré zákonodarca hodlal osloviť. Odpoveďou na túto otázku bude až správa Komisie, ktorú jej Nariadenie ukladá predložiť do 12. decembra 2013 Európskemu parlamentu, Rade a Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a ktorá má skúmať fungovanie európskeho konania o platobnom rozkaze a hodnotenie fungovania konania a rozšírené posúdenie vplyvov za každý členský štát. Ďalšími nemenej závažnými problémami sú niektoré vägne ustanovenia používané v Nariadení napriek požiadavke záruky právnej istoty, ktorá stanovuje imperatív konkrétnosti a určitosti právnej normy. Široko prezentované ustanovenia o doručovaní v konaní o európskom platobnom rozkaze sú taktiež spôsobilé zmať princíp istoty právneho postavenia odporcu, ktorý by sa mal dozvedieť o konaní najmä o jeho povinnostiach, čo však vzhľadom na rozdielne požiadavky na doručovanie nemusí byť uskutočnené. Taktiež právne postavenie navrhovateľa, ktorý už raz nadobudne právoplatné a vykonateľné rozhodnutie, na základe ktorého môže nútené vymáhať svoju pohľadávku, je zneistené, ak Nariadenie nejasne a široko stanovuje okruh skutočností, na základe ktorých je možné zneplatniť rozhodnutie o európskom platobnom rozkaze; navyše je otázne, či o takom závažnom zásahu do judikovaných práv navrhovateľa môže rozhodnúť aj súdny úradník nepoživajúci status sudcu ako predstaviteľa (vysoko odborne spôsobilého) nezávislej súdnej moci v štáte. Sporné naďalej zostáva, prečo pri vôli stále užšieho zblížovania a zjednocovania právnych predpisov v rámci Európskeho spoločenstva zákonodarca nesiahol po jednoznačnom vymedzení požiadaviek na doručovanie písomností v predmetnom konaní, ale sa uchýlil k metóde stanovenia minimálneho štandardu príznačného pre použitie v smerniciach ako prameňoch práva.

Na základe týchto skutočností možno diskutovať, či európsky zákonodarca vedený šľachetným cieľom vytvoriť priestor slobody, bezpečnosti a práva, založený aj na zásade odstraňovania prekážok súdneho konania, svojou nadmernou a najmä dôkladne nepripravenou produkciou právnych noriem nerobí skôr len sisyfovskú prácu. Vystáva tak otázka, či existuje ochota na strane kompetentných európskych inštitúcií poučiť sa

z vlastných chýb normotvorného procesu a spraviť významný krok vpred k väčším zárukám právnej istoty.

Summary

This article focuses on the aspects of legal certainty in recovering of uncontested debts by the means of European order for payment procedure in accordance with the provisions of Regulation (EC) No. 1896/2006 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 creating a European order for payment procedure and also with aspect of its service in European Union countries.

In its very centre, this work deals with certain provisions of mentioned Regulation regarded by the authors as being liable to produce state of legal uncertainty by misinterpretation of some provisions and also by the doubtful meaning of the others. Authors present their point of view on the awkward articles and they illustrate the possible ways of explanation of uncertain articles.

Writers further depict facets of service in European order for payment procedure in several community countries and further concentrate on service in Slovak republic. This article then outlines supplementary features of legal certainty regarding service and concentrates on the legal position of applicant and defendant in the service part of payment procedure.

Použitá literatúra a iné zdroje:

Literatúra

- [1] Nesrovnal, V. a kol. Občianske právo s vysvetlivkami, druhý zväzok, časť G. Iura Edition. Bratislava 1996. ISBN 80-88715-07-5
- [2] Ottová, E.: Teória práva, Učebné texty PraF UK, 2004, ISBN 80-7160-187-X
- [3] Tokár, A.: Všeobecné právne zásady práva ES/EÚ, Centrum právnych analýz pri Nadácii Kalligram, dostupné na: http://www.kbdesign.sk/cla/sk/eu_law_publication.htm

Judikatúra

- [1] Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. Zn. PL. ÚS 19/89, II. ÚS 48/97, PL. ÚS 37/99, PL. ÚS 49/03, PL. ÚS 25/00, PL. ÚS 1/04, PL. ÚS 6/04, PL. ÚS 15/98, PI. ÚS 1/04, PL. ÚS 8/04, I. ÚS 30/99
- [2] Rozsudok súdneho dvora zo 16. júna 1998, C 162/96, A. Racke GmbH & Co.c/a Hauptzollamt Mainz

Dokumenty

- [1] Green Paper on a European Order for Payment Procedure and on Measures to Simplify and Speed Up Small Claims Litigation, Commission of The European Communities, Brussels, 20. 12. 2002
- [2] Stanovisko sudcov Špeciálneho súdu v Pezinku zo dňa 05.03. 2008, č. spr. 98/08

Právne predpisy

- [1] Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady č. 1896/2006 z 12. decembra 2006, ktorým sa zavádza európske konanie o platobnom rozkaze
- [2] Občiansky súdny poriadok, zákon č. 99/1963 Zb. v znení neskorších predpisov
- [3] Občianský soudní řád, zákon č. 99/1963 Zb.
- [4] Francúzsky Občiansky súdny poriadok (Code de procédure civile)
- [5] Fínsky procesný kódex 4/1734
- [6] Nemecký Občiansky súdny poriadok (Zivilprozessordnung)

Internetové zdroje

- [1] http://ec.europa.eu/civiljustice/serv_doc/serv_doc_pol_en.htm

Mgr. Jana Berecová,

vyššia súdna úradníčka, jana.berecova@centrum.cz

JUDr. Marcela Tóthová,

interná doktorandka Ústavu verejného práva BVŠP, marcela.tothova@centrum.sk

Právne zabezpečenie ekonomických nástrojov environmentálnej politiky

Legal security of economic instruments of environmental policy

▼ Silvia Gribová

Kľúčové slová:

Finančné nástroje, zložky životného prostredia, komunálny odpad, nápravné opatrenia

Key words:

Financial instruments, components of the environment, municipal waste, remedial measures to protect the environment

Nástroje environmentálnej politiky tradične členíme na priame a nepriame. Priame nástroje environmentálnej politiky možno charakterizovať ako inštitucionálne opatrenia na priame ovplyvňovanie environmentálneho správania. Historicky sú to klasické nástroje, ktoré majú svoj pôvod v legislatíve.

Uplatňovanie priamych nástrojov environmentálnej politiky v riadiacej praxi môže v súčasnosti nadobudnúť rôzne formy: príkazy, zákazy, obmedzenie prípustného množstva znečistenia, prípadne až zákaz určitých výrob. Prednosťou ich uplatnenia v environmentálnej politike je, že vďaka priamemu nasadeniu – vynútenému množstvom účinných sankcií – umožňujú v krátkom čase dosiahnuť zlepšenie kvality životného prostredia. Ďalšou ich prednosťou je, že ich možno pomerne jednoducho aplikovať a navyše ich dodržanie je možné ľahko kontrolovať. Ich negatívom je, že zníženie zaťaženia životného prostredia ich využitím je finančne náročné, keďže každý emitent musí zabezpečiť dodržanie noriem štandardov, a to bez ohľadu na výšku nákladov.

V environmentálnych politikách štátov sa uplatňujú nasledovné typy štandardov:

- štandardy kvality vo vybranej zložke životného prostredia,
- emisné štandardy,
- technologické štandardy,
- a štandardy výrobkov.

Nepriame nástroje environmentálnej politiky na rozdiel od priamych nástrojov nepredpisujú ochranu životného prostredia, ale znečisťovateľov stimulujú k prijímaniu opatrení na zníženie zaťaženia životného prostredia.

K nepriamym nástrojom zaradujeme platby, ktoré nadobúdajú formu daní, poplatkov, odvodov, odplát, emisných povolení a depozitno-refundačných systémov, správnych poplatkov a pod. Svojou ekonomickou podstatou nepriame nástroje environmentálnej politiky sú politickými nástrojmi, ktoré ochranu životného prostredia zabezpečujú prostredníctvom finančno-ekonomických nástrojov. A práve tie ekonomické nástroje starostlivosti o životné prostredie vymedzuje zákon č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí v znení neskorších predpisov.

Podľa § 31 za znečisťovanie životného prostredia, prípadne jeho zložiek a za hospodárske využívanie prírodných zdrojov platia fyzické alebo právnické osoby dane, poplatky, odvody a ďalšie platby, ak tak ustanovujú osobitné predpisy. Tieto nástroje sa v odbornej literatúre nazývajú finančné nástroje, príp. ekonomické nástroje.

Predmetné platby fyzických a právnických osôb predstavujú finančnú náhradu spoločnosti za to, že tieto osoby v rámci svojej činnosti zaťažujú životné prostredie a využívajú prírodné zdroje (napr. poľnohospodársky pôdny fond). Z právneho hľadiska si preto nemožno finančné nástroje zamieňať so sankciami, ktoré sú oprávnené orgány ukladať pri porušení povinností v ochrane životného prostredia. Finančné nástroje nemajú represívny charakter a nie sú výrazom finančného postihu právnických a fyzických osôb za ich protiprávne správanie.

Význam ekonomických nástrojov v rámci starostlivosti o životné prostredie treba vidieť predovšetkým v ich stimulačnom charaktere. Sú nezastupiteľným nástrojom environmentálnej politiky na dosahovanie želateľného environmentálne vhodného správania subjektov. V zmysle § 32 zákona o životnom prostredí osobitné predpisy ustanovia, kedy môžu byť právnické alebo fyzické osoby, ktoré chránia životné prostredie alebo využívajú prírodné zdroje v súlade s princípom trvalo udržateľného rozvoja, zvýhodnené úpravami daní a odvodov alebo poskytovaním úverov a dotácií.

▀ **Ochrana vôd**

V zmysle platnej právnej úpravy sa uplatňujú nasledujúce druhy odplát vo vodnom hospodárstve:

- odplaty za odber vody z vodných tokov,
- odplaty za odbery podzemnej vody,
- odplaty za vypúšťanie odpadových vôd do vôd povrchových.

Predmetom právnej regulácie v oblasti ochrany vôd je najmä ochrana množstva a akosti povrchových a podzemných vôd. Zákon o vodách zakotvuje odplaty vo vodnom hospodárstve. Využitie týchto ekonomických nástrojov sleduje hľadisko efektívneho využívania vodných zdrojov a ochranu povrchových a podzemných vôd pred znečistením odpadovými vodami.

Poplatok sa platí vždy za uplynulý kalendárny rok, v priebehu roku sa však platia zálohy. Súhrnná výška záloh je daná povoleným ročným odberom podzemnej vody. Vypočítava si ju odberateľ v tzv. poplatkovom hlásení (predkladá sa do 15. októbra predchádzajúceho roku). Kópie zálohového a poplatkového výmeru inšpekcia zasiela príslušnému finančnému úradu a po nadobudnutí jeho právoplatnosti a vykonateľnosti (odvolanie nemá ex lege odkladný účinok) ich zasiela taktiež Štátnemu fondu životného prostredia.

Vyberanie a vymáhanie zálohy i doplatku vykonávajú finančné úrady, ktoré rovnako vyplácajú prípadný preplatok (i bez žiadosti). Miestna príslušnosť finančných orgánov sa riadi podľa sídla alebo podľa bydliska odberateľov (forum domicilii). Na konanie pred finančnými orgánmi sa subsidiárne aplikuje zákon o správe daní a poplatkov.

Výnos z poplatku je rozdelený rovnakým dielom medzi Štátny fond životného prostredia a kraj, na území ktorého sa odber podzemnej vody uskutočňuje. Finančné prostriedky získané krajom sú účelovo viazané, môžu byť použité len na podporu výstavby a obnovu

vodohospodárskej infraštruktúry a v prospech osobitného fondu na úhradu nákladov na liehavých nápravných opatrení.

Zámer zvýšiť účinnosť poplatku, vyvoláva úvahy *lege ferenda* o nasledovných možnostiach:

- rozšíriť spektrum odberov,
- znížiť limit množstva nespoplatnenej vody,
- zaviesť diferencovanú platbu za odber v nadväznosti na účel využitia.

Poplatky za vypúšťanie odpadových vôd do povrchových vôd sú z hľadiska právnej a ekonomickej teórie tiež emisnými poplatkami. Zhodnotenie environmentálnej účinnosti tohto nástroja z hľadiska vývoja výnosu je ťažké. Stimulačný efekt environmentálne vhodného správania pri uplatňovaní poplatkov za vypúšťanie odpadových vôd do povrchových vôd závisí nielen od výšky poplatku, ale i od štruktúry znečistenia, od nákladnosti prevádzky a čistiacej účinnosti čistiarenských technológií.¹⁾

Poplatky za vypúšťanie odpadových vôd do povrchových vôd

Platom poplatku je právnická alebo fyzická osoba, ktorá odpadové vody do povrchových vôd vypúšťa (ďalej len „znečisťovateľ“).

Od poplatku je oslobodené vypúšťanie niektorých odpadových vôd, ktoré nepredstavuje ohrozenie kvality povrchových vôd (napr. minerálne vody).

Poplatok sa skladá zo zložiek (formulácia textu zákona je v tomto ohľade nedôsledná – na viacerých miestach hovorí o dvoch poplatkoch). Z hľadiska právnej konštrukcie poplatku ide o dva *čiastkové základy* poplatku. Prvým z nich je znečistenie vypúšťaných odpadových vôd, druhým je ich objem. Takáto právna konštrukcia je logickou a potrebnou prekážkou obchádzania poplatkovej povinnosti (riedením či naopak koncentráciou odpadových vôd).

Sadzby poplatku za znečistenie odpadových vôd pre jednotlivé ukazovatele znečistenia upravuje príloha vodného zákona (rovnako ako tieto ukazovatele a limity spoplatnenia).

Poplatok za znečistenie vypúšťaných odpadových vôd sa vypočítava ako súčet dielčích čiastok podľa jednotlivých ukazovateľov znečistenia. Za účelom správneho stanovenia výšky poplatku musí znečisťovateľ uskutočňovať pozorovanie, meranie a evidenciu znečistenia odpadových vôd. Znečisťovateľ je povinný viesť o tom prevádzkovú evidenciu podľa jednotlivých ukazovateľov znečistenia, pričom zodpovedá za jej správnosť.

Poplatok za objem vypúšťaných odpadových vôd je znečisťovateľ povinný platiť, len ak objem odpadových vôd, ktoré vypúšťa, prekročí za kalendárny rok 100 000 m³.

Daňové zvýhodnenia v ochrane vôd

Zabezpečeniu ochrany vôd ekonomicky napomáha celý rad *daňových zvýhodnení* v rámci súčasnej českej daňovej sústavy.

1) Cepek, B.: *Právna analýza zabezpečenia administratívnych a finančných nástrojov v životnom prostredí*. In: Mířniky práva v stredoeurópskom priestore 2008. Bratislava: VO PraF UK, 2008, s. 737.

Ako konkrétny príklad možno spomenúť skutočnosť, že:

- služby súvisiace so zásobovaním vodou sú rovnako ako odvádzanie a čistenie odpadových vôd zaradené medzi služby podliehajúce zníženej sadzbe dani z pridanej hodnoty,
- od dane z príjmu fyzických osôb sú oslobodené príjmy plynúce ako náhrada za vecné bremeno buď ex lege, alebo na základe rozhodnutia správneho orgánu (napr. pásmo hygienickej ochrany vôd I. stupňa),
- predmetom dane z pozemkov nie sú vodné plochy, ak nie sú využívané na intenzívny a priemyselný chov rýb,
- podľa § 9 zákona o dani z nehnuteľnosti sú od dane zo stavieb oslobodené stavby, ktoré slúžia výlučne na zlepšovanie stavu životného prostredia, a predmetom dane zo stavieb nie sú ani stavby vybraných vodných diel, úpravy vodných tokov, stavby vodárenských a kanalizačných objektov, stavby na ochranu pred povodňami a stavby na zavlážovanie a odvodňovanie pozemkov.

Okrem daňových zvýhodnení s priamym vzťahom k ochrane vôd sú významné zvýhodnenia niektorých ďalších opatrení na ochranu životného prostredia (napr. na zvýšenie retenčnej schopnosti krajiny).

Do 1. mája 2004 bola ochrana vôd taktiež daňovo zvýhodňovaná napr. zníženou sadzbou DPH vo vzťahu k malým čistiarňam odpadových vôd, meračov spotreby vody a pod.

Nakladanie s odpadmi a s obalmi

Zámerom environmentálneho zdanenia odpadov je znížiť množstvo odpadu uloženého na skládkach alebo odvezeného do spaľovne a tak podporiť jeho recykláciu. Dane z odpadov sa platia vlastníkom skládky alebo spaľovne, a to vo výške stanovenej sadzby za tonu odpadu. Sadzby sú diferencované v závislosti od kategórie odpadu.

V rámci Európskej únie sa dane – poplatky v odpadovom hospodárstve uplatňujú vo všetkých členských štátoch. Sú to:

- Takzvané municipálne (užívateľské) poplatky za odvoz odpadu, ktorých výška je stanovená buď paušálne, alebo v nadväznosti na množstvo produkovaného odpadu.
- Dane, poplatky za uloženie odpadu na skládku, resp. jeho spaľovanie. Tieto platby majú fiškálny alebo parafiškálny charakter. Ich výška závisí od hmotnosti a v niektorých štátoch aj od druhu odpadu. Stimulačný efekt tejto platby niektoré štáty viažu aj na spôsob zneškodňovania odpadu a najvyššiu platbu uplatňujú pri skládkovaní odpadu.

Poplatky za uloženie odpadov predstavujú ekonomický nástroj, ktorý má pôsobiť na znižovanie množstva odpadov zneškodňovaných ich ukladaním na skládky. Zákon o poplatkoch za uloženie odpadov rozoznáva:

- poplatok v sadzbe A – za uloženie odpadu na skládku, ktorá spĺňa technické normy pre prevádzku skládok,
- poplatok v sadzbe B – sa uplatňuje za uloženie odpadu na skládku, ktorá nespĺňa technické podmienky na prevádzku skládok, t. j. prevádzkuje sa na základe osobitných podmienok ustanovených v rozhodnutí vydanom podľa osobitného predpisu. Keďže k 31. júlu 2000 došlo k povinnému uzavretiu všetkých skládok ktoré sa

prevádzkovali podľa osobitných podmienok, poplatok v sadzbe B sa už za ukladanie odpadov na skládky v praxi neplatí.

Cieľom uplatnenia týchto nástrojov je napomôcť minimalizácii odpadu, ale aj vytvoriť stimul k presunu spotreby na environmentálne vyhovujúce substitúty a súčasne vytvoriť finančný zdroj na ich zneškodnenie.²⁾

V platnej právnej úprave odpadového hospodárstva sa aplikujú tieto ekonomické nástroje:

- spoplatnenie nakladania s komunálnym odpadom,
- poplatky za uloženie odpadu na skládku,
- poplatky na podporu zberu, spracovania, využívania a odstránenia starých vozidiel,
- záruka finančného zabezpečenia nakladania s elektrozariadením,
- finančná rezerva pre rekultiváciu a asanáciu skládok a
- povinné finančné zabezpečenie zodpovednosti pri cezhraničnej preprave odpadov.

Ekonomickým nástrojom ochrany životného prostredia v oblasti nakladania s obalmi a s odpadmi z obalov je *zálohovanie vybraných obalov*.

V novele zákona o odpadoch aj po odstránení najzávadnejších väd právnej úpravy, zostávajú niektoré jeho ustanovenia problematické. Napríklad z definície pojmu poplatník nie je celkom zrejmé, ktoré všetky fyzické osoby má zákonodarca na mysli, či iba osoby trvalo alebo dlhodobo sa zdržiavajúce v obci alebo aj osoby zdržiavajúce sa tu krátkodobo, alebo či sa poplatok vzťahuje iba na tzv. domáci odpad (t. j. odpad vznikajúci pri prevádzke domácnosti).³⁾

Spoplatnenie nakladania s komunálnym odpadom

Právna úprava spoplatnenia systému nakladania s komunálnym odpadom má už svoju krátku históriu. V priebehu rokov 1991 až 2002 sa postupne vytriedali *tri typy platieb* za komunálny odpad. S účinnosťou od 1. januára 2003 zákon o odpadoch a zákon o miestnych poplatkoch zakotvujú všetky tieto alternatívy.

Aby bolo možné klasifikovať určitý odpad ako odpad komunálny, musia byť súčasne splnené dve základné právne podmienky:

- musí ísť o odpad, ktorý vzniká pri činnosti fyzických osôb (nie však právnických) alebo pri činnosti fyzických osôb oprávnených na podnikanie,
- musí svojím zložením zodpovedať komunálnemu odpadu podľa platného Katalógu odpadov vyhláseného vyhláškou MŽP č. 381/2001 Zb.

Zatiaľ čo pôvodcom odpadu je osoba, pri činnosti ktorej odpad skutočne vznikol, v prípade právnej kategórie odpadu komunálneho zákonodarca vytvoril právnu fikciu, že *pôvodcom komunálneho odpadu je obec*, na území ktorej odpad vznikol [§ 4 písm. p) zákona]. Ide o právnu konštrukciu, nepochybne reagujúcu na problém realizácie

2) Romančíková, E.: Finančno-ekonomické aspekty ochrany životného prostredia. Bratislava: *ECO INSTRUMENT*, 2004, s. 129.

3) Cepek, B.: Komparácia administratívnych a finančných nástrojov environmentálnej politiky v Slovenskej republike a Českej republike. Bratislava: *Universitatis Comeniana – Acta Fakultatis Iuridicae XXVII*, 2009, s. 126.

efektívneho systému zberu a ďalšieho nakladania s týmto druhom odpadom, vrátane jeho účinnej kontroly. Opomenúť sa nedá ani úzka súvislosť nakladania s komunálnym odpadom vzhľadom na problematiku ochrany životného prostredia samotnej obce.

Pôvodca odpadu je v poradí „prvou“ osobou, ktorému platný zákon o odpadoch ukladá povinnosti pri nakladaní s odpadmi. Vzhľadom na to by sa v prenesenom zmysle slova dalo povedať, že je ústrednou osobou, čo je v súlade s jednou zo základných zásad práva životného prostredia, a to so zásadou nápravy škôd pri zdroji znečistenia. Okrem všeobecných povinností, akými sú napríklad povinnosť predchádzať vzniku odpadov, minimalizovať ich objem a nebezpečnosť (§ 10 a nasl.), kategorizovať odpad, triediť, viesť evidenciu, zhromažďovať ho, je pôvodca odpadu predovšetkým povinný svoje odpady znovu využiť alebo ich sám odstrániť (postupmi, ktoré sú v súlade s platnou úpravou odpadového hospodárstva a s osobitnými zákonmi), resp. ich odovzdať tzv. oprávnenej osobe (§ 16).

Tieto zákonné povinnosti sa vzťahujú taktiež na obec ako pôvodcu komunálnych odpadov de iure. Platný zákon pritom vychádza z faktu, že obec nie je skutočným producentom odpadu, ktorý by mal znášať náklady nakladania s komunálnym odpadom, ako aj z faktu, že vzhľadom na charakter tohto odpadu a spôsob jeho vzniku obec nemôže plniť svoje zákonné povinnosti bez súčinnosti jednotlivých fyzických osôb – faktických producentov tohto druhu odpadu.

Zákon predovšetkým oprávňuje obec, aby v rámci svojej samosprávnej pôsobnosti všeobecne záväznou vyhláškou upravila systém zhromažďovania, zberu, prepravy, triedenia, využívania a odstraňovania komunálneho odpadu.

Obec tak môže svojim vlastným predpisom upraviť celý súbor organizačných opatrení potrebných na zabezpečenie účinného a hospodárneho nakladania s komunálnym odpadom na svojom území (miesta a termíny pre odkladanie komunálneho odpadu, osobitné režimy uplatňované pre jednotlivé zložky komunálneho odpadu, mimoriadne zberové akcie a pod.). Kým však zavedenie tohto komplexného systému je oprávnením obce, určenie miest a zabezpečenie miest, na ktoré môžu osoby odkladať komunálny odpad (v stanovených termínoch, najmenej však dva razy do roka) je zákonnou povinnosťou obce (§ 17 ods. 3).

Poplatok za uloženie odpadu

Právna úprava nakladania s odpadmi vychádza a rešpektuje „hierarchiu“ environmentálne (ne)vhodných spôsobov zneškodňovania odpadu.

Za najmenej environmentálne priaznivé sa považuje odstraňovanie odpadu jeho ukladaním na skládky. Tento spôsob zneškodňovania odpadov je však súčasne (napriek výrazne zvýšenej technologickej náročnosti) spôsobom pomerne lacným. Preto ho zákon o odpadoch spoplatňuje – pôvodcovi odpadu ukladá povinnosť zaplatiť poplatok za odpad, ktorý sa odstraňuje jeho uložením na skládku odpadov [§ 16 ods. 1 písm. l), § 45 ods. 1].

Poplatok za uloženie odpadu na skládku si nemožno zamieňať s platbou, ktorou pôvodca odpadu (alebo oprávnená osoba, ktorá odpad na skládku dopraví) platí prevádzkovateľovi skládky ako cenu za túto jeho službu. Verejnoprávny charakter poplatku vyplýva tiež zo zákonnej povinnosti platiť ho aj v prípade, ak pôvodca ukladá odpad na skládku, ktorej je sám prevádzkovateľom a ktorá sa nachádza na jeho vlastnom pozemku (§ 45 ods. 2).

Predmetom spoplatnenia je ukladanie každého odpadu. Výnimku tvorí iba odpad, uložený na skládku ako tzv. technologický materiál na zabezpečenie skládky za účelom technického zabezpečenia skládky (napr. stavebná suť, inertný materiál) v súlade so schváleným projektom a prevádzkovým poriadkom skládky, a to iba v nevyhnutnom rozsahu týmto projektom stanoveným.

Výška poplatku je ustanovená odlišne pre nebezpečný a ostatný odpad (základná zložka); za ukladanie nebezpečného odpadu sa navyše platí tzv. *riziková zložka*⁴⁾. Výška základnej aj rizikovej zložky poplatku je ustanovená ako progresívne rastúca v čase⁵⁾.

Kým príjemcom základnej zložky poplatku je obec, na území ktorej je skládka umiestnená⁶⁾, riziková zložka poplatku je príjmom Štátneho fondu životného prostredia.

Špecifickým a pomerne komplikovaným spôsobom je upravená *správa poplatkov*, na ktorej sa podieľajú prevádzkovateľ skládky, obec, krajský úrad a finančné úrady.

Prevádzkovateľ skládky vyberá poplatok od jednotlivých pôvodcov odpadu (resp. od oprávnených osôb, ktoré odpad na skládku dopravili), pričom je povinný o zaplatení vystaviť pôvodcovi odpadu potvrdenie. Zákon síce ustanovuje, že poplatok má byť vybraný pri uložení odpadu na skládku, výslovne však ráta i s tou možnosťou, že k uloženiu odpadu dôjde bez zaplatenia poplatku. V takom prípade je prevádzkovateľ skládky povinný informovať príjemcu poplatku a až na jeho návrh uloží krajský úrad svojím rozhodnutím pôvodcovi odpadu povinnosť poplatok zaplatiť. Vybrané poplatky odvádza prevádzkovateľ skládky príjemcovi poplatku. Pokiaľ by tak prevádzkovateľ skládky neurobil včas, musel by za neodvedený poplatok alebo jeho časť zaplatiť penále vo výške 0,5 % zo zadržanej čiastky denne. Toto penále je príjmom obce.

Kontrolu platenia poplatkov u prevádzkovateľov skládky uskutočňuje obec a krajský úrad, na území ktorého sa skládka nachádza. Poplatky a penále vymáhajú finančné úrady príslušné podľa umiestnenia skládky, a to postupom upraveným zákonom o správe daní a poplatkov.

Istým prínosom zákona č. 17/2004 Z. z. o poplatkoch za uloženie odpadov je aj nárast výšky poplatkov postupne, aby sa spoločnosť na novú skutočnosť mohla pripraviť. Pozitívom je aj nižšia sadzba poplatkov za ukladanie triedeného komunálneho odpadu, čím sa podporuje motivácia na obmedzovanie vzniku odpadov, využitie odpadov ako druhotných surovín a obmedzenie skládkovania nebezpečných zložiek komunálneho odpadu.⁷⁾

Summary

Czech and Slovak legal regulations to be not only numerous but also to include all sorts of economic tools of environmental politics, even though in various extent.

- 4) Okrem azbestových odpadov, ktoré – aj keď ide o nebezpečný odpad – sa spoplatňujú ako ostatné odpady.
- 5) Tak napríklad pre roky 2005 – 2006 je základná sadzba poplatku 1 200 Kč v prípade nebezpečného odpadu a 300 Kč v prípade ostatného odpadu. Riziková zložka je 2 500 Kč (vždy za 1 tonu odpadu).
- 6) Preto sa od tejto obce – ak je pôvodcom – nevyberá základná zložka poplatku. Ak leží skládka na území niekoľkých obcí, delí sa príjem zo základnej zložky pomerne podľa veľkosti časti skládky ležiacej na území týchto obcí (§ 48 ods. 1).
- 7) Cepek, B.: Nová právna úprava poplatkov za uloženie odpadov. In: *Aktuální otázky práva životního prostředí*. Brno: Acta Universitatis Brunensis, 2005, s. 146.

In the area of fair protection there has been a difference between Czech and Slovak legal regulations in imposed tariffs on emissions from small contaminating sources.

In the area of waters care, the Slovak legal regulations are, comparing to the Czech ones, more complex.

The area of legal regulations dealing with waste and packings has also shown some common and different lines.

The current legal regulations of payment for communal waste in the Czech Republic are very brief and have certain defaults which obstruct their claim in practice of law.

The Slovak legal regulations are more complex in the area of packings since they include wider spectrum of packings.

It might be declared that the existing economic tools cover the whole question of creation and protection of environment although in some cases it would be necessary to increase their effectiveness and efficiency to stimulate contaminators to reduce pollution as it would be, providing proper adjustment of the fees, more efficient for enterprises.

Zoznam použitej literatúry:

- [1] Cepek, B.: *Komparácia administratívnych a finančných nástrojov environmentálnej politiky v Slovenskej a Českej republike*. In.: Universitas Coniana AFI XXVII, Bratislava: VO PraF UK, 2009.
- [2] Cepek, B.: *Právna analýza zabezpečenia administratívnych a finančných nástrojov v životnom prostredí*. In.: Mílniky práva v stredoeurópskom priestore. Bratislava: VO PraF UK 2008.
- [3] Cepek, B.: *Aktuální otázky práva životního prostředí*. Brno: Spisy Právnické fakulty MU, 2004
- [4] Damohorský, M. a kol.: *Právo životního prostředí*. Praha: VO C. H. Beck, 2003.
- [5] Košičiarová, S. a kol.: *Právo životného prostredia. 2. zmenené a rozšírené vydanie*. Bratislava: VO Euro Kódex 2009.
- [6] Romančíková, E.: *Finančno-ekonomické aspekty ochrany životného prostredia*. Bratislava VO ECO INSTRUMENT 2004.

Mgr. Silvia Gribová

Právnická fakulta Univerzity Komenského Bratislava, Katedra správneho a environmentálneho práva,
e-mail: silviagrib@t-zones.sk

Lisabonská zmluva a jej prínos pre inštitucionálny systém EÚ a občana EÚ

The Treaty of Lisbon and its contribution to the institutional system of the EU and the EU citizen

▼ Ján Grman

Kľúčové slová:

Európska únia, Lisabonská zmluva, inštitucionálny systém, občan EÚ, Európsky parlament, Komisia, Rada EÚ, Charta základných práv EÚ

Key words:

European Union, Lisbon treaty, institutional system, citizen of EU, European parliament, Commission, Council of EU, Charter of human rights EU

▼ **Úvod**

Dňa 1. decembra 2009 vstúpila do platnosti Lisabonská zmluva, ktorou sa mení Zmluva o Európskej únii a Zmluva o založení Európskeho spoločenstva. Lisabonská zmluva bola prijatá z dôvodu, že Európsku úniu bolo potrebné modernizovať a aktualizovať v duchu dnešnej doby a prispôbiť inštitucionálny rámec únie novým podmienkam. V posledných rokoch sa totiž počet členov EÚ zdvojnásobil a takto veľké zoskupenie bolo už ťažko možné riadiť prekonanými zmluvnými pravidlami z Nice. *Reforma Európskej únie a jej „Zmlúv“* bola naliehavá. Okrem toho sa stala evidentnou priepasť medzi EÚ a jej občanmi. Občania totiž často podporujú širšie ciele únie, ale nie vždy vidia spojitost medzi týmito cieľmi a každodennými aktivitami únie. Nedostatkom fungovania EÚ a jej rozhodovania a tým aj legislatívneho procesu je nejednotnosť, neprehľadnosť, slabá efektívnosť a demokratický deficit. Rovnako veľkým nedostatkom je prílišná byrokracia. Negatívom je slabá informovanosť občanov EÚ o fungovaní EÚ a jej rozhodovacích mechanizmoch a procesoch a zapojenie občanov do tohto procesu. Zložitý a neprehľadný právny rámec fungovania Európskej únie, diverzifikovaný inštitucionálny rámec Únie, ale aj neúplná spoločná zahraničná politika a obrana členských štátov odôvodňovali naliehavú potrebu reformovania Európskej únie a jej fungovania.

Napriek tomu, že v poslednom období bola a je problematika Lisabonskej zmluvy veľmi aktuálna a neustále sa písalo a hovorilo o Lisabonskej zmluve v súvislosti s jej ratifikáciou, väčšina občanov Európskej únie nepozná, čo uvedená zmluva znamená pre Európsku úniu a jej ďalšie fungovanie a čo im zmluva reálne prináša. Uvedený článok stručne približuje čitateľovi „*Lisabonskú zmluvu*“ a jej hlavný prínos pre inštitucionálny systém Európskej únie a občana Európskej únie.

Na Lisabonskú zmluvu existujú rozdielne názory. Zástancovia Lisabonskej zmluvy zastávajú názor, že zmluva činnosť Európskej únie ako celku zefektívni a zdynamizuje. Zmeny, ktoré zmluva prináša, vytvárajú podľa jej obhajcov podmienky na to, aby Európska únia mohla konať demokratickejšie, rozhodovať transparentnejšie, aby členské štáty mohli v spoločných otázkach konať efektívnejšie. Právne záväzná Charta základných práv má zdôrazniť sociálnu dimenziu uskutočňovaných zmien a posilniť sociálne práva

občanov na európskej úrovni. Zmluva podľa jej zástancov zvyšuje účinnosť inštitúcií a rozhodnutí Únie, najmä so zreteľom na nové výzvy, t. j. globalizáciu, klimatické zmeny, energetickú bezpečnosť, medzinárodný terorizmus, medzinárodný organizovaný zločin, prísťahovalectvo a ďalšie rozširovanie Únie.

Lisabonská zmluva by mala podľa jej zástancov prekonať inštitucionálnu krízu a zvýšiť transparentnosť, demokratickosť a efektívnosť fungovania Európskej únie. „*Lisabonská zmluva prináša únii viac demokracie a efektívnosti. Posilňuje značne právomoci Európskeho parlamentu a dáva únii nástroje, prostredníctvom ktorých možno účinnejšie riešiť hlavné problémy občanov.*“¹⁾ Väčšiu demokratickosť, efektívnosť a pružnosť rozhodovacích mechanizmov by mala zabezpečiť najmä posilnením postavenia a právomocí Európskeho parlamentu v oblasti legislatívy, rozpočtu a v oblasti medzinárodných zmlúv, zavedením spolurozhodovacieho procesu ako riadneho legislatívneho postupu, posilnením postavenia národných parlamentov v rozhodovacích procesoch EÚ a zavedením mechanizmu participatívnej demokracie, najmä prostredníctvom práva občianskej iniciatívy.

Na druhej strane euroskeptici vyčítajú zástancam Lisabonskej zmluvy viacero sporných bodov, ako je centralizácia moci, strata suverenity a vlastnej identity, vytváranie tzv. „*superštátu*“, znižovanie váhy hlasu malých štátov, možnosť Európskej únie uzurpovať si na základe predkladanej zmluvy zásadné právomoci, odoberanie moci národným parlamentom a obmedzenie rozhodovania v otázkach morálky a ľudských práv.

Európska únia nebude hrať podľa euroskeptikov vedúcu úlohu vo svete len vďaka Lisabonskej zmluve. Doterajšie zmluvy totiž Európskej únii hrať vedúcu úlohu nezakazovali a ani ju v tom nijak neoslabovali. Pokiaľ ju niečo oslabovalo, tak to bola nejednota Európskej únie a neakčnosť jej členských štátov. Lisabonská zmluva môže napomôcť Európskej únii konať v spomínaných oblastiach prioritných pre Európsku úniu a jej občanov. Budúcnosť preto ukáže, či Európska únia bude konať aktívne a bude hrať vedúcu úlohu vo svete aj vďaka Lisabonskej zmluve.

1. Lisabonská zmluva z formálneho hľadiska

Lisabonská zmluva je z formálneho hľadiska medzinárodná zmluva, ktorá mení zakladajúce zmluvy Európskej únie. Nie je novou, samostatnou či zakladajúcou zmluvou, ktorá by nahradila doterajšie platné zakladajúce zmluvy, ale ich len mení a dopĺňa podobne ako Amsterdamská zmluva a Zmluva z Nice. Lisabonská zmluva sa skladá z preambuly, siedmich článkov a dvanástich protokolov a 51 vyhlásení.

Lisabonská zmluva v prvom článku mení Zmluvu o Európskej únii a v druhom článku mení Zmluvu o založení Európskeho spoločenstva. Zmluvu o založení Európskeho spoločenstva premenúva na Zmluvu o fungovaní Európskej únie. Zmluva o založení Európskeho spoločenstva pre atómovú energiu rovnako nezostala bez zmien. Protokol č. 2 priložený k Zmluve o Európskej únii a k Zmluve o fungovaní Európskej únie totiž mení aj Zmluvu o založení Európskeho spoločenstva pre atómovú energiu. Zmluva o založení Európskeho spoločenstva pre atómovú energiu zostáva v znení zmien obsiahnutých v protokole č. 2 v platnosti a Európske spoločenstvo pre atómovú energiu má zachovanú právnu subjektivitu. Lisabonská zmluva ďalej prináša aj prečíslovanie zakladajúcich zmlúv Únie.

1) Uvedené vyhlásil dňa 1. 12. 2009 Jerzy Buzek, predseda Európskeho parlamentu v súvislosti so vstupom Lisabonskej zmluvy do platnosti, www.euroactiv.sk, www.europskyparlament.sk.

Zakladajúce zmluvy Európskej únie v znení Lisabonskej zmluvy tak obsahujú Zmluvu o Európskej únii a Zmluvu o fungovaní Európskej únie. Na základe uvedeného môžeme konštatovať, že Európska únia je založená na Zmluve o Európskej únii a Zmluve o fungovaní Európskej únie.

Zmluva neobsahuje žiadne ústavné prvky, symboly, ani terminológiu blízku štátu, ktoré boli obsiahnuté v pôvodnom návrhu Európskej ústavnej zmluvy. Na druhej strane však obsahuje veľké množstvo rovnakých zmien a inovácií obsiahnutých práve v návrhu Európskej ústavnej zmluvy, čím argumentujú euroskeptici pri obhajovaní svojich tvrdení o vytváraní tzv. „superštátu“.

Lisabonská zmluva je nepochybne obsahlym dokumentom; jej konsolidovaná podoba má viac ako 300 strán vrátane príloh a protokolov. Zahŕňa mnohé ustanovenia predchádzajúcich zmlúv EÚ, ktoré sú zmenené, doplnené a aktualizované. Za nedostatok Lisabonskej zmluvy preto možno považovať, že nie je krátka a čitateľná, zrozumiteľná všetkým občanom vo všetkých členských štátoch. Textu Lisabonskej zmluvy je veľmi ťažké porozumieť. To znamená, že nie je zmluvou, ktorej obsah by bol známy všetkým občanom únie a ktorú by všetci občania s čistým svedomím podporili v referende.

2. Lisabonská zmluva a jej prínos pre inštitucionálny systém EÚ

Zmluvou sa nemení základná podstata EÚ, ale zavádza niektoré podstatné inštitucionálne inovácie, vďaka ktorým sa Únia stáva silnejšou a efektívnejšou. Nie je to na úkor členských štátov; práve naopak, EÚ dopĺňa opatrenia členských štátov tam, kde nevedia dosiahnuť svoje ciele vlastnými prostriedkami.²⁾ Lisabonská zmluva má byť krokom k ďalšiemu prehĺbeniu a upevneniu európskej integrácie. Hlavným cieľom Lisabonskej zmluvy je modernizovať inštitúcie, ktoré riadia činnosť EÚ, a prispieť k tomu, aby boli viac demokratické.

Jednou zo základných zmien, ktoré Lisabonská zmluva prináša pre fungovanie Európskej únie, je, že ruší Európske spoločenstvo, ktorého právnym nástupcom je Európska únia. **Lisabonská zmluva formálne, ale aj materiálne integruje Európske spoločenstvo do Európskej únie, ktorá v plnom rozsahu nahrádza Európske spoločenstvo. Európska únia tak získava právnu subjektivitu.** Uvedeným spôsobom sa odstraňujú doterajšie pochybnosti a polemika ohľadom právnej subjektivity Európskej únie. Nahradenie Európskeho spoločenstva Európskou úniou má prispieť k zjednodušeniu štruktúry inštitucionálneho rámca európskej integrácie. Lisabonskou zmluvou sa zlúčili tri piliere, na ktorých bola postavená Európska únia, t. j. Európske spoločenstvá, spoločná zahraničná a bezpečnostná politika a policajná a súdna spolupráca v trestných veciach. Trojpilierová štruktúra Európskej únie tak prestala byť aktuálna. Tým sa vytvára jednotný základ pre činnosť Európskej únie. Zachované však zostali rôzne pravidlá prijímania rozhodnutí a jurisdikcie Súdneho dvora Európskej únie, pokiaľ ide o zahraničnú a bezpečnostnú politiku. V zmysle článku 24 Zmluvy o EÚ totiž *„Spoločná zahraničná a bezpečnostná politika podlieha osobitným pravidlám a postupom. Vymedzuje a vykonáva ju jednomyselne Európska rada a Rada s výnimkou prípadov, keď sa v zmluvách ustanovuje inak. Prijatie legislatívneho aktu sa vylučuje. Spoločnú zahraničnú a bezpečnostnú politiku uskutočňuje vysoký predstaviteľ Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku a členské štáty v súlade so zmluvami. Osobitná úloha Európskeho parlamentu a Komisie v tejto oblasti je vymedzená v zmluvách.“*³⁾ Oblasť spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky tak

2) www.euroinfo.gov.sk.

3) Článok 24 Zmluvy o EÚ.

bude naďalej spravovaná osobitne na medzivládnom princípe. Zjednodušením štruktúry a fungovania Európskej únie sa snaží o zvýšenie transparentnosti a legitimity európskej integrácie.

Lisabonskou zmluvou sa ďalej odstraňuje jeden z nedostatkov fungovania Európskeho spoločenstva spočívajúci v nejasnom vymedzení právomocí Európskeho spoločenstva a členských štátov. V Lisabonskej zmluve, konkrétne v článkoch 2 až 6 Zmluvy o fungovaní EÚ, sa pre každú oblasť činnosti stanovuje, či je v nej oprávnená konať výlučne Európska únia alebo členské štáty alebo obaja v zmysle zásad subsidiarity a proporcionality. Zmluva nepresúva nové právomoci na Európsku úniu. Zmluva v záujme sprehľadnenia zavádza triedenie právomocí na tri základné kategórie: výlučné právomoci Európskej únie, výlučné právomoci členských štátov a spoločné právomoci Európskej únie a členských štátov. Uvedené jasné vymedzenie základných kategórií právomocí prispieva k sprehľadneniu rozdelenia právomocí medzi EÚ a členské štáty a k sprehľadneniu činnosti Európskej únie ako takej. Občanom EÚ to uľahčí pochopenie toho, „*kto o čom rozhoduje.*“

Lisabonskou zmluvou sa zriaďuje stabilný inštitucionálny systém, ktorý má priniesť rýchlejšie a transparentnejšie prijímanie rozhodnutí s lepšou demokratickou kontrolou a prijímanie rozhodnutí na zodpovedajúcej úrovni. Občania by mali mať lepší prehľad o tom, kto je zodpovedný za akú oblasť a prečo Európska únia koná v danej oblasti.

Lisabonská zmluva nemení podstatným spôsobom inštitucionálnu štruktúru EÚ, avšak zavádza niektoré nové prvky, ktoré by mali zvýšiť efektívnejšie, koherentnejšie a transparentnejšie fungovanie inštitúcií, aby mohli lepšie slúžiť európskym občanom.

Počet inštitúcií Európskej únie sa na základe Lisabonskej zmluvy (na základe článku 13 Zmluvy o EÚ) zostáva nezmenený, resp. výslovne zahŕňa ako inštitúciu aj Európsku radu a Európsku centrálnu banku, ktoré získali oficiálne štatút inštitúcie Európskej únie.

Základné inštitucionálne zmeny a inovácie Lisabonskej zmluvy týkajúce sa jednotlivých inštitúcií EÚ a inštitucionálneho systému EÚ sú približené v nasledujúcich podkapitolách:

2.1 Vysoký predstaviteľ Európskej únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku

Lisabonská zmluva v článku 18 Zmluvy o EÚ zavádza novú funkciu vysokého predstaviteľa Európskej únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku.⁴⁾ Uvedená funkcia spája funkcie doterajšieho vysokého predstaviteľa pre spoločnú zahraničnú a bezpečnostnú politiku a komisára pre vonkajšie vzťahy. Tento vysoký predstaviteľ je menovaný Európskou radou a skladá sľub Európskemu parlamentu. Vysoký predstaviteľ únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku je podpredsedom Komisie, komisárom pre vonkajšie vzťahy a súčasne vedie spoločnú zahraničnú a bezpečnostnú politiku únie. Svojimi návrhmi prispieva k tvorbe zahraničnej a bezpečnostnej politiky únie a uskutočňuje ju ako splnomocnenec Rady. Súčasne zastupuje Európsku úniu na medzinárodnej scéne. Táto funkcia by mala zvýšiť jednotnosť a účinok opatrení Európskej únie v oblasti vonkajších vzťahov. Posilní sa tým jednotnosť vystupovania Európskej únie v zahraničí a jej profil vo svete. Vysoký predstaviteľ koná v oblasti zahraničných vecí na základe rozhodnutia, ktoré

4) Článok 18 ods. 1 Zmluvy o EÚ „Európska rada kvalifikovanou väčšinou a so súhlasom predsedu Komisie vymenuje vysokého predstaviteľa Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku. Európska rada môže ukončiť jeho funkčné obdobie rovnakým postupom.“

jednomyseľne prijímu všetky členské štáty. Vysoký predstaviteľ Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku v zmysle zmluvy pravidelne konzultuje hlavné aspekty a základné rozhodnutia spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky a spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky s Európskym parlamentom, informuje ho o vývoji v týchto politikách a zabezpečuje, aby boli názory Európskeho parlamentu náležite zohľadnené. Vysoký predstaviteľ Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku má dopĺňať zahraničnú politiku alebo diplomatické úsilie členských štátov. V žiadnom prípade vysoký predstaviteľ nenahrádza zahraničnú politiku členských štátov.

2.2 Európska komisia

Podľa článku 17, odsek 5 Zmluvy o EÚ by sa mal od roku 2014 zúžiť počet členov Komisie zo súčasných 27 na 17. Komisia by nemala pozostávať z jedného komisára z každého členského štátu, ale len z dvoch tretín členských štátov. Krajiny by sa mali striedať podľa systému rovnej rotácie medzi členskými štátmi. Bude to znamenať, že každý členský štát bude môcť nominovať svojho komisára minimálne v 2 z 3 po sebe nasledujúcich funkčných obdobiach. Bude pri tom zohľadnené demografické a geografické hľadisko. Na zasadnutí Európskej rady v dňoch 11. a 12. decembra 2008 však došlo k politickej dohode, že v záujme dosiahnutia podpory Írska pre ratifikáciu Lisabonskej zmluvy sa systém „každá členská krajina – jeden komisár“ ponechá aj naďalej. Špeciálne ustanovenia nazvané tzv. „Írsky protokol“ by mali byť zahrnuté v prístupovej zmluve, zrejme s Chorvátskom. Predseda Komisie je podľa zmluvy volený Európskym parlamentom na základe návrhu Európskej rady s prihliadnutím na výsledky volieb do Európskeho parlamentu. Táto skutočnosť by mala zvýšiť demokratickú legitimitu Komisie, ktorá sa často považuje za orgán izolovaný od občanov. Malo by to viesť vo väčšej miere k politizácii volieb do Európskeho parlamentu a mal by sa tým zvýšiť záujem občanov Európskej únie o voľby do Európskeho parlamentu.

2.3 Rada Európskej únie

Lisabonská zmluva si kladie za cieľ zefektívniť rozhodovaciu činnosť Rady EÚ, t. j. spôsob prijímania jej rozhodnutí. Hlasovanie kvalifikovanou väčšinou v Rade EÚ sa rozširuje na množstvo oblastí politik, čo by malo zefektívniť a zrýchliť proces prijímania rozhodnutí. Rada EÚ prijíma v zmysle článku 16 ods. 3 Zmluvy o EÚ rozhodnutia kvalifikovanou väčšinou s výnimkou prípadov, keď zakladajúce zmluvy výslovne určujú, že rozhodnutie sa má prijať iným postupom.

Doteraz bola kvalifikovaná väčšina pri hlasovaní v Rade EÚ zostavovaná podľa zložitého systému váženia hlasov. Každý členský štát mal určitý počet hlasov stanovený na základe demografických kritérií. Lisabonská zmluva tento zložitý systém nahrádza systémom dvojitej väčšiny. Uvedený systém je upravený v článku 238 Zmluvy o fungovaní EÚ. Tento nový systém by mal byť transparentnejším a demokratickejším oproti doterajšiemu systému váženia hlasov. Nový spôsob hlasovania založený na dvojitej väčšine sa bude uplatňovať od roku 2014. Dvojitá väčšina sa bude považovať za dosiahnutú v prípade, ak rozhodnutie schválili 55 % členských štátov zodpovedajúcich aspoň 65 % obyvateľov Európskej únie. Hlasovanie založené na dvojitej väčšine je vyjadrením dvojitej legitimacy Európskej únie. Aby veľmi malý počet najľudnatejších členských štátov nemohol zabrániť prijatiu rozhodnutia, musí blokujúca menšina zahŕňať podľa článku 238 ods. 3 Zmluvy o fungovaní EÚ aspoň minimálny počet členov Rady, ktorí zastupujú viac ako 35 % obyvateľstva zúčastnených členských štátov, plus jeden člen, v opačnom prípade sa kvalifikovaná väčšina považuje za dosiahnutú. Tento nový spôsob počítania hlasov by mal zvýšiť

efektívnosť a transparentnosť hlasovania v Rade EÚ. Tento systém hlasovania je doplnený o mechanizmus podobný loanninskému kompromisu, ktorý umožní malému počtu členských štátov (bližiacemu sa k blokujúcej menšine pozostávajúcej zo štyroch štátov) vyjadriť svoj nesúhlas s určitým rozhodnutím. V prípade použitia tohto mechanizmu musí Rada EÚ vynaložiť maximálne úsilie na dosiahnutie obojstranne vyhovujúceho riešenia v primeranej dobe. Členský štát môže do roku 2017 požadovať, aby bol akt prijatý hlasovaním kvalifikovanou väčšinou tak, ako ju upravuje Zmluva o založení ES v znení Zmluvy z Nice, t. j. na základe systému váženého hlasu. Okrem toho Lisabonská zmluva (článok 15 ods. 2 Zmluvy o fungovaní EÚ) výslovne zakotvuje verejnosť zasadnutí Rady a publikovanie diskusií a rozhodnutí Rady v legislatívnej oblasti, čo by malo prispieť k vyššej transparentnosti jej rozhodovacej činnosti. Zmenou spôsobu hlasovania kvalifikovanou väčšinou v Rade EÚ z váženého hlasu na dvojitú väčšinu spolu s rozšírením oblastí, v ktorých sa hlasuje uvedeným spôsobom, by sa rozhodovanie a legislatívny proces mali stať demokratickejšími. Verejný rokovaní a hlasovania v Rade EÚ o legislatívnom akte posilní občiansku kontrolu a priblíži Európsku úniu jej občanom.

Uvedený nový systém hlasovania v Rade EÚ, t. j. systém dvojitej väčšiny však môže byť nevýhodou pre menšie štáty, ako je aj Slovensko. Doteraz uplatňovaný systém „váženého hlasu“ znamenal to, že menšie štáty boli dotované hlasmi, aby sa mohli hlasmi vyrovnáť veľkým štátom ako Francúzsko či Nemecko. Podľa systému „dvojitej väčšiny“ sa hlas Slovenska zníži o jedno percento a napríklad hlas Nemecka stúpne viac ako o osem percent. *Veľké štáty dostávajú lepšiu možnosť, ako presadzovať cez európsku legislatívu svoje záujmy, ale aj výhodný nástroj, ako blokovať či hroziť blokáciou návrhov, ktoré im nie sú po vôli.* Aj keď Slovensko nebolo nikdy silným hráčom na poli európskej politiky, jeho hlas v tomto hlasovaní bude takmer zanedbateľný. Kvôli väčšinovému hlasovaniu nebudeme môcť vetovať rozhodnutia tak ako doposiaľ. Právo veta sa začne uplatňovať v omnoho oklieštenejšej forme. Lisabonská zmluva tak znižuje váhu hlasov zástupcov menších štátov v Rade EÚ a zvyšuje váhu hlasov veľkých štátov.

2.4 Európsky parlament

Lisabonská zmluva posilňuje právomoci Európskeho parlamentu v troch oblastiach. V oblasti zákonodarstva ide predovšetkým o rozšírenie spolurozhodovacieho postupu na ďalšie oblasti politik Únie. Lisabonskou zmluvou sa rozširuje okruh oblastí politik, v rámci ktorých Európsky parlament musí schváliť právne predpisy Európskej únie spoločne s Radou EÚ. Viac než 40 oblastí presúva pod „postup spolurozhodovania“, kde má Európsky parlament rovnaké práva ako Rada EÚ. To konkrétne znamená, že Európsky parlament v niektorých oblastiach, v ktorých doteraz nepôsobil alebo v nich mal len poradnú úlohu, bude o právnych predpisoch rozhodovať spoločne s Radou EÚ ako jej rovnocenný partner. Európsky parlament bude môcť zasahovať do takmer všetkých legislatívnych oblastí. Spolurozhodovací postup sa stáva „riadnym legislatívnym postupom“.⁵⁾ Na základe uvedeného by sa mal stať rozhodovací proces EÚ demokratickejší. Európski občania tak majú bezprostrednejší dosah na tvorbu legislatívy v EÚ. Málokto si totiž uvedomuje, že väčšina novej národnej legislatívy je odvodzovaná od európskej, podľa odhadov je to 60 až 80 %.

V oblasti rozpočtu Lisabonská zmluva potvrdzuje zavedenú prax viacročného finančného rámca, ktorý bude musieť schvaľovať Európsky parlament. Európsky parlament a Rada EÚ podľa Lisabonskej zmluvy (podľa článku 314 Zmluvy o fungovaní EÚ) spolu

5) Článok 294 Zmluvy o fungovaní EÚ

určujú všetky výdavky bez rozlišovania medzi tzv. povinnými výdavkami a tzv. nepovinnými výdavkami. Táto inovácia má nastoliť rovnováhu medzi úlohami týchto dvoch inštitúcií pri schvaľovaní rozpočtu Únie.

Napokon v oblasti medzinárodných zmlúv Lisabonská zmluva ustanovuje, že Európsky parlament prijíma súhlasné stanoviská ku všetkým medzinárodným zmluvám týkajúcim sa oblastí, na ktoré sa vzťahuje riadny legislatívny postup, t. j. už spomínaný spolurozhodovací postup.

Lisabonská zmluva tiež mení počet členov Európskeho parlamentu. Počet poslancov nebude môcť podľa článku 14 ods. 2 Zmluvy o EÚ prekročiť 751 (750 poslancov a predseda). Rozdelenie kresiel medzi členskými štátmi rešpektuje zásadu zostupnej proporcionality. Táto zásada znamená, že poslanci zastupujúci najľudnatejšie krajiny budú zastupovať viac občanov ako poslanci zastupujúci menej ľudnate krajiny. V Lisabonskej zmluve sa takisto ustanovuje, že žiadny členský štát nemôže mať menej ako 6 a viac ako 96 poslancov. Lisabonská zmluva vstúpila do platnosti v pozmenenej podobe tzv. „Írskym protokolom“. „Írsky protokol“ potvrdil na obdobie rokov 2009 až 2014 zvýšenie počtu europoslancov na 754, čo je o trochu viac, ako pôvodne predpokladala Lisabonská zmluva. Rozdelenie kresiel v Európskom parlamente podľa princípu degresívnej – zostupnej proporcionality je opatrením a krokom k posilneniu demokracie a k odstráneniu demokratického deficitu v Únii tým, že umožní lepšie zastúpenie členským štátom s nižším počtom obyvateľov na úkor členských štátov s najvyšším počtom obyvateľov.

Lisabonská zmluva posilňuje úlohu vnútroštátnych parlamentov členských štátov, ktoré prispievajú k dobrému fungovaniu Únie. Úlohou národných parlamentov je v zmysle článku 12 Zmluvy o EÚ najmä dohliadať na dodržiavanie zásad subsidiarity a proporcionality, zúčastňovať sa na kontrole vykonávania politik v oblasti priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti a zúčastňovať sa na postupoch revízie zmlúv. Národné parlamenty sú tiež politickým kontrolným orgánom Eurojustu a Eurojustu. Národné parlamenty sú prijímateľmi žiadostí o pristúpenie k Únii. Komisia je povinná v zmysle Lisabonskej zmluvy poslať návrhy právnych aktov, konzultačné dokumenty, ročné plány legislatívnych úloh priamo národným parlamentom.

Ak jedna tretina národných parlamentov uplatní v zmysle článku 7 ods. 2 protokolu č. 2 o uplatňovaní zásad subsidiarity a proporcionality odôvodnené stanoviská k nesúladu návrhu legislatívneho aktu so zásadou subsidiarity, návrh sa musí opätovne posúdiť. Po takomto opätovnom posúdení sa môže Komisia rozhodnúť, že návrh legislatívneho aktu ponechá, zmení alebo doplní, alebo ho stiahne. Takéto rozhodnutie musí byť odôvodnené.

Ak jednoduchá väčšina národných parlamentov v rámci riadneho legislatívneho postupu uplatní v zmysle článku 7 ods. 3 protokolu č. 2 o uplatňovaní zásad subsidiarity a proporcionality odôvodnené stanoviská k nesúladu návrhu legislatívneho aktu so zásadou subsidiarity, návrh sa musí opätovne posúdiť. Po takomto opätovnom posúdení sa môže Komisia rozhodnúť, že ponechá, zmení, doplní alebo stiahne návrh legislatívneho aktu. Ak sa Komisia rozhodne návrh zachovať, musí v odôvodnenom stanovisku vysvetliť, prečo sa domnieva, že návrh je v súlade so zásadou subsidiarity.

Národné parlamenty majú v zmysle článku 6 protokolu č. 2 o uplatňovaní zásad subsidiarity a proporcionality na uplatnenie uvedeného práva 8 týždňov od doručenia návrhu legislatívneho aktu.

Národné parlamenty sa budú podieľať na medziparlamentnej spolupráci v zmysle protokolu č. 1 o úlohe národných parlamentov v Európskej únii. Otázne však je, či

národné parlamenty členských štátov budú schopné realizovať v zmluve deklarované oprávnenia v praxi, t. j. či budú reálnymi oprávneniami uplatňovanými v praxi alebo budú iba v rovine oprávnení deklarovaných v zmluve.

2.5 Európska rada

Lisabonská zmluva v článku 13 Zmluvy o EÚ priznáva Európskej rade štatút riadnej inštitúcie Európskej únie bez toho, aby získala nové úlohy. Na zvýšenie stability a kontinuity činnosti Európskej rady, ktoré v súčasnosti narúša polročná rotácia predsedníctva Európskej rady, Lisabonská zmluva vytvára funkciu predsedu Európskej rady, voleného na funkčné obdobie dva a pol roka. Jeho hlavnými úlohami sú v zmysle článku 15 odsek 5 Zmluvy o EÚ zabezpečovať prípravu a plynulosť práce Európskej rady, predsedáť Európskej rade a podnecovať jej prácu a aktívna účasť na dosahovaní konsenzu. Predseda Európskej rady zastupuje Európsku úniu navonok, avšak bez toho, aby v oblasti spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky zasahoval do právomocí vysokého predstaviteľa Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku. Európska rada sa podľa Lisabonskej zmluvy skladá z hláv štátov alebo predsedov vlád členských štátov, zo svojho predsedu a tiež predsedu Komisie, pričom jej práce sa bude zúčastňovať aj vysoký predstaviteľ Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku.

2.6 Súdny dvor Európskej únie

Lisabonská zmluva mení pomenovanie Súdneho dvora Európskych spoločenstiev na Súdny dvor Európskej únie. Podľa Lisabonskej zmluvy je Súdny dvor EÚ súdnym orgánom zloženým zo Súdneho dvora, Všeobecného súdu (bývalého Súdu prvého stupňa) a osobitných súdov (bývalých osobitných senátov). Keďže štruktúra pilierov zavedená Maastrichtskou zmluvou zaniká, právomoc Súdneho dvora Európskej únie sa rozširuje na právo Európskej únie, ak Zmluvy neustanovujú inak (článok 19 ZEÚ)

Lisabonská zmluva zrušila články 35 Zmluvy o EÚ a 68 Zmluvy o ES, ktoré stanovovali obmedzenia právomoci Súdneho dvora, Súdny dvor tak získava všeobecnú právomoc týkajúcu sa prejudiciálnych konaní v oblasti priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti. Pokiaľ ide o policajnú a justičnú spoluprácu v trestných veciach⁶⁾, právomoc Súdneho dvora rozhodovať v prejudiciálnom konaní sa stáva povinnou a nie je viac podmienená vyhlásením každého členského štátu o jej uznaní a o označení vnútroštátnych súdov, ktoré môžu podať návrh na začatie konania. Na základe Lisabonskej zmluvy sa oblasť polície a trestného súdnictva stane súčasťou všeobecného práva a návrh na začatie konania môžu na Súdny dvor podať všetky súdy. V zmysle prechodných ustanovení sa však táto plná právomoc bude môcť uplatňovať až po uplynutí piatich rokov od nadobudnutia platnosti Lisabonskej zmluvy.⁷⁾ Lisabonskou zmluvou sa na základe vyššie uvedeného rozširujú právomoci Súdneho dvora EÚ.

Oblasť spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky zostala aj naďalej vylúčená z právomoci Súdneho dvora. V zmysle článku 275 Zmluvy o fungovaní EÚ totiž „*Súdny dvor Európskej únie nemá právomoc, pokiaľ ide o ustanovenia týkajúce sa spoločnej*

6) Bývalá hlava VI Zmluvy o EÚ.

7) Protokol č. 36 článok 10 o prechodných ustanoveniach. Ako prechodné opatrenie je stanovené, že pokiaľ ide o akty Únie v oblasti policajnej a justičnej spolupráce v trestných veciach, ktoré boli prijaté pred nadobudnutím platnosti Lisabonskej zmluvy, právomoci Súdneho dvora ostávajú rovnaké. Účinnosť prechodného opatrenia skončí najneskôr uplynutím piatich rokov od nadobudnutia platnosti Lisabonskej zmluvy.

zahraničnej a bezpečnostnej politiky, ani pokiaľ ide o akty prijaté na ich základe.“ Súdny dvor preto nemá právomoc preskúmať tieto ustanovenia ani akty, ktoré boli prijaté na ich základe.

3. Lisabonská zmluva a jej prínos pre občana EÚ

Lisabonská zmluva podrobnejšie uvádza a zdôrazňuje hodnoty a ciele, na ktorých je Európska únia založená, ako sloboda, demokracia, rovnosť, ľudská dôstojnosť, princípy právneho štátu a dodržiavanie ľudských práv.⁸⁾ Z „princípov“ Európskej únie sa stali „hodnoty“, ktoré sú zároveň referenčným rámcom, za porušenie ktorého bude môcť byť členský štát sankcionovaný. Tieto hodnoty slúžia ako oporný bod pre európskych občanov. Hlavným cieľom Európskej únie je presadzovanie týchto hodnôt a podpora mieru a blahobytu jej občanov. Zoznam všeobecných cieľov dopĺňajú konkrétne ciele ako podpora sociálnej spravodlivosti a ochrany, boj proti sociálnemu vylúčeniu a diskriminácii atď. V budúcnosti sa ukáže, či sa Európskej únii podarí tieto ciele a hodnoty aj zrealizovať.

Lisabonská zmluva potvrdzuje zásadu demokratickej rovnosti predstavujúcej rovnosť v zaobchádzaní zo strany inštitúcií k občanom. Lisabonská zmluva posilňuje európske občianstvo a vytvára priestor pre rozširovanie práv a povinností z neho vyplývajúcich. Lisabonská zmluva umožňuje občanom Európskej únie, aby svojou iniciatívou dali priamy podnet na legislatívnu činnosť Európskej únie v určitej oblasti. Občania Únie, ktorých počet dosiahne najmenej jeden milión a ktorí sú štátnymi príslušníkmi významného počtu členských štátov, sa môžu v zmysle článku 11 ods. 4 Zmluvy o EÚ ujať iniciatívy a vyzvať Európsku komisiu, aby v rámci svojich právomocí predložila vhodný návrh vo veciach, o ktorých sa občania domnievajú, že na účely uplatňovania zmlúv je potrebný právny akt Únie. Uvedený nový inštitút podporuje priamu demokraciu v politickom živote únie a mal by priblížiť Európsku úniu jej občanom. Otázna je však uplatniteľnosť tejto iniciatívy občanmi Európskej únie v praxi. Budúcnosť preto ukáže, či uvedené oprávnenie občania Európskej únie využijú, alebo bude iba proklamované v zmluve. Lisabonská zmluva zachováva a mala by posilniť štyri základné slobody vnútorného trhu, t. j. voľný pohyb *osôb, tovaru, služieb a kapitálu*, ako aj politickú, hospodársku a sociálnu slobodu európskych občanov. Ďalšou výhodou, ktorú Lisabonská zmluva prináša európskym občanom, je diplomatická a konzulárna ochrana všetkých občanov EÚ, ktorí cestujú a žijú v zahraničí.

*„Zmluva stavia občanov do centra európskeho projektu pripomínajúc, že únia má teraz inštitúcie schopné konať a má tiež obdobie stability, takže sa môže venovať otázkam dôležitým pre občanov.“*⁹⁾ Lisabonskou zmluvou by sa mala zlepšiť schopnosť Európskej únie konať vo viacerých oblastiach, ktoré sú prioritné pre dnešnú Európsku úniu a jej občanov. Prejavuje sa to najmä v oblasti politík zameraných na slobodu, bezpečnosť a spravodlivosť, konkrétne v boji proti terorizmu a zločinu, ako aj v iných oblastiach, vrátane energetickej politiky, verejného zdravia, civilnej ochrany, zmien klímy, všeobecne prospešných služieb, výskumu, vesmíru, územnej súdržnosti, obchodnej politiky, humanitárnej pomoci, športu, turizmu a administratívnej spolupráce.

Lisabonská zmluva prináša zásadné zmeny v oblasti ochrany ľudských práv v európskom priestore. Charta základných práv Európskej únie predstavujúca katalóg ľudských práv bola doteraz len nezáväzným „*politickým dokumentom*“. Na základe Lisabonskej

8) Článok 2 Zmluvy o EÚ.

9) Uvedené vyhlásil a zdôraznil dňa 1. 12. 2009 predseda Európskej komisie José Manuel Barroso v súvislosti so vstupom Lisabonskej zmluvy do platnosti, www.euractiv.sk.

zmluvy, t. j. článku 6 ods. 1 Zmluvy o EÚ sa Charta stala súčasťou primárneho práva a má rovnakú záväznosť ako zakladajúce zmluvy. Európska únia si tak vytvára vlastný katalóg občianskych, politických, hospodárskych a sociálnych práv, ktoré sú záväzné pre inštitúcie Európskej únie a pre členské štáty v tom prípade, ak uplatňujú právne predpisy Európskej únie. V žiadnom prípade však Charta nenahrádza ochranu základných práv a slobôd zaručenú vnútroštátnym právom členských štátov. Lisabonská zmluva sa odvoláva na Chartu ako na súbor práv, ktoré by podľa EÚ mali všetci občania Únie požívať zoči-voči inštitúciám a zárukám právne záväzným pre Úniu. Charta v šiestich kapitolách upravuje: osobné práva súvisiace s dôstojnosťou, slobodami, rovnosťou, solidaritou, právami vyplývajúcimi z občianstva a spravodlivosťou. Tieto práva sú v zásade odvodené z medzinárodných dokumentov a takto sa začleňujú do právneho poriadku Únie.

Inštitúcie Únie musia dodržiavať práva uvedené v Charte. Rovnako to platí aj pre členské štáty, keď do vnútroštátneho práva implementujú právne predpisy EÚ. Súdny dvor Európskej únie zabezpečuje riadne uplatňovanie Charty. Začlenenie Charty do právneho poriadku Európskej únie nemení jej právomoci, ale ponúka občanom posilnené práva a väčšiu slobodu.

Ustanovenia Charty sa však uplatňujú na Spojené kráľovstvo, Poľsko a Českú republiku len v rozsahu, v akom neprekračujú ich vnútroštátny štandard ochrany ľudských práv. Vo vzťahu k týmto trom členským štátom je vylúčené, aby z Charty vyplývali práva nad rámec práv zakotvených v ich vnútroštátnych poriadkoch, alebo aby sa posudzoval súlad právnych predpisov alebo postupov týchto členských štátov s právami uvedenými v Charte, ktoré ich vnútroštátne právo nezakotvuje. Uvedené je zakotvené v osobitnom protokole, ktorý je súčasťou Lisabonskej zmluvy. Táto výnimka dohodnutá pre Spojené kráľovstvo, Poľsko a Českú republiku je negatívom, pretože deklaruje nejednotnosť záväznosti Charty základných práv.

Lisabonská zmluva rieši doteraz neupravený vzťah Európskeho spoločenstva a Európskej únie k Európskemu dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a formálne nekoordinovaný a potenciálne konkurenčný vzťah Súdneho dvora Európskej únie k Európskemu súdu pre ľudské práva. Lisabonská zmluva, konkrétne článok 6 ods. 2 Zmluvy o EÚ ustanovuje, že EÚ pristúpi k Európskemu dohovoru o ľudských právach. Európska únia tak bude ako signatár tohto dohovoru zodpovedať za dodržiavanie ľudských práv rovnako ako jednotlivé členské štáty a podliehať právomoci Európskeho súdu pre ľudské práva.

▼ Záver

Lisabonská zmluva bola už v priebehu svojho vzniku ospevovaná i zatracovaná. Teraz vstúpila do platnosti. Lisabonská zmluva je ešte príliš čerstvá na to, aby sa jej praktické dopady dali analyzovať. Ako každá zmluva má svoje pre a proti, takisto to závisí aj od nášho ponímania funkcie Európskej únie. Názory na ňu sa rôznia, stále má veľa kritikov a aj veľa obhajcov, ktorí veria, že pre Úniu, jej fungovanie a imidž bude prínosom. Lisabonská zmluva, ktorá vstúpila do platnosti, nie je dokonalá, ale je to súbor vylepšených predpisov, ktoré posilňujú demokraciu v Európskej únii. Európska únia si totiž nezíska občanov členských štátov len tým, že pozmení zakladajúce zmluvy, t. j. prinesie inštitucionálne inovácie, pozmení a zjednoduší svoje rozhodovacie mechanizmy, zakotví právo občianskej iniciatívy a jasnejšie stanoví svoje ciele. To, či zmení, resp. ako zmení život bežným občanom Európskej únie a či bude reálnym prínosom pre občanov, zistíme až neskôr.

Summary

This article clarifies the Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community. On December 1, 2009 the Treaty of Lisbon came into effect having been successfully ratified. Recently the issue of the Lisbon Treaty has been seen a very topical one. In addition it has been discussed incessantly and many articles have been written on this topic as well. Most citizens of the EU, however, do not know the true meaning of the Lisbon Treaty to the European Union and its implications for the functioning of the European Union. In addition they actually do not know what benefits the Lisbon Treaty will bring to them. Therefore this article aims to bring the “Treaty of Lisbon” and its contribution to the institutional system of the European Union and the EU citizen closer to its readers. The article is divided into three main parts. The first part of the article aims to clarify the formal aspect of the Lisbon Treaty. In its second part the most significant amendments within the institutional system are described, as well as their contribution to the functioning of the European Union. The last part aims to clarify the meaning of the Lisbon Treaty to the EU citizen. In addition it explains the true contribution of the Lisbon Treaty to EU citizen.

Zoznam použitej literatúry:

- [1] Zmluva o Európskej únii a Zmluva o fungovaní Európskej únie – konsolidované znenie.
- [2] Budúcnosť Európskej únie: Lisabonská zmluva a Slovensko, Informačná brožúra vydaná pre potreby Ministerstva zahraničných vecí SR, ISBN 978-80-89406-02-9, 2009.
- [3] Internetové zdroje – stránky: www.euractiv.sk, www.europa.eu, www.europskaunia.sk, www.foreign.gov.sk

JUDr. Ján Grman,

*interný doktorand na Ústave medzinárodného a európskeho práva, Fakulta práva, Bratislavská vysoká škola práva,
e-mail: grman.jan@gmail.com*

Recenzia knihy Cesare Beccaria: O zločinoch a trestoch, Kalligram 2009, 128 strán, ISBN 978-80-8101-252-5

**Book review Cesare Beccaria: About Crimes and punishments,
Kalligram 2009, 128 pages, ISBN 978-80-8101-252-2**

Denisa Kováčová

„Innocens znamená nevinný“, touto formulkou začína predslov k slávnej knihe Cesare Beccaria O zločinoch a trestoch, Alexander Bröstl. V predslove sa Alexander Bröstl zamerá najmä na vydané dokumenty Constitutio Criminalis Carolina, podľa ktorého čarodejnica má byť odsúdená na trest upálenia len v tom prípade, ak čarodejnictvom spôsobí ľuďom škodu alebo nevýhodu. (s. 10). Takisto sa zameriava na diela významných autorov ako Duch zákonov od Montesquieua. Spomenul aj esej o morálke od Jeana Le Rond d'Alemberta, ktorý zatriedil zločiny do rôznych tried. V tej prvej sú zločiny odňatia alebo ohrozenia života, v druhej zločiny nactiutrhania, v tretej zločiny proti majetku, vo štvrtnej zločiny proti verejnému majetku, v piatej zločiny proti mravom. Takisto priradil k jednotlivým triedam aj tresty, vychádzal z toho, že tresty majú byť primerané. Tie prvej triedy treba potrestať stratou hlavy, tresty druhej triedy mali byť potupnými, tretej triedy pokutami na majetku, štvrtej triedy vyhnanstvom alebo väzením a piatej triedy verejnou hanbou alebo pohrdaním. Hlásal, že uvedené priznáva prirodzené právo a malo by byť čo najmenej výnimiek. (s. 12 – 13)

Alexander Bröstl v predslove taktiež predstavuje autora uvedenej publikácie, ktorý píše prácu v dvadsiatich štyroch rokoch. Beccaria študoval na jezuitskej škole v Parme a právnický titul získal na Univerzite v Pavii. Svoju pozornosť venoval ekonómii a takisto študoval diela francúzskych osvietenecov. Dielo sa dostáva do konečnej podoby až po zásahu prekladateľa Abbé André Morellet, ktorý dielo rozdelil na číslované kapitoly s príslušnými názvami.

Po vydaní diela nastávajú diskusie, Voltaire sa stavia k otázke úplného zrušenia trestov opatrne, ale v neskorších svojich dielach sa už s touto myšlienkou stotožňuje. V predslove Bröstl uviedol aj to, že Beccariovými dielami bola ovplyvnená aj Katarína Veľká a Mária Terézia, a tiež, že jeho spis vplýva aj na ústavu Spojených štátov amerických Thomasa Jeffersona.

Ešte raz treba zopakovať, že napriek tomu, že dielo je napísané v roku 1764, dvaťasťročné autorom, je až neuveriteľné, v akom krátkom texte Beccaria brilantne zdôvodnil zákaz trestu smrti.

Ako som už spomenula, dielo je rozvrhnuté do viacerých paragrafov, pričom z každého sa pokúsim vyzdvihnúť najdôležitejšie myšlienky Cesara Beccariu.

§ I. Pôvod trestov

Základ videl v tom, že každý musí obetovať kus slobody vladárovi ako svojmu správcovi a ten má chrániť tento ich vklad pred uzurpovaním a práve preto boli potrebné rozumné dôvody na to, aby sa zabránilo despotickému duchu každého jednotlivca.

§ II. Právo trestať

Pomohol si Montesquieom, podľa ktorého každý autoritatívny čin človeka voči človeku, ktorý nevychádza z absolútnej nevyhnutnosti, je tyranský. (s. 35). Takisto hovoril, že tresty sú tým spravodlivejšie, čím posvätnjšia a neporušiteľnejšia je bezpečnosť a čím väčšia je sloboda, ktorá je zaručená vládárom.

§ III. Dôsledky

Do popredia dával myšlienku, že tresty za zločiny môže stanoviť len zákon a takisto že žiadny súd nemôže spravodlivo ukladať trest inému členovi tej istej spoločnosti. Takisto je zástancom, že len vládár môže vytvárať len všeobecné zákony zaväzujúce všetkých členov, ale v prípade, že dôjde k porušeniu zmluvy, ktorú uzatvárajú všetci jednotlivci, aby boli späť so spoločnosťou, musí situáciu posúdiť niekto tretí, práve preto je potrebná existencia súdov, ktorých rozsudky sú neodvolateľné.

§ IV. Výklad zákonov

Podľa Beccariu pri každom zločine musí sudca uplatniť dokonalý sylogizmus: najdôležitejší musí byť všeobecný zákon, najmenej dôležité to, či skutok je alebo nie je v súlade so zákonom, a nakoniec dôsledok sloboda alebo trest (s. 38). Podľa Beccaria neexistuje nič nebezpečnejšie ako riadenie sa duchom zákona. A preto rovnaké zločiny trestá rovnaký súd v rozličnom čase rozlične, pretože sa neriadil stálym a nemenným hlasom zákona, ale zavádzajúcou nestálosťou výkladov.

§ V. Nejasnosti zákonov

Zameriava sa na fakt, že nejasnosť vychádza z toho dôvodu, že zákon je napísaný v jazyku, ktorému ľud nerozumie.

§ VI. Úmernosť zločinov a trestov

Zameral sa na fakt, že je dôležité stanoviť prekážky, ktoré odrádzajú ľudí od zločinov. Vyzdvihol aj potrebu úmernosti medzi zločini a trestami. Poukázal na fakt, že ak je rovnaký trest určený za dva zločiny, ktoré nerovnakou mierou škodia spoločnosti, nebude pre ľudí prekážkou dopustiť sa závažnejšieho zločinu, ak sa im bude zdať, že je spojený s väčšou výhodou. (s. 44)

§ VII. Omyly pri vymeriavaní trestov

Jedinou mierou trestov je ujma spôsobená štátu a nie úmysel toho, kto pácha, pretože úmysel je závislý od rozpoloženia mysle. Pretože sa stáva, že ak ľudia majú najlepší úmysel, môžu spôsobiť ujmu, a inokedy s najhorším úmyslom môžu spôsobiť najväčšie dobro.

§ VIII. Rozdelenie zločinov

Podľa Beccaria sa za najviac škodlivé považujú tie, ktoré sa nazývajú urážkou veličenstva. Po nich nasledujú zločiny proti bezpečnosti každého jednotlivca. Beccaria súhlasí s názorom, že každý občan musí mať možnosť robiť všetko to, čo nie je protizákonné, bez toho, aby sa obával akejkoľvek inej neprijemnosti než tej, ktorá môže vzniknúť zo samotného činu. (s. 47).

§ IX. O cti

Beccaria vychádzal z myšlienky o existencii protirečenia medzi občianskymi zákonmi a zákonmi pre to, čo sa nazýva česť, kde je uprednostnená mienka.

§ X. O súbójoch

Beccaria súhlasí s názorom jeho predchodcov, a to v tom, že najlepšou metódou predchádzania je trestať útočníka, ktorý začal súboj, a vyhlásiť za nevinného toho, kto bránil.

§ XI. O verejnom poriadku

Beccaria sa zamerá na fakt, že každý občan musí vedieť pri svojom konaní, či je vinný alebo nevinný. K prostriedku na zabezpečenie verejného poriadku slúži polícia.

§ XII. Účel trestov

Cieľom trestu nie je mučenie, ale zločincovi zabrániť, aby znova škodil svojim občanom, a odradiť iných, aby konali rovnako.

§ XIII. O svedkoch

Beccaria pri štáti o svedkoch riešil ich dôveryhodnosť, keďže skutočnou mierou dôveryhodnosti je iba záujem, či hovorí alebo nehovorí pravdu. Vyzdvihol potrebu viac svedkov.

§ XIV. Indície a formy rozsudkov

Beccaria sa zamerá na dôkazy zločinu, ktoré rozdeľuje na dokonalé a nedokonalé. Dokonalými nazýva také, ktoré vylučujú možnosť, že dotýčny je vinný, a tie nedokonalé, tie, ktoré ho nevylučujú. Práve preto pri dokonalých dôkazoch postačí na odsúdenie i jeden, pri nedokonalých je ich potrebných viac.

Takisto za najlepšiu považuje možnosť, aby prísediacich pri súde bolo možné vyžrebovať. Takisto v prípade, ak by zločinom bola ujma tretieho, podľa Beccariu by polovica sudcov mala byť rovnakého postavenia ako obvinený a polovica rovnakého postavenia ako poškodený, takto prehovorí len zákony a pravda.

§ XV. Tajné obvinenia

Podľa Beccariu ktokoľvek môže toho druhého podozrievať z donášactva, vidí v ňom nepriateľa. Už Montesquieu povedal, že verejné žaloby sú vhodnejšie pre republiku, kde by verejný záujem mal formovať prvú vášeň občanov, než pre monarchiu, kde je najlepšie určenie komisárov, ktorí by boli žalobcami narušiteľov zákonov (s. 59).

§ XVI. O mučení

Beccaria vychádza z tvrdenia, že človeka nemožno nazvať vinným pred vynesení rozsudku sudcom. Nebol zástancom mučenia aj z toho dôvodu, že dôvodom mučenia je očistenie sa od ujmy na cti, pretože človek musí potvrdiť svoju výpoveď tak, že mu vykrúcajú prsty.

Takisto bol proti Božím súdom alebo nazývanými skúškami ohňom. Jediný rozdiel medzi skúškou ohňom a mučením videl v tom, že pri mučení výsledok závisel od vôle obvineného a pri skúške ohňom od fyzikálneho a vonkajšieho faktu.

Vychádzal z názoru, že človek podrobovaný mučeniu si mnohokrát vyberie najkratšiu cestu, aby skončilo jeho utrpenie, a tak sa citlivý nevinný človek k vine prizná.

§ XVII. O peňažných trestoch

V tejto časti riešil fakt, že bývali časy, keď všetky tresty boli peňažné a spor sa riešil medzi erárom (vykonávateľom trestov) a obvineným.

§ XVIII. O prisahách

Beccaria uvádza, že skúsenosť dlhoročných stáročí ukázala, že prisahy viac než iné zneužili tento dar z nebies (s. 67 – 68). Uvádza, že ani jedna prisaha nikdy nedonútila žiadneho obvineného povedať pravdu.

§ XIX. Okamžitosť trestu

Autor zastával názor, že trest má byť okamžitý, a preto bude aj spravodlivejší. Bol zástancom toho, aby proces skončil v čo najkratšom čase. Takisto by mal uplynúť čo najkratší čas medzi trestom a zločinom, tým je aj spojitosť medzi týmito pojmami u ľudí silnejšia.

§ XX. Násilnosti

Beccaria uplatňoval zásadu, že ani bohatý nesmie mať šancu vykúpiť sa peniazmi za prečin voči chudobnému.

§ XXI. Tresty šľachticov

Podľa Beccariu, keď už má existovať nerovnosť v spoločnosti, tak by sa mala skôr týkať vrstiev a nie jednotlivcov. A takisto citlivosť vinníka nie je meradlom trestov, ale verejná ujma je o to väčšia, o čo prominentnejší je ten, čo sa činu dopustil, pretože rovnosť trestov je len vonkajšia, pretože v skutočnosti sa líši u každého jednotlivca (s. 72).

§ XXII. Krádeže

Pri krádežiach Beccaria riešil dva prípady, a to krádeže, ktoré nie sú spojené s násilím, ktoré by sa mali potrestať peňažnými trestami, a krádeže s použitím násillia, kedy musí byť trest aj peňažný, aj pokorujúci. Je proti tomu, keď sa kladie rovnosť medzi veľkou sumou peňazí a životom človeka.

§ XXIII. Odsúdeniahodnosť

Riešil, že urážky na cti by sa mali trestať verejným odsúdením a mali by byť nezávislé od zákonov. Bol proti tomu, aby sa používali pre tieto zločiny telesné a bolestné tresty.

§ XXIV. Zaháľací

Podľa Beccaria je politickým zaháľáčom ten, kto neprispieva spoločnosti ani námahou, ani bohatstvom, kto získava a nikdy nestráca, koho ľud uctieva a na koho sa mudrc díva s opovrhlivým súcitom k bytostiam, ktoré sa stali jeho obeťou (s. 75).

§ XXV. Vyhnanstvo a zhabanie majetku

Podľa Beccaria vyhnanstvo sa malo udeľovať tým, ktorí sú obvinení zo závažného zločinu, pričom je veľká pravdepodobnosť, že sú vinní. Mal by sa klásť iný dôraz na cudzincov a na tých, ktorí boli obvinení viackrát.

Beccaria riešil aj to, že strata majetku je väčší trest ako vyhnanstvo.

§ XXVI. O duchu rodiny

Dával do stretu zákony rodiny a zákony republiky a morálku doma a morálku na verejnosti. Takisto bol zástancom toho, že keď je veľká republika, môže sa ochrániť pred despotizmom len rozdelením a spojením sa do viac federatívnych republik.

§ XXVII. Miernosť trestov

Zaoberal sa myšlienkou, že istota potrestania zapôsobí viac ako strach z hroznejšieho trestu spojeného s nádejou beztrestnosti. Sama krutosť vedie k myšlienke vyhnúť sa mu, a preto sa spácha viac zločinov. Beccaria uvádza, že na to, aby trest dosiahol svoj účinok, stačí, aby zlo trestu prevýšilo zo zločinu vznikajúce dobro, a do toho nadbytku zla musí byť zahnutá spoľahlivosť trestu i strata dobra, ktoré by z takéhoto zločinu vyplynuli (s. 81).

§ XXVIII. O treste smrti

Podľa Beccaria trest smrti sa stáva pre mnohých divadlom, pre iných objektom súcitu. Adekvátnosť trestu závisí od intenzity, aká je potrebná na odradenie ľudí od zločinov, a práve preto intenzita doživotného otroctva, ktorý nahrádza trest smrti, stačí na odradenie iných rozhodnutých pre zločin. Viac desí inštitút otroctva toho, kto vidí, ako toho, kto ho znáša. Uvádza, že viac odradí neustály príklad doživotného otroctva ako „divadlo“ popravy.

§ XXIX. O zatknutí

Beccaria uvádza, že len zákon určuje prípady, keď človeku prislúcha trest. Medzi dôkazy na zatknutie uvádza: verejnú známosť, útek, mimosúdne priznanie alebo priznanie spolupáchateľa k zločinu, vyhrážky a trvalé nepriateľstvo s poškodeným, corpus delicti. Pričom uvádza, že tieto dôkazy určuje zákon a nie sudca.

§ XXX. Procesy a premlčanie

Beccaria uvádza, že je potrebné obvinenému poskytnúť čas na obhajobu, no čas taký krátky, aby nebol na ujmu rýchlej následnosti trestu. Takisto riešil, že zákony, ktoré úmerne zločinom skracujú alebo predlžujú dobu premlčania alebo dobu dokazovania, vytvárajúc takto z väznenia alebo dobrovoľného vyhnanstva časť trestu, budú mať za následok ukladanie malého počtu miernych trestov za veľké množstvo zločinov (s. 93 – 94).

Bol zástancom, aby sa skracovala doba vyšetrovania a predlžovala by sa doba premlčania. Uvedené demonštroval na dvoch kategóriách zločinov, a to prvá, ktorou sú surové zločiny, a do druhej patria menšie zločiny, kedy uvedené rozlíšenie má základ v ľudskej povahe, kedy bezpečnosť vlastného života je právom prírody a naopak bezpečnosť majetku je právom spoločnosti. Preto pri najsurovejších zločinoch sa musí skracovať vyšetrovanie pre zvyšujúcu sa pravdepodobnosť nevinny obvineného, avšak pri menších zločinoch, kde klesá pravdepodobnosť nevinny obžalovaného, sa musí predĺžiť čas na vyšetrovanie a keďže klesá škodlivosť beztrestnosti, aj skracovať dobu premlčania.

§ XXXI. Ťažko dokazovateľné zločiny

Medzi ťažko dokazovateľné zločiny zarad'oval aj cudzoložstvo, homosexualitu a prostitúciu s využitím kvázidôkazov a polodôkazov – keď človek je napoly vinný a napoly neviný.

§ XXXII. Samovražda

Podľa Beccaria nemožno za samovraždu uložiť trest v pravom zmysle nakoľko nemôže trest dopadnúť na nevládne telo. Uvedol, že vinu má trestať Boh až po smrti a nie je to zločin pred ľuďmi, nakoľko trest nepadne na vinníka, ale na jeho rodinu.

§ XXXIII. Pašeráctvo

Beccaria chápe pašeráctvo ako zločin, ktorý škodí vladárovi a národu. Tento zločin vychádza zo samého zákona, nakoľko s rastom cla rastie aj výhodnosť.

§ XXXIV. O dlžníkoch

Beccaria rozlišuje úmyselného úpadcu od úpadcu nevinného. Riešil, že úmyselný úpadca má byť potrestaný rovnakým trestom, ako sa udeľuje falšovateľovi mincí.

Takisto by sa mal podľa Beccaria rozlišovať zločinný úmysel od vážnej viny, vážna vina od ľahkej a táto od úplnej neviny, pričom udeľovať za prvý (úmyselný úpadca) tresty za zločiny falšovania, za druhý menšie tresty, ale s odňatím slobody, vyhradzuje poslednej kategórii voľnú voľbu prostriedkov na nápravu, tretiu však zbaviť tejto možnosti, ponechajúc na voľbu veriteľov (s. 105).

§ XXXV. Azyl

Podľa Beccaria sa z azylu zrodili veľké revolúcie v štátoch a názoroch ľudí. Otázku, či je užitočné vzájomne si medzi národmi vydávať zločincov, neriešil.

§ XXXVI. O odmene za chytenie zločínca

Beccaria vyzdvihoval v národe dobrú vieru a vzájomnú dôveru, pretože uvádzal, že zákony odmeňujúce zradu, vyvolávajú medzi občanmi vzájomné podozrievanie.

§ XXXVII. Príprava, spolupáchatelia, beztrestnosť

Podľa Beccaria niektoré súdy ponúkajú beztrestnosť tomu spolupáchateľovi, ktorý prezradí svojich druhov. Bol zástancom myšlienky, že by mal existovať všeobecný zákon, ktorý by sľuboval beztrestnosť spolupáchateľovi, odhaliteľovi akéhokoľvek zločinu, výhodnejší než jednorázová výnimka (s. 109).

§ XXXVIII. Sugestívne vyšetrovanie, výpovede

Beccaria tvrdil, že zákony zakazujú sugestívne vyšetrovanie, aby sa obvinenému nevsugerovala okamžitá odpoveď. Riešil situáciu v prípade, keď sa používa pri vyšetrovaní mučenie. V prvom prípade robustnému človeku vsugeruje tvrdošijne mlčať, tým sa mu zníži trest. Druhý prípad vychádza z toho, že mučením sa človek skôr prizná ako vyšetrovaním.

§ XXXIX. O zvláštnom druhu zločinov

V tejto časti Beccaria spomína na tresty upaľovania, len konštatuje a zamýšľa sa nad rôznorodosťou názorov v dejinách.

§ XL. Mylné predstavy o užitočnosti

Podľa Beccaria pramene neprávosti tkvú v mylných predstavách užitočnosti, nakoľko mylná predstava kladie jednotlivé problémy pred problémy všeobecné. Uviedol to na príklade nosenia zbraní zákony, čo zakazujú nosiť zbraň, sú zákony, ktoré odzbrojujú len tých, ktorí nie sú náchylní ani rozhodnutí čin spáchať (s. 113).

§ XLI. Ako sa predchádza zločinom

Aj Beccaria ako mnohí iní bol zástancom myšlienky, že je lepšie zločinom predchádzať ako ich trestať. Toto je podľa Beccaria umenie zákonodarstva. Aj keď sa to nedarí, nakoľko ako uviedol ani zákony prírody nezabránia, aby planéty nenarušili svoj pohyb.

Riešil aj to, že mnoho bezvýznamných skutkov, ktoré sú nazývané zločiny, vznikli zo zlých zákonov. Preto uviedol potrebu jasnosti a jednoduchosti zákona a sústredenie sa národa na ochranu zákonov.

XLII. O vedách

Beccaria uvádza, že nie je pravdou, že vedy vždy škodia ľudstvu, a ak sa tak aj stalo, išlo pre ľudí o nevyhnutné zlo (s. 117). Uviedol, že na začiatku života, keď bolo ľudí a ich potrieb menej, existovali nevyhnutné zákony a až neskôr, ako sa ľudstvo rozširovalo a spolu s nimi aj potreby, bolo potrebné odradiť ľudí od insociability.

§ XLIII. Súdny

Beccaria tvrdil, že prostriedkom na predchádzanie zločinov sú aj súdy, pričom zdôrazňoval potrebu väčšieho počtu členov.

§ XLIV. Odmeny

Beccaria uvádza, že prostriedkom na predchádzanie zločinov je odmeňovanie čestnosti.

§ XLV. Vzdelávanie

Ako ďalší prostriedok na predchádzanie zločinov uviedol vzdelávanie, ktoré ale spájal s charakterom vlády.

§ XLVI. O milosti

Beccaria uvádza, že pokiaľ milosť nie je vyslovene v zákone a je len na vôli sudcu, podnecuje tým nádej na beztrestnosť, a tým je aj rozsudok skôr zneužitím sily ako vyjadrením jeho spravodlivosti (s. 122).

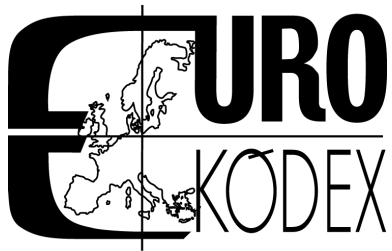
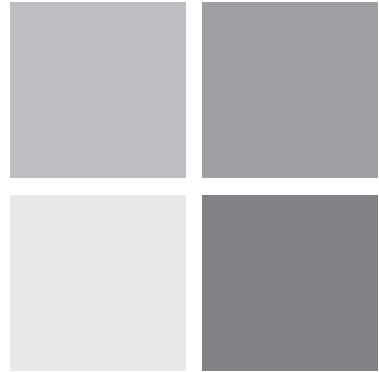
§ XLVII. Záver

„Aby každý trest nebol násilím jedného človeka alebo mnohých ľudí na jednotlivom občianovi, musí byť hlavne verejný, rýchly, nevyhnutný, najnižší z možných za daných okolností, úmerný zločinom, diktovaný zákonmi“ (s. 123).

Aj keď Cesare Beccaria už nikdy nedosiahol svojimi dielami kvalitu tohto diela, a preto ho mnohí pejoratívne nazývajú „autorom jednej knihy“, musím konštatovať, že aj keby toto tvrdenie bola pravda, táto kniha sa stala jednou z najdôležitejších prác vysvetľujúca dôvody neprípustnosti trestu smrti a mučenia. Mnohí súčasní aj minulí autori svoje práce opierali o tieto názory. Táto kniha by preto nemala chýbať v knižnici každého humánne zmýšľajúceho človeka. Spôsob, akým bola napísaná táto kniha, ju predurčuje pre širokú (aj laickú) verejnosť a nielen pre úzku skupinu právnych filozofov, právnych teoretikov a kriminológov. Napriek tomu, že niektoré z myšlienok Beccariu boli postupom času prekonalné, jeho hlavné myšlienky – zákaz mučenia, zákaz trestu smrti, spravodlivý súdny proces, rozdelenie trestných činov na krádeže a lúpeže – sa stali predmetom úvah iných autorov, ktorí ich dopĺňali a modifikovali, a stále zostávajú aktuálne.

JUDr. Denisa Kováčová

*Interná doktorandka Ústavu teórie a dejín štátu a práva na Bratislavskej vysokej škole práva, Fakulta práva
kovacova.denisa@azet.sk*

Prehľad vydananej odbornej literatúry

www.eurokodex.sk

PREHĽAD VYDANEJ ODBORNEJ LITERATÚRY

PRÁVNICKÉ PUBLIKÁCIE

ČIERNE EUROKÓDEXY

názov publikácie autor/i vydaných publikácií	cena		mesiac/rok vydania
Advokát pred európskymi súdmi SVÁK, J. a kol.	420 Sk	13,94 €	4/2004
Konkurzné právo na Slovensku a v Európskej únii ĎURICA, P.	930,50 Sk	30,88 €	1/2006
Ochrana ľudských práv, II. vydanie SVÁK, J.	1 967 Sk	65,29 €	5/2006
Pojmy dobrého práva BARÁNY, E.	595 Sk	19,75 €	9/2007
Pracovné právo v zjednotenej Európe Kolektív	416,50 Sk	13,82 €	12/2004
Právnická bibliografia 1993 – 2000 BLAHO, P., SVÁK, J.	2 049 Sk	68,01 €	2001
Právnická bibliografia 2001 – 2004 BLAHO, P., SVÁK, J.	2 126,50 Sk	70,58 €	2005
Právo Európskej únie PROCHÁZKA, R., ČORBA, J.	1 380,50 Sk	45,82 €	2/2007
Rozsudky Veľkej komory Európskeho súdu pre ľudské práva SVÁK, J. a kol.	2 570,50 Sk	85,32 €	9/2006
Slovenské a európske pracovné právo BARANCOVÁ, E.	1 571 Sk	52,14 €	9/2004
Súdny systém EÚ SIMAN, M., SLAŠŤAN, M.	1 008 Sk	33,45 €	8/2008

SCRIPTA IURIDICA QUAE MANSERUNT

Corpus Iuris Civilis, Digesta (Tomus I.) BLAHO, P., VAŇKOVÁ, J.	1 499 Sk	49,75 €	9/2008
Súd a tvorba práva RATICA, J.	752,85 Sk	24,99 €	12/2009
TRIPARTITUM ŠTENPIEN, E.	1 299 Sk	43,11 €	12/2008

UČEBNICE

PRÁVNICKÉ

Antológia z politickej a právnej filozofie, 3. rozšírené vydanie CHOVANCOVÁ, J.	482,02 Sk	16,00 €	12/2009
Európska integrácia a právo EÚ STRÁŽNICKÁ, V.	599,51 Sk	19,90 €	11/2009
Europeizace trestního práva FENYK, J., SVÁK, J.	398 Sk	13,21 €	4/2008

<i>názov publikácie autor/i vydaných publikácií</i>	<i>cena</i>		<i>mesiac/rok vydania</i>
Európske právo/European Law , 3. vydanie FISCHER, P.	365 Sk	12,11 €	9/2009
Finančné právo , 2. vydanie BALKO, L., BABČÁK, V. a kol.	1 376 Sk	45,67 €	10/2009
International Commercial Arbitration / Medzinárodná obchodná arbitráž CHOVANCOVÁ, K.	350 Sk	11,61 €	2/2009
Medzinárodná arbitráž investičných sporov/ International Arbitration of Investment Disputes – dvojjazyčná publikácia CHOVANCOVÁ, K.	512,14 Sk	17 €	12/2009
Legal English , revised edition KUMMEROVÁ, S., URBANKOVÁ, D., POTÁSCH, P.	669 Sk	22,20 €	4/2009
Legal Sources of Private International Law – Pramene medzinárodného práva súkromného a procesného VERSCHRAEGEN, B., HAŤAPKA, M.	1054,41 Sk	35 €	2/2010
Maloletý v slovenskom rodinnom práve, Právne postavenie rodiča vo výchove maloletého dieťaťa , 2. časť PAVELKOVÁ, B.	171,72 Sk	5,70 €	6/2009
Občianske právo hmotné I. HURDÍK, J., LAVICKÝ, P., TELEČ, I.	224 Sk	7,44 €	9/2008
Penológia FÁBRY, A.	497,67 Sk	16,52 €	10/2009
Právne dejiny Slovenska KOLÁRIK, J.	252 Sk	8,36 €	1/2008
Právne dejiny Slovenska II. VOJÁČEK, L.	251 Sk	8,33 €	4/2008
Právo životného prostredia , 2. zmenené a rozšírené vydanie KOŠIČIAROVÁ, S. a kol.	753,20 Sk	25 €	3/2009
Prvky európskej právnej kultúry , I. diel OGRIS, W., OLECHOWSKI, T.	280,17 Sk	9,30 €	2/2009
Prvky európskej právnej kultúry , II. diel OGRIS, W., OLECHOWSKI, T.	280,17 Sk	9,30 €	4/2009
Soudní lékařství DOGOŠI, M.	399 Sk	13,24 €	11/2008
Súdne inžinierstvo BRADÁČ, A., PORADA, V. a kol.	370 Sk	12,28 €	11/2008
Svetové právne systémy ŠTEFANOVIČ, M.	268 Sk	8,89 €	6/2007
Teória a prax legislatívy , II. vydanie SVÁK, J., KUKLIŠ, P.	476 Sk	15,80 €	1/2009
Teória práva , 3. vydanie VEČEĽA, M., GERLOCH, A., SCHLOSSER, H., BERAN, K., RUDENKO, S.	491 Sk	16,29 €	10/2009
Teorie a praxe mezinárodních vztahů 2. rozšírené vydání NOVOTNÝ, A.	557,40 Sk	18,50 €	2/2009

<i>názov publikácie autor/i vydaných publikácií</i>	<i>cena</i>		<i>mesiac/rok vydania</i>
Ústavné právo SR – Osobitná časť , 4. rozšírené vydanie SVÁK, J., CIBULKA, L.	1 389 Sk	46,10 €	11/2009
Ústavné právo SR (Všeobecná časť) , 3. vydanie SVÁK, J.; KLÍMA, K., CIBULKA, L.	1 364,15 Sk	45,28 €	11/2009
Všeobecné správne právo , 4. vydanie MACHAJOVÁ, J. a kol.	775 Sk	25,70 €	10/2009
Voľný pohyb osôb v EÚ KUNOVÁ, V., SVITANA, R.	243 Sk	8,07 €	8/2008
Základy masmediálneho práva DRGONEC, J.	1 095 Sk	36,35 €	9/2008
EKONOMICKÉ			
Celostný manažment PORVAZNÍK, J.	707 Sk	23,46 €	9/2007
Dane podnikateľských subjektov HARUMOVÁ, A., KUBÁTOVÁ, H.	564 Sk	18,72 €	10/2006
Makroekonomie , 3. vydanie KLOUDOVÁ, J.	373 Sk	12,38 €	11/2009
Medzinárodné podnikanie DVOŘÁČEK, J.	328,50 Sk	10,90 €	12/2006
Sociální kompetence MIKULÁŠTÍK, M.	682 Sk	22,64 €	5/2008
Základy marketingovej komunikácie LABSKÁ, H., TAJTÁKOVÁ, M., FORET, M.	392,84 Sk	13,04 €	11/2009
Úvod do mikroekonomickej STIASSNY, A.	546 Sk	18,12 €	1/2008
Základy statistiky SOUČEK, E.	339 Sk	11,25 €	5/2006
MASMEDIÁLNE			
Od tamtamov po internet BREČKA, S. a kol.	587,50 Sk	19,50 €	3/2009
Praktikum mediálnej tvorby TUŠER, A. a kol.	692,90 Sk	23 €	2/2010
Psychológia médií HRADISKÁ, E., BREČKA, S., VYBÍRAL, Z.	607,64 Sk	20,17 €	11/2009
ZBORNÍKY			
Domáce násilie – nová prax a nová legislatíva v Európe ZÁHORA, J. (ed.)	141,90 Sk	4,71 €	3/2008
Forecasting Crime Development and Control of Crime in Central and Eastern European Countries Kolektív	297 Sk	9,85 €	5/2008
Návrh legislatívneho zámeru kodifikácie súkromného práva LAZAR, J. (ed.)	218 Sk	7,24 €	9/2008

<i>názov publikácie</i> <i>autor/i vydaných publikácií</i>	<i>cena</i>		<i>mesiac/rok</i> <i>vydania</i>
Pluralizmus moci a práva LENGYELOVÁ, D. (ed.)	346,45 Sk	11,50 €	9/2009
Rekodifikácia trestného práva – doterajšie poznatky a skúsenosti ZÁHORA, J. (ed.)	266 Sk	8,82 €	6/2008
Rímska rodina Kolektív	98 Sk	3,25 €	6/2007
Terorizmus a medzinárodné právo Kolektív	278 Sk	9,22 €	11/2007
Trestná zodpovednosť právnických osôb Kolektív	286,20 Sk	9,50 €	2/2010
Zmeny v spravodajských službách CIBULA, I. (ed.)	68 Sk	2,25 €	3/2008
Spravodajské služby v demokratickej spoločnosti CIBULA, I. (ed.)			1/2009

ČASOPISY

Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae – I/2007	313 Sk	10,38 €	1/2007
Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae – I/2008	190 Sk	6,30 €	5/2008
Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae – II/2008	313 Sk	10,38 €	12/2008
Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae – I/2009	181 Sk	6,00 €	4/2009
Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae – II/2009	181 Sk	6,00 €	6/2009
Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae – III/2009	181 Sk	6,00 €	11/2009
Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae – IV/2009	181 Sk	6,00 €	12/2009

Pripravujeme:

HERETIK, A.: **Forezná psychológia**, 3. rozšírené vydanie,

TUŠER, A.: **Ako sa robia noviny**,

ŠTEVČEK, M. a kolektív: **Civilné právo procesné**,

KLOUDOVÁ, J. a kolektív: **Kreativní ekonomika – vybrané ekonomické, právni, masmédiální a informatizační aspekty**

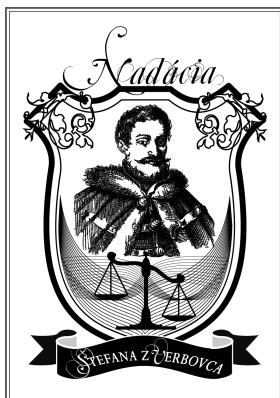
Uvedené publikácie si môžete zakúpiť na predajných miestach:

Predajňa **EuroKódex**, Tomášikova 20, **Bratislava** 02/ 434 26 815

Predajňa **EuroKódex**, Fučíkova 269, **Sládkovičovo** 031/ 789 99 29

Predajňa **EuroKódex**, Tematínska 10, **Bratislava** 02/ 682 03 655

Predaj a distribúciu pre ČR zabezpečuje Aleš Čeněk, s. r. o.
www.alescenek.cz, tel. č.: +420 222 311 629

Vydané s podporou Nadácie Štefana z Verbovca.

Notitiae ex Academia Bratislavensi Iurisprudentiae – 1/2010

Vydavateľ:

Bratislavská vysoká škola práva

Poradca podnikateľ'a,
spol. s r. o.
Rázusova 23
010 01 ŽILINA

www.eurokodex.sk

Grafické spracovanie:

Mgr. Jozef Kotačka

Jazyková redaktorka:

Mgr. Ivana Kuřová, PhD.

Sadzba dodaná do tlače:

apríl 2010

Vytlačil:

www.polygrafcentrum.sk

Polygrafické centrum

Tomášikova 26

821 01 Bratislava

ba@polygrafcentrum.sk

www.polygrafcentrum.sk

ISSN 1337-6810